

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 529
Παρασκευή
6 Αυγούστου 1993
Δρχ. 300

ΦΩΤΙΕΣ

Τό αίμα σου πάχυνε ναίποτε βάν το γεχγάρλ
μέσα στην ανεξάντλητη νύχτα τό αίμα σου
άωχυνε τις άεπρες του γτερούχες πάνω
στούς μαύρους βράχους τιά σχήματα τών δέντρων ναί τιά
επίτια
με αίχο φως παιδικά χρόνια.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑΓΙΩΡΓΟΣ
ΜΠΡΑΜΟΣΒΡΕΓΜΕΝΟ
ΡΟΥΧΟ

Διηγήματα

Εννιά διηγήματα στην Εθνική Οδό.

Γυναίκες που συναντούν τους άντρες μέσα στα σκοτάδια, άντρες που δεν μπορούν να καταλάβουν το χάσιμο των γυναικών, νταλικέρηδες που τρακάρουν παρασυρμένοι από ξετρελαμένα θηλυκά, ο δρόμος και η νύχτα, τα ξενοδοχεία και οι πόλεις.

Μικρές ιστορίες ανθρώπων της απώλειας και της φθοράς, που ταξιδεύουν και ερωτεύονται άγνωστους, που αγκαλιάζουν μες στην απελπισία και δραπετεύουν χωρίς εξήγηση.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑΖΥΡΑΝΝΑ
ΖΑΤΕΛΗΚΑΙ ΜΕ ΤΟ ΦΩΣ
ΤΟΥ ΛΥΚΟΥ
ΕΠΑΝΕΡΧΟΝΤΑΙΜυθιστόρημα
σε δέκα ιστορίες

Με την ανεξιχνίαστη περιστροφή που θα ακολουθούσε ένα ηλιοτρόπιο της νύχτας, η τέχνη της Ζ.Ζ. —επαληθευμένη χαρμόсуна σε αυτό το τρίτο της βιβλίο, που είναι και το πρώτο της μυθιστόρημα— αποδεικνύει ότι μπορεί κανείς να γράφει σαν να προσπαθεί να λύσει τα μάγια του κόσμου ή σαν να ξορκίζει τη λύση τους.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑΝΕΝΗ
ΕΥΘΥΜΙΑΔΗΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ
ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ

Μυθιστόρημα

Ένα κατοικημένο κτήριο πρόκειται να ανατιναχθεί. Υποψήφια δράσις μία γυναίκα που το παρακολουθεί καθημερινά πίσω από τη βιτρίνα του ανθοπωλείου της. Υποψήφια θύματα άνθρωποι απλοί ή σύνθετοι ή και εξεζητημένοι, που εκπροσωπούν πολύμορφα τη μεσοαστική νοοτροπία. Όσοπου κάποια στιγμή οι υποψίες μιας ασυνήθιστης δωδεκάχρονης δίνουν την αφορμή για ένα παιχνίδι παράδοξο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΜΑΣΤΕ ΟΛΟΙ ΕΜΠΡΗΣΤΕΣ 12

Πέρα από την ηχηρή καταστροφολογία που συνοδεύει τις εικόνες των πυρκαγιών, οι οποίες μαίνονται αυτές τις μέρες, ό,τι μένει είναι άλλη μια χαμένη περίοδος για το φυσικό περιβάλλον της ελληνικής επικράτειας. Όσο κι αν η κοινή γνώμη αναζητεί στην πολιτική εξουσία ευθύνες για το εύρος της καταστροφής, θα είμαστε άδικοι αν τις φορτώναμε όλες στους πολιτικούς. Διότι όλοι είμαστε συνυπεύθυνοι.

...ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ
ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ 14-19

Ένας φάκελος για τη συνεχιζόμενη εκποίηση της ελληνικής φύσης στο δωμά της... αξιοποίησης. Τα παράλια της Ελλάδας παραδίνονται στην ιδιωτική πρωτοβουλία, ο Χελμός αποψιλώνεται χάριν ιδιωτών επενδυτών του τουρισμού, στο Μέγαρο της Μουσικής συνεχίζουν να υποστηρίζουν πως το υπόγειο γκαράζ που θα κατασκευαστεί συνιστά... περιβαλλοντική αναβάπτιση. Και έπεται συνέχεια...

**ΠΑΣΟΚ ΣΤΗ ΣΚΙΑ
ΤΟΥ ΑΡΧΗΓΟΥ 20**

Όσοι τότε ο αρχηγικός χαρακτήρας του ΠΑΣΟΚ θα χωνεύει τους εσωκομματικούς κραδασμούς; Γράφει ο Ρεπόρτερ.

**ΟΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΜΙΖΕΣ
ΑΓΓΙΖΟΥΝ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ 22**

Οι κατηγορίες για μίζες, ιδιαίτερα σε σχέση με την εξαγορά της ΑΓΕΤ από τον Όμιλο Καλσεστρουότσι, συνταράσσουν την ελληνική πολιτική σκηνή, αλλά αγγίζουν και έλληνες πολιτικούς. Για την ώρα, πάντως, οι φήμες δεν έχουν γίνει απτές αποδείξεις.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΤΟ ΑΣΤΕΡΙ ΤΟΥ
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ 5

Γήσης
**ΠΟΛΙΤΙΚΟ
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ..... 6**

Φωτιές
ΑΝΤΗΝΩΡ
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ 8

ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ 11

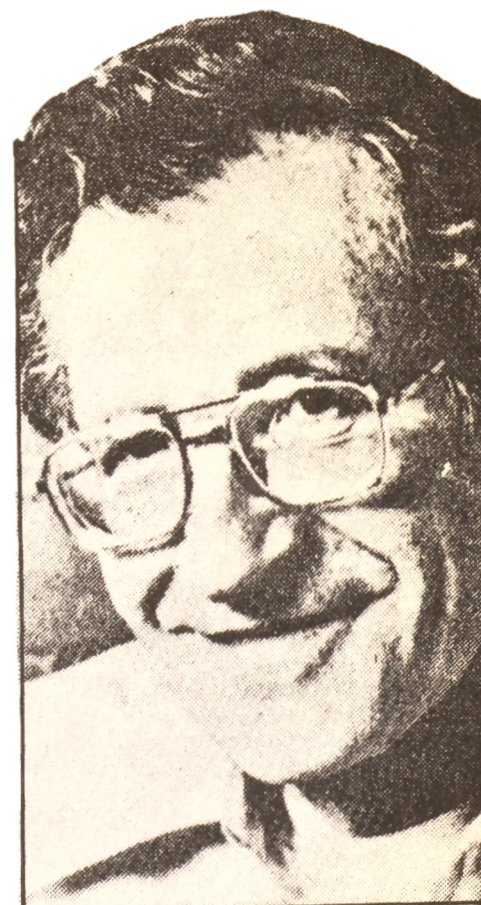
ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ 25

Η Βαλκανική φλέγεται. Δυσοίωνες προβλέψεις. Η Ιταλία συνταράσσεται από σκάνδαλα. Στην Αφρική σκέπτονται την ανάπτυξη. Και ο τούρκος συγγραφέας Αζίζ Νεσίν μιλά στο ANTI.

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ 45

Μια έκθεση εικόνων. Στην πρώην Γιουγκοσλαβία αντιστέκονται με τον πολιτισμό. Κι ένα άρθρο για τον Άγγελο Σικελιανό.

★ **Ο Στάθης και ο Κερματοδέκτης λείπουν σε διακοπές.**

**ΝΟΑΜ
ΤΣΟΜΣΚΥ**

Το 6' μέρος ενός εκτεταμένου αφιερώματος στον αμερικανό γλωσσολόγο και ριζοσπάστη Νόαμ Τσόμσκυ. Επιμέλεια Νίκος Ράπτης (ΣΕΛ. 39-44).

• Περίοδος Β΄
• Χρόνος 20ός
• Διπλό τεύχος 529
Παρασκευή 7 Αυγούστου 1993,
Δρχ. 500

**ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.49.300
72.32.819 - 72.48.240
FAX: 72.26.107 TELEX: 214179 ANTI

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Διαφημίσεις:
ΠΟΛΥΝΑ ΓΚΙΟΚΑ
- Γραμματεία - Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία - Φίλμς:
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
Α.Ε.
Χρήστον Λαδά 1 - Αθήνα
Τηλ. 32.33.114 - 32.19.182
FAX: 32.33.114
- Εκτύπωση:
ΔΙΘΟΤΥΠ Α.Ε.
Ιασιών 5 - Περιστέρι
121 31 Αθήνα
Τηλ. 57.22.201
- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εγκρίνεται
απόψεις των συγγραφέων.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
Εξαμ. 3.400 δρχ.
Ετήσια 6.800 δρχ.
Ετήσια Οργανισμών,
Τραπεζών, κτλ.: 25.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 6.100 δρχ.

Εξωτερικού
Ευρώπη - μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 27
ετήσια: δολ. 54
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αφ. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 30
ετήσια: δολ. 60

• Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ
ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 300
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 500

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα διδωλοπωλεία
της Αθήνας:
Περιοδικό «ANTI»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240
- Για τα διδωλοπωλεία
Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου.
Α. Πουλουνκισή και Σια Ε.Ε.
Λασσάνη 9,
ΤΗΛ. (031) 285.857
546 22 Θεσσαλονίκη

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΙΣ ΦΛΟΓΕΣ

Η ΕΛΛΑΔΑ φλέγεται, πυρπολείται εκουσίως και ακουσίως. Και επί της «καμένης γης» οργιάζουν τόσο οι λαθρέμποροι της γης όσο και οι μικροκομματικές διενέξεις.

ΜΑΖΙ με τα δάση αποτεφρώνεται ό,τι έχει απομείνει όρθιο σ' αυτή τη χώρα από άποψη σοβαρότητας και –φοβούμαστε– και ενδιαφέροντος για την αποτελεσματική κατά το δυνατόν αντιμετώπιση ενός τόσο σοβαρού θέματος.

ΕΡΙΖΟΥΝ τα κόμματα στους εναλλασσόμενους ρόλους κυβέρνησης και αντιπολίτευσης για τους τρόπους αντιμετώπισης των καταστροφών και την αποτελεσματική οργάνωση της δασοπυρόσβεσης. Και πέφτουν όλοι στην παγίδα των αριθμών και των στοιχείων που το μόνο που καταφέρνουν να δείξουν στους υποψιασμένους πολίτες είναι η προϊούσα αποψίλωση των δασών και το ύψος της αδηφάγας φλόγας που αυτή τη φορά καταδρόχθισε αθώα θύματα.

ΕΙΝΑΙ ΕΥΚΟΛΟ να επικρίνεται η εκάστοτε κυβέρνηση. Αλλά και δίκαιο. Γιατί έχει την πρωταρχική ευθύνη. Και γιατί υποθάλπει και ευλογεί, ιδιαίτερα σε προεκλογικές περιόδους, τους διάφορους Κατσιγιάννηδες. Ολοκληρώνεται έτσι το έργο της καταστροφής και ουδέποτε μαθαίνουμε πόσα από τα καμένα δάση αναδασώνονται και πόσα γίνονται οικόπεδα με την πάροδο του χρόνου, παρά τις διαβεβαιώσεις περί άμεσου ανακηρύξεως των αποτεφρωμένων περιοχών σε δασικές περιοχές, λες και δεν ήταν πριν δάση.

ΟΠΟΙΕΣ κι αν είναι οι αιτίες των πυρκαγιών, γεγονός είναι ότι οι κρατικές υπηρεσίες είναι ανίκανες να τις αντιμετωπίσουν. Ανίκανες και από άποψη πρόληψης και από άποψη καταστολής. Ανίκανες διότι οι πολιτικές ηγεσίες περί άλλα τυρβάζουν και άλλες προτεραιότητες έχουν.

ΑΥΤΗ η αθλιότητα πρέπει να πάρει τέλος. Αλλά απ' όλη αυτή την τραγωδία δεν βρέθηκε κανείς απ' την κυβέρνηση του κ. Μητσοτάκη να αναλάβει ευθέως και δημοσίως τις ευθύνες του, κανένα κυβερνητικό στέλεχος δεν έδειξε την απαιτούμενη ευαισθησία να παραιτηθεί.

ΤΑ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΑ έρχονται και παρέρχονται. Οι άνθρωποι, κυρίως της πόλης, επιδιώκουν να δραπετεύουν για λίγο από τον σκληρό και αδυσώπητο ρυθμό, τις ανυπόφορες αλλά υποχρεωτικές συνθήκες. Ένα μικρό διάλειμμα, που κι αυτό περιτριγυρίζεται από φλόγες πύρινες στην εμπρηστική κοινωνία που ζούμε σήμερα.

ΚΙ ΕΝΩ οι οικίες μας καίγονται, εμείς συχνάκις άδομεν.

Ο ΙΔΙΩΤΙΚΟΠΟΙΟΥΜΕΝΟΣ

«Ιδιωτικοποιείται» – και παίζεται χοντρό πολιτικό παιχνίδι γύρω από τη διακηρυγμένη αυτή πρόθεση της κυβέρνησης. Οι διαφωνούντες, οι σαμαρικοί, ο κ. Έβερετ, ο υπουργός Οικονομικών, ο πρωθυπουργός – όλοι, με άξονα τον ΟΤΕ και το άδηλο μέλλον του κάνουν πολιτική συμμαχιών. Στόχος του πρωθυπουργού: η διατήρηση της Ν.Δ. στην εξουσία. Στόχος των υπολοίπων: άγνωστος, αφού πολιτεύονται με αφορμή τον ΟΤΕ «επί τη επικουρία». Στο μεταξύ, η... εγχείρηση γίνεται βασανιστικά αργά. Ο ασθενής;

Η φωτιά που αφανίζει

• Και ένα «εύγε» για τους ήρωες της πυρόσβεσης

«ΠΥΡΙΝΗ επιδρομή σε ανοχύρωτη πόλη... Πύρινες λόγχες παντού... Δεκατρία φέρετρα στην Ικαρία... τους άφησαν να καούν... Κανείς δεν παραιτείται... Στάχτες και αποκαΐδια στη Σάμο»...

ΟΤΑΝ ΤΙΤΛΟΙ (ολοσέλιδοι ή μη), του είδους αυτού, συνθέτουν –μέρες τώρα– την «ειδησεογραφία» του ημερήσιου Τύπου, ποια αξία να έχει, άραγε, η «πολιτική» επισκόπηση του όποιου «Πολιτικού Δεκαπενθήμερου»; Και τι ψυχή να έχουν το «άρθρο 8» (βελτιωμένο ή όχι) του κ. Στ. Μάνου ή η καθαίρεση επτά ιεραρχών του πατριαρχείου Ιεροσολύμων ή ο «αναγεννησιακός» χαρακτήρας που θα έχει (ή δεν θα έχει) η νέα διακήρυξη της «3 του Σεπτέμβρη», όταν οι φλόγες αφανίζουν όλη την Ελλάδα; (Την ώρα που σύρονται οι γραμμές αυτές, δεκαέξι φωτιές –στη Σάμο, στο Σούνιο, στη Σαλαμίνα, στην Ανάδυσσο, στα Μέγαρα, στην Κόνιτσα, στα Κύθηρα, στο Αλιθέρι...– αποτέφρωσαν ή αποτεφρώνουν ό,τι απέμεινε από τη φτωχή και αποσαρκωμένη ελληνική χλωρίδα.)

ΓΙΑ ΚΑΠΟΙΟΥΣ κυνικούς (ή αποφοίτους ένων «σχολών δημοσιογραφίας»), η μόνη «είδηση» –θα μας πουν– είναι η τραγωδία που έπληξε το νησί του Ίκαρου, με τους δεκατρείς νεκρούς και τους δεκαπέντε με βαριά εγκαύματα... Διαφορετικά –μας εξηγούν– το φετινό «τοπίο» του Αυγούστου δεν διαφέρει και πολύ από το περσινό ή από το «τοπίο» έτους 1980 ή 1982 ή 1989... Πράγματι, είναι η πρώτη φορά, από το 1974, που ένας πύρινος κλοιός δημιούργησε ένα τόσο μεγάλο αριθμό θυμάτων. (Το ίδιο Σαββατοκύριακο, είχαμε 21 νεκρούς και 193 τραυματίες από 141 τροχαία, αλλά η σπονδή αυτή, τακτική, εβδομαδιαία, «συνήθης», έπαυσε να αποτελεί «είδηση». Και, φυσικά, ουδείς ζητεί ευθύνες από οποιονδήποτε. Ζήτημα «εθισμού»!)

ΕΡΓΟ της αντιπολίτευσης είναι να ελέγχει την εξουσία – την όποια εξουσία. Ανάλογη και η αποστολή του Τύπου: Να στηλιτεύει την ολιγωρία (όπου υπάρχει), να ζητεί –γιατί όχι;– ακόμη και την παραίτηση υπουργού (εφόσον υπέχει ευθύνη), να εισηγείται λύσεις, να βοηθά στην αντιμετώπιση του κακού. Και, παρά τις πολιτικές του «κλίσεις», να διατυπώνει τη γνώμη του με θάρρος αλλά και ευθυκρισία. Ας δούμε, τώρα, πώς «προσήγγισαν» το θέμα των πυρκαγιών μερικοί από τους «καλούς» –τους σοβαρούς– αρθρογράφους μας: Ο ένας αποφαινεται ότι, για την όλη καταστροφή, «προσωπικώς ευθύνονται ο κ. Μητσοτάκης και ο κ. Τζαννετάκης»... Ο άλλος προτιμά να την φορτώσει

στον κ. Κατσιγιάννη: «Όλες οι ρυθμίσεις Κατσιγιάννη –γράφει– συνδύαζονται αρμονικά με τις πυρκαγιές των δασικών εκτάσεων»... Ένας τρίτος σκέφθηκε να συσχετίσει τις πυρκαγιές με την «ιερά παρακαταθήκη της Ακρόπολης» –αυτή που μας άφησε ο Περικλής...– ενώ ένας τέταρτος ειρωνεύεται τους κυβερνητικούς αξιωματούχους, όταν μιλούν για «ενδεχόμενα σχέδια εμπρηστών»... Όσο για την αξιωματική αντιπολίτευση, απεφάνθη ότι η σημερινή κυβέρνηση είναι κυβέρνηση «παχυδέρμων», ότι οι πυρκαγιές επιβεβαίωσαν την ανικανότητά της, ότι διέλυσε το κράτος και τις δημόσιες υπηρεσίες και η ευθύνη της –συνεπώς– είναι «εγκληματική»...

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, ουδείς θα ήθελε, ασφαλώς, να γίνει «συνήγορος του διαβόλου». Η κυβέρνηση υπέχει, οπωσδήποτε, σοβαρότατες ευθύνες, για την όλη πολιτική της στο θέμα της δασοπυρόσβεσης, αλλά και για το γεγονός ότι δεν αξιοποίησε –η καταγγελία του ευρωδουλευτή του ΣΥΝ Αλέκου Αλαβάνου είναι έντονα αποκαλυπτική– τα σχετικά κοινοτικά προγράμματα, βάσει του κανονισμού 2158/92. Όσο για την αξιωματική αντιπολίτευση, καλό θα είναι να θυμάται πάντοτε –για να αποφεύγει τα σχήματα υπερβολής– τη δική της συμπεριφορά, το πώς αντιδρούσε η ίδια, όταν ήταν κυβέρνηση! Τον Αύγουστο του 1982, λ.χ., ο τότε υφυπουργός Άμυνας Α. Δροσογιάννης διαβεβαίωνε ότι «η κυβέρνηση δεν αιφνιδιάστηκε από τους εμπρησμούς», γιατί σχεδόν... τους ανέμενε! «Οι υπηρεσίες ασφαλείας –δήλωνε– είχαν από μέρες πληροφορίες ότι, πιθανότατα τον Αύγουστο, ακροδεξιά και φασιστικά στοιχεία θα παρέδιδαν και πάλι τα προάστια της Αθήνας και την Αττική στις φλόγες»... Πλην, κι ενώ ο Α. Δροσογιάννης, μαζί και ο υπουργός Δημόσιας Τάξης Γ. Σκουλαρίκης και ο αρχηγός ΓΕΕΘΑ ναύαρχος Ντεγιάννης, μαζί και ο πρωθυπουργός Α. Παπανδρέου «ανέμεναν» τους εμπρηστές, μόνο σε μια μέρα (παραμονές της 4ης Αυγούστου) κάηκαν 70.000 στρέμματα! Τη συνέχεια ίσως λίγοι την θυμούνται: Ο τότε κυβερνητικός εκπρόσωπος Δημ. Μαρούδας, έμπλεως οργής, διαβεβαίωσε ότι η κυβέρνηση θα φέρει στο θερινό τμήμα της Βουλής, με τη διαδικασία του «κατεπείγοντος», νομοσχέδιο που θα χαρακτήριζε τον εμπρησμό «ιδιώνυμο αδίκημα», με ποινές που θα έφθαναν μέχρι και ισόβια. Και, όμως, στα οκτώ χρόνια εξουσίας του ΠΑΣΟΚ, ουδείς εμπρηστής συνελήφθη ποτέ! Και το «ιδιώνυμο» παρέμεινε μια ωραία θεωρητική διακήρυξη...

(ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ: Γύρω από το θέμα των πυρκαγιών, ορισμένοι αντιπολιτευόμενοι αρθρογράφοι μέμφονται την κυβέρνηση, διότι στο θέμα της δασοπυρόσβεσης «έδωσε έμφαση στις εναέριες δυνάμεις κατάσβεσης» – αφήνοντας στην κοινή γνώμη «βαριές υποψίες ιδιοτελούς συναλλαγής»... Ο συντάκτης της στήλης συνέδη να ζήσει, από πολύ κοντά, την πυρκαγιά του Σουνίου. Και ενώ, βέβαια, καθόλου δεν υποτιμά τον ρόλο των «επίγειων δυνάμεων κατάσβεσης» –αντιθέτως έζησε το μόχθο και τον ηρωισμό των δασοπυροσβεστών του Σουνίου, Λαυρίου και Λεγραινών–, από την άλλη δεν μπορεί να μην εξάρει τον μεγάλο επίσης ηρωισμό και το πνεύμα της αυτοθυσίας όλων των χειριστών των πυροσβεστικών υδροπλάνων που πήραν μέρος στην κατάσβεση μιας πυρκαγιάς που «ολίγου δειν» και θα έφθανε στο ναό του Ποσειδώνα. Ο «Αντήνωρ» –κι ας μη θεωρηθεί «βλασφημία κατά του έθνους»...– ευχαρίστως θα χάριζε έναν σμήναρχο ή έναν πτέραρχο για έναν απλό χειριστή πυροσβεστικού...

κού αεροπλάνου, ικανό να σώσει ένα παιδί, έναν άνθρωπο, ένα δένδρο, ένα δάσος από τη θεομηνία της φωτιάς. Κλείνει η παρένθεση.)

ΠΑΡΑ ΤΙΣ φωτιές, όμως, η ζωή προχωρεί... Η δραχμή που γνώρισε, την περασμένη εβδομάδα, ημέρες δόξης (όταν είχε υπερτιμηθεί ακόμη και έναντι του γερμανικού μάρκου!) επανέρχεται στα φυσιολογικά της επίπεδα – με τη διόρθωση της ισοτιμίας της έναντι των ευρωπαϊκών νομισμάτων που είχαν τραυματισθεί από τη νέα νομισματική κρίση. (Η διόρθωση αυτή ελπίζεται ότι θα είναι «βραδεία»...) Το ερώτημα που απασχολεί, βέβαια, και τους «Δώδεκα» είναι αν νομισματικές κρίσεις του είδους αυτού θα ακυρώσουν ή όχι, τελικά, την προοπτική της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ), όπως περιγράφεται στη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Και, φυσικά, μόνοι «ευτυχείς» από την κρίση αυτή, οι αθεράπευτοι του ΚΚΕ («ο αγώνας τώρα δικαιώνεται» – θα μπορούσαν να αναφωνήσουν, υιοθετώ-

ντας ένα από τα συνθήματα του ΠΑΣΟΚ) αλλά και οι γνωστοί «αντιευρωπαϊστές» του ΠΑΣΟΚ, οι οποίοι, αν και ομνύουν στην Ευρώπη, προφητεύουν, κάθε τόσο, το «τέλος του Μάαστριχτ». (Στην τελευταία σύνοδο της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ ο Α. Παπανδρέου δήλωσε πως, αν τον ρωτούσαν, και πάλι θα ψήφιζε Μάαστριχτ, διότι «δεν συμφέρει να είσαι μόνος ή εκτός». Κατά τα άλλα, «το Μάαστριχτ είναι κατασκεύασμα που δεν έχει μέλλον».)

ΑΛΛΑ ΚΡΙΣΗ έχουμε και στο κεφάλαιο που λέγεται «ορθόδοξος εκκλησία» κι ας θορυβούμε, κατά τρόπο καθόλου αισχυντηλό, περί «νέας εποχής», «ορθοδόξου τόξου» (που θα κατατροπώσει το «ισλαμικό» –διάβαζε τουρκικό– τόξο), κ.λπ. Το πλέον απίθανο είναι ότι, για ένα μετόχι στην Αυστραλία, συνήλθε, στο Φανάρι, ολόκληρη «υπερτελής και μείζων» σύνοδος, η οποία «προς αποφυγήν μείζονος ρήγματος, φάνηκε επιεικής προς τον πατριάρχη Ιεροσολύμων, κ. Διόδωρο». Αποτέλεσμα: Δεν καθαίρεσε μεν τον κ.

Διόδωρο, αλλά καθαίρεσε δύο μητροπολίτες και πέντε κληρικούς του πατριαρχείου Ιεροσολύμων! Σε ποιο σημείο, από την Αποκάλυψη του Ιωάννου, ο Ων, ο Ην και ο Ερχόμενος αναφωνεί: «Έξω οι κύνες και οι φαρμακοί (-οι μάγοι) και οι πόρνοι και οι φονείς και οι ειδωλολάτρες, και πας ο φιλών και ποιών ψεύδος»; (Κάποιοι υποστηρίζουν ότι οι διαμάχες μεταξύ καλογέρων μπορούν να συγκριθούν –σε αντιπαλότητα– μόνο με την «κομματική διαπάλη» μεταξύ παλαιού τύπου κομμουνιστών.)

★ ★ ★

ΜΕΣΑ στο «Δεκαπενθήμερο» που επισκοπούμε, πραγματοποιήθηκε και η σύνοδος της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ. Απορία του προέδρου του ΠΑΣΟΚ, την οποία έσπευσε να υιοθετήσει και ο γνωστός συντάκτης του «Βρώμικου '89»: Πού είναι «η πνευματική ηγεσία του τόπου, που είναι οι διανοούμενοι, οι άνθρωποι της επιστήμης, της τέχνης, της παραγωγής, να υψώσουν το ανάστημά τους»;

(Και, φυσικά, ο μόνος τρόπος για να «υψώσουν το ανάστημά τους» είναι να ταυτισθούν με τον στείρο εθνικισμό του Στ. Παπαθεμελή, με τα «δεν διαλέγομαι» του αρχηγού ή με άνευ αρχών άθλιο λαϊκισμό.) Στη συνεδρίαση, που έγινε «κεκλεισμένων των θυρών», υπήρξε, όμως, και μια σημαντική παρέμβαση του Γ. Γεννηματά: Η οικονομική σταθερότητα –είπε– προϋποθέτει πολιτική σταθερότητα. Και για να μην προσφύγουμε και πάλι σε εκλογές το 1995 (όταν η Βουλή θα κληθεί να εκλέξει νέο Πρόεδρο της Δημοκρατίας), είναι ανάγκη να στηριχθεί η πολιτική του ΠΑΣΟΚ από 180 βουλευτές. (Αυτό, κατά τον Θ. Ρουσόπουλο της Ελευθεροτυπίας, που δίδει και το σχετικό ρεπορτάζ, σημαίνει ότι το ΠΑΣΟΚ θα πρέπει ενδεχομένως να στηριχθεί και σε βουλευτές της Αριστεράς.) Αλλά ποιος θέλει και ποιος δεν θέλει τη συνεργασία αυτή, από πλευράς ΠΑΣΟΚ;

ΚΑΤΑ ΤΑ άλλα, η σύνοδος κύλησε χωρίς κάτι το ιδιαίτερος σημαντικό, πέραν ίσως από τη δήλωση του προέδρου του ΠΑΣΟΚ, Α. Παπανδρέου, ότι το συνέδριο του κόμματος θα γίνει έξι μήνες μετά την προκήρυξη των εκλογών, που σημαίνει ότι –αν όλα πάνε καλά– «αποχαιρετώ την πρωθυπουργία», ορίζω διαδόχους μου τους Α. Τσοχατζόπουλο και Α. Λαλιώτη (τον πρώτο στην κυβέρνηση, τον δεύτερο στο κόμμα) και μεταπηδώ στο ανώτατο αξίωμα της πολιτείας – την Προεδρία της Δημοκρατίας. Κάπου, βέβαια, μπορεί το σενάριο να σκαλώσει. Ο Απ. Κακλαμάνης, επί παραδείγματι, δεν μπόρεσε να εξηγήσει γιατί ο γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής δυσφορούσε όσην ώρα μιλούσε: «Από την ώρα που άρχισα να μιλώ, με παρακινείς να σταματήσω» – του είπε. Και χρειάστηκε η παρέμβαση Γεννηματά για να ηρεμήσουν τα πνεύματα. Αλλά η αισιοδοξία, στην περίπτωση του προέδρου του ΠΑΣΟΚ, δεν δλάνπει. Είναι τονωτική.

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΙΕΡΑΡΧΩΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ

Η κρίση των παραδοσιακών θεσμών δεν μπορούσε να αφήσει άθικτη και την Εκκλησία. Δεν είναι μόνο τα όσα ακούστηκαν εν Ελλάδι διά στόματος των Αγίων Πατέρων σχετικά με τις εσωτερικές διενέξεις τους, τους «πείσμονες» Μητροπολίτες και τη διεκδίκηση των «θρόνων».

Η Υπερτελής και Μείζων Σύνοδος, που συνήλθε στο Φανάρι, αποφάσισε την καθαίρεση δύο Μητροπολιτών και πέντε κληρικών του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων – ομοφώνως, τιμωρώντας έτσι τις αντικανονικές και διασπαστικές πράξεις του Πατριάρχη Ιεροσολύμων Διοδώρου. Απεφύχθη προς το παρόν η διάσπαση του ελληνισμού και της ορθοδοξίας, με την προθεσμία που δόθηκε στον Διόδωρο μέχρι τα Χριστούγεννα να συνέλθει, με την προειδοποίηση της καθαίρεσης. Από την άλλη μεριά, ο αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Στυλιανός απεκάλεσε τους τρεις «αντάρτες» Μητροπολίτες της Ιεράς (Ημών) Συνόδου «τεντιμπόηδες».

Η αμφισβήτηση της εκκλησιαστικής εξουσίας και των κανόνων της όχι μόνο εκδηλώνεται πλέον φανερά (ανεξάρτητα από ποιους εκδηλώνεται) αλλά και αποκτά βάθος. Είναι αμφίβολο αν ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος καταφέρει τελικά να συγκρατήσει τις κεντροφυγές τάσεις. Και κάθε διασπαστική κίνηση ή διάσπαση αποδυναμώνει τον ευρύτερο ρόλο που μπορεί να παίξει το Πατριαρχείο, τώρα που η θρησκευτική ελευθερία έχει κατακτηθεί σε πολλές χώρες.

Αναφορικά δε με τα εκκλησιαστικά μας, οίκαδε, ίσως να πλησιάζει η στιγμή για μια ανανέωση στην ίδια την ιεραρχική δομή της εκκλησίας που μόνο όταν προέλθει εκ των έδρων με μια νέα γενιά φωτισμένων ιεραρχών έχει ελπίδες να είναι πραγματική ανανέωση και ως προς τα θεσμικά και ως προς τα άλλα.

Δύσβατος δρόμος, βυζαντινή στην κυριολεξία η πάλη για την εξουσία. Κοινοί θνητοί πολιτικοί και οι Ιεράρχες μας, ακολουθούν πιστά τους κοσμικούς κανόνες της εξουσίας.

ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Το έχουμε ξαναγράψει. Όσο φανερό γίνεται πλέον η φτώχεια τμημάτων του πληθυσμού από τη συνεχιζόμενη οικονομική ύφεση και τη σκληρή αντι-πληθωριστική πολιτική των μονεταριστών της κυβέρνησης άλλο τόσο αόρατη είναι η ευημερία ορισμένων στρωμάτων. Αύξηση κατά 55,8% σημείωσαν οι πωλήσεις των οχημάτων κατά τον περασμένο Μάρτιο σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του 1992, η δε συνολική αύξηση για το α' τρίμηνο του τρέχοντος έτους ανέρχεται σε 16,1% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο. Τον Μάρτιο πωλήθηκαν σε όλη την Ελλάδα 25.733 οχήματα. Για την περιφέρεια δε της Αθήνας η αύξηση των νέων οχημάτων κυμαίνεται στο 75,4% σε σχέση με πέρυσι. Υπάρχει λοιπόν εισόδημα και μάλιστα καθόλου ευκαταφρόνητο, το οποίο και εκδηλώνεται μ' αυτόν τον τρόπο, ενώ σε όλες τις χώρες οι πωλήσεις αυτοκινήτων πέφτουν κατακόρυφα σε περιόδους οικονομικής ύφεσης και μείωσης των εισοδημάτων. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι η καταναλωτική συμπεριφορά ορισμένων στρωμάτων (που συνήθως φοροδιαφεύγουν σε βάρος των μισθωτών και των συνταξιούχων) δεν λείπει να

αλλάξει. Περί τίνος εκσυγχρονισμού μιλάμε, ποιας ανάπτυξης και ποιας κατανομής του εισοδήματος και ποιας μελλοντικής κοινωνίας με τέτοια καταναλωτική συμπεριφορά ευδαιμονισμού σε στιγμές τόσο δύσκολες για άλλα κοινωνικά στρώματα αλλά και για τα δημοσιονομικά της χώρας, είναι ένα άλλο πρόβλημα, που κανείς δεν φαίνεται διατεθειμένος να το συζητήσει στα σοβαρά, παρά τις διάφορες ρητορικές ιδεολογικές κορώνες.

T.Z.

Δεν γλιτώνει

Ό,τι και να κάνει αυτός ο Κατσιγιάννης θα τον κυνηγάει το Συμβούλιο Επικρατείας. Δεν πρόκειται να γλιτώσει. Δεν υπάρχει γι' αυτόν καταφύγιο. Όχι πως ιδρώνει το αυτί του. Αλλά η καθυστέρηση τον ενοχλεί, η δε ανατροπή των τροπολογιών του σίγουρα θα απογοητεύσει τόσο αυτόν όσο και πολλούς καραδοκούντας, για να λέμε και του στραβού το δίκαιο. Για άλλους δουλεύει ο κ. Κατσιγιάννης και δυστυχώς είναι πολλοί αυτοί.

Οικονομικο-πολιτική λογική

Οι εξελίξεις στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα υποχρεώνουν την Τράπεζα της Ελλάδος σε μεγαλύτερη ευελιξία στην άσκηση της συναλλαγματικής πολιτικής που ωστόσο παραμένει, όπως δήλωσε ο διοικητής κ. Χριστοδούλου, σταθερά προσανατολισμένη στις επιδιώξεις της μείωσης των δημοσίων ελλειμμάτων και τον περιορισμό του πληθωρισμού. Και εξ αυτών αναμένεται η μείωση των ονομαστικών επιτοκίων για να μπούμε (κάποτε) στην οδό της «ανάπτυξης», της «υγιούς ανάπτυξης».

Αναφορικά με τον πληθωρισμό, η τάση είναι πτωτική αλλά το μεγάλο ερωτηματικό παραμένει στο θέμα των δημοσιονομικών ελλειμμάτων εφόσον και υστέρηση φορολογικών εσόδων υπάρχει και οι εισπράξεις από την ιδιωτικοποίηση του ΟΤΕ, που προσκρούει σε σθεναρή πολιτική αντίσταση έσωθεν και έξωθεν, είναι πολύ αμφίβολες.

Σύμφωνα με την κυβερνητική λογική, οι οικονομικοί δείκτες θα επιτρέψουν τη σταδιακή αναθέρμανση και ανάπτυξη της οικονομίας προς τα τέλη του έτους. Ωστόσο, και οι δείκτες αυτοί θα είναι ακόμα πολύ εύθραυστοι και οι προεκλογικές ανάγκες της Ν.Δ. αναπόφευκτα θα οδηγήσουν σε χείμαρρο υποσχέσεων και παροχών. Και τα πάντα κινδυνεύουν να τιναχούν στον αέρα μαζί με τη διεθνή αξιοπιστία της χώρας.

Γιατί η κυβέρνηση της Ν.Δ. θα θέλει ντε και καλά να αποδείξει ότι οι «θυσίες του λαού δεν πήγαν χαμένες» κι ότι έρχονται «καλύτερες μέρες». Τα βάσανα τέλειωσαν.

Αυτό όμως πόρρω απέχει της αλήθειας. Διότι η πολιτική της λιτότητας θα συνεχιστεί αναγκαστικά κάτω από οποιαδήποτε κυβέρνηση η οποία συνήθως παραλαμβάνει «καμένη γη» για να συνεχιστεί ο φαύλος κύκλος των κυκλικών διακυμάνσεων της «εκλογικής οικονομίας».

Μια άλλη όμως οικονομική πολιτική, που θα είχε ευρύτερη πολιτική και κοινωνική συναίνεση, που θα βρισκόταν σε συνεχή διάλογο με σοβαρούς κοινωνικούς εταίρους και θα έδειχνε την απαιτούμενη κοινωνική ευαισθησία, θα είχε μεγαλύτερες πιθανότητες επιτυχίας και θα διασφάλιζε σταθερή εσωτερική και εξωτερική αξιοπιστία.

Χάθηκε, καθώς φαίνεται, μια ακόμα ευκαιρία στην αλυσίδα των χαμένων ευκαιριών για την ελληνική οικονομία.

B.Δ.

Μέχρι το τέλος

Ο κ. Μητσοτάκης φαίνεται αποφασισμένος να πιει το πικρόν ποτήριον μέχρι τέλος. Και παρά τις προσπάθειές του καθώς και του κ. Μάνου δεν φαίνεται να είναι σε θέση λόγω των εσωκομματικών αλλά και των γενικότερων πολιτικών αντιδράσεων να επιβάλει την ιδιωτικοποίηση του ΟΤΕ όπως την θέλει ή μάλλον οποιασδήποτε μορφής ιδιωτικοποίηση. Υποχρεώνεται έτσι σε αναδίπλωση και είναι λογικό να υποτεθεί ότι θα κάνει τα πάντα ώστε να παραμείνει στην εξουσία μέχρι το τέλος. Βρισκόμαστε σε ένα κρίσιμο σημείο όπου αν η κυβέρνηση χάσει – όπως φαίνεται – αυτή την πολιτική μάχη, τότε δεν της απομένει παρά να παραιτηθεί, εφόσον θέσει θέμα εμπιστοσύνης.

Κάτι τέτοιο δεν φαίνεται πιθανό, και μετά την πάροδο του θέρους, την επιστροφή των παραθεριστών και την έναρξη των εργασιών της Βουλής θα επικρατήσει η λογική της διαχείρισης των υπαρχόντων, της αποφυγής μετωπικών συγκρούσεων και κυρίως της προετοιμασίας για την επερχόμενη εκλογική αναμέτρηση. Δεν αποκλείεται, λοιπόν, από

ΞΕΡΕΤΕ. ΓΙΝΑΝΕ
ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΚΟΜΑ
ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ...

φθινοπώρου να πάψουμε να συζητάμε για τα μεγάλα και σοβαρά προβλήματα (που σπανίως κάνουμε) και να ασχοληθούμε με τις εκλογικές λίστες, τις πιθανότητες κάθε υποψηφίου και κυρίως τις σφυγμομετρήσεις που αυτή τη φορά αναμένεται να

κατακυριεύσουν όλη την πολιτική σκηνή. Μέχρι το τέλος και της κυβερνητικής θητείας αλλά και των πολιτικών που πάντα αναπόφευκτα επέρχεται.

Ν.Σ.

Τρέλα

Ο πέννηντάρης γενειοφόρος άνδρας ανέβαινε καθαλάρης του Δημόκριτον πηγαίνοντας προς Κολωνάκι. Φορούσε κάποια άμφια δικής του κοπής και ραφής, στ' αριστερό του χέρι κρατούσε κοντάρι με σταινρό στην κορυφή δίκην δόρατος ή σκήπτρου, ενώ στο δεξί χέρι είχε περασμένα τα γκέμια του ψηλού λευκού αλόγου (ή μουλαριού) του. Το κεφάλι του στόλιζε μια απίστευτη τιάρα – ιδιοκατασκευή, ένας γυαλιστερός, χρυσο-πορτοκαλής κύλινδρος μήκους τουλάχιστον 80 εκατοστών, ριγμένος, αρεμινός, προς τα πίσω.

Ο άνθρωπος φαινόταν εντυχής. Το βλέμμα του είχε ένα ουράνιο δάθος, σαν να ατένιζε τα δροσερά περιβόλια της προσωπικής του Εδέμ, ενώ στις άκρες των χειλιών άστραφτε κι έσβηνε ένα παράξενο ανθιπομειδίαμα, κάπως σαν το πολυσήμαντο χαμόγελο του φωτισμένου Βούδα, το σήμα κατατεθέν μιας ψυχής που διώνει την αταραξία, την ελευθερία από κάθε φόβο ή επι-

θυμία. Πράγματι, ο έφιππος άντρας έδινε την εντύπωση ότι μετεωριζόταν ασφαλής μέσα στην ατομική του διόσφαιρα, γλιστρώντας ανάλαφρα στον δομημένο κι οροθετημένο χώρο. Ήταν σιωπηλός, δεν γύριζε το βλέμμα του για να δει την εντύπωση που δημιουργούσε, και φαινόταν τελείως παραδομένος στους στοχασμούς του, που, δίχως άλλο, έπαιρναν τον ρυθμό τους από τον θηματισμό του μεγαλόσωμου ζώου, τον μετρονόμο των πετάλων του στην ασφάλτο.

Είχε υπερβεί, αληθώς κι εμφανώς, την **πραγματικότητα** της κεντρικής οδού. Γι' αυτόν δεν υπήρχαν θόρυβοι και καυσαέρια, δεν υπήρχε ούτε καν το αγχωμένο πλήθος των πεζοδρομίων, το οποίο άνοιγε αυτόματα μπροστά του, όπως τα κύματα της θάλασσας μπροστά στον Μωϋσή. Τίποτε δεν μπορούσε να τον θίξει, καθώς είχε περιβληθεί την πολύτιμη προσωπική του τρέλα σαν πανοπλία, σαν βασιλική πορφύρα της αυτοϊδίαιτης, πανέτοιμος για την ενγενή αναζήτηση του δικού του ιερού Γκράαλ. Τα κακεντρεχή

σχόλια των σοβαροφανών κυρίων (με τον χαρτοφύλακα γεμάτο ληξιπρόθεσμα γραμμάτια, προσπέκτους αυτοκινήτων και αποκόμματα ιατρικών άρθρων για την καταπολέμηση του στρες και της φαλάκρας), δεν έφταναν ούτε μέχρι το ύψος των αναβολών του οι πικρόχολοι μύδροι των πολυάσχολων καταναλωτριών, που περιέφεραν τις πιστωτικές τους κάρτες, εξοστρακίζονταν πάνω στην πανοπλία του θάραυστου δονκιχωτισμού του, μαζί με τις θροισιές από τους σφυροισμένους ταξιτζήδες που αδημονούσαν μαρσάροντας και κορνάροντας ώσπου να περάσει επιτέλους ο «τρελάρας».

Οι μονσουλμάνοι πιστεύουν πως ο Θεός αγαπάει τους τρελούς, γι' αυτό οι γνωστικοί οφείλουν να τους σέβονται κι αν είναι στ' αλήθεια γνωστικοί, οφείλουν να μαθαίνουν απ' αυτούς. Ας έχει λοιπόν ο Θεός καλά αυτόν τον τρελό άρχοντα, γιατί έφερε μέσα στο κατακαλόκαιρο μια ζεϊδωρη πνοή ελευθερίας στον κόσμο: σε κείνους τους ανθρώπους που, βλέποντας τον τρελό να διασχίζει σαν Κολοκοτρώνης το Κολωνάκι, δρῆκαν

τον χρόνο και την ευαισθησία να αναμετρήσουν το αβάσταχτο άγχος της κανονικότητάς τους, της αλυσίδας της ομοιομορφίας τους: αυτός κάνει την τρελή του εντιχής και αεράτος, ενώ εμείς... Εμείς παραμένουμε ματωμένοι στις δουλειές και τα κόμματά μας: έγκλειστοι στα καμπριολέ μας, εγκάθειρκοι στα στρατόπεδα καταναγκαστικής διασκέδασης, τα χεί παραλιακά κωλάδικα, δέσμοι των οθονών και των εντύπων μας, πειθήνια ανδράποδα του κάθε καινού / κενού νεοτερισμού των διαφημιστών μας. Μήπως η λογική, η κοινή λογική, να είναι η τρέλα των πολλών, μήπως ο κοινός νους να είναι απλά το άθροισμα της άνοιας ή της παράνοιας της πλειοψηφίας; Διότι, εντέλει, ποιος είναι ο τρελός; ο καθαλάρης με την ιριδίζουσα καπελαδούρα και την ποιμαντορική ράβδο που δεν ενοχλεί κανέναν ή οι ευπόληπτοι φραγκοφονιάδες που σκοτώνουν ό,τι ζωντανό (δάση ή ιδέες ή μουσικές) για να το συσκευάσουν και να το πουλήσουν; Αυτός ή οι αστροποίκιλοι πολέμαχοι της νέας τάξης των πάτριων και των πατρών;

Παύλος Μεθενίτης

Καβάλα (στα σκάφη) προσκυνάνε

του Σπύρου Καβουνίδη

Τα παλικάρια «καβάλα παν' στην εκκλησιά, καβάλα προσκυνάνε». Αυτό άλλοτε. Αυτό τότε που κάποιοι, που ήταν παλικάρια, επέλεγαν, κατά τον ποιητή, αυτό τον τρόπο να πάνε στην εκκλησιά.

Από τότε πέρασαν πολλά χρόνια. Τα παλικάρια ξεπέξεψαν, έπαψαν να κάνουν φιγούρα, εξαφανίστηκαν. Περισσεύουν όμως οι παλικαράδες. Δηλαδή, αυτοί που διεκδικούν τα –κατά τη γνώμη τους– εξωτερικά γνωρίσματα σημερινού παλικαριού χωρίς δέβαια το ουσιαστικό του περιεχόμενο.

Εδώ και αρκετά χρόνια οι παλικαράδες επιδεικνύουν τη μαγκιά τους στην άσφαλτο –συχνά-πυκνά και στο πεζοδρόμιο– με μοτοσικλέτες και κούρσες, με σουζες και σπιναρίσματα, με επικίνδυνα προσπεράσματα και αγνόηση των κανόνων οδικής κυκλοφορίας. Εκεί που είχα συνηθίσει αυτούς τους «γελοιούς της ασφάλτου», που λέγαμε πού θα πάει θα τους περάσει, θα έλθει ο κορεσμός με τη γενίκευση της χρήσης του αυτοκινήτου και των δικύκλων, ξεπρόβαλε η νέα «παλικαριά» θερινής μορφής. Οχήματα επίδειξης της νέας παλικαριάς τα σκάφη, κρις-κραφτ διαφόρων ειδών και η πιο πρόσφατη πληγή το τζετ-σκι.

Εδώ η φιγούρα είναι πιο ολοκληρωμένη, ολόσωμη. Στο αυτοκίνητο ή τη μοτοσικλέτα το πολύ να ενισχύσεις το σπινάρισμα με κανένα μαύρο γυαλί και κανένα τσιγάρο κρεμασμένο από το στόμα. Εδώ μπορείς να επιδείξεις ολόκληρο σώμα, μπρονζέ και με ποντίκια να

φουσκώνουνε. Παλιότερα οι παρεμφερείς καλοκαιρινοί τύποι ήταν πιο ανώδυνοι. Ήταν οι *ελαμπάλες** της εποχής που μπορεί να χαλούσαν την αισθητική της παραλίας αλλά συνιστούσαν πολύ περιορισμένο κίνδυνο – άντε να φας καμιά μπάλα στο κεφάλι. Τώρα μπορεί κολυμπώντας αμέριμνος να φας κανένα τζετ-σκι στο κεφάλι – πράγμα που μπορεί να αποδεί μοιραίο.

Γιατί δέβαια οι παλικαράδες θαλασσοκαβαλάρηδες δεν τηρούν τις νόμιμες αποστάσεις από την ακτή, δεν τηρούν αποστάσεις ασφαλείας από τους κολυμβητές, δεν αποφεύγουν να κάνουν ελιγμούς ανάμεσα στις βαρκούλες και τα κανώ. Μα αν τα απέφυγαν όλα αυτά, τι πλάκα θα είχε, σε ποιον θά 'καναν επίδειξη ή ποιος θα τρόμαζε για να τους χαρίσει το αίσθημα υπεροχής;

Επιπλέον οι θαλασσοκαβαλάρηδες έχουν το πρόσθετο πλεονέκτημα ότι δεν κινδυνεύουν από κανένα όργανο της τάξεως, γιατί δεν υπάρχουν. Θα πείτε, και καλά οι «γελοίοι της ασφάλτου» διατρέχουν κανένα κίνδυνο από την τροχαία; Σε γενικές γραμμές όχι, η τροχαία ως γνωστόν είναι εν γένει απούσα. Όμως, αν είναι άτυχοι, μπορεί να πέσουν σε καμιά μέρα ειδικής εξόρμησης (τέτοιες εξορμήσεις ξεκινάνε με φανφάρες, απειλές, τηλεοράσεις και τέτοια, αλλά ξεφουσκώνουν μέσα σε δυο-τρεις μέρες).

Έτσι λοιπόν οι θαλασσοκαβαλάρηδες μπορούν ελεύθερα, καβάλα στα σκάφη τους, να προσκυνάνε το θεό της ασυδοσίας και πιτσιλώντας επικινδύνως να επιδεικνύουν τη μηχανική παλικαριά τους.

*** Ελαμπάλας:** Χαρακτηριστικό μυώδες μαυρισμένο ανθρωποειδές εμφανιζόμενο στις παραλίες τους θερινούς μήνες, επιδιδόμενο εις επιδεικτικού τύπου παιχνίδι με μπάλα εν μέσω του πλήθους προς εντυπωσιασμό και εκβάλλον κραυγές, με συνηθέστερο ήχο τον «έλα-μπάλα». Ο πληθυσμός τους μειώνεται τελευταία λόγω στροφής προς άλλες μορφές επίδειξης.

• Αύγουστε, καλέ μου μήνα. Όταν οι κυκλοφορίες των εφημερίδων κατρακυλάνε, τα επιτελεία λείπουν σε διακοπές και οι τηλεοπτικοί σταθμοί ταράζουν τους θεατές που απομένουν στις επαναλήψεις, την ίδια στιγμή μια «κυβέρνηση» που ελπίζει ακόμη πως μπορεί να διασώσει ό,τι μπορεί να διασωθεί κάνει κάποια δόγματα για να «τακτοποιήσει» εκκρεμότητες ενοχλητικές, που την απασχολούσαν καιρό. Ανάμεσα σ' αυτές βρίσκεται η εκκρεμότητα των αδειών των ραδιοτηλεοπτικών καναλιών. Ο Αύγουστος, λοιπόν, μας δώκε με μια ξαφνική κυβερνητική απόφαση. Οι άδειες λειτουργίας των καναλιών δόθηκαν - και απ' αυτές εξαιρείται ο ΣΚΑΙ TV, παρά την περί του αντιθέτου γνωμοδότηση του Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου. Αποτέλεσμα, η κορύφωση των διαμαρτυριών από το ραδιοφωνικό σταθμό του συγκροτήματος Αλαφούζου και πολλές μπηχτές από την Καθημερινή. Για την ώρα τα πράγματα παραμένουν εκκρεμή, ωστόσο ούτε η κυβέρνηση ούτε ο σταθμός κάνουν πίσω. Ως εκ τούτου, προβλέπεται φθινόπωρο με γερές κόντρες - στις οποίες θα θελήσει να μετάσχει και ο κομματικός μηχανισμός του ΠΑΣΟΚ, ο οποίος προσδίδει στη στήριξη του από το σταθμό σε προεκλογική περίοδο.

• Παρά το γεγονός ότι η άδεια δεν εδόθη, πάντως, πρόθεση των επιτελών του συγκροτήματος Αλαφούζου είναι ο σταθμός να λειτουργήσει μέσα στο φθινόπωρο. Ήδη γίνονται συζητήσεις για τη στελέχωσή του, τόσο με δημοσιογράφους όσο και με τεχνικούς και σκηνοθέτες. Απ' ό,τι φαίνεται λοιπόν, η μάχη θα δοθεί στα χαρακώματα.

• Αλλά δεν είναι μόνο ο Αλαφούζος που παραπονιέται: το ίδιο έντονα διαμαρτύρονται και στον Περισσό, για τη μη έγκριση λειτουργίας του τηλεοπτικού καναλιού του ΚΚΕ, του 102 TV. Μ' αυτή την αφορμή, μάλιστα έγινε και μεγάλη συγκέντρωση στην πλατεία Κάνιγγος, η μεγαλύτερη συγκέντρωση που οργάνωσε το ΚΚΕ τα τελευταία χρό-

νια. Ποιος θα το φανταζόταν, ότι η πολιτική της κυβέρνησης για τα ΜΜΕ θα συσπειρώνε τα μέλη του κόμματος περισσότερο απ' όσο τα συσπειρώνουν π.χ. οι ιδιωτικοποιήσεις ή η απίσχναση του εισοδήματος των εργαζομένων. Πάντως, και στον Περισσό φαίνονται αποφασισμένοι «η απαγόρευση να μην περάσει». Και κάποιοι έχουν ήδη αρχίσει να θυμίζουν ότι, σε περίπτωση που το ΚΚΕ δεν έχει δικό του κανάλι, θα αρχίσει να πληροφορεί τον κόσμο με το... χωνί!

• Οι μεν πιέσεις με όπλο τις προσβάσεις τους στο κόμμα της αντιπολίτευσης, οι δε προσφυγή στη λαϊκή αντίσταση... Σπό κοντά κι ο Λεβέντης, του οποίου το cult Κανάλι 67 επίσης δεν πήρε άδεια λειτουργίας. Και τώρα, από τη μεταμεσονύχτια εκπομπή του εξοπολύει μύδρους κατά του Μητσοτάκη, τον οποίο απειλεί στην κυριολεξία με... κατάρεις! Ο καθείς με τα όπλα του!

• Ό,τι κι αν λέμε όμως, η ουσία είναι ότι η κυβέρνηση έκανε άλλη μία αδέξια κίνηση στο θέμα των τηλεοπτικών αδειών. Υποκινούμενη από στενά συμφέροντα και χρησιμοποιώντας την πολιτική της πυγμής, άραγε, υπολογίζει να κατορθώσει να τα βγάλει πέρα με σταθμούς της εμβέλειας του ΣΚΑΙ και με κομματικούς μηχανισμούς συμπαγείς και πατριώτες όπως του ΚΚΕ. Εμείς νομίζουμε ότι δεν θα τα καταφέρει.

• Από τα τέλη Σεπτεμβρίου θα αρχίσει, τελικά, να εκπέμπει το Κανάλι 29, ως STAR TV με καινούρια όψη, ιλουστρασιόν και τον Νίκο Μαστοράκη στο πηδάλιο. Οι σημερινοί αστέρες κάνουν τις τελευταίες εκπομπές τους, ο σούπερ σταρ του καναλιού Βαγγέλης Γιαννόπουλος έφυγε για τα «μπάνια του λαού» αφήνοντας διφορούμενη την πιθανότητα επανόδου του υπό το νέο σχήμα κι οι επιτελείς του σημερινού Καναλιού 29 υπόσχονται ότι το κανάλι υπό τη σημερινή μορφή του, φερέφωνο δηλαδή του πιο λαϊκιστικού πασοκισμού, θα ξαναβγεί στις μικρές μας οθόνες την προεκλογική περίοδο.

Πάντως, τις τελευταίες ημέρες κυκλοφορεί ευρύτατα η είδηση πως στο νεότευκτο κανάλι του Μαστοράκη θα βρεθεί, σύμβου-

λος και όχι μόνο, ο διευθυντής του ΚΑΙΚ Πέτρος Κωστόπουλος, συζητιέται δε σοβαρά η περαιτέρω αιμοσοδία του από τα «παιδιά του ΚΑΙΚ». Φαίνεται, λοιπόν, ότι ο γάμος Μαστοράκη - Κουρή θα επισημοποιηθεί με νεογιάπισ παρανύμφους. Να δούμε με τι θα μοιάζει το παιδί τους. Και κυρίως, πώς θα τα καταφέρει να βάλει χέρι στη διαφημιστική πίτα, που είναι και το ζητούμενο.

• Αλήθεια, θα θέλαμε πολύ να γνωρίζουμε ποιοι έχουν βάλει χρήματα για τις επενδύσεις σε μηχανήματα και έμπυχο υλικό, εκεί στον Ταύρο. Πολλά ακούγονται για μεγαλοπετρελαιά - αλλά ονόματα δεν λέμε όσο δεν μπορούμε να διασταυρώσουμε τις πληροφορίες που αιωρούνται. Ίσως, στο μέλλον, έχουμε περισσότερες πληροφορίες.

• Στο χώρο της έντυπης δημοσιογραφίας όλα φαίνονται να είναι στατικά. Ωστόσο, παρά τα φαινόμενα, κάτι κινείται. Έτσι, πληροφορίες θέλουν να γίνονται κινήσεις για την έκδοση ημερήσιου πολιτικού-οικονομικού φύλλου από τον ιδιοκτήτη της εβδομαδιαίας σήμερα εφημερίδας Επενδυτής. Το φύλλο, που μάλλον θα είναι εξαρχής καινούργιο και δεν θα είναι η μετεξέλιξη του Επενδυτή σε ημερήσια έκδοση, σχεδιάζεται να βγει μέσα στον Οκτώβριο και πληροφορίες το θέλουν «ανεξάρτητο». Δεν ξέρουμε τι μπορεί να σημαίνει μια διακήρυξη ανεξαρτησίας για μια εφημερίδα σήμερα, εκείνο πάντως που είναι σίγουρο είναι ότι δεν πρόκειται να είναι φύλλο στρατευμένο με τα συμφέροντα της Πολιτικής Άνοιξης.

• Πριν από δύο εβδομάδες, στην ταυτότητα της Αυγής εμφανίστηκε, πλάι στο όνομα του Λευτέρη Βουτσά, και το όνομα του Κώστα Φιλίνη. Στο μεταξύ, ύστερα και από συνέντευξη στην πρωινή εφημερίδα της Αριστεράς, κινούνται για μία ακόμη μετεξέλιξη. Στόχος των συντακτών της Αυγής είναι η μετατροπή της εφημερίδας σε φύλλο γνώμης και διαλόγου ανάμεσα στις δυνάμεις της Αριστεράς και της οικολογίας, με δημοκρατικό τρόπο λειτουργίας και με εκπροσώπηση στο μηχανισμό έκδοσης δραστηκά εκπροσώπων των συντακτών της. Ένα πείραμα που

το περιμένουμε με πραγματικό ενδιαφέρον.

• Με την ευκαιρία, στο ANTI είδαμε με ευχάριστη έκπληξη στην πρώτη σελίδα της Αυγής την αναφορά στην ειδική έκδοσή μας που ήταν αφιερωμένη στον Μανόλη Αναγνωστάκη. Με θερμά λόγια και έγχρωμη αναπαραγωγή του εξωφύλλου μας. Διακρίναμε μία γενναιοδωρία, απ' αυτές που δεν συναντά κανείς εύκολα στο χώρο του Τύπου και ομολογούμε ότι τέτοιες χειρονομίες αδροφροσύνης μας δίνουν κουράγιο να συνεχίζουμε. Ευχαριστούμε την εφημερίδα, καθώς και τον Λ.Μ. (αυροειδή) για τα θερμά του λόγια, στην τελευταία σελίδα του ίδιου φύλλου.

• Προβλήματα έχει το περιοδικό ΕΝΑ. Με οριακή κυκλοφορία πλέον, το περιοδικό βγαίνει από τον Μοάτσο και ένα στενό επιτελείο και με κάποια θέματα που φέρνουν στο περιοδικό ελεύθεροι ρεπόρτερ. Όσο για τους μόνιμα εργαζόμενους, όσοι απέμειναν παραπονούνται ότι δεν τους πληρώνουν.

• Προβλήματα έχει και το Playboy. Ο νέος εκπρόσωπος της ιδιοκτησίας του, που έφτασε πρόσφατα στην Ελλάδα, έκανε περικοπές και ο διευθυντής του, ο Ανταίος Χρυσόστομιδης, αναγκάστηκε να δεχτεί το συμβιβασμό να βγαίνει το περιοδικό με τρία τυπογραφικά λιγότερα κάθε μήνα. Πράγμα που σημαίνει υποβάθμιση της ποιικής ύλης του προς χάριν του γυμνού. Και, ίσως, αλλαγή στη σχέση εργασίας με το έντυπο κάποιων δημοσιογράφων.

• Κυβερνοπάνκ είναι η μετεξέλιξη της λογοτεχνίας της επιστημονικής φαντασίας, που τα τελευταία χρόνια ασχολείται περισσότερο με μελλοντικές φανταστικές καταστάσεις πάνω στον πλανήτη και δίνει έμφαση σε ζητήματα ατομικών ελευθεριών, οικολογίας, σχέσεων της τεχνολογίας με τον άνθρωπο, εκδοχών του απολυταρχισμού και της βαναυσότητας της εξουσίας του μέλλοντος. Στο κυβερνοπάνκ έχει στραφεί το περιοδικό NOVA, που κυκλοφόρησε πρόσφατα το πρώτο τεύχος της νέας του περιόδου. Εκδότης, ο ρέκτης του είδους Άγγελος Μαστοράκης.

Είμαστε όλοι εμπρηστές

του Ρεπόρτερ

*Το αίμα σου πάγωνε κάποτε σαν το φεγγάρι
μέσα στην ανεξάντλητη νύχτα το αίμα σου
άπλωνε τις άσπρες του φτερούγες πάνω
στους μαύρους βράχους τα σχήματα των δέν-
τρων τα σπίτια
με λίγο φως από τα παιδικά μας χρόνια.*

Γ. ΣΕΦΕΡΗΣ: Μυθιστόρημα, ΙΑ'

Πριν από μια περίπου εβδομάδα, σε συζήτηση με μετεωρολόγο, ο οποίος εργάζεται στην Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία και κρατούσε στο χέρι του την πρόβλεψη για τον καιρό ολόκληρης της εβδομάδας που ερχόταν, διημέμφθη η παρακάτω συζήτηση:

- Ζέστη, έτσι;
- Ζέστη, φωτιά. Ιδανική περίοδος για πυρκαγιές...

- Ιδανική; Ιδανικότερη. Αν σκεφτείς μάλιστα ότι αναμένονται οι συνήθεις για την εποχή ισχυροί άνεμοι...

Η συζήτηση θα μπορούσε να ήταν για καλαμπούρι αν, μια μέρα μετά, τα τραγικά γεγονότα στην Ικαρία με τη μεγάλη φωτιά και τους 12 νεκρούς δεν προκαλούσαν σοκ στην κοινή γνώμη και, λόγω και της απώλειας ανθρώπινων ζωών, δεν «ευαισθητοποιούσαν» ιδιαίτερα την «κοινή γνώμη», που, ξαφνικά θαρρείς, αφυπνίσθηκε και άρχισε να αναζητεί υπεύθυνους για τις πυρκαγιές, την ελλιπή αντιμετώπισή τους, την έκτασή τους, τις καταστροφές που προκαλούν... Η τηλεόραση, κυριότερος εκπρόσωπος της διαμόρφωσης της κοινής γνώμης και, πάντως, βασικός τροφοδότης της περιρρέουσας κοινοτοπίας, συνέβαλε σ' αυτή την «ευαισθητοποίηση» μέσω της τρομολαγνίας των δελτίων, που όλα εστιάζονταν στη

θεαματοποίηση της καταστροφής, στην απόδοση ευθυνών με τρόπο κραυγαλέο, εντέλει στην περιφορά, για ακόμη μια φορά, των πολιτικών μας ταγών που βρήκαν ευκαιρία να κάνουν πολιτική πάνω στα αποκαΐδια.

Πέρα όμως κι από τις εικόνες καταστροφής, πέρα κι από την ηχηρή καταστροφολογία, ό,τι μένει είναι άλλη μια χαμένη περίοδος για το φυσικό περιβάλλον της ελληνικής γης. Και, όσο κι αν η κοινή γνώμη αναζητεί στην πολιτική εξουσία ευθύνες για το εύρος της καταστροφής, θα είμαστε άδικοι αν επιμερίσουμε το σύνολο των ευθυνών μόνο στην «τάξη των πολιτικών».

Κοινωνία - εμπρηστής

~~Οι πολιτικοί συνήθως, πολιτεύονται με βάση την επιθυμία της εκλογικής τους πελα-~~

είας. Οι έλληνες ψηφοφόροι, στις περισσότερες των περιπτώσεων, δεν τους ψηφίζουν ιαρά για να διαμεσολαθήσουν ανάμεσα στις πιδιώξεις, στα συμφέροντά τους και στη 'ομοκανονιστική δυνατότητα της κυβερνητικής πλειοψηφίας. Όσο οι συλλογικότητες γκαταλείπουν τη θέση τους στο ατομικό νυμφέρον, τόσο φαινόμενα όπως αυτό που ύκολα όλοι ονοματίζουν «σύνδρομο Κατσιγιάννη» θα γιγαντώνονται και θα αποτελούν την κυρίαρχη συνιστώσα χάριν της οποίας να πολιτεύονται οι κυβερνήσεις.

Εξηγούμαστε: Από την εποχή της αντιπα-
ροχής ως εκείνο το αμίμητο «σποτ» των πει-
ατικών ραδιοσταθμών στα μεσαία —«κανείς
εν έχασε αγοράζοντας γη»—, από το κρατι-
ό σλόγκαν «αν το δηλώσεις, μπορείς να το
ώσεις» ως τη σημερινή εποχή Κατσιγιάννη,
ασικότατη μέριμνα του έλληνα πολίτη είναι
απόκτηση κατοικίας. «Ένα κεραμίδι πά-
ω απ' το κεφάλι του». Ως στόχος, θεμιτός.
Μόνο που η κατάκτησή του είχε πολλές δυ-
κολίες. Ουδέποτε σ' αυτή τη χώρα το κρά-
ος είχε οικιστική πολιτική, ουδέποτε υπήρ-
ε πολεοδομικός σχεδιασμός, ουδέποτε
πήρξαν κρατικές και τραπεζικές διευκο-
ύνσεις για την κατάκτηση ενός τόσο βασι-
ού στόχου. Ο καθένας πήγαινε μόνος του,
τα τυφλά. Αποτέλεσμα: Όσοι κατόρθωσαν
α αποκτήσουν κατοικία ήταν σίγουρο ότι
ην απέκτησαν με το αίμα τους. Με κόπους
φάνταστους. Γι' αυτό και μόνο το λόγο, η
τέγη μπορούσε να είναι στάτους κοινωνι-
ής επιτυχίας αλλά ταυτόχρονα και φετίχ,
ερό σύμβολο μέσω του οποίου πραγματώνε-
αι η επιτυχία. Για μια τέτοια επιτυχία άξιζε
ον κόπο το όποιο ρίσκο. Το μέσον ήταν
χεδόν πάντα η παρανομία. Και το βασικό
πλο των «παρανομούντων» ήταν πάντα η
ελατειακή φύση του πολιτικού συστήμα-
ος. Ποιος πολιτικός θα τολμούσε να θίξει το
ρό δικαίωμα των πολιτών στη στέγη, όταν
άλιστα η πολιτική δεν είχε κουνήσει το
αχτυλάκι της για να καλυφθεί μια τέτοιου
ύρους ζωτική ανάγκη. Κι έτσι φτάσαμε να
ατοιμούμε σε πόλεις εκτρωματικές, σε συ-
οικίες αυθαιρέτων, που περίμεναν προε-
λογικές περιόδους για να αποκτήσουν νο-
μοποίηση.

Όστερα, ήρθε η ευμάρεια. Η πρώτη κα-
οικία δεν έφτανε. Τα όρια των πόλεων επε-
τάθηκαν, δεν χωρούσε πλέον τις ανάγκες
ων κατοίκων τους. Το επόμενο δήμα, το
πόμενο status symbol ήταν το εξοχικό. Οι
ολίτες αυτού του τόπου ακολούθησαν την
δό των καταπατήσεων. Όποιος πρόλαβε.
Αλλωστε η πολιτική, την κατάλληλη, προε-
λογική συνήθως, στιγμή, θα ερχόταν εκ των
στέρων αρωγός...

Έτσι κάπως η κοινωνία μας κάνει απαιτη-
ούς τους Κατσιγιάννηδες. Και έχουν συμ-
άλει πολλοί στη διαδρομή ώστε η απαίτηση
ιυτή να είναι καθολική. Πολίτες, πολεοδό-
οι, αρχιτέκτονες, πολιτικοί μηχανικοί, μέ-
ια ενημέρωσης, πολιτικά κόμματα, κυβερ-
ήσεις... Στο δρόμο της ανάπτυξης χωρίς

σχεδιασμό όλοι έχουν βάλει το χεράκι τους.
Απλώς, οι καταπατητές του χθες, από τη
στιγή που παίρνουν την περιπόθητη νομι-
μοποίηση, το επόμενο διάστημα θα είναι
εκείνοι που διαμαρτύρονται για τα περιβαλ-
λοντικά θέματα. Και στη θέση τους θα βρε-
θούν κάποιοι άλλοι που θα σφυρίζουν κλέ-
φτικα.

Κράτος - βοσκοτόπος

Μ' αυτά και μ' αυτά, το κτιστό περιβάλλον,
κακής ποιότητας, επεκτάθηκε σε βάρος του
φυσικού. Από την άλλη, το φυσικό περιβάλ-
λον αντιμετωπίστηκε χωρίς καμιά έμφαση
στη σημασία του για το οικοσύστημα. Για
πολλά χρόνια, οι καμένες εκτάσεις ήταν τρο-
φοδότριες για τη νομαδική συνήθως κτηνο-
τροφία μας. Η λογική των βοσκοτόπων ήταν
η κυρίαρχη για τη χρήση της ελληνικής υπαί-
θρου. Αρκούσαν η κάψα του καλοκαιριού,
ένα σπέρτο και ένα ελαφρό καλοκαιρινό αε-
ράκι...

Και φτάνουμε στα μεταπολιτευτικά χρό-
νια. Όταν η οικολογία αρχίζει να γίνεται,
πέρα από ένα συστηματικό εργαλείο αντιμε-
τώπισης των οικοσυστημάτων, και της μο-
δός. Κι η πολιτική να πρέπει να αρθεί των
ευθυνών της. Τότε χάθηκε το στοίχημα. Διό-
τι, παρά τη συγγνωστή ανάγκη για πρόνοια
συντήρησης του περιβάλλοντος, για την πο-
λιτική προείχαν άλλες ανάγκες. Με συνέ-
πεια, κάθε χρόνο, όλο και περισσότερο να
αποσιλώνονται οι δασικές εκτάσεις της χώ-
ρας.

Όλο αυτό το διάστημα, το μόνο που πα-
ραλλάζει είναι η επωδός, η από επίσημα
χείλη εκφραζόμενη, για τις αιτίες που γεν-
νούν τις φωτιές. Από τις κουκουνάρες του κ.
Ράλλη στους άθλιους εμπρηστές οικοπεδο-
φάγους και, εσχάτως, στα ξένα κέντρα που
επιβουλεύονται τον τουρισμό και εν γένει
την πολιτική ομαλότητα της χώρας μας, πά-
ντα αναζητείται ένας εξωτερικός λόγος στον
οποίο να επιρριφθούν οι ευθύνες. Η μέθοδος
αυτή του αντιπερισπασμού, σχεδόν πάντα,
κάνει κατορθωτό να αποσεισθούν οι ευθύνες
που έχει η πολιτεία για την αποτελεσματική
οργάνωση της προστασίας των δασών και
της δασοπυρόσβεσης. Ωστόσο, παρά τις κά-
θε χρόνο εξαγγελίες όλων των κυβερνήσεων,
η οργάνωση της δασοπροστασίας συνεχίζει
να παραμένει ελλιπής. Χωρίς εξοπλισμό,
χωρίς οργάνωση αντιπυρικών ζωνών, χωρίς
επαρκές προσωπικό (η κάθε χρόνο πρόσλη-
ψη εποχικών δασοφυλάκων και δασοπυρο-
σβεστών, ανεκπαιδευτων ή ελλιπώς εκπαι-
δευομένων, που περισσότερα απ' όλα απηχεί
τον τρόπο με τον οποίο συνεχίζουν να γίνο-
νται οι προσλήψεις στον δημόσιο τομέα δεν
είναι, όπως εκ των πραγμάτων έχει αποδει-
χθεί, λύση), με κάποιες εξαγγελίες για την
αγορά πυροσβεστικών μέσων, που τελικά
είτε είναι ανεπαρκή είτε ποτέ δεν αγοράζο-
νται (οι μόλις φετινές εξαγγελίες για την
προμήθεια από канаδική εταιρεία πυροσβε-

στικών αεροπλάνων, που πήραν διαστάσεις
σκανδάλου, από τη στιγμή που ελέγχθηκε ο
τρόπος με τον οποίο θα γίνονταν αυτές οι
προμήθειες, σε συνδυασμό με τις επίσημες
δικαιολογίες κατά τη φωτιά της Ικαρίας ότι
τα αεροπλάνα δεν μποζούσαν να πετάξουν
λόγω του δυνατού αέρα, έκαναν σαθρές τις
όποιες κινήσεις προς αυτή την κατεύθυνση),
με έλλειψη στοιχειώδους επαγρύπνησης κα-
τά τις ημέρες υψηλού κινδύνου πυρκαγιάς,
όπως αυτές που διανύουμε, εξανέμισαν κάθε
στοιχείο σοβαρής αντιμετώπισης της «λαί-
λαπας».

Από την άλλη, είναι ιδιαιτέρως καταφα-
νής η αδιαφορία των ίδιων των πολιτών για
την προστασία της φύσης. Από τη συνεχιζό-
μενη λαιλαπα του δασικού πλούτου με σκο-
πό την «αξιοποίηση» ως την αδυναμία αυ-
τοοργάνωσης, περιφρούρησης και προστα-
σίας με πρωτοβουλία των πολιτών του δασι-
κού μας πλούτου, η «ιδιωτική πρωτοβουλία»
φαίνεται να περιχαράκωνεται πίσω από το
δόγμα ότι το δημόσιο συμφέρον ανήκει στην
πρόνοια της πολιτείας. Προς αυτήν στρέφο-
νται και όλες οι βολές, απ' αυτήν αναζητώ-
νται και οι μοναδικές ευθύνες. Και οι πολί-
τες αρέσκονται να συμπεριφέρονται ως τη-
λεθεατές, ως να μην έχουν οι ίδιοι το μερίδιο
των ευθυνών τους.

ΠΙΝ από μερικές μέρες, μετά τις
πολλές εστίες πυρκαγιών που έζω-
σαν κυριολεκτικά την περιοχή γύ-
ρω από τη Θεσσαλονίκη, είδαμε
από την τηλεόραση μια μοναδική
εικόνα: μια κυρία, σε κατάσταση απογνώ-
σεως επειδή είχε καεί το σπίτι της, η περιου-
σία που, αναντίρρητα, με πολλούς κόπους
θα είχε αποκτήσει, φώναζε: «Είναι ντροπή
το κράτος να μην μπορεί να μας προστατέ-
ψει. Και καλά το δάσος, ας καεί, δέντρα
είναι, αλλά το σπίτι μας;». Είναι η συνήθης
αντιμετώπιση του προβλήματος των πυρκα-
γιών από τους πολίτες. Ενδεικτική μιας νοο-
τροπίας που θέλει τους πολίτες εγκλειστικά
προσηλωμένους στις εστίες τους, λες και η
ζωή σταματάει στην εξώθυρα της κατοικίας
τους. Με μια τέτοια λογική όμως, δεν είναι
παράλογο που κάθε χρόνο οι καταστροφές
από πυρκαγιά πληθαίνουν — και προστίθε-
νται στη σωρεία άλλων καταστροφών, λιγό-
τερο θεαματικών, που λαμβάνουν χώρα και
τους 12 μήνες σ' ολόκληρη την επικράτεια.
Το ζητούμενο είναι αν υπάρχουν οι προϋπο-
θέσεις για αντιστροφή αυτού του κοινότο-
που τρόπου να αντιλαμβάνεται το κοινό
συμφέρον ο απλός πολίτης. Αλλά για να
υπάρξουν τέτοιες προϋποθέσεις είναι ανά-
γκη να αλλάξει η ίδια η πολιτισμική συγκρό-
τηση των πολιτών που συνιστούν την κοινή
γνώμη. Κι όσο αυτό γίνεται όλο και πιο
δύσκολο τόσο το πρόβλημα της καταστρο-
φής του περιβάλλοντος θα γίνεται όλο και
πιο έντονο. Και —για να μην ανησυχούν οι
ιθύνοντες των τηλεοπτικών σταθμών— και
πιο θεαματικό.

Στο μεταξύ, είμαστε όλοι εμπρηστές!

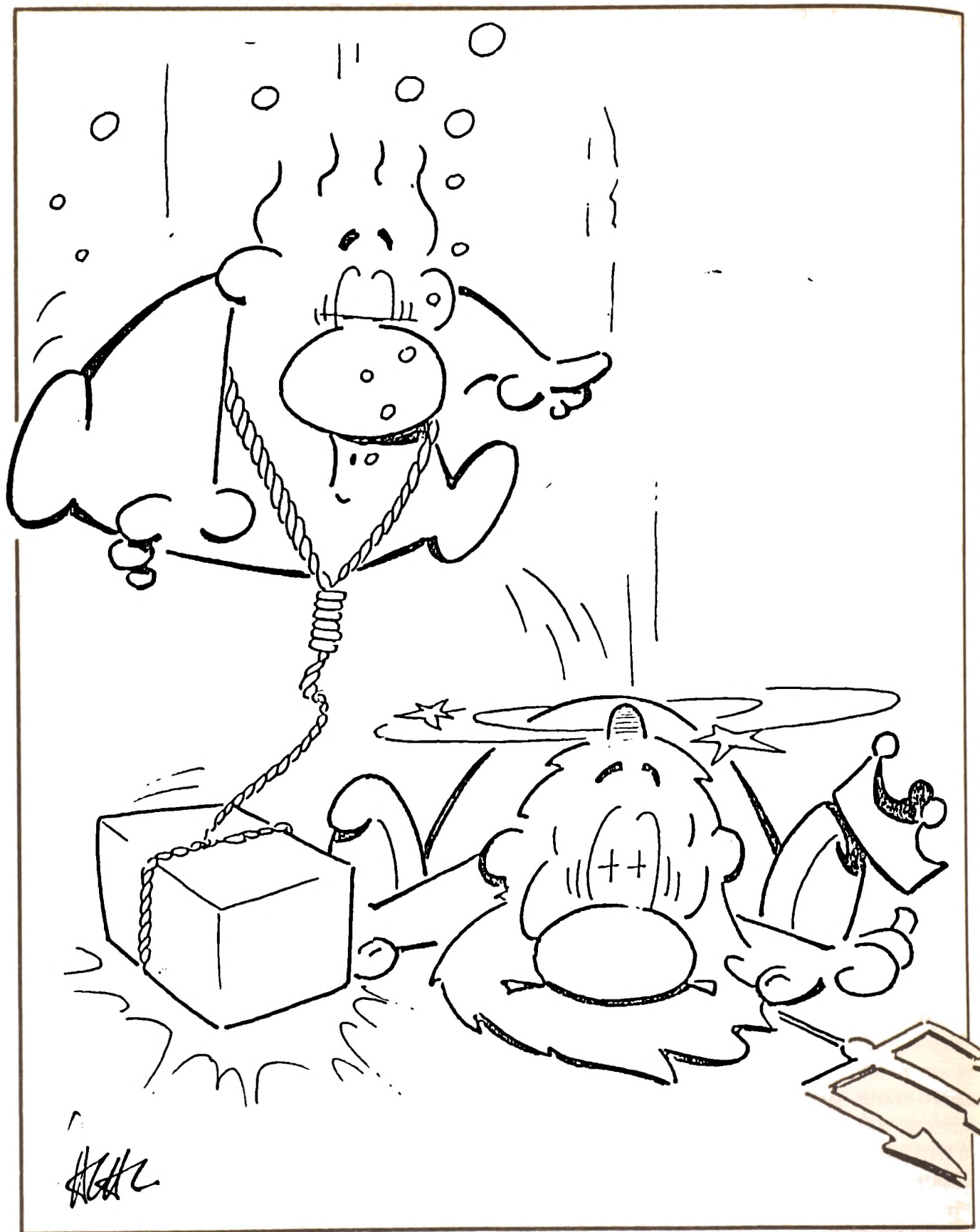
Σε ιδιώτες δάση και παραλίες!

της Γεωργίας Δάμα

Ό,τι απέμεινε και μπορεί να χαρακτηριστεί αξιοποιήσιμο ή εμπορικό στη γλώσσα της αγοράς, κυρίως κάποια παρθένα δάση άγνωστα στο ευρύ κοινό, παραλίες ιδιαίτερου αισθητικού κάλλους, καθώς και πανέμορφα λιμανάκια, ό,τι καλύτερο δηλαδή, παραδίδεται στην καταστροφική λαίλαπα του τσιμέντου. Όλα αποκτούν μια τιμή, εκποιούνται σε πολυεθνικές εταιρείες και γνωστούς επενδυτές με το νέο τουριστικό νομοσχέδιο που ψηφίστηκε φυσικά με τη διαδικασία του επείγοντος από το τμήμα διακοπών της Βουλής.

Με το νέο σχέδιο νόμου, με το οποίο ελάχιστα ασχολήθηκε ακόμα και ο Τύπος -τι να πρωτογράψουν;- , στα λιμάνια και τις ζώνες που θεωρούνται τουριστικές καταστρατηγείται η ισχύουσα νομοθεσία και επικρατεί η γνωστή αυθαιρεσία Κατσιγιανείου λογικής. Οι πρώτες περιοχές που επελέγησαν βάσει της ζήτησης των επενδυτών είναι οι Αφάντου Ρόδου, Άγιοι Απόστολοι Χανίων Κρήτης, Καραθύνη Ναυπλίου, Λαγονήσι Αττικής και Καλάβρυτα Αχαΐας οι οποίες παραδίδονται με φωτογραφικές διατάξεις χωρίς μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων και οποιοδήποτε καθεστώς προστασίας ισχύει έως σήμερα. Έτσι, με αυτές τις ρυθμίσεις καταστρατηγούνται οι νόμοι, αφού επιτυγχάνεται άμεσα:

- Το ξεπούλημα της περιουσίας του ΕΟΤ με την αρπαγή των προσοδοφόρων δραστηριοτήτων του (μαρίνες, καζίνο) με σκοπό να καταστεί προβληματικός και να ιδιωτικοποιηθεί πλήρως.
- Εκποιείται η περιουσία του Δημοσίου αφού κτήματα του Δημοσίου που διαχειρίζεται η ΚΕΔ παραχωρούνται με μίσθωση διάρκειας έως και 99 χρόνια!
- Μεταβάλλεται η μορφολογία του αιγιαλού

και των παραλιών με προσχώσεις έκτασης και 500 μέτρων μέσα στη θάλασσα (διατάξεις που θα ισχύσουν ιδιαίτερα στις περιπτώσεις του Φαλήρου, τα λιμάνια της Κρήτης και τη Θεσσαλονίκη). Στο σημείο αυτό ο νόμος συμπληρώνει το εξής: «Επιτρέπονται κτιρια-

κές εγκαταστάσεις για δραστηριότητες υποστήριξης του τουριστικού λιμένα, τουριστικής αξιοποίησης, εκμετάλλευσής του και υποστήριξης των συναφών και λοιπών εμπορικών δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της ανέγερσης κατοικιών στην περιοχή

του τουριστικού λιμένα για μακροχρόνια εκμετάλλευση».

– Επιτρέπει την περιφράξη και τις ιδιωτικοποιήσεις των ακτών των παραλιών παραβιάζοντας με ρύθμιση τον νόμο 2344/40 «περί αγιαλού και παραλιών» και κυρίως του πνεύματος του νόμου που τις θέλει κτήμα του Δημοσίου προοριζόμενο για κοινή χρήση.

– Επεκτείνονται τα τουριστικά λιμάνια εντός οικισμού με τροποποίηση ρυμοτομικού: «εάν η έκταση της χερσαίας ζώνης δεν επαρκεί για τις ανάγκες του λιμένα, δύναται να επεκταθεί με τροποποίηση του υφισταμένου σχεδίου ρυμοτομίας με Π.Δ. που εκδίδεται με πρόταση των υπ. Εθνικής Οικονομίας και ΠΕΧΩΔΕ...».

– Καταργεί το υπ. Χωροταξίας, αγνοεί το υπ. Πολιτισμού, αφού πλέον μόνο από εννεαμελή επιτροπή θα εγκρίνονται και με απόφαση του υπ. Οικονομικών θα καθορίζεται η σκοπιμότητα της δημιουργίας, η χωροθέτηση, η έγκριση χρήσεως γης και οι όροι δόμησης και περιορισμών των τουριστικών λιμανιών.

Ενδεικτικό στοιχείο της διασύννης για την άνευ όρων παράδοση είναι ο ορισμός του χρόνου: «Η επιτροπή αυτή αν δεν γνωμοδοτήσει σε διάστημα δύο μηνών, η χωροθέτηση θεωρείται αυτοδικαίως εγκεκριμένη». Είναι γνωστό θεαίως σε όλους και ιδιαίτερα στον νομοθέτη το πόσο καθυστερούν οι γνωμοδοτήσεις των επιτροπών... Μετά δε τη χωροθέτηση για την εκτέλεση των έργων η εκμετάλλευση των τουριστικών λιμανιών παραχωρείται σε επιχειρήσεις ή όμιλο επιχειρήσεων.

– Αίρεται η απαγόρευση κατάτμησης και μεταβίβασης οικοπέδων και κτιρίων πριν από την εκτέλεση των έργων υποδομής σε οποιαδήποτε έκταση με την εφαρμογή της ιδιωτικής πολεοδόμησης.

– Καταργείται το ελάχιστο εμβαδόν των 50 στρεμ. ως οικοδομήσιμη έκταση που προβλέπει ο 1947/91 και ο 2052/92 και προβλέπεται η δυνατότητα να συμπεριλαμβάνεται και η δασική περιοχή.

Κατόπιν ζήτησης των επενδυτών τα λιμάνια και οι παραλίες που επελέγησαν για «αξιοποίηση» και ουσιαστικά είναι στο δρόμο της ιδιωτικής εκμετάλλευσης μέσω των διατάξεων είναι τα Γουδιά Κέρκυρας, Χίου, Ηρακλείου, Κρήτης, Ρεθύμνου, Αρετσού, Καλαμαριάς, Σφαγεία Ρόδου, Φλοίσβος Αττικής, Θ. Κως, Λουτράκι Κορινθίας, Αγ. Χαράλαμπος Μυκόνου, Αγ. Νικόλαος Κρήτης, Αγιά Πάτρας, Πυθαγόρειο Σάμου και Ζακύνθου. Σε αυτά, τα ύψη των κτιρίων που θα κτισθούν σε προσχώσεις θα φθάνουν τα 22 μέτρα!

Με τις ρυθμίσεις νομιμοποιούνται όλες οι αυθαίρετες εγκαταστάσεις του ΕΟΤ που βρίσκονται παράνομα σε ζώνες αγιαλού και

δασικές εκτάσεις. Επιπλέον επιτρέπεται η επέκτασή τους, αφού προηγουμένως πωληθούν σε ιδιώτες.

Ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού θα μπορεί να εκδίδει οικοδομικές άδειες καλύπτοντας έτσι τις αυθαιρεσίες των έργων του. Επίσης παραχωρούνται με αντάλλαγμα τη χρήση και εκμετάλλευση προστατευμένων όρμων και έκτασης ανοιχτής θάλασσας σε ακτίνα 500 μ. από την ακτή μέχρι να συναντήσει βάθος 10 μ. Έτσι τα φυσικά λιμανάκια καταστρέφονται και διαμορφώνονται ζώνες αγκυροβολίων.

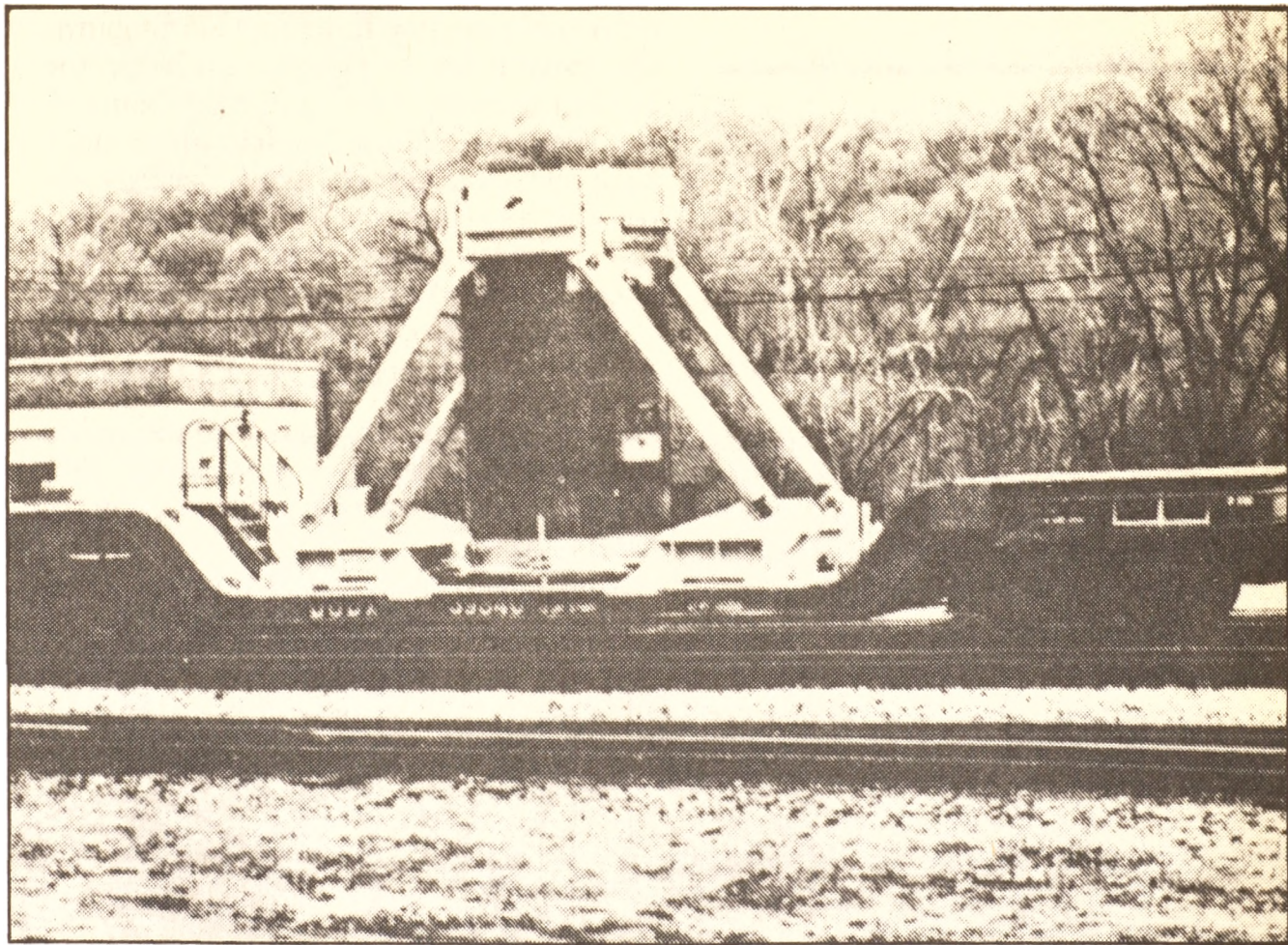
Επιτρέπεται σε ξενοδοχειακές μονάδες να δημιουργήσουν μπροστά στις εγκαταστάσεις τους λιμάνια στις παραλίες, δίνοντας μάλιστα και το δικαίωμα περιφράξεων, ώστε να μην μπορούμε να πλησιάσουμε στη θάλασσα.

Προβλέπεται, ότι αν υπάρξουν κατά τη διάρκεια των εργασιών αρχαιολογικά ευρήματα, οι αρμόδιες υπηρεσίες πρέπει να τα διαφυλάξουν εντός 15 ημερών, ώστε να μην καθυστερήσουν οι σχετικές εργασίες. Έτσι ουσιαστικά προσφέρονται και οι αρχαιολογικοί και ιστορικοί μας χώροι.

Μόνο με την πρακτική της επταετίας μπορεί να συγκριθεί αυτό το νομοθέτημα του γρήγορου ξεπουλήματος που δίνει το ελεύθερο σε πολυεθνικές εταιρείες να χτίσουν μπαζώνοντας παραλίες και αρχαιολογικούς χώρους, ενώ χωρίς μελέτη και καταγραφή θα εξαφανισθούν ευαίσθητοι βιότοποι που, ενώ προστατεύονται από διεθνείς συμβάσεις, ήδη κινδυνεύουν. Τα λιμάνια ξεφεύγουν από τον έλεγχο του Δημοσίου και ιδιωτικοποιούνται ανεξέλεγκτα όπως και κάθε κερδοφόρα τουριστική δραστηριότητα που του ανήκει.

Την άνευ προηγουμένου καταστροφή που απειλεί αισθητικά σημαντικές και έως τώρα προστατευόμενες περιοχές κατήγγειλαν και πρόκειται να προσφύγουν για την ακύρωσή του στο Συμβούλιο Επικρατείας και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αρκετές επιστημονικές οργανώσεις όπως ο ΣΑΔΑΣ, η ΠΕΑ, το ΚΟΜΟΣ, ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων, αλλά και η Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων όπως και αρκετές περιβαλλοντικές οργανώσεις που στηρίζονται στο γεγονός της καταστρατήγησης του Συντάγματος και των νόμων μέσω των συγκεκριμένων ρυθμίσεων.

ΤΟ ΠΙΟ «ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟ» ΚΑΡΤ ΠΟΣΤΑΛ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ

Το κυλινδρικό δοχείο πάνω στη σιδηροδρομική πλατφόρμα ονομάζεται M-130, περιέχει κατάλοιπα υψηλής ακτινοβολίας από κάποιο αντιδραστήρα του Ναυτικού των ΗΠΑ και είναι καθ' οδόν για «προσωρινή» (!!!) αποθήκευση στην πολιτεία του Αϊντάχο. Το τραίνο ξεκίνησε από τη Δυτική Βιρτζίνια και διέσχισε σχεδόν τη μισή Αμερική. Χρειάστηκε περίπου μια εβδομάδα. Το πλοίο από τον αντιδραστήρα του οποίου προήρχοντο τα πυρηνικά κατάλοιπα ήταν το «Enterprise» (για να ξέρουμε όταν έλθει στο Φάληρο).

Η φωτογραφία πάρθηκε από την αντιπυρηνική οργάνωση «Nukewatch» και έγινε καρτ-ποστάλ, προς χρήση από τους εναπομείναντες λογικούς ανθρώπους πάνω στη γη. Συγχαρητήρια στη «Nukewatch»!

Το ξεπούλημα του Χελμού άνοιξε και νέα μορφή «ιδιωτικοποιήσεων»

της Γεωργίας Δάμα

Έναν ολόκληρο χρόνο και με πλήρη αδιαφάνεια αιωρείται από την κυβέρνηση η εκποίηση 550 δασικών στρεμμάτων σε ξένη εταιρία για «αξιοποίηση» ενώ η έκταση έχει προταθεί για εθνικό πάρκο. Η μοναδική οδός που καθόρισε τελικά την τύχη τους εμφανίστηκε με τη λύση που ονομάζεται «τουριστικό νομοσχέδιο».

νεται κατάλληλη για πίστες σκι και τουριστικές εγκαταστάσεις. Ένας ακόμα λόγος που άνοιξε την όρεξη ξένου επαγγελματικού ομίλου είναι ότι ο Χελμός βρίσκεται σε πολύ καλή φυσική κατάσταση με παρθένες περιοχές και το χειμώνα αποτελεί πόλο έλξης. Έτσι με τη μυστική συνεργασία παραγόντων υπηρεσιών του Δημοσίου ο όμιλος αποφάσισε να τον εκμεταλλευτεί τουριστικά.

Το χρονικό ενός ξεπουλήματος

Με πλήρη άγνοια των τοπικών δασαρχείων και της αυτοδιοίκησης τον Μάιο του 1992 αρχίζουν οι τοπογραφήσεις με απόφαση της ΚΕΔ Πάτρας.

Ακολουθώντας με το 7995/614 έγγραφο η

ΚΕΔ στις 28/7/92 προτείνει στον υπουργό Γεωργίας κ. Χατζηγάκη να αναλάβει την αξιοποίηση της έκτασης:

ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΚΕΔ Λεωφ. Αλεξάνδρας 159
Γραφείο Προέδρου

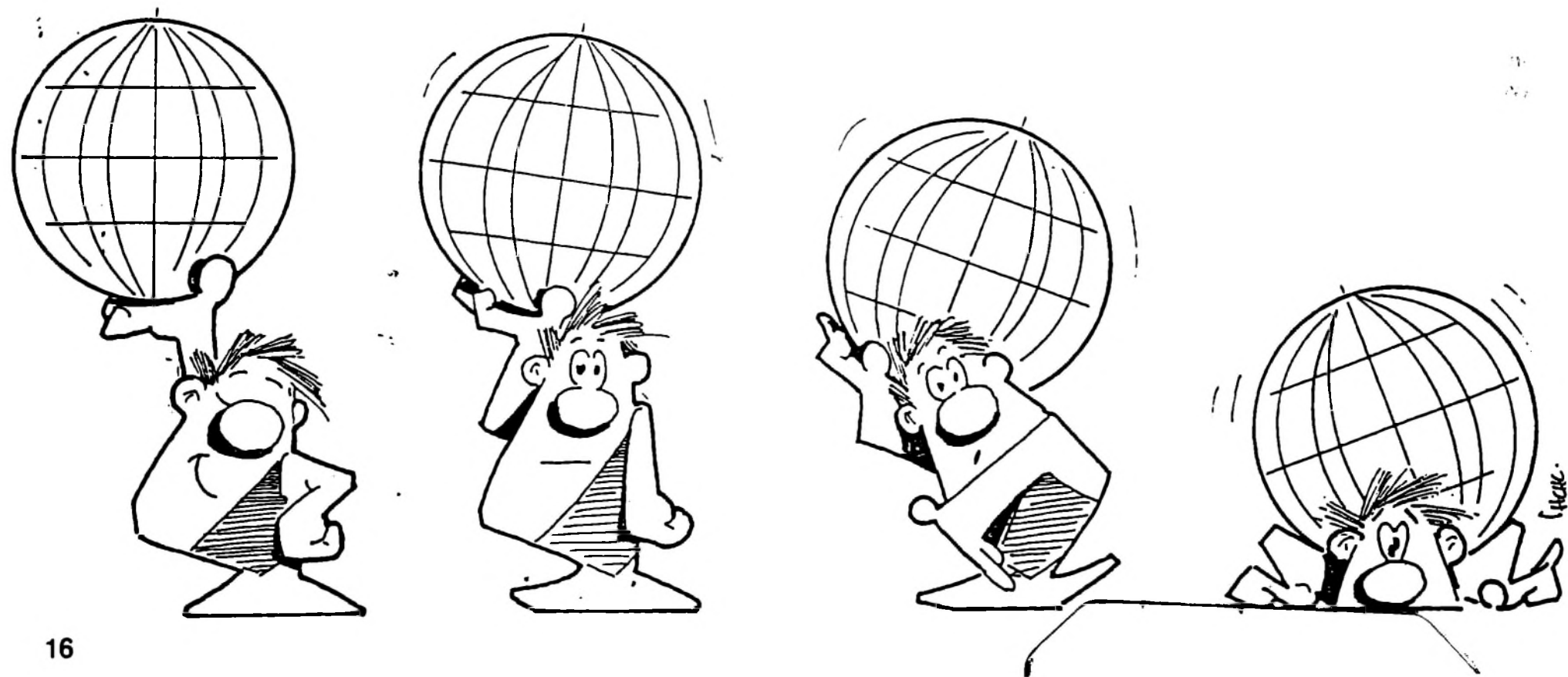
Προς
Τον Υπουργό Γεωργίας
κ. Σωτ. Χατζηγάκη

ΘΕΜΑ: Παραχώρηση εκτάσεως στην ΚΕΔ 550 στρεμμάτων στην περιοχή Καλαβρύτων για διοίκηση και αξιοποίηση.

Σας στέλνουμε το από Μαΐου 1992 τοπογραφικό διάγραμμα που αφορά τμήμα 550 στρεμμάτων ευρύτερης έκτασης που ανήκει

Εκτός από τη γνωστή περιπέτεια στον Διόνυσο της Αττικής που το δάσος έγινε κτηματικά ομόλογα, άλλη μια περίπτωση στην οποία η Κτηματική Εταιρία του Δημοσίου (ΚΕΔ) ενεργεί ως κερδοσκόπος με τη συναίνεση του προϊσταμένου της κ. Μάνου φέρνουμε σήμερα στη δημοσιότητα.

Πρόκειται για τον Ξερόκαμπο που αποτελεί τη συνέχεια του χιονοδρομικού κέντρου στο Χελμό Καλαβρύτων. Η περιοχή δεν απέχει πολύ από την Αθήνα και ειδικά λόγω του ότι «κρατάει» το χιόνι μεγάλο διάστημα κρι-

το Υπουργείο σας.

Η έκταση αυτή είναι όμορη της περιοχής του Χιονοδρομικού Κέντρου Καλαβρύτων και θα μπορούσε να αξιοποιηθεί καθ' οιονδήποτε τρόπο από την ΚΕΔ.

Η διοίκηση και αξιοποίηση της εκτάσεως αυτής δύναται να ανατεθεί στην ΚΕΔ με υπουργική Απόφαση του Υπουργείου Εργασίας, σύμφωνα με το αριθ. 2 Παρ. 1 εδ. του Ν 973/79 περί συστάσεως της Κτηματικής Εταιρίας του Δημοσίου, ΦΕΚ 26/1979.

Ο Πρόεδρος του Δ.Σ.

Βίκτωρ Αμπακούμκιν

Ο υπουργός Γεωργίας κ. Χατζηγάκης στις 7/9/92 δίνει επείγουσα εντολή προς το αρμόδιο Δασαρχείο Καλαβρύτων για παραχώρηση της έκτασης:

«Η παραχώρηση κατά κυριότητα στην ΚΕΔ της έκτασης που τοπογραφήθηκε για τη διοίκηση και αξιοποίηση με το Ν. 973/79 (δρυτικός νόμος της ΚΕΔ) και με επείγουσα διαδικασία».

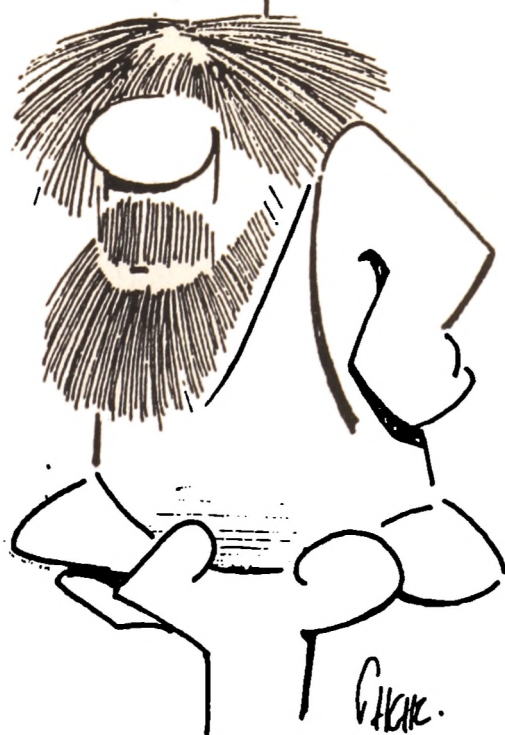
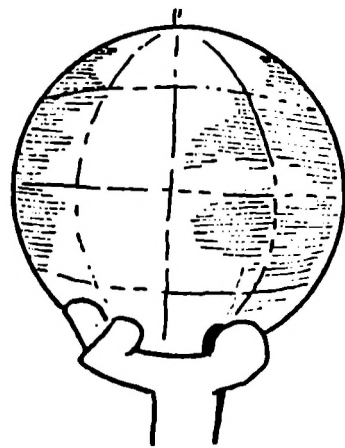
Ο δασάρχης Αιγίου, ο οποίος είναι αρμόδιος, τελικά απαντά στις 22/10/92 στο υπ. Γεωργίας: «Ολόκληρη η έκταση μισθώνεται στην κοινότητα και κοινοτικό βοσκολίβαδο στους ποιμένες της περιοχής από το έτος 1917. Υπάρχει δηλαδή στην έκταση χρησιμότητα 75 περίπου ετών από πλευράς της Κοινότητας»...

«Υπάρχει ο κίνδυνος να αφυπνίσουν τις συνειδήσεις κάποιων διεκδικητών Κοινότητας ιδιωτών σε περίπτωση που επιχειρηθεί αξιοποίηση από πλευράς Δημοσίου και είναι πιθανόν με δικαστικές παρεμβάσεις (ασφαλιστικά - αγωγές κ.λπ.) να μπλοκάρουν τις εργασίες της οποιασδήποτε αξιοποίησης. Πιστεύουμε ότι αν ο συγκεκριμένος χώρος πωλεστεί από πλευράς Ελλην. Δημοσίου για οποιαδήποτε αξιοποίηση, θα πρέπει πρώτα να διευκρινιστεί αναμφισβήτητα και αμάχη η κυριότητα του Ελληνικού Δημοσίου επί αυτού και κατόπιν να προχωρήσει η αξιοποίησή του».

Επιφυλακτικός αλλά αρκετά συνεργάσιμος ο δασάρχης δεν διατυπώνει καμία αντίρρηση στο υπουργείο, παρά το ότι η έκταση είναι δασική, και φυσικά δεν αναφέρει ότι δεν επιτρέπεται καμιά αλλαγή χρήσης.

Αμέσως μετά ένα ελικόπτερο της INTE-AMERICAN επί δύο μέρες, 24 και 5/11/92, ολοκληρώνει τη φωτογράφιση της έκτασης (άγνωστο ποιος έδωσε την άδεια), ενώ παράλληλα τοποθετήθηκαν πάλοι περιφράξης.

Στις 4/12/92 κινητοποιείται ο δήμος Καλαβρύτων και με έγγραφό του ζητάει από την ΚΕΔ: «Άμεσο πάγωμα οποιασδήποτε εργασίας και πλήρη ενημέρωση επί των προθέσεών σας», τονίζοντας ότι: «Σας συνιστούμε να αφήσετε το δρόμο του αιφνιδιασμού και των τετελεσμένων γεγονότων γιατί θα βρεθείτε αντιμέτωποι με αλυσιδωτές αντιδράσεις που δεν θα μπορείτε να ελέγξετε».

Ο δήμος Καλαβρύτων όμως προέβλεπε να επεκτείνει το υπάρχον δημοτικό χιονοδρομικό με νέες εγκαταστάσεις στη συγκεκριμένη περιοχή.

Μίσθωση 99 χρόνια

Με το νέο «τουριστικό νομοσχέδιο» εκποιείται σε ιδιώτες η έκταση, που αποτελεί περιουσία του δημοσίου, με μακροχρόνια μίσθωση διάρκειας μέχρι και 99 χρόνια κατά παρέκκλιση του αρ. 610. Επιπλέον ορίστηκε ότι το ποσό κάλυψης κυμαίνεται γύρω στο 20%, ενώ τα ύψη των κτιρίων φθάνουν μέχρι 22 μέτρα!

Με αυτόν τον τρόπο νομιμοποιούνται όλες οι ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις και η πολεοδόμηση που ζήτησε η εταιρία μέσα σε δασική περιοχή, ενώ ταυτόχρονα παύει να ισχύει η νομοθεσία που την προστατεύει έως τώρα.

Ένα σοβαρό πρόβλημα, που φαίνεται ότι διέφυγε από την κυβερνητική δούληση, λόγω της διασύνθεσής της, είναι ένα νομικό καθεστώς που επέβαλε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και ισχύει στην περιοχή. Στην περίπτωση αυτή το Δημόσιο απειλείται με υψηλά πρόστιμα εφόσον τα 550 στρεμ. είναι χαρακτηριζόμενα ως βοσκότοποι και τα κοινοτικά κονδύλια που έχουν ήδη δοθεί από τα προγράμματα βελτίωσης βοσκοτόπων τα δεσμεύουν αφαιρώντας κάθε δυνατότητα αλλαγής χρήσης.

Απειλείται ο βιότοπος

Ένα ακόμα προσόν που «ανεβάζει» την εμπορική αξία της έκτασης αποτελεί το ενιαίο οικοσύστημα που γνωρίζουμε στη διαδρομή προς τα Καλάβρυτα. Το μοναδικής ομορφιάς φαράγγι του Βουραϊκού με τους τέλειους σχηματισμούς από το παιχνίδι του ποταμού με τους όγκους των βράχων και τα δάση από πλατάνια.

Οι κορυφές του Χελμού συμπεριλαμβάνονται στο Δίκτυο Βιοτόπων της ΕΟΚ και έχουν προταθεί για Εθνικό Πάρκο αλλά το υπ. Γεωργίας κωλύσει εργεί την ανακήρυξή τους...

Σύμφωνα με τον μελετητή Γ. Σφήκα, στο πρόγραμμα βιοτόπων συγκεντρώθηκαν στοιχεία για σπάνια είδη χλωρίδας στην περιοχή και έτσι πρέπει να χαρακτηριστεί σαν βιότοπος Α' κατηγορίας σε επίπεδο Κοινότητας του νέου Νόμου 1650/86 στον οποίο μπορεί κανείς να στηριχθεί για να απαιτήσει την προστασία της περιοχής.

Ο κ. Σφήκας τονίζει ότι «η περαιτέρω "αξιοποίηση" με οποιαδήποτε μορφή και από οποιονδήποτε φορέα είναι σίγουρο πως θα δημιουργήσει τα γνωστά φαινόμενα υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος. Γι' αυτό δεν πρέπει να υποκύψουμε στο εύκολο κέρδος και στην άναρχη τουριστική "ανάπτυξη". Η διάνοιξη δρόμων σε παρθένες περιοχές συνεπάγεται καταστροφή δάσους και βιοτόπων της άγριας ζωής και επισείει τον κίνδυνο της διάβρωσης των εδαφών. Η αστικοποίηση του βουνού είναι μοιραία εις βάρος του φυσικού περιβάλλοντος και των παραδοσιακών ασχολιών».

Μια λύση για το τσιμέντο

του Ρεπόρτερ

Το τελευταίο πράσινο του Λυκαβηττού είναι αυτή τη φορά το τμήμα των επεκτατικών σχεδίων της «ιδιωτικής πρωτοβουλίας».

Η δύναμη της σιωπής εξακολουθεί να καλύπτει την επαπειλούμενη τσιμεντοποίηση που καταδικάζει το Πάρκο Ελευθερίας με βάση το εν κρυπτώ προεδρικό διάταγμα.

Άμεσα υπεύθυνοι πλέον κρίνονται ο Δήμαρχος Λεων. Κουρής, για την αδιάφορη στάση του, όπως και οι κ.κ. Έδερτ και Μερκούρη για τις αδιαφανείς πρωτοβουλίες τους σε βάρος του πρασίνου, καθώς και η πλειοψηφία των δημοτικών συμβούλων, οι οποίοι όχι μόνο δεν αντέδρασαν αλλά αντιθέτως το ψήφισαν ομόφωνα.

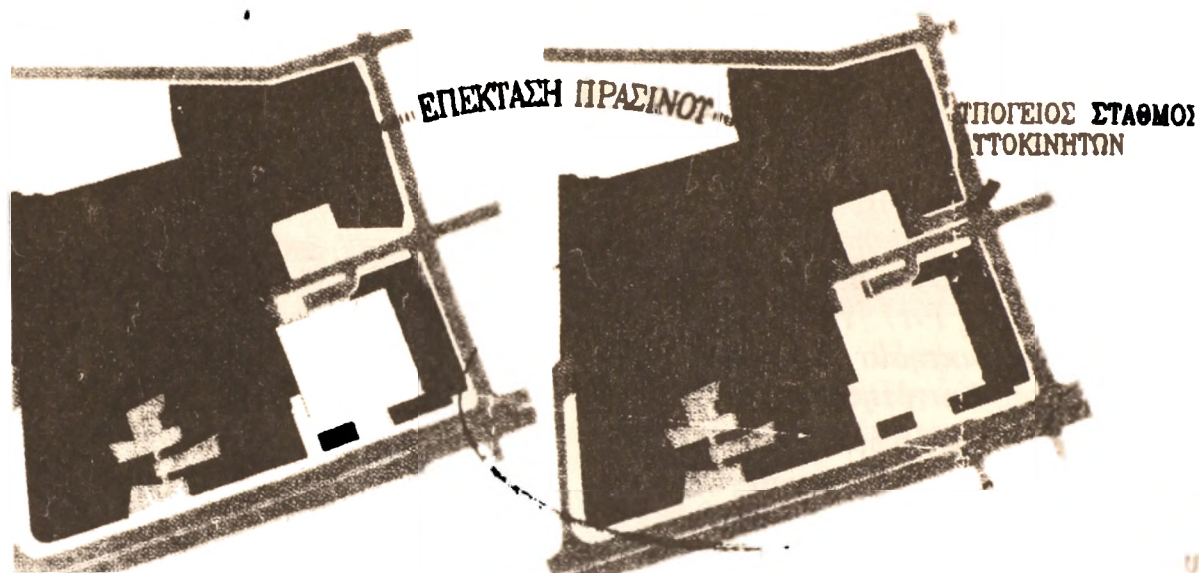
Λόγω του ότι ο Οργανισμός Αθήνας δεν είχε προβλέψει κατά την κατασκευή του Μεγάρου Μουσικής τη δημιουργία υπόγειου γκαράζ στο ίδιο το κτίριο, αποφασίζει να αντιμετωπίσει το πρόβλημα εκ των υστέρων (και να το χρησιμοποιήσει ως πρόφαση) οικειοποιούμενος το Πάρκο Ελευθερίας με την εφαρμογή της γνωστής αντιμετώπισης από μέρους της ιδιωτικής πρωτοβουλίας σε ό,τι ανήκει στο Δημόσιο.

Έτσι από το Φεβρουάριο του 1992 ο Οργανισμός Αθήνας κινείται, αδιαφορώντας για τη δικαιοδοσία του Δήμου, στη λογική της επέκτασης μέσω της μετατροπής του πρασίνου σε τριώροφο συνεδριακό κέντρο με νέες εγκαταστάσεις εστιατορίων, καταστημάτων και υπογείου γκαράζ. Η αποδοτικότητα αυτή σκέψη βασίζεται στο ότι ο Οργανισμός, με αυτόν τον τρόπο, αποκτά αρκετά επί πλέον έσοδα ενώ ταυτόχρονα έχει τη δυνατότητα να ζητήσει τα έργα να χρηματοδοτηθούν από το ελληνικό Δημόσιο, πράγμα που ίσχυσε και κατά την κατασκευή του Μεγάρου Μουσικής...

«Οικολογικό» τσιμέντο

Η σκέψη αυτή στηρίζεται από το συγκρότημα Λαμπράκη παρουσιάζοντας με διαφημιστική μέθοδο την «απαραίτητη και επιβεβλημένη λύση του υπογείου γκαράζ 750 θέσεων». Βεβαίως, δεν προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι προβάλλονται τα έργα ως οικολογικές κατασκευές που λύνουν το πρόβλημα του πάρκινγκ και αυξάνουν το πράσινο κατά εφτά στρέμματα, επιζητώντας να προκαλέσει την ικανοποίηση της κοινής γνώμης και των περιβαλλοντικά ευαίσθητων οργανώσεων και πολιτών. Είναι όμως σε όλους

ΠΑΡΚΟ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ: ΜΙΑ ΛΥΣΗ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ

Συνήθης πρακτική παρουσίαση της «υπόθεσης του Πάρκου Ελευθερίας» τα κατευθυνόμενα δημοσιεύματα που φιλοξενήθηκαν σε όλο σχεδόν τον Τύπο και ιδίως στα έντυπα του Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη –όπως αυτό, που «φιλοξενήθηκε» στο «Marie Claire» Ιουλίου. Η καταστροφή βαφτίζεται αναβάθμιση –κατά την προσφιλή στρεψόδικη τακτική του Τύπου, όταν πρόκειται για τον επηρεασμό της κοινής γνώμης.

κοινή διαπίστωση ότι το πράσινο που προτείνεται δεν είναι τίποτε άλλο από το γκαζόν το οποίο ήδη έχει ξεραθεί σε όλα τα πάρκα της Αθήνας. Τα δημοσιεύματα αυτά που ρίχνουν στάχτη στα μάτια αποσιωπούν χαρακτηριστικά το ολοκληρωμένο σχέδιο που έχει μελετηθεί, το οποίο αλλάζει ουσιαστικά τον χαρακτήρα του πάρκου.

Η πέτρα του σκανδάλου θεωρείται το Πρ. Διάταγμα 1070/22-10-92 το οποίο είχε προηγηθεί συσκέψεων και δημοτικών Συμβουλίων. Με αυτό το διάταγμα αποχαρκτηρίζεται ο χώρος πρασίνου επιτρέποντας τη δόμηση, αλλά το αποκρύπτουν για ευνόητους λόγους, αφού οι αντιδράσεις από τον «Εξωραϊστικό Σύλλογο Λυκαβητού» είχαν ήδη κορυφωθεί και ο εφησυχασμός ήταν δύσκολη υπόθεση.

(Αντιδράσεις που, στον Τύπο, φιλοξενήθηκαν μόνο στο ΑΝΤΙ, στην εφημερίδα Παρόν και σε άρθρο του Γ. Βότση στην Ελευθεροτυπία. Από εκεί και πέρα, βαριά σιωπή...

Ο υπουργός αυθαιρέτων Χρ. Κατσιγιάν-

νης –όπως σε κάθε νομότυπη αυθαιρεσία- εμφανίζεται στην περίπτωση αυτή με την υπ. αριθμ. 102405/7167 και ανάβει το πράσινο φως μόνο για το υπόγειο γκαράζ ενώ είχε προηγηθεί το Πρ. Διάταγμα και σε σχετική ερώτηση του βουλευτή Δημ. Μπέη αποκρύπτει την ύπαρξή του. Την ίδια πρακτική ακολουθεί ο δήμαρχος Λεων. Κουρής απευθυνόμενος στον Τύπο, ενώ με δεδομένη ευκαιρία δηλώνει άγνοια για τις υπόλοιπες εγκαταστάσεις...

Ομοφωνία!

Το Δημοτικό Συμβούλιο απέρριψε την πρόταση στις 23/3/92, αλλά επανέρχεται με τις επόμενες έξι αποφάσεις του κάνοντας δεκτές ομόφωνα όλες τις τροποποιήσεις του ρυμοτομικού παρ' ότι ο Οργανισμός Αθήνας το αγνοούσε επιδεικτικά.

Μόνον οι σύμβουλοι του ΣΥΝ καταψήφισαν και κατήγγειλαν το Διάταγμα που επιτρέπει την τσιμεντοποίηση ενός από τους τελευταίους εναπομείναντες πνεύμονες πρασίνου στην καρδιά της πόλης.

QUO VADIS;

Γιατί Οικολογία; Έτσι...

Ένα βιβλίο, με κείμενα για τη μεγάλη αστάθεια της κοινωνίας και του πλανήτη είναι πάντα μια πρόκληση. Πολύ περισσότερο, όταν η αστάθεια αυτή αποδίδεται στην απότομη ανάπτυξη της προόδου στις επιστήμες, την τεχνολογία, την ιατρική. Κατά της προόδου, λοιπόν;

Η συλλογή αυτή των κειμένων αποτελεί αναδημοσίευση (με κάποιες προσαρμογές) ενός αφιερώματος του 1990 στο περιοδικό *Νέα Οικολογία*.

Το βιβλίο αυτό θέλει να μας δείξει ότι η μεγάλη αστάθεια που έρχεται η κοινωνία κι ο πλανήτης είναι επακόλουθη της απότομης (δηλ. της μη δυναμένης πλέον) παρακολούθησής από το μάτι και την αναλυτική μέθοδο του ανθρώπου - παρατηρητή) ανάπτυξης και προόδου στις επιστήμες, στην τεχνολογία και στην ιατρική. Το πρόβλημα δεν είναι απλώς πότε και πώς θα σταματήσει η συνεχής βιομηχανική ανάπτυξη, αλλά πότε θα σταματήσει αυτή να βρίσκεται σε αντίφαση με τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Για μία ακόμη φορά διαβλέπουμε ότι, για να μη συνεχιστεί η ολέθρια σύγκρουση του παραδοσιακού οικονομολόγου με την περιβαλλοντική συνείδηση των ατόικων του πλανήτη, πρέπει να ρεθεί ο τρόπος της συνεργασίας τους.

Το σημαντικότερο συνεπώς σημείο στην συλλογιστική αυτή είναι το και μεγαλύτερη αναγκαιότητα της κοινωνίας του επιστήμονα με τον κοινό άνθρωπο, τον πολιτικό,

τον καλλιτέχνη και τον οικονομολόγο. Χρειάζεται σήμερα περισσότερο παρά ποτέ ο μέσος άνθρωπος να καταλαβαίνει τον επιστήμονα για να μπορεί, μεταξύ άλλων, να τον ελέγχει. Το βιβλίο αυτό κάνει πράξη αυτή την αναγκαιότητα μέσα από τους σημαντικότερους διανοητές σε θέματα περιβάλλοντος στον κόσμο και στη χώρα μας.

Σε όλο το βιβλίο, το φάντασμα του Lovelock πλανάται μαζί με τη θεωρία του για τη Γαία. Πράγματι, από τον πρόλογο του Μ. Μοδινού και από άλλα σημεία των άρθρων που ακολουθούν, φαίνεται ότι η νέα φιλοσοφία του Lovelock έχει αρχίσει να διαποτίζει τους διανοητές της οικολογίας, ακόμη και αν εμπεριέχει τον κίνδυνο να εγκλωβίσει το κίνημα σε «μία θεοσοφική θεωρία που αναδεικνύει τη Γαία ως ύψιστη θεά» και να αφήσει την επιστημονική μέθοδο μετέωρη. Αλλά μήπως η αμφισβήτηση της επιστημονικής μεθόδου (υπό το πρίσμα των αποτελεσμάτων της) δεν έχει αποτελέσει επανειλημμένα το ζητούμενο, μέσα από τον συνεχή επαναπροσδιορισμό του ανθρώπινου πολιτισμού; Η Γαία πλέον φαντάζει σαν η πλέον έγκυρη υλοποίηση της προφητείας, μόνο που τώρα βρίσκεται μέσα στο

πλαίσιο της γοητευτικής αντίληψης του Lovelock. Αλλά τι σημαίνει το γεγονός ότι ο ίδιος ο εμπνευστής της χρησιμοποιεί την ίδια επιστημονική μέθοδο για να κατοχυρώσει την πρότασή του και να αντιμετωπίσει τα πυρά των επικριτών του;

Τα κείμενα του *Πού Βαδίζει ο Κόσμος*; θέλουν να μας μνησούν στην νέα άποψη της ολιστικής φιλοσοφίας - σκέψης, αυτής που επιβάλλει την οικολογία σαν την «νέα υπερεπιστήμη που έχει αναλάβει να θέσει από επιστημονική σκοπιά το ζήτημα των σχέσεων μεταξύ των επιμέρους επιστημονικών κλάδων επιστήμης και φιλοσοφίας, επιστήμης και γνώσης, επιστήμης και τεχνικής» και να αποσαφηνίσει εντέλει την αντίφαση της οικονομικής ανάπτυξης και της ταυτόχρονης υπανάπτυξης της κοινωνίας μας.

Στο βιβλίο αυτό υπάρχουν τόσο τα θεωρητικά οικολογικά κείμενα όσο και τα κείμενα που απαριθμούν (και εξιστορούν) τα οικολογικά προβλήματα του κόσμου για όσους έχουν χάσει το λογαριασμό από τις καθημερινές δημοσιεύσεις. Δεν λείπουν και οι μελέτες για τον αστικό χώρο, καθώς και ο συνδυασμός κρίκος της πολιτικής σε όλα τα

παραπάνω.

Όμως η πραγματική αξία αυτής της συλλογής κειμένων βρίσκεται στα κείμενα στοχασμού. Αυτά τα κείμενα προσπαθούν να εξηγήσουν τις μέχρι τώρα αόριστες έννοιες της ισορροπίας ανθρώπου - φύσης, τώρα που η γνώση μας των οικοσυστημάτων, και των αλληλεπιδράσεων σε αυτά και μεταξύ αυτών, μόλις αρχίζει να αναπνέει.

Το βιβλίο αυτό θέλει να δώσει μια οριστική και τεκμηριωμένη απάντηση στο ερώτημα: «Γιατί Οικολογία;» Υπάρχει μία νέα ολιστική φιλοσοφία προ των πυλών, με την μεγάλη φιλοδοξία να συνενώσει όλη τη γνώση μας σε μια κατανοητή και περιεκτική νέα φόρμα και να εξηγήσει γιατί αυτή είναι απαραίτητη στην προσπάθειά μας να περισώσουμε αυτόν τον πλανήτη. Οπωσδήποτε για να διαμορφώσουμε μια γνώμη εμείς οι υπόλοιποι, φίλοι ή πολέμιοι, εύπιστοι ή δύσπιστοι, πρέπει να ταξιδέψουμε μέσα από τις σελίδες του.

**Πού βαδίζει ο Κόσμος;
Ο Πλανήτης Γη και η
παγκοσμιότητα της οικολογικής
κρίσης (επιμέλεια Μ. Μοδινός,
εκδ. Τροχαλία, 1992)**

Άκης Μπογιατζής

Το κίνημα που κααάθεται (και περιμένει – άραγε τι;)

του Ρεπόρτερ

Σε ένα κόσμο που όλα παίζονται, στο ΠΑΣΟΚ όλα είναι σταθερά καλά. Αυτό είναι το προς τα έξω μήνυμα «της 9ης Συνόδου της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ». Λόγια από την τοποθέτηση του βουλευτή Πέλλας του Κινήματος κ. Γ. Πασχαλίδη στην προ εβδομάδος σύνοδο της Κ.Ε. Αλλά εκείνο το «προς τα έξω» ήταν τονισμένο με ιδιαίτερα ειρωνική έμφαση. Συμπληρώνονταν άλλωστε και με τη ρήση «στο ΠΑΣΟΚ tout va bien...».

Η 9η Σύνοδος ήταν, φαίνεται, από τις πιο ενδιαφέρουσες στην ιστορία του Κινήματος. Αρκετά από όσα συνέβησαν εκεί διέρρευσαν στον Τύπο κι ας έγινε «κεκλεισμένων των θυρών».

Η κατάσταση στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ σήμερα, αν αντιπαραβληθεί με το ΠΑΣΟΚ του 1981 και αν υπολογισθεί και το «προς τα έξω» μήνυμα, αναδεικνύει τις αδυναμίες και τις δυσχέρειες του Κινήματος.

Όπως πέρασαν τα χρόνια –από το 1985 και μετά κυρίως– φάνηκαν οι δυνατότητες και τα όρια του ιδιότυπου ελληνικού «σοσιαλιστικού κινήματος». Ύστερα από μια συνεχώς αυξανόμενη επιρροή στην ελληνική κοινή γνώμη, την επομένη της «3ης του Σεπτέμβρη» και μέχρι τον εκλογικό θρίαμβό του 1981, το ΠΑΣΟΚ άρχισε να «μπερδεύεται» και να ανακυκλώνει την κρίση του.

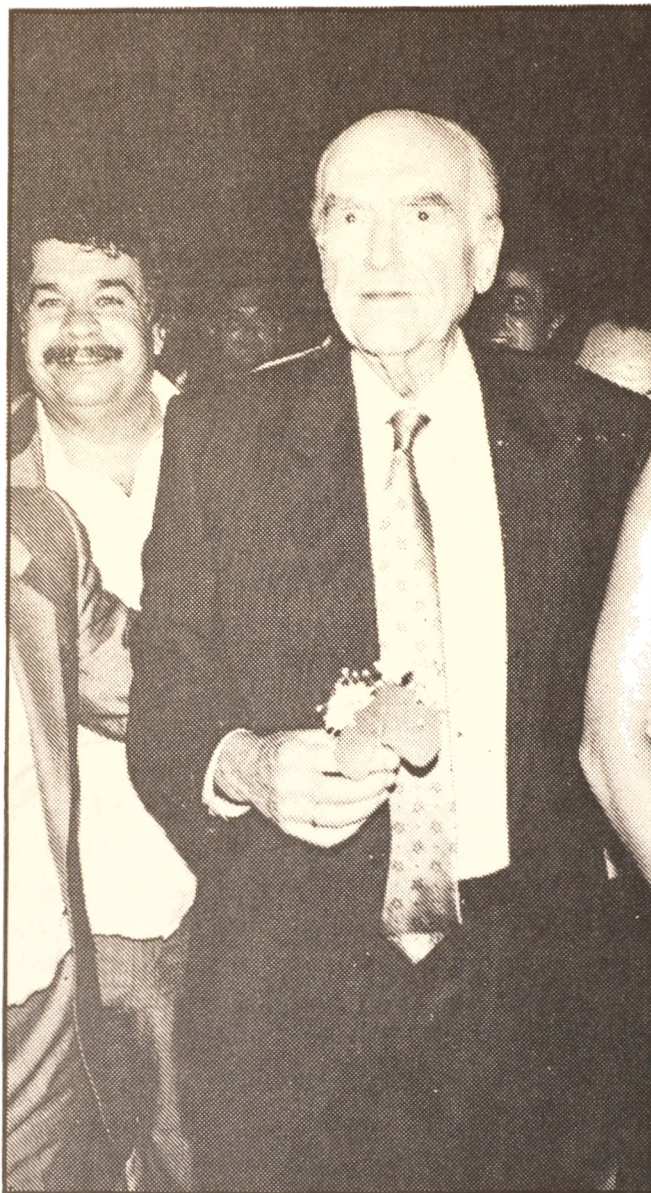
Ποια είναι σήμερα η νέα ορμή και ποια η ζωογόνος διάθεσή του; Όλες οι ενδείξεις –και όχι βέβαια τόσο τα γκάλοπ– αναφέρονται στην αύξουσα επιρροή του και πιθανολογούν την εκλογική του νίκη στην ερχόμενη αναμέτρηση. Είναι όμως αυτή η δυναμική του ΠΑΣΟΚ;

Έχοντας απέναντί του μία παραπαιούσα και αντιφατική Ν.Δ. και δίπλα του μια ισχυριστική Αριστερά, το ΠΑΣΟΚ δεν κατάφερε εν τούτοις να πείσει «ότι θέλει και ότι μπορεί».

Σήμερα, τα πρωτοκλασάτα στελέχη του Κινήματος στέκονται σιωπηλά περισσότερο από ποτέ μπροστά στον Πρόεδρο και αλληλομισούν περισσότερο από ποτέ. Αδυνατούν να συμμετάσχουν στην πολιτική και την κοινωνική ζωή με το λόγο τους και την παρουσία τους. Ο ένας υποβλέπει τον άλλο και όλους μαζί αδρανοποιεί το ψυχρό βλέμμα του Ανδρέα Παπανδρέου.

Μια πορεία χωρίς οφέλη;

Και όμως, σήμερα θα ανέμενε κανείς ότι η εμπειρία μιας εικοσάχρονης πορείας θα είχε ωριμάσει τα στελέχη και θα είχε δρομολογή-

σει τους μηχανισμούς της κοιματικής λειτουργίας.

Τι είναι εκείνο που αναστέλλει την πορεία της εσωτερικής εξέλιξης του Κινήματος, τι είναι εκείνο που καθλώνει σε μια παθητική αδράνεια μέλη, νεολαία και στελέχη του ΠΑΣΟΚ; «Πώς εξηγείται το ότι το ΠΑΣΟΚ δεν έχει νεολαία; Ενώ η ΟΝΝΕΔ έχει μια μικρή έστω παρουσία», αναρωτιόταν πριν

από λίγες ημέρες ένα στέλεχος του Κινήματος. Και συμπλήρωνε: «Και αυτό σε μια εποχή που η γενική στροφή είναι προς όφελος του Κινήματος».

Η επισήμανση αυτή –όχι χωρίς ουσία– δείχνει ότι στη «γενική αυτή στροφή» δεν υπάρχει το δυναμικό στοιχείο που πρώτα απ' όλα θα κινητοποιούσε τη νεολαία. Οι λόγοι –όσον αφορά ειδικά στη νεολαία– είναι πολυσήμαντοι αλλά εν πάση περιπτώσει η στασιμότητα αυτή της νεολαίας είναι ενδεικτική της κοιματικής αδράνειας.

Ποιο είναι όμως το καθεστώς λειτουργίας των κοιματικών οργάνων; Σε ποιο βαθμό η συγκέντρωση πολλών και αξιόλογων στελεχών που δουλεύουν σε μια ομάδα ή επιτροπή εργασίας μπορεί να παραγάγει προγραμματικό έργο – κάτι που χρειάζεται επείγοντας αυτή τη στιγμή το κόμμα; Είναι χαρακτηριστικό τι προέκυψε από μια πρόχειρη έρευνα που παρακολούθησε ένα από τα λίγα μη φανταζόμενα στελέχη σε μια τέτοια επιτροπή, όταν εκλήθη να παραστεί.

Πρώτα-πρώτα, ήταν φανερό το «καπέλο» της επιτροπής συνολικά από τη «γραμμή» και την παρουσία του υπεύθυνου κοιματικού στελέχους: η γενική πολιτική γραμμή στο συγκεκριμένο θέμα ήταν εμπνευσμένη από τις ιδεοληψίες της εισήγησης του γραμματέα της επιτροπής, η επιλογή των επιμέρους υπευθύνων για τις λεπτομερειακές εξεργασίες ήταν της ευθύνης του κυρίου γραμματέα και η εμφάνιση νέων απόψεων –για επιμέρους θέματα– συνάντησε την αχόρμητη αντιμετώπιση από τους «στενούς» συνεργάτες του υπεύθυνου. Η παρουσία, τέλος, ενός παλαιοκοιματικού στελέχους που προσπάθησε για την προώθηση και την υπεράσπιση συγκεκριμένων συμφερόντων ξεσήκωσε μεν τη δυσανεξία των στελεχών, αλλά αυτή, όπως διαπίστωσε το στέλεχος που μας μετέφερε το «κλίμα» εργασίας της επιτροπής, έμεινε «βουδή και εσωστρεφής».

Στο ΠΑΣΟΚ φέρονται, από μίαν άποψη, ανάλγητα στον αρχηγό, στου οποίου το όνομα ορκίζονται. Τον έχουν πάνω στο θρόνο γιατί μια οποιαδήποτε μετάθεσή του φαίνεται πως θα σήμαινε και το εναρκτήριο λάκτισμα μιας αδυσώπητης αναμέτρησης. Η αρχηγική φύση του κόμματος, έτσι όπως τη διαμόρφωσε και τη συντηρεί ο Ανδρέας Παπανδρέου, είναι αρκετή για να πυροδοτήσει τις κινήσεις των διαφόρων επίδοξων ηγετών που караδοκούν στο εσωτερικό του κινήματος.

λόγος ήταν τα ισχυρά ερείσματα που είχε ο παλαιοκομματικός στα «κέντρα απόφασης».

Τι διαφορετικό θα προέκυπτε σε μια «συνεδρίαση» μιας αντίστοιχης επιτροπής της Ν.Δ.; Αν υπήρχε μια τέτοια «ομάδα εργασίας» στη Ν.Δ. –που βέβαια δεν υπάρχει–, η μέθοδος και οι συμπεριφορές δεν θα ήταν διαφορετικές. Αλλά το ενδιαφέρον είναι ότι αυτά συμβαίνουν σήμερα στο ΠΑΣΟΚ. Ενώ το κλίμα αυτό ήταν αδιανόητο όταν το ΠΑΣΟΚ ήταν και πάλι αντιπολίτευση και έδαινε –όπως και τώρα– με μεγάλους δηματισμούς προς την εξουσία.

Δεν αποτελεί βέβαια πρωτοτυπία αλλά η γενική διαπίστωση είναι ότι όλοι όσοι σκέφτονται μέσα στο ΠΑΣΟΚ ομολογούν πως το μέγα ζήτημα είναι ο Ανδρέας. Και είναι ο Ανδρέας γιατί η φυσική του κατάσταση δεν του επιτρέπει να ρυθμίζει όπως παλιά τις εκκρεμότητες και να κανοναρχεί τις κινήσεις. Αν στην περίοδο Κοσκωτά όλα ξέφυγαν εξαιτίας της αρρώστιας του Ανδρέα, σήμερα η αδράνεια –με τις συνακόλουθες καχυποψίες, διαβολές και μαχαιρώματα– οφείλεται φαίνεται και πάλι στην αδυναμία της φυσικής κατάστασης του Προέδρου.

Στο ΠΑΣΟΚ φέρονται από μίαν άποψη ανάλγητα στον αρχηγό στου οποίου το όνομα ορκίζονται. Τον έχουν πάνω στο θρόνο γιατί μια οποιαδήποτε μετάθεσή του φαίνεται πως θα σήμαινε και το εναρκτήριο λάκτισμα μιας αδυσώπητης αναμέτρησης. Από μια άποψη, φαίνεται έτσι δικαιολογημένη η εμμονή του Προέδρου να μην αφήνει να εκδηλώνονται κινήσεις.

Όταν όλα τα προηγούμενα χρόνια δεν επικράτησε ο χρυσός κανόνας της «φυσικής» κομματικής επιλογής αλλά οι ανυψώσεις και οι καταδαραθρώσεις γίνονταν με συνωμοσιολογικές νοοτροπίες, η επελθούσα εσωτερική ισορροπία στο Κίνημα είναι τελικά μια ισορροπία τρόμου.

Η πορεία προς ποιο μέλλον;

Τι μέλλει γενέσθαι δεδομένης και της «γενικής στροφής»; Η επικρατούσα αίσθηση μέσα στο Κίνημα είναι «tout va bien». Η Ν.Δ. θα σπαράσσεται, ο Σαμαράς θα κατατρώγει τις σάρκες της, η Αριστερά θα περιθωριοποιείται. Όλα αυτά φαίνονται φυσικά. «Τόσο φυσικά που δεν μοιάζουν αληθινά», σχολίαζε ένα μεσαίο στέλεχος του Κινήματος. Και είναι «τόσο φυσικά που δεν μοιάζουν αληθινά» γιατί πουθενά μέσα σε όλα αυτά δεν παίζει το ΠΑΣΟΚ. Δεν παίζει γιατί τελικά αδυνατεί να παίξει πέρα από διαξιφισμούς με το γραφείο Τύπου της Ν.Δ. Η αρρώστεια της αδράνειας έχει δλάψει σοβαρά το ανοσοποιητικό σύστημα του Κινήματος».

Από μίαν άποψη και το ΠΑΣΟΚ μετέχει της γενικότερης κρίσης του πολιτικού συστήματος και το εσωτερικό δυναμικό του έχει καθηλωθεί και οι ενέργειές του έχουν απονευρωθεί. Το ΠΑΣΟΚ σήμερα είναι η αθέατη πλευρά του φεγγαριού. Και η πιο απρόβλεπτη.

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ ΝΕΑΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ή ο άλλος δρόμος για ένταξη στο ΠΑΣΟΚ

Μπορεί ο Μίμης να είναι δεδηλωμένος γαύρος, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οι άλλοι είναι χάνοι. Έτσι, έστω και αν δαυκαλίζεται ότι είναι ο πρώτος πολιτικός που διαγράφεται από το κόμμα του για τα ποδοσφαιρικά του φρονήματα, προσδοκώντας (μάλλον αφελώς) γενικότερα πολιτικά οφέλη, η αλήθεια είναι πιο σύνθετη.

Προ καιρού ο Μίμης Ανδρουλάκης, αντιλαμβανόμενος αφ' ενός ότι το κλίμα στον ΣΥΝ δεν τον σηκώνει πλέον και αφ' ετέρου ότι έχει χάσει πολύτιμο έδαφος μεταξύ των διαγκωνιζόμενων συντρόφων του, για την ένταξή τους στο ΠΑΣΟΚ, έκρινε ότι είναι καλύτερα γι' αυτόν να παρουσιαστεί, αν όχι σαν αρχηγός νέου κόμματος, τουλάχιστον σαν εμπνευστής νέου ρεύματος στην ελληνική κοινωνία, όπου σ' αυτό θα συνέρρεαν –ή κοινώς θα ψάρευε– άτομα από διάφορους πολιτικούς χώρους, ή ανένταχτους.

Αμ έπος αμ έργον, έθεσε σε κίνηση το σχέδιό του και κατ' αρχήν μίλησε για το «μπίγκμπάν» και την Νέα Αριστερά. Μετά όμως την αποχώρηση του Ν. Γαλανού από τον ΣΥΝ, που, πιο πρακτικός, θεώρησε ότι τον συμφέρει η κατ' ευθείαν ένταξή του στο ΠΑΣΟΚ, οι ενέργειες του Ανδρουλάκη επιταχύνθηκαν και μορφοποιήθηκαν στο σχήμα υπό την ονομασία *Σύνδεσμοι Νέας Αριστεράς*.

Η σύσκεψη τον Πειραιά

Πρόσφατα πραγματοποιήθηκε στον Πειραιά, που θεωρεί ότι αντλεί τη μεγαλύτερη υποστήριξή του σε πρόσωπα, σύσκεψη, για την εκλογή Πανελλήνιου Συντονιστικού Οργάνου. Σ' αυτό μετέχουν πολλά από τα πρώην στελέχη του ΚΚΕ που παρέμειναν στον ΣΥΝ, κυρίως από τους χώρους της Τοπικής Αυτοδιοίκησης κι των επιστημόνων, ενώ λιγότερη είναι η αντιπροσώπευση από τον εργατικό χώρο και τους συνδικαλιστές. Όπως υποστηρίζουν άτομα του στενού περιβάλλοντος του Μ. Ανδρουλάκη, ισχυρή δύναμη οι Σύνδεσμοι έχουν, εκτός από τον Πειραιά, σε Αθήνα, Θεσσαλία, Κρήτη και Θεσσαλονίκη. Τελικός στόχος όλων η προεκλογική συνεργασία με το ΠΑΣΟΚ και η συντεταγμένη μετεκλογικά προσ-

Θρύλος, ολέ

χώρηση σ' αυτό, ώστε να αποφύγουν (στο μέτρο του δυνατού) την κατά μόνας... «διακόρευσή» τους από τους μηχανισμούς του Κινήματος.

Στα παραπάνω σχέδια αντιτίθενται ορισμένα άλλα πρώην στελέχη του ΚΚΕ (που κατηγορούνται από τους ακολουθούντες τον Ανδρουλάκη για «έλλειψη πολιτικού θάρρους») που σχημάτισαν αριστερό ρεύμα μέσα στον ΣΥΝ, φιλοδοξώντας να λειτουργήσουν σαν «αριστερή συνείδηση». Η ουσιαστική διαφωνία τους όμως με τους των Συνδέσμων είναι ότι πιστεύουν πως πρώτα πρέπει να δοθεί η εκλογική μάχη με τον ΣΥΝ και μετά να γίνει η προσχώρηση στο ΠΑΣΟΚ.

Έρμος και μοναχός

Χάνοντας όμως ο Μ. Ανδρουλάκης –έστω και πρόσκαιρα– την υποστήριξη των εν δυνάμει συμμάχων του μέσα στον ΣΥΝ, έμεινε έρμαιο στα χέρια των άσπονδων φίλων του, που δεν έχασαν την ευκαιρία να απαλλαγούν από την παρουσία του. Όντως όμως η αφορμή της διαγραφής του πρέπει να θεωρηθεί παγκόσμια πρωτοτυπία.

Τώρα αν η εταιρία του κ. Κόκκαλη αποφύγει ή όχι την πληρωμή των χρεών της προς το Δημόσιο, μάλλον δεν εξαρτάται από τη «θυσία» του κ. Ανδρουλάκη ή τη θέση του ΣΥΝ, αφού ούτως ή άλλως έχει πολύ πιο ισχυρούς προστάτες, όπως τον πρωθυπουργό και τον αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης.

Η έρευνα άγγιξε Έλληνες πολιτικούς

Του Αργύρη Παναγόπουλου

Το τέλος των διακοπών πιθανώς θα φέρει στην επιφάνεια όλους τους υπεύθυνους της πώλησης της ΑΓΕΤ στην «Καλτσεστρόντι» χάρις στις αποκαλυπτικές πληροφορίες του Μπερλίνι, έμπιστου ανθρώπου των Φερούτσι, που δήλωσε κατηγορηματικά στις δικαστικές αρχές του Μιλάνου ότι Panzavolta and Company πλήρωσαν μίζες σε έλληνες πολιτικούς. Οι γνωστές διαψεύσεις του Παντσαβόλτα (28/7) αποδεικνύονται άχρηστες γιατί η κατάθεση του Μπερλίνι επιβεβαιώθηκε από τους δικηγόρους του μετά τη διάψευση του Παντσαβόλτα.

Οι έρευνες των δικαστικών αρχών του Μιλάνου έχουν πάρει μια ιδιαίτερη τροπή.

Μετά τις αποκαλύψεις για τη διαφθορά και τα σκάνδαλα των σημαντικότερων ιταλών πολιτικών της μεταπολεμικής περιόδου (Αντρεότι, Φορλάνι, Μαρτέλι, κ.λπ.) και των τελευταίων δεκαετιών (Κράξι Μαρτέλι, Ντε Μίτα, Ντε Μικέλις κ.λπ.) άρχισε να έρχεται στην επιφάνεια και όλο το παράνομο σύστημα με το οποίο οι μεγάλοι βιομηχανικοί όμιλοι προωθούσαν τα συμφέροντά τους τόσο στην ιταλική όσο και στη διεθνή αγορά.

Οι έρευνες μετατοπίζονται ουσιαστικά από τις σχέσεις πολιτικής και κεφαλαίου στις ενδογενείς ανακατατάξεις του χρηματιστηριακού και επενδυτικού κεφαλαίου.

Οι δύο μεγαλύτεροι βιομηχανικοί και επενδυτικοί ιταλικοί όμιλοι, ΦΙΑΤ και Φερούτσι, αποτέλεσαν αμέσως έναν από τους κυριότερους στόχους των δικαστικών ερευνών.

Για τη ΦΙΑΤ του Ανιέλι, λίγο-πολύ, ήταν αρκετά γνωστές οι διαδικασίες με τις οποίες κινούσε τα νήματα.

Η ΦΙΑΤ και η Φερούτσι βρίσκονται κατα-

χρεωμένοι, η μεν πρώτη με 6.150 δισεκατομμύρια δρχ., η δε δεύτερη με 4.650 δισεκατομμύρια δρχ.

Οι έρευνες των δικαστικών αρχών αποκάλυψαν μια τεράστια κίνηση κεφαλαίων από τη μια επιχείρηση στην άλλη του ομίλου Φερούτσι, που είχε ως στόχο να καλύψει τα χρέη και τα ελλείμματα από τους ισολογισμούς των εταιρειών.

Μεγιστάνες σαν τον Γκαρντίνι και τον Γκαροφάνο, διευθυντές και ιδιοκτήτες του ομίλου Φερούτσι, καλούνται να λογοδοτήσουν μπροστά στους ανακριτές για την ανάμιξη τους στις σκοτεινές δοσοληψίες των πετροχημικών εταιρειών του ομίλου.

Ο μεν Γκαρντίνι, ο επονομαζόμενος «Κουρσάρος» του ιταλικού χρηματιστηρίου, στάθηκε στο ύψος του και αυτοκτόνησε στο Μιλάνο με μια σφαίρα στον κρόταφο. Ο Γκαροφάνο, ο επονομαζόμενος «Καρδινάλιος», από τους ίδιους κύκλους, που είχε μεταφερθεί «πακέτο» στην Ιταλία από την ελβετική αστυνομία όταν τον ανακάλυψε, επιλέγει την υγιέστατη λύση της συνεργασίας με τις δικαστικές αρχές: ομολογεί ονόματα και διευθύνσεις, μεταξύ των οποίων και εκείνο του Μπερλίνι, έμπιστου χρηματιστή της οικογένειας Φερούτσι, που ανακλύωνε παράνομα κεφάλαια για λογαριασμό του ομίλου, με έδρα τη Λωζάνη.

Οι δικαστικές αρχές εκδίδουν ένα ένταλμα για τον Μπερλίνι, ο οποίος επιστρέφει από τη Λωζάνη για να αντιμετωπίσει τους δικαστές. Δύο εκδοχές υπάρχουν: ή φοβήθηκε την έκδοσή του από τις ελβετικές αρχές και προτίμησε να παρουσιαστεί από μόνος του ή η αυτοκτονία του Γκαρντίνι τον «έπεισε» να κάνει αυτή τη διαδρομή προς τη φυλακή.

Αποφασισμένος

Οι κατηγορίες που βάρυναν τον Μπερλίνι αφορούσαν: α) στη διαφθορά, που μαζί με τον Παντσαβόλτα πλήρωσαν τις μίζες που ανέρχονταν σε 2,5 εκατομμύρια δολάρια, β) στην παράνομη χρηματοδότηση των κομμάτων, που μαζί με τον Γκαροφάνο πλήρωσαν μίζες σε χριστιανοδημοκράτες και σοσιαλιστές πολιτικούς, και γ) στους πλαστούς προϋπολογισμούς εταιρειών, που με παράνομο τρόπο διακινούσε κεφάλαια από τη μια εταιρεία του ομίλου στην άλλη.

Στις 24 Ιουλίου ο Μπερλίνι, μπαίνοντας στο γραφείο του εισαγγελέα Ντι Πέτρα, φαίνεται ότι ήταν αποφασισμένος να ομολογήσει πολύ περισσότερα από τις κατηγορίες που τον βάρυναν, ίσως με την πεποίθηση ότι αργότερα θα έδγαιναν στην επιφάνεια.

Ο Μπερλίνι μιλάει για τις κατηγορίες που τον βαρύνουν και για τις δουλειές του στη Λωζάνη. Στην ουσία χρησιμοποιούσε τις εταιρείες του για να αγοράζει μετοχές σε άλλες εταιρείες που ο όμιλος Φερούτσι ήθελε να ελέγχει χωρίς να φαίνεται. Η περίπτωση της ΑΓΕΤ, που τελικά αγοράστηκε από την Καλτσεστρόντι, και της μεγαλύτερης ελαιοπαραγωγικής ισπανικής εταιρείας ELOSUE, που είχε αγοραστεί από την BEGIN-SAY της Φερούτσι αποτελούν δύο δείγματα.

Η ελληνική εμπλοκή

Για τον Λούκα Μούτσι, δικηγόρο του Γκαροφάνο, οι κινήσεις κεφαλαίων και οι αγορές του Μπερλίνι που αφορούσαν στην Ελλάδα και την Ισπανία είναι νόμιμες και δεν τίθεται θέμα αθέμιτου ανταγωνισμού κ.λπ. Οι μετοχές που αγόρασε ο Μπερλίνι σε πρώτη φάση πέρασαν στα χέρια της Φερούτσι στη δεύτερη φάση. Ίσως ήταν αυτός ο άσος από το μανίκι που είχε η Φερούτσι, κατά τη διαδικασία της δημοπρασίας της ΑΓΕΤ, όταν ο Πεζάντι της «Ιταλτσεμέντι» αποχώρησε, καταγγέλλοντας σκοτεινές διαδικασίες και μεθοδεύσεις ανάμεσα στο ελληνικό δημόσιο και τη Φερούτσι.

Στις 25 Ιουλίου, κατά τις 9.30' το βράδυ, ο Μπερλίνι άφησε τη φυλακή, για να αντιμετωπίσει τον λιγότερο σκληρό κατ' οίκον περιορισμό, αφού είχε ακολουθήσει μια νέα ανάκρισή του από τον εισαγγελέα Γκίτι. Εγκαταλείποντας τη φυλακή, τόσο ο Μπερλίνι όσο και ο δικηγόρος του απέφυγαν να αντιμετωπίσουν τους δημοσιογράφους. Το σίγουρο είναι ότι οι δικαστές έμειναν ικανοποιημένοι από την κατάθεση του Μπερλίνι. Η αντιπαράθεση των αποκαλύψεων του Μπερλίνι με αυτές του Γκαροφάνο και του Σάμα, του μέχρι πρότινος διευθύνοντος συμβούλου και ιδιοκτήτη του ομίλου Φερούτσι, περιείχαν τα ίδια στοιχεία τόσο για το ποσό των μισμών όσο και για τις χρηματιστηριακές διαδικασίες που ακολουθήθηκαν.

Το επόμενο μεσημέρι (26/7), στη φυλακή που άφησε ο Μπερλίνι κλήθηκε να δώσει εξηγήσεις στους δικαστές ο Παντσαδόλτα. Ο Μπερλίνι φαίνεται ότι είχε μιλήσει περισσότερο απ' ό,τι έπρεπε για ορισμένες υποθέσεις που είχαν μείνει στο περιθώριο, πιθανώς γιατί για τους δικαστές δεν ήταν τόσο επείγουσες, όπως η «Καλτσεστρουότσι». Από τις έρευνες φαίνεται ότι ο Μπερλίνι είχε ανακατευτεί και στις γαλλικές εταιρείες SCI και LE ROCHELLE.

Ο Μούτσι, ο δικηγόρος του Γκαροφάνο, επιβεβαιώνει στους δημοσιογράφους ότι η Φερούτσι, μέσω Μπερλίνι, είχε ανακατευθεί στις εταιρείες που αναφέραμε. Την ίδια στιγμή ο Ντι Πιέτρο αρχίζει να ανακρίνει τον Παντσαδόλτα σχετικά με τις δηλώσεις του Μπερλίνι. Την ανάκριση του Παντσαδόλτα δεν την ακολούθησαν δηλώσεις ούτε από τον Ντι Πιέτρο και πολύ περισσότερο από τον ίδιο τον Παντσαδόλτα ή τους δικηγόρους του.

Ο Γκαροφάνο και ο Σάμα εξιστορούν μίζες δισεκατομμυρίων από τις οποίες είχαν επωφεληθεί όλα τα κυβερνητικά κόμματα και κυρίως το Σοσιαλιστικό με το 40-50% των μισών. Ο Κράξι, ο Φορλάνι, ο Ντε Μίτα, ο **Κιταρίστι** και ο σοσιαλιστής Μαρετέλλι, ο οποίος δηλώνει ότι θα αποχωρήσει από την πολιτική(!), είναι οι πιο γνωστοί πολιτικοί που πήραν τις μίζες. Οι αποκαλύψεις αυτές δάζουν σε δεύτερη μοίρα τις αποκαλύψεις του Μπερλίνι που αφορούσαν στην αγορά των ξένων εταιρειών από την Φερούτσι, όπου ακόμα δεν γίνεται λόγος για μίζες σε ξένους πολιτικούς.

Άθλοι με τον Ηρακλή

Όμως από τον Λούκα Βιντσιγκουέρα, δημοσιογράφο της εφημερίδας του Συνδέσμου Ιταλών Βιομηχάνων IL SOLE 24 ORE, δεν ξεφεύγει η είδηση που αφορούσε τις ξένες εταιρείες και σε ένα άρθρο του (27/7) μιλάει για τις σχέσεις της Φερούτσι με την Ελλάδα και την Ισπανία. Κοινές υποθέσεις για μίζες με πολιτικούς των δύο χωρών για την αγορά του «Ηρακλή» και του 40% της ELOSUA, του αφήνουν λίγες αμφιβολίες για τη διαφάνεια των διαδικασιών που ακολουθήθηκαν. Στην Ισπανία η κυβέρνηση του σοσιαλιστή Γκονζάλες ήδη έχει να αντιμετωπίσει τα κάνδαλα από την πώληση της φαρμακευτικής εταιρείας ANTIBIOTICOS στη Φερούτσι και την αγορά των ελικοπτέρων από την ιταλική εταιρεία ΑΓΚΟΥΣΤΑ.

Την επομένη (28/7), στον SOLE 24 ORE δημοσιεύεται η απάντηση του Παντσαδόλτα, όπου δηλώνει ότι δεν έχουν δοθεί μίζες σε άλλους πολιτικούς. Αυτή τη φορά δεν του συντάσσει την ανακοίνωση ο διευθυντής του γραφείου Τύπου της Φερούτσι **Μπιγκίνι**, τρώγην διευθυντής του επίσημου ιταλικού ιδιωσιογραφικού πρακτορείου ANSA και

μασόνος της P2, γιατί φιλοξενείται στη φυλακή για διαφθορά (μίζες).

Ο Παντσαδόλτα συνεχίζει να επαναλαμβάνει ότι δεν έχουν δοθεί μίζες σε άλλους πολιτικούς. Η «Καλτσεστρουότσι» αποτελεί ακόμα ένα σχετικά παρθένο έδαφος μέσα στο λαβύρινθο των χρηματιστηριακών και δικαστικών αδιεξόδων της Φερούτσι.

Η αφοσίωση του Παντσαδόλτα στη οικογένεια Φερούτσι είναι αρκετά γνωστή, όπως γνωστή ήταν και η πρόθεση του ομίλου να πουλήσει την «Καλτσεστρουότσι» μαζί με την ΑΓΕΤ για να μπορέσει να μειώσει τα χρέη της. Γνωστό είναι επίσης και το γεγονός ότι οι δικαστικές έρευνες και η κυριολεκτική κατάρρευση της αυτοκρατορίας Φερούτσι άλλαξαν αυτά τα σχέδια.

Ο Μπερλίνι διαψεύδει τον Παντσαδόλτα

Οι δηλώσεις του Παντσαδόλτα, που είχαν ως κύριο στόχο να διαψεύσουν τις δηλώσεις του Μπερλίνι, φαίνεται ότι πέφτουν στο κενό. Από έγκυρες πληροφορίες μας ξέρουμε ότι ο Μπερλίνι δήλωσε στον Ντι Πιέτρο ότι η Φερούτσι πλήρωσε μίζες σε άλλους και ισπανούς πολιτικούς, όπως επίσης ξέρουμε ότι οι δικηγόροι του Μπερλίνι επιβεβαίωσαν τις καταθέσεις του πελάτη τους, αποφεύγοντας να δώσουν περισσότερα στοιχεία για το ποσό και τα ονόματα των πολιτικών που πήραν τις μίζες.

Όλες οι δηλώσεις του Μπερλίνι επιβεβαιώθηκαν και από τις καταθέσεις του Γκαροφάνο και του Σάμα. Γιατί λοιπόν στην περίπτωση της ELOSUA και της «Καλτσεστρουότσι» να καταθέτει ανακρίβειες; Για τον Κορριέρε Ντε Λα Σέρα (30/7) οι καταθέσεις των Γκαροφάνο, Σάμα και Μπερλίνι μοιάζουν σαν από καρμπόν. Έτσι κι αλλιώς, η υπόθεση της «Καλτσεστρουότσι» - «Ηρακλή» δεν αποτελεί παρά ένα δευτερεύον σκηνικό του όλου δράματος και δεν παρουσιάζει κανένα απολύτως ενδιαφέρον για τους Ιταλούς.

Ίσως και για το λόγο αυτό τόσο ο Ντι Πιέτρο όσο και οι δικηγόροι του Μπερλίνι δεν έκαναν αποκαλυπτικές δηλώσεις που να αφορούν στην Ελλάδα και την Ισπανία.

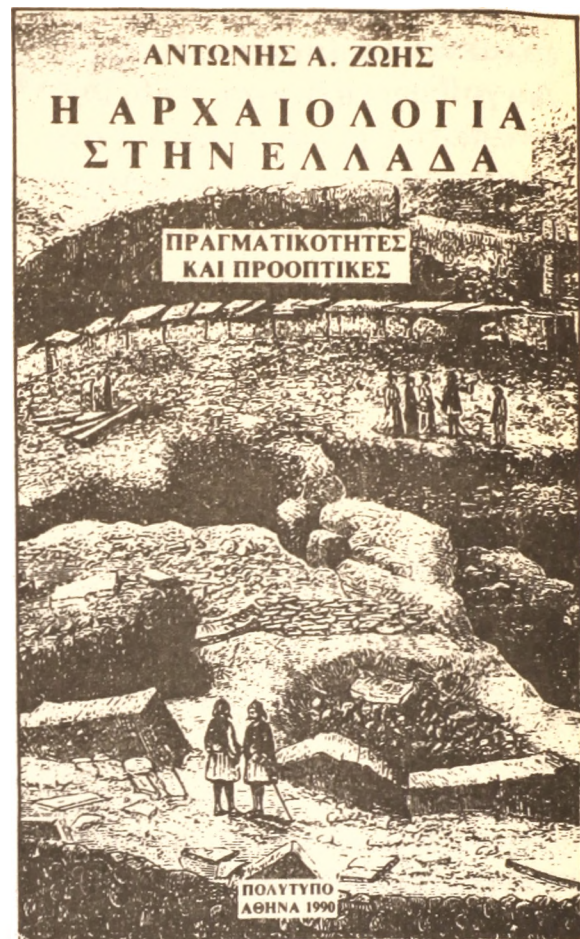
Η προθυμία του Μπερλίνι να ομολογήσει τα πάντα οδήγησε τον ίδιο έξω από τα καταθλιπτικά και γεμάτα κελιά των φυλακών του Σαν Βιτόρε του Μιλάνου. Ταυτόχρονα οδήγησε τον Ντι Πιέτρο μια ώρα γρηγορότερα στις ακτές της Καλαβρίας, όπου, περνώντας τις διακοπές του στο χωριό απ' όπου κατάγεται, αντιμετωπίζεται σαν εθνικός ήρωας από τους συγχωριανούς του. Και ο Γκίττι, τελευταίος δικαστικός που ανέκρινε τον Μπερλίνι, έφυγε για διακοπές, αφήνοντας σε μας τις οποιεσδήποτε αμφιβολίες.

Οι μόνοι που έχουν παραμείνει στο Μιλάνο είναι οι δικηγόροι του Μπερλίνι, που ετοιμάζουν την υπεράσπισή του.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΖΩΗΣ

Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΕΣ
ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Σύνθεση και λειτουργία του Ελληνικού Αρχαιολογικού Συστήματος, —όπως ονομάζει ο συγγραφέας το πολύπλοκο σύνολο των κέντρων διοίκησης - διαχείρισης των αρχαιολογικών πραγμάτων και παραγωγής αρχαιολογικού έργου στην Ελλάδα, ελληνικών και ξένων—, καθώς και κριτική αυτής της λειτουργίας, είναι το θέμα του βιβλίου που δεν απευθύνεται αποκλειστικά στο στενό κύκλο των επαγγελματιών αρχαιολόγων και φοιτητών της αρχαιολογίας, αλλά και σε όλους όσους τους ενδιαφέρουν τα προβλήματα της αρχαιολογίας πέρα και κάτω από τη λάμψη των επιτευγμάτων της. Ο πρακτικός προσανατολισμός του βιβλίου είναι έντονος και εκφράζεται με τη συστηματική διατύπωση προτάσεων για βιώσιμες λύσεις, με στόχο την έξοδο της "αρχαιολογίας στην Ελλάδα" από τη χρονίζουσα λειτουργική της κρίση και την πνευματική της αδράνεια.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ
ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ

Εμμονή μέχρι τέλους σε απ' ευθείας ανάθεση έργου 2 δισ.

του Γιάννη Κωστάκη

Παρά τη γενική κατακραυγή, επιμένει ο δήμαρχος Πειραιά Στ. Λογοθέτης στην απ' ευθείας ανάθεση της κατασκευής του εργοστασίου ανακύκλωσης στην εταιρία BFI/ECH, που ο ίδιος, άγνωστο με τι στοιχεία, έχει επιλέξει προ διετίας και έκτοτε προσπαθεί με κάθε τρόπο να επιβάλει.

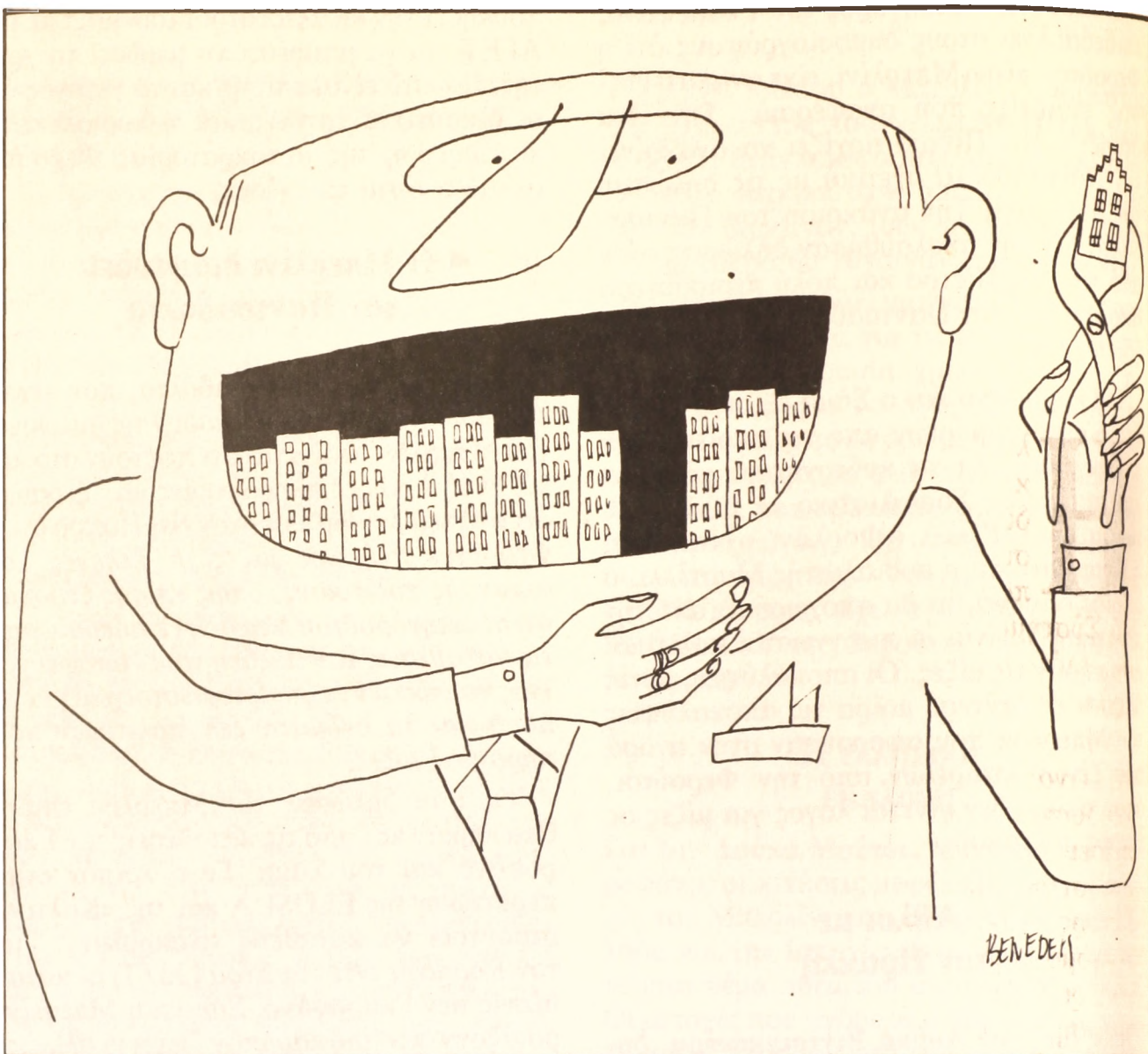
Μετά το δημοσίευμα του προηγούμενου τεύχους στο *Αντί*, το θέμα απασχόλησε το σύνολο σχεδόν του Τύπου, ενώ με ανακοινώσεις τους καταδίκασαν την επιλογή Λογοθέτη το τμήμα επιστημόνων του ΠΑΣΟΚ, το τμήμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης της Κ.Ε. του ΚΚΕ και η Ομοσπονδία Εργαζομένων στους Δήμους, που τόνισε ότι η επιλογή του δημάρχου Πειραιά οδηγεί στην ιδιωτικοποίηση της καθαριότητας.

Αναταραχή στους δήμους

Χαρακτηριστικό είναι ότι αν και οι δήμαρχοι Δραπετσώνας Κ. Χρονόπουλος, Κεραιτσινίου Δ. Σαράφογλου και Περάματος Ν. Νικολαΐδης, είχαν υπογράψει μαζί με τον δήμαρχο Πειραιά έγγραφο που επιλέγουν την BFI/ECH, τα δημοτικά τους συμβούλια, σε αντίθεση με τον Πειραιά (που η απόφαση για την επιλογή της BFI/ECH είχε τελικά το αποτέλεσμα της διάσπασης του συνδυασμού του κ. Παπαπολίτη), τους εξουσιοδότησαν να προβούν στις αναγκαίες διαπραγματεύσεις για την επιλογή της εταιρείας, χωρίς να δεσμεύονται από την επιλογή του Δήμου Πειραιά και το θέμα να επανέλθει προς συζήτηση τον Σεπτέμβριο.

Εξάλλου, η απάντηση του δημάρχου Δραπετσώνας σε σχετική ερώτηση που του θέσαμε ήταν σαφής: «Εμείς οι δήμαρχοι δηλώσαμε στα συμβούλιά μας ότι πράγματι την BFI έχουμε επιλέξει. Βέβαια, από εδώ και μπρος μπαίνουμε στις διαπραγματεύσεις. Αν αύριο δεν ευοδωθούν, δεν δεσμευόμαστε να πάμε σε άλλη εταιρία».

Παρ' όλα αυτά, δημοσίευμα της εφημερίδας του Δήμου Πειραιά, που εκδίδει ο κ.

Λογοθέτης, αναφέρει ότι επελέγη ως ανάδοχος εταιρία η BFI, που όμως δεν προκύπτει από τις προαναφερόμενες αποφάσεις. Και γεννάται το ερώτημα γιατί ο κ. Λογοθέτης προσπαθεί να προκαταλάβει τις τελικές αποφάσεις τριών Δημοτικών Συμβουλίων;

Το ίδιο ερώτημα τίθεται και στους τρεις άλλους δημάρχους, ενώ τουλάχιστον οι κύριοι Σαράφογλου και Νικολαΐδης -ιδίως ο τελευταίος- πρέπει να πουν ποιο ήταν το επιχείρημα του δημάρχου Πειραιά, που τους έπεισε να αγνοήσουν τις αντιδράσεις των δημοτών τους και να δεχθούν το εργοστάσιο στο Σχιστό.

Ο κ. Λογοθέτης αναζητά...

Στο μεταξύ, σε συνέντευξη Τύπου που παραχώρησε ο κ. Λογοθέτης, προφανώς για να διασκεδάσει τις εις βάρος του εντυπώσεις, περιέπλεξε ακόμα περισσότερο την κατάσταση. Ισχυρίστηκε ότι δεν πραγματοποιή-

θηκε διεθνής διαγωνισμός, διότι οι Δήμοι έψαχναν απλώς εταίρο για τη διαδημοτική επιχείρηση που θα κατασκευάσει το εργοστάσιο. Προσπαθώντας όμως να ξεπεράσει το σκόπελο του διαγωνισμού (που κόμματα, Ενιαίος Σύνδεσμος Δήμων και Κοινοτήτων, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος και εργαζόμενοι έθεταν ως αναγκαία προϋπόθεση για την υλοποίηση του έργου) ομολόγησε ότι η επιλογή όπως έγινε δεν ήταν σύννομη και τώρα αναζητά άλλη μεθοδευση για την επιβολή της εταιρείας που έχει ήδη προεπιλέξει.

Τελικά, μόνον η κυβέρνηση πρέπει να αισθάνεται ικανοποίηση από τις ενέργειες του δημάρχου Πειραιά, αφού όχι μόνον εφαρμόζει τις αδιαφανείς διαδικασίες που η ίδια ακολουθεί στα δημόσια έργα αλλά ταυτόχρονα διασπά το μέτωπο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης δίδοντάς της άλλοθι, στο ότι μέχρι σήμερα κωλυσιεργεί απαράδεκτα στην εξεύρεση νέων χώρων για χωματερές, μεταθέτοντας το πρόβλημα στους Δήμους.

Επιμέλεια: Βασίλης Καπετανγιάννης

ΩΣ ΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΚΡΙΣΗ

Η λύση που έδωσαν οι 12 υπουργοί Οικονομικών της Κοινότητας, με την απόφασή τους να διευρύνουν τα περιθώρια διακύμανσης των συναλλαγματικών ισοτιμιών των νομισμάτων που συμμετέχουν στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα, μπορεί να προκάλεσε κάποια ανακούφιση, διότι απεσόδωσε το χειρότερο, αλλά με κανένα τρόπο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι λύνει το πρόβλημα.

Πρόκειται για μια προσωρινή διακανονιστική λύση που είναι αμφίβολο αν μπορεί να δαμάσει την ξέφρενη κερδοσκοπία και, το κυριότερο, αν μπορεί πλέον να πείσει για την αποτελεσματικότητά της όσον αφορά στο στόχο της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης. Μπορεί δέβαια η Ευρώπη να ζήσει και χωρίς ενιαίο νόμισμα, πράγμα που απεχθάνονται όχι μόνο οι Βρετανοί, οι οποίοι πανηγυρίζουν για την έγκαιρη αποδέσμευση της στεργλίνας από το Σύστημα, αλλά και οι ίδιοι οι Γερμανοί για πολλούς και διάφορους λόγους, μεταξύ των οποίων οι εθνικιστικοί δεν είναι καθόλου αμελητέοι.

Οι αντι-ευρωπαϊστές που επιχαιρούν για την «προαναγγελλείσα» νομισματική κρίση θα την χρησιμοποιήσουν ασφαλώς για να μπήξουν ακόμα ένα καρφί στο φέρετρο του φεντεραλισμού που ακόμα όμως είναι κενό και ίσως ματαιώς αναμένει κάποιο πτώμα. Είναι όμως φανερό ότι το «ευρωπαϊκό όραμα» δέχθηκε σοδαρό πλήγμα. Όμως σοδαρό πλήγμα δέχτηκε και ο γαλλο-γερμανικός άξονας, σταθερός στη μεταπολεμική περίοδο αν και όχι άνευ προβλημάτων, που σήμερα όμως, στη μεταψυχροπολεμική περίοδο, κλονίζεται, λόγω της επιθυμίας της Γερμανίας να επιδεβαιώσει και να επιδείξει την αναμφισβήτητη οικονομική και πολιτική της ισχύ με μια αλαζονεία που όσο κι αν συγκαλύπτεται εν τούτοις δεν μπορεί παρά να θυμίζει άλλες εποχές και να δημιουργεί δικαιολογημένες ανησυχίες.

Απ' αυτή την άποψη οι γαλλικές αντιδράσεις, μολονότι μάλλον υπερβολικά εχθρικές απέναντι στη Γερμανία με την άγνησή της να μειώσει τα επιτόκια -πυροδοτώντας έτσι την κρίση-, δεν είναι ανυπόστατες. Δεν μπορεί η Ευρώπη να πληρώσει το κόστος της γερμανι-

κής ενοποίησης ούτε να δέχεται τις γερμανικές υπαγορεύσεις.

Οι εξελίξεις αυτές αφήνουν κάπως μετέωρο το Μάαστριχτ για το οποίο καλό είναι να υπάρξουν νέοι προσανατολισμοί με τη συμμετοχή της κοινής γνώμης των κρατών-μελών. Ένα απ' τα φτερά του ψαλιδίστηκε τόσο πολύ που μάλλον θα εμποδίσει το κανονικό πέταγμα.

Το αυγό του «φιδιού» του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος επωάζεται για να γεννήσει την επόμενη κρίση. Το σύστημα πνέει τα λοίσθια διότι δεν ανταποκρίνεται στις σημερινές εθνικές πραγματικότητες και ανάγκες για καταπολέμηση της ανεργίας και των άλλων κοινωνικών δεινών που μόνο με ανάπτυξη φαίνεται να μπορούν κάπως να βελτιωθούν εφ' όσον το μοίρασμα μιας στάσιμης ή και φθίνουσας πίττας έχει ήδη προκαλέσει οξύτατες κοινωνικές συγκρούσεις και κινδυνεύει να αποσαρθρώσει πλήρως τον κοινωνικό ιστό.

Ένα από τα μέσα, τα εργαλεία του ευρωπαϊκού οράματος της ένωσης, όπως σχεδιάστηκε με τον στενό κορσέ της Συνθήκης του Μάαστριχτ, αχρηστεύτηκε. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να εξευρεθεί ένα καλύτερο σύστημα που θα καταστήσει ηπιότερους τους κλυδωνισμούς της σύγκλισης που είναι αναγκαία για οποιαδήποτε Ευρωπαϊκή Ένωση, χωρίς ταχύτητες.

Το πιο ολέθριο σφάλμα θα ήταν η συγκρότηση ενός μικρού πυρήνα Νομισματικού Συστήματος με τα ισχυρά νομίσματα μόνο και με το μάρκο στο θρόνο. Θα αποτελούσε μια τέτοια κίνηση μια επιπρόσθετη απόδειξη για όσους ισχυρίζονται -όχι αβάσιμα- ότι η Γερμανία αδιαφορεί στην ουσία για τους εταίρους της στην Κοινότητα αλλά και για την κοινή πορεία και το μόνο που την ενδιαφέρει πλέον είναι η επίδειξη και η επιβολή της ισχύος της. Μια τέτοια εξέλιξη όχι μόνο θα οδηγούσε σε άλλες αντι-γερμανικές συσπειρώσεις εντός μιας «αγνώριστης» πλέον Κοινότητας αλλά θα αποτελούσε και τη χαριστική βολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το πιο ολέθριο σφάλμα θα ήταν η συγκρότηση ενός μικρού πυρήνα Νομισματικού Συστήματος με τα ισχυρά νομίσματα μόνο και με το μάρκο στο θρόνο.

«Αναπόφευκτος ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο! Το ερώτημα είναι πότε θα ξεσπάσει...»

• Ο Τζόναθαν Έηλ, διευθυντής του Βασιλικού Ινστιτούτου Εξωτερικών Σχέσεων και Στρατηγικής του Λονδίνου, μιλά στο Αντί

της Μαρίνας Βήχου

• Ποιο περιμένετε να είναι το τελικό αποτέλεσμα του πολέμου στη Βοσνία; Πιστεύετε ότι θα διατηρηθεί η Βοσνία σαν κράτος έστω και με κάποια ομοσπονδιακή μορφή ή θα σχηματισθούν τελικά 3 κράτη;

□ Νομίζω ότι Σέρβοι και Κροάτες θέλουν να διατηρούν αυτόν τον μύθο, ότι ακόμη υπάρχει μια «ενιαία» Βοσνία. Γνωρίζουν ότι η Δύση δεν είναι αυτή τη στιγμή έτοιμη να δεχτεί τον επίσημο διαμελισμό της Βοσνίας. Είναι γι' αυτό έτοιμοι να δεχθούν οποιοδήποτε ειρηνευτικό σχέδιο εφ' όσον μ' αυτό θα διατηρούν τις περιοχές που «κέρδισαν» με τον πόλεμο, έστω κι αν αυτό το σχέδιο προβλέπει τη σύσταση μιας νέας ομοσπονδιακής Βοσνίας. Ας σοβαρευτούμε όμως! Το πιο πιθανό τελικά είναι να δημιουργηθεί ένα μικρό μουςουλμανικό κράτος γύρω από το Σεράγεβο. Αλλά και αυτό ακόμη θα είναι εξαιρετικά δύσκολο μετά τις τελευταίες μάχες που διεξάγονται γύρω από την περιοχή αυτή. Μακροπρόθεσμα βλέπω τη Γιουγκοσλαβία να μεταβάλλεται σε Μέση Ανατολή. Θα υπάρχουν χρονικά διαστήματα «ψυχρής» ειρήνης που θα ακολουθούνται από σύντομης διάρκειας «θερμούς» πολέμους.

Αυτό μπορεί να συνεχιστεί για τα επόμενα 20 χρόνια.

• Τι εξελίξεις βλέπετε στα νότια της πρώην Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας, στα Σκόπια και το Κοσσυφοπέδιο;

□ Σ' αυτό το χώρο είναι που η Δύση στερείται την κατανόηση, την αντίληψη, του ποια είναι τα πραγματικά προβλήματα. Η κυβέρνηση του Γκλιγκόρφ στα Σκόπια δεν απειλείται από τους Σέρβους του Μιλόσεβιτς. Στην πραγματικότητα είναι σύμμαχος των Σέρβων του Μιλόσεβιτς όταν ανακύπτει το θέμα των Αλβανών στο Κοσσυφοπέδιο. Για τους Αλβανούς, τα Σκόπια είναι σύμμαχος του Βελιγραδίου. Και αυτό δεν είναι κατανοητό στη Δύση, γεγονός που εκμεταλλεύεται ο Γκλιγκόρφ, ισχυριζόμενος ότι μπορεί να είναι το πιθανό θύμα σερβικής επίθεσης.

Νομίζω ότι δύο προβλήματα πρέπει να λυθούν, και πρέπει να λυθούν σχετικά σύντομα. Το πρώτο αφορά το «στάτους» των Αλβανών στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και στο Κοσσυφοπέδιο. Εάν δεν βρεθούν λύσεις σ' αυτό το ζήτημα, θα αντιμετωπίσουμε σύντομα επα-

νάληψη ενός «ευρύτερου» πολέμου στις νότιες περιοχές της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Πιθανόν, αυτός να προκληθεί από τους Αλβανούς, οι Σέρβοι δεν πρόκειται να κινηθούν τώρα.

Το δεύτερο πρόβλημα έχει να κάνει με την ίδια την κυβέρνηση της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Το πρόβλημα εδώ δεν είναι η Ελλάδα, όσο το πώς θα αντιμετωπίσουν τους Βούλγαρους και τους Αλβανούς. Αυτό είναι το κρίσιμο μακροπρόθεσμο πρόβλημα που θα αντιμετωπίσει αυτή η χώρα.

• Πρόσφατα ο ηγέτης των Αλβανών στα Σκόπια έστειλε επιστολή στον Κίρο Γκλιγκόρφ, στην οποία επαναφέρει το θέμα της αυτονομίας των Αλβανών στην πρώην αυτή Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία. Πιστεύετε ότι οι Αλβανοί είναι έτοιμοι να κινηθούν προς αυτή την κατεύθυνση;

□ Χωρίς αμφιβολία υπάρχει αυτός ο κίνδυνος. Ένα από τα παράξενα του περασμένου χρόνου ήταν η «υποτιθέμενη» υποστήριξη που έδωσαν δυτικοευρωπαϊκές χώρες και οι ΗΠΑ στην κυβέρνηση του Γκλιγκόρφ, ως

Με τον Τζόναθαν Έηλ, εμπειρογνώμονα της βαλκανικής κρίσης, διευθυντή του Βασιλικού Ινστιτούτου Εξωτερικών Σχέσεων και Στρατηγικής του Λονδίνου, συναντηθήκαμε στα Σκόπια. Στη μεστή από πλευράς περιεχομένου συζήτηση που επακολούθησε, συζητήσαμε για τις προοπτικές λύσης του βοσνιακού προβλήματος, για τις διαβλεπόμενες εξελίξεις στο Γιουγκοσλαβικό, για το ρόλο των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου και για τις πολιτικές βλέψεις του Γκλιγκόρφ. Ο κ. Έηλ μας μίλησε ακόμη για τη σημασία της αμερικανικής διείσδυσης στα Βαλκάνια, για τα λάθη που έχει κάνει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, για τις μηδενικές πιθανότητες εμποκής της Τουρκίας σε περίπτωση γενικότερης ανάφλεξης, ενώ με έμφαση έκανε μια ζοφερή πρόβλεψη: ότι ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο είναι αναπόφευκτος και, αν ξεσπάσει, η Γιουγκοσλαβία κινδυνεύει, τα επόμενα χρόνια, να μεταβληθεί σε ανοιχτή εστία συρράξεων, σε Μέση Ανατολή των Βαλκανίων.

Η ζοφερή πραγματικότητα υπάρχουν φόβοι ότι θα έχει ακόμη πιο ζοφερές προοπτικές, προβλέπει ο Τζόνθαν Έηλ.

«ειρηνοποιού». Στην πραγματικότητα ο Γκλιγκόρφ δεν έχει κάνει τίποτε για την αλβανική μειονότητα. Δεν υπάρχει κάποια αντικειμενική απογραφή του πληθυσμού, δεν ξέρουμε πόσοι είναι τέλος πάντων οι Αλβανοί. Υποτίθεται ότι είναι μεταξύ 30-40% του συνολικού πληθυσμού. Αυτά είναι τα πραγματικά προβλήματα του Γκλιγκόρφ. Τον «συνέφερε» πέρσι να ισχυριστεί ότι ο κίνδυνος προέρχεται από την Ελλάδα.

Ο Τζόνθαν Έηλ είναι διευθυντής του Βασιλικού Ινστιτούτου Εξωτερικών Σχέσεων και Στρατηγικής του Λονδίνου.

Είναι ιδιαίτερα γνωστός στον βρετανικό Τύπο από άρθρα και συνεντεύξεις του, όπου συχνά έχει υποστηρίξει τις ελληνικές θέσεις στο Γιουγκοσλαβικό και ιδιαίτερα στο ζήτημα των Σκοπίων.

Ο μεγαλύτερος κίνδυνος είναι ο ίδιος ο εαυτός του.

● **Πώς βλέπετε την πρόσφατη αποστολή 300 Αμερικανών στρατιωτών στα Σκόπια;**

□ Νομίζω ότι ήταν μια «ηλίθια» απόφαση να στείλουν 300 στρατιώτες στα Σκόπια. Δεν καταλαβαίνω τι υποτίθεται ότι θα κάνουν εκεί, πιστεύω ότι εστάλησαν μόνο επειδή ο Κλίντον έπρεπε να δείξει ότι κάνει κάτι. Αλλά αυτό δεν δείχνει σοβαρότητα.

Ρυθμιστές της κρίσης οι Αλβανοί

● Γνωρίζετε, όμως ότι αυτή η αμερικανική παρουσία έχει ευθαρρύνει τους Αλβανούς τόσο στα Σκόπια όσο και στο Κοσσυφοπέδιο και αυτό είναι επικίνδυνο.

□ Ασφαλώς, αυτό είναι ένα από τα μεγαλύ-

τερα προβλήματα. Και είναι από τα ζητήματα που ουδέποτε συζητήθηκαν όταν κάποιες κυβερνήσεις, όπως η γερμανική και η αμερικανική, συνιστούσαν στρατιωτική επέμβαση στη Γιουγκοσλαβία.

Ένας από τους μεγαλύτερους κινδύνους ήταν, εάν π.χ. οι δυτικές χώρες είχαν επέμβει στρατιωτικά στη Βοσνία, ότι αυτό θα έδινε τη δυνατότητα στους Αλβανούς να ξεσηκωθούν στο Κοσσυφοπέδιο. Κάτι τέτοιο όχι μόνο δεν θα έθετε τέρμα στον πόλεμο αλλά θα συνέβαλλε στην επέκτασή του. Δεν έχουμε άλλη επιλογή. Πρέπει να βρεθεί λύση για το αλβανικό ζήτημα. Γνωρίζω ότι υπάρχει φόβος στις γειτονικές χώρες από τη δημιουργία μιας Μεγάλης Αλβανίας. Εν τούτοις δεν βλέπω πώς 3 εκατομμύρια Αλβανοί μπορούν για μεγάλο χρονικό διάστημα να μένουν έξω από τα σύνορα της ίδιας της χώρας τους. Νομίζω ότι ο πραγματικός κίνδυνος, ο μεγάλος κίνδυνος, θα προκληθεί από την αναμέτρηση Σερβίας - Αλβανίας.

● Σε αυτή την περίπτωση οι Αμερικανοί αντιμετωπίζουν ένα δίλημμα. Διότι, αν σκοπεύουν να βοηθήσουν τους Αλβανούς, θα πρέπει να διαλύσουν τα Σκόπια. Πώς το βλέπετε εσείς;

□ Δυστυχώς έτσι είναι, αλλά οι Αμερικανοί δεν το βλέπουν έτσι. Πολλές φορές η πολιτική βασίζεται σε επιθυμίες, που θεωρούμε πραγματοποιήσιμες ενώ δεν είναι. Η αλήθεια είναι -παρ' όλο που κανείς δεν το λέει ανοικτά- ότι το κράτος των Σκοπίων δεν έχει μεγάλο μέλλον μπροστά του. Έχει το εσωτερικό του πρόβλημα ενός ανάμεικτου πληθυσμού πολλών εθνοτήτων, έχει εδαφικές διεκδικήσεις εκ μέρους των Αλβανών, προβλήματα με τη Βουλγαρία που απορρέουν από την ιστορία. Μακροπρόθεσμα δεν έχει πολλές ελπίδες επιβίωσης. Είναι παράδοξο ίσως το γεγονός ότι μόνο οι Έλληνες έχουν λόγους να θέλουν την επιβίωση αυτού του κράτους. Δυστυχώς όμως, ο Γκλιγκόρφ παίζει κάποια παιχνίδια για εσωτερική κυρίως κατανάλωση. Φοβάμαι ότι θα βρεθεί κάποια στιγμή στη θέση του Ιζετμπέκοβιτς και θα καταλάβει ότι στηρίζεται υπερβολικά στη διεθνή Κοινότητα, η οποία τελικά το πιθανότερο είναι να μην κάνει τίποτε για να τον υποστηρίξει. Όταν το ανακαλύψει θα είναι ήδη αργά. Δυστυχώς έχουμε να κάνουμε στην περίπτωση αυτή με μια «κομμουνιστική κλίκα», που παρέμεινε στην εξουσία αμετάβλητη από την εποχή του Τίτο και το μόνο που έκανε είναι να «μεταλλάζει» τον εαυτό της. Αυτοί επιθυμούν να διατηρήσουν την διαμάχη με την Ελλάδα, επειδή γνωρίζουν ότι δεν μπορούν να κερδίσουν τη διαμάχη με τη Βουλγαρία. Σε επίπεδο εθνότητας, ιστορίας, γλώσσας υπάρχει ελάχιστη διαφορά ανάμεσα σε αυτούς και τους Βούλγαρους. Η

διαμάχη με την Ελλάδα αποτελεί το μέσο που χρησιμοποιεί ο Γκλιγκόρφ για τη δημιουργία ενός νέου έθνους.

● Ποιος είναι ο ρόλος των δυνάμεων άμεσης επέμβασης του ΝΑΤΟ στην ελληνική Μακεδονία; Ποιος ο ρόλος τους στην περιοχή;

□ Αυτές οι δυνάμεις συστάθηκαν από το NATO προκειμένου να αντιμετωπίσουν οποιοδήποτε είδος σύγκρουσης στην Ευρώπη, στον περίγυρο των χωρών του NATO. Συνεπώς κατά κάποιον τρόπο μπορεί να ειπωθεί ότι δεν χρειάζονται οι δυνάμεις άμεσης επέμβασης στην περίπτωση της ελληνικής Μακεδονίας, διότι αυτή η περιοχή υπάγεται στο χώρο προστασίας του NATO.

**Βέβαια, οι δυνάμεις αυτές μπορεί να κλη-
θούν σε περίπτωση που ληφθεί απόφαση
στρατιωτικής επέμβασης στο χώρο της
πρώην Γιουγκοσλαβίας. Αμφιβάλλω πά-
ντως ότι θα ληφθεί τέτοια απόφαση, κι αυτό
διότι δεν υπάρχει η πολιτική βούληση εκ
μέρους των χωρών της δυτικής Ευρώπης για
κάτι τέτοιο. Δυστυχώς αυτή τη στιγμή δεν
υπάρχει κανένα σχέδιο που να συνεισφέρει
στη εξασφάλιση περιφερειακής ασφάλειας.
Βέβαια το ερώτημα παραμένει για το ποια
θα είναι η διεθνής αντίδραση αν αρχίσει ο
πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο και αναμειχθεί
η Αλβανία. Είμαι αισιόδοξος ότι η Τουρκία
δεν θα αναμειχθεί, διότι γνωρίζει ότι το
πιθανότερο είναι να χάσει πολύ περισσότε-
ρα απ' όσα θα κερδίσει. Κι αυτό λόγω του
κουρδικού προβλήματος, λόγω των σχέσεων
της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα,
λόγω της θέσης της στην Δυτικοευρωπαϊκή
Ένωση και στο ΝΑΤΟ. Νομίζω ότι οι Τούρ-
κοι θα φωνάζουν πολύ αλλά αμφιβάλλω κα-
τά πόσο θα προχωρήσουν πέρα από τις φω-
νές.**

«Αναπόφευκτος ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο»!

● Πιστεύετε ότι θα γίνει πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο;

□ Πιστεύω ότι είναι αναπόφευκτο. Το ερώτημα είναι πότε. Ελπίζω ότι οι δυτικές χώρες θα προσπαθήσουν να συγκρατήσουν τις γειτονικές χώρες από το να αναμειχθούν, αν αυτό είναι δυνατόν. Νομίζω πάντως ότι τελικά θα αποδειχθεί αδύνατον να εμποδισθεί η ένωση των Αλβανών, όπως –και εδώ θα φανώ αντιφατικός– ήταν αδύνατον στο παρελθόν να εμποδισθεί η ένωση των Ελλήνων παρ’ όλο που πολλοί το προσπάθησαν στον 19ο μέχρι τα μέσα του 20ού αιώνα, όπως οι Γάλλοι, οι Βρετανοί, οι Γερμανοί. Βέβαια δεν αρνούνται ότι μπορεί να συμβεί και κάτι ανάλογο με τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922. Αυτή είναι εξάλλου η τεχνική του Μιλόσεβιτς. Περιμένει να ξεσηκωθούν οι Αλβανοί για να αρχίσει ο διωγμός και η

τρομοκρατία εκ μέρους των Σέρβων. Μόνο που γνωρίζετε ότι η Μικρασιατική καταστροφή με το κύμα των προσφύγων που ακολούθησε (1.500.000) σχεδόν Κατέστρεψε τις προοπτικές της ελληνικής δημοκρατίας στις δεκαετίες του '20 και του '30. Νομίζω ότι η Αλβανία δεν θα μπορέσει να σηκώσει τέτοιο βάρος. Αν έχει να αντιμετωπίσει 2 εκατ. πρόσφυγες, η χώρα θα διαλυθεί και αυτός είναι και ο βασικός κίνδυνος. Σε αυτή την περίπτωση, Ελλάδα και Ιταλία θα κατακλυσθούν από κύμα προσφύγων. Αν κανείς το δει απ' αυτή την πλευρά, οι μαζικές απελάσεις των Αλβανών από την Ελλάδα που έλαβαν χώρα τελευταία έχουν κάποιο νόημα, με την έννοια ότι η Ελλάδα δεν μπορεί να δεχθεί απεριόριστο αριθμό προσφύγων. Εξάλλου η υποτιθέμενη αμερικανική υποστήριξη προς την Αλβανία είναι περισσότερο λόγια παρά πράξη. Δεν βλέπω την Αλβανία να γίνεται μέλος ούτε του ΝΑΤΟ ούτε της ΕΟΚ, τουλάχιστον για τα επόμενα 20 χρόνια. Βέβαια, αν μιλήσουμε για πραγματική υποστήριξη στην Αλβανία, η αλήθεια είναι ότι η ΕΟΚ -της Ελλάδας συμπεριλαμβανομένης- έχει ξοδέψει πάνω από 1 δισ. δολάρια τα δύο τελευταία χρόνια, ενώ οι ΗΠΑ έχουν δώσει ελάχιστη οικονομική βοήθεια.

Η Κοινότητα έχει κάνει λάθη

- Τελικά βλέπουμε Γερμανία και ΗΠΑ να παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στα Βαλκάνια και να προσπαθούν να φτιάξουν ζώνες επιρροής, η Γερμανία βοηθώντας στη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και οι ΗΠΑ ενθαρρύνοντας με κάθε τρόπο τους Αλβανούς.

□ Δεν είμαι δέβαιος ότι οι Γερμανοί έχουν κάποιο μακροπρόθεσμο σχέδιο. Υπήρξε μια πολιτική δέσμευση στο θέμα της Κροατίας που είχε να κάνει με εσωτερικές πολιτικές διεργασίες στη Γερμανία. Οι Γερμανοί όμως δεν ευθύνονται για την αναγνώριση της Βοσνίας. Αυτό ήταν ένα λάθος για το οποίο υπεύθυνη είναι ολόκληρη η Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Και πρέπει εδώ να ειπωθεί ότι η μόνη που αντιτάχθηκε σε αυτό ήταν η Ελλάδα, που είχε όμως εναντίον της τα υπόλοιπα 11 μέλη της Κοινότητας. Τελικά δυστυχώς η Κοινότητα διέπραξε σειρά λαθών στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας. Δεν πρέπει να κατηγορούμε μόνο τη Γερμανία, η οποία εξάλλου το τελευταίο διάστημα προσπαθεί να τηρήσει απόσταση από την Κροατία. Επίσης μπορώ να σας βεβαιώσω ότι η Βρετανία, παρ' όλο ότι παραδοσιακά έχει δεσμούς με τις ΗΠΑ –και εδώ αναφέρομαι στο Φόρεϊν Οφίς–, δεν πιστεύει ότι οι στρατιωτικές επεμβάσεις της Δύσης σε αυτή την περιοχή μπορούν να αποδώσουν κάτι, όπως δεν απέδωσαν τίποτε στη διάρκεια των τελευταίων 100 ετών.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ
ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ
ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ •
ΤΗΛ: 3645133 • FAX: 3607878

ОПУТУАОП ЗІЕЗОДЖЕ

Τηλ: 3642133 • Φαξ: 3607878
ΣΑΛΑΜΟΡΥ • 100 ΤΟ ΑΘΗΝΑ •
ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

Η Σεβάστεια, οι αλεβήδες, ὄψεις του φονταμενταλισμού στην Τουρκία

του Μάμπη Μπίκα

εγκληματικές ενέργειες των φανατικών μουσουλμάνων Σουνιτών που, στις αρχές του Ιουλίου στη Σεβάστεια, έκαψαν ένα ξε-δοχείο όπου επραγματοποιείτο εκδήλωση των προοδευτικών μουσουλμάνων Αλεβή-ων (και είχε ως αποτέλεσμα να σκοτωθούν άτομα), αποτελεί την κορυφή του παγό-υνου μιας βαθύτερης κατάστασης στην Τουρκία.

Όλες οι πληροφορίες συγκλίνουν στην επίσημη ότι τα γεγονότα εκείνα ήταν προσ-διασμένα, καλά οργανωμένα και όχι τυ-ία η επιλογή του χώρου αυτού στα βάθη της ανατολίας.

«Αυτό το γεγονός δεν ήταν έκπληξη για ε-ς», λέει ο Ισμαήλ Χακοκομάρ, επικεφα-ς του κεντροαριστερού «Δημοκρατικού Εθνικού Κόμματος» (CHP), του Ντενίλ ταύκάλ, στην περιοχή. Έρχεται από το πε-ρελθόν, χρόνο με το χρόνο. Πριν το πρα-γματοποιημένο του '80 ήταν πεδίο σύγκρουσης δεξιών και αριστερών. Σήμερα η σύγκρουση έ-αι μεταξύ των φανατικών ισλαμιστών-φονταμενταλιστών, που εκφράζονται πολι-α από τα δεξιά και ακροδεξιά κόμματα, και των προοδευτικών Αλεβήδων (κυρίως), που εκφράζονται από τα κεντροαριστερά και τα αριστερά κόμματα.

«Αυτό που θέλουν οι πρώτοι είναι να καθιερυνθεί ένα αντιδραστικό θρησκευτι-κό κράτος – ένα ισλαμικό σύστημα νόμων και αξιών» δηλαδή», μας λέει ο Τζουμχούρ Ερμπολντούρ, επικεφαλής του «κόμματος των εργατών», του Ντογκού Περιντσέκ, της ακροαριστεράς.

ΑΛΕΒΗΔΕΣ

Η Σεβάστεια αποτελεί το σύμβολο των φανατικών Αλεβήδων, αφού εκεί έζησε τον 19ο αιώνα ένας από τους σπουδαιότερους θρησκευτικούς ποιητές, ο Πιρ Σουλ-μάν Αμπντάλ, και εκτελέστηκε από τους

Όσο κι αν το αντιισλαμικό ρεύμα είναι ισχυρό στην Τουρκία, ο φονταμενταλισμός συνεχίζει να έχει γερά ερείσματα

Οθωμανούς, γιατί πρωτοστάτησε στην εξέ-γερση κατά του Σουλτάνου, επί δυναστείας του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς.

Σ' αυτόν ήταν αφιερωμένο το φετινό φε-στιβάλ των Αλεβήδων στη Σεβάστεια. Οι Αλεβήδες είναι προοδευτικοί μουσουλμάνοι με φιλελεύθερες διαφοροποιήσεις.

Δεν αναφέρονται σε κάποιον άλλο κόσμο, αλλά στον παρόντα. Αναπτύσσουν ένα τρό-πο ζωής, κατανόησης και ερμηνείας της φύ-σης, του κόσμου, της κοινωνίας, του ανθρω-που. Αυτόν θέτουν στο κέντρο της σκέψης και της δράσης τους. Αναφέρονται στην ισό-τητα και συντροφικότητα και εκδηλώνονται κατά της αδικίας και της τυραννίας.

Εκφράζονται μέσα από ριζοσπαστικές ιδέες και αντικαθεστωτικές συμπεριφορές. Πολιτικά μέσα από κεντροαριστερές και αριστερές εκφράσεις έως τον ακραίο ριζο-σπαστισμό.

Βρίσκονται σε μόνιμη αντιπαράθεση με τους Σουνίτες, θεωρώντας το κατεστημένο ως σουνιτικό και ταυτόσημο με δεξιές πολι-

Η Σεβάστεια, μια πόλη 221.500 κατοίκων σε 1.250 μέτρα υψόμετρο, αποτελεί το σύμβολο των Αλεβήδων. Στην πλειοψηφία της, όμως, κατοικείται από Σουνίτες αν και στην ύπαιθρο τα ποσοστά είναι αντίστροφα

τικές. Στην Τουρκία αριθμούν περί το 1/3 του πληθυσμού - γύρω στα 20 εκατομμύρια.

Πολλαπλή είναι η συμβολικότητα στην επιλογή της Σεβάστειας, και από τις δύο πλευρές. Να μνημονεύσουμε το γεγονός ότι εκεί το 1920 ο Κεμάλ Ατατούρκ πραγματοποίησε την πρώτη του συνέλευση, αφού εκδηλωνόταν μαζική αντίθεση του πληθυσμού στην οθωμανική καταπίεση.

ΔΙΑΦΥΛΑΞΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Δεν είναι λίγοι, από την φιλελεύθερη πλευρά της κυρίαρχης τάξης στην Τουρκία, που σπεύδουν να συστήσουν στη νέα πρωθυπουργό Τανσού Τσιλέρ να επιδείξει ιδιαίτερη προσοχή στην αυξανόμενη επιρροή των ισλαμιστών στον κρατικό μηχανισμό και τους θεσμούς στην Τουρκία. Επισημαίνουν μάλιστα ότι μεσοσύσης της διακυβέρνησης από το στρατό - παραδοσιακό θεματοφύλακα του κοσμικού κράτους - άνοιξε η διαδικασία παραχωρήσεων στις θρησκευτικές αντιλήψεις (όπως η διδασκαλία των θρησκευτικών στα σχολεία, που εισήχθη το 1983).

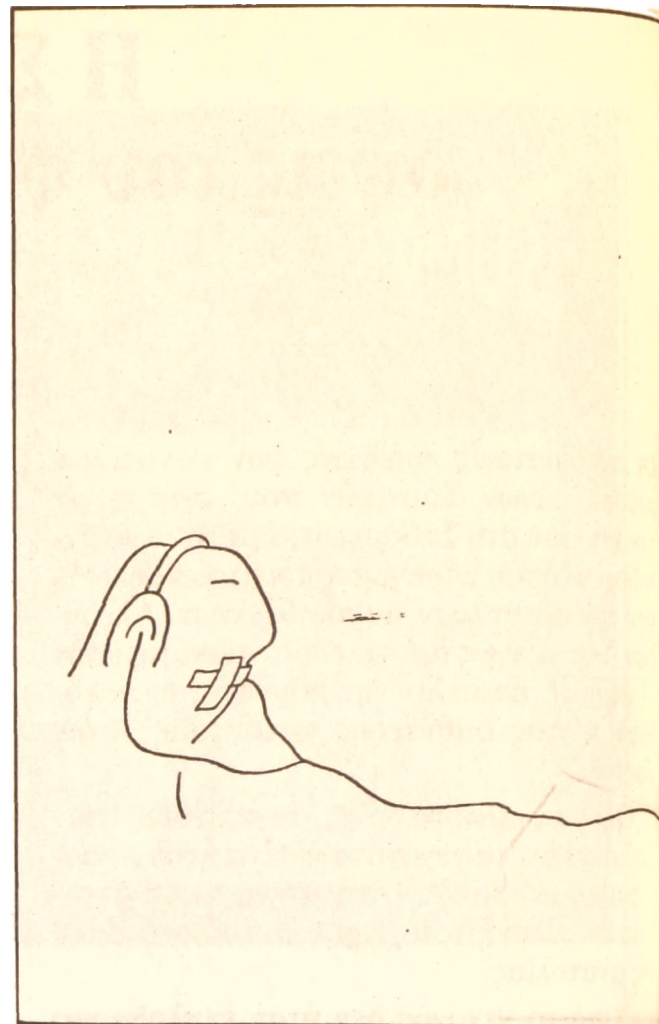
Γνωστός μάλιστα αρθρογράφος και πρώην πρωθυπουργικός σύμβουλος του Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ καλεί την Τσιλέρ να

αναλογισθεί τις συνέπειες και να προχωρήσει στην πολιτική της διαφύλαξης του διαχωρισμού κράτους-θρησκείας: την ενίσχυση δηλαδή του λαϊκού κράτους της κοσμικής εξουσίας. «Το Σίδας», σημειώνει, «προβάλλει ως μέρος μόνο ευρύτερου σχεδίου για την εξάπλωση του Ισλάμ». Τόνιζε, δε, ότι η «αντίθεση Ισλαμιστών-λαϊκών ή Σουνιτών-Αλεβήδων αποτελεί μεγαλύτερο κίνδυνο στα θεμέλια της Τουρκίας, σε σχέση με τις προσπάθειες διαμελισμού της» (αναφερόμενος στο κουρδικό).

Από την άλλη, ισχυρότατη βάση έχει η εκτίμηση ότι το κράτος στην Τουρκία χρησιμοποιεί αυτήν την αντίθεση, για την αλληλοεξουδετέρωση των δύο πλευρών. Αφ' ενός της επιρροής και διείσδυσης των συντηρητικών (κυρίως) Σουνιτών και αφ' ετέρου κατά των προοδευτικών και συχνά επαναστατών Αλεβήδων.

ΔΥΟ ΔΥΝΑΜΕΙΣ, ΔΥΟ ΑΝΙΤΑΛΗΨΕΙΣ

Δύο δυνάμεις, δύο διαφορετικές αντιλήψεις για τη ζωή, που η αντίθεσή τους κάθε άλλο παρά επιφανειακή είναι. Εμφανίζεται με θρησκευτικό προσωπείο, αλλά η βάση της έχει έντονα πολιτικοκοινωνικά χαρακτηριστικά, σχηματοποιώντας μια ουσιαστική

αντίθεση και σύγκρουση στην Τουρκία.

Μαζί δε με το κουρδικό ζήτημα και την οικονομική κατάσταση συγκροτούν μια ει-

«Έτσι ήρθαν τα πράγματα, μα έτσι δεν

Η ομιλία του Αζίζ Νεσίν με θέμα «Αθείσμος - Αλεβισμός - Κοράνι», σε εκδήλωση των προοδευτικών Αλεβήδων Σιϊτών στην πόλη Σεβάστεια, αποτέλεσε την αφορμή για τις εγκληματικές πράξεις των φανατικών ισλαμιστών Σουνιτών.

Οι τελευταίοι έκαψαν το ξενοδοχείο όπου επραγματοποιούντο οι εκδηλώσεις του φεστιβάλ προς τιμήν του σπουδαιότερου λαϊκοθρησκευτικού ποιητή του 16ου αιώνα και μέλος του τάγματος των Μπεκτασί - Αλεβήδων, Πιρ Σουλτάν Αμπντάλ.

Θλιβερός απολογισμός οι 37 νεκροί Αλεβήδες διανοούμενοι και καλλιτέχνες. Ο Αζίζ Νεσίν γλίτωσε παρά λίγο, στα 78 του, από τον θρησκευτικό φανατισμό.

Τον βρήκαμε στην Τσατάλτζα, στο ίδρυμα για ορφανά παιδιά

«Έτσι ήρθαν τα πράγματα, μα έτσι δεν θα πάνε», δηλώνει ο Τούρκος αριστερός διανοούμενος Αζίζ Νεσίν χρησιμοποιώντας τον τίτλο του γνωστού βιβλίου του, σε συνέντευξη που δίνει στο ANTI.

Ο Αζίζ Νεσίν δρέθηκε στο μάτι του κυκλώνα τούτες τις μέρες, μετά την απόφασή του να μεταφράσει τους... «καταραμένους» πια «Σατανικούς στίχους» του Σαλμάν Ρουσντί

που λειτουργεί ο ίδιος, όπου μας περιέγραψε με τα πιο μελανά χρώματα τα όσα συνέβησαν στη Σεβάστεια.

Αληθινή καταστροφή

«Ζήσαμε αληθινά καταστροφή», είπε. «Μας πολιορκούσαν χιλιάδες φανατικοί ισλαμιστές Σουνίτες και είχαμε καταλάβει ότι θα πεθάναμε όλοι. Μεταξύ των θυμάτων είναι δύο τρεις καλοί μου φίλοι και νέοι αξιόλογοι άνθρωποι και καλλιτέχνες, που

τώρα βρίσκονται στη δική μου θέση. Αισθάνομαι απείσια».

Ρωτάμε τον Αζίζ Νεσίν, πώς βλέπει τις όλες εξελίξεις και ποι οι ευθύνονται για τις τελευταίες ενέργειες των φανατικών ισλαμιστών.

«Μετά το θάνατο του Ατατούρκ», λέει ο Νεσίν, «όλες οι κυβερνήσεις παραχώρησαν χώρο σε τέτοιους ανθρώπους - τους φονταμενταλιστές. Όλες οι κυβερνήσεις του παρελθόντος είναι υπεύθυνες και ένοχες, στον ένα ή τον άλλο βαθμό.

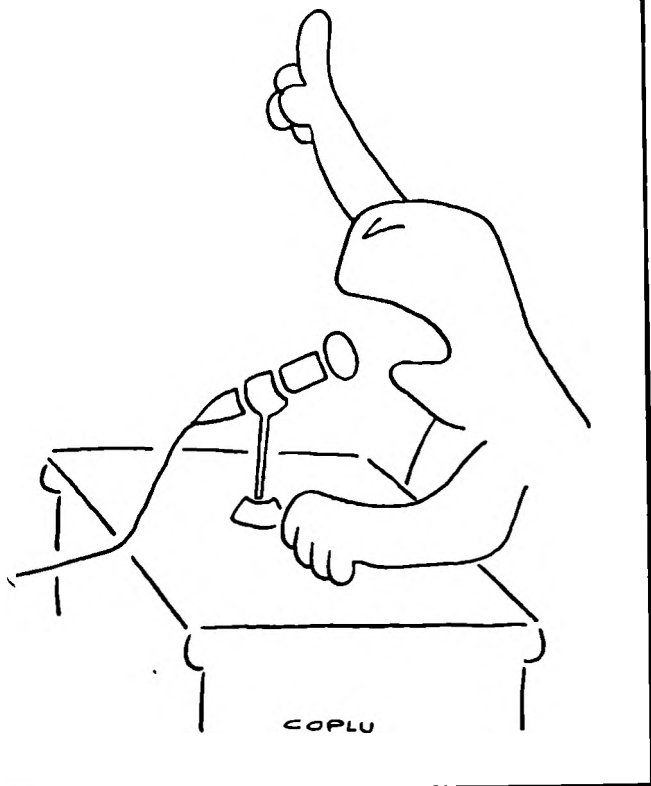
Έχουν εισαγάγει νέους νόμους και άφησαν ανενόχλητους αυτούς τους κύκλους. Το ίδιο το πραξικόπημα της 12ης Σεπτεμβρίου 1980 άνοιξε το δρόμο, όπως με την εισαγωγή του μαθήματος των θρησκευτικών στα σχολεία.

Το υπουργείο Εσωτερικών έπειτα ανακοίνωσε ότι έκανα ομιλία που προκάλεσε τον κόσμο. Αυτό αποτελεί σκάνδαλο. Οι φονταμενταλιστές να σκοτώνουν κόσμο και το υπουργείο να παίρνει τέτοια θέση!

Ένοχα όμως είναι και τα μέσα ενημέρωσης και οι διανοούμενοι, που παραμένουν σιωπηλοί όταν παραχωρούνται στους φονταμενταλιστές τέτοια προνόμια και προχωρούν σε τέτοιες ενέργειες».

Προσχεδιασμένες ενέργειες

Ποιες δυνάμεις βρίσκονται πίσω

Τείχος έως την Αδριατική.

Ο χαρακτηρισμός «γίγαντας με πηλίνα πόδια», που έδωσε τούρκος συνάδελφος, κάθε άλλο παρά απέχει από την πραγματικότητα.

ΣΤΗ ΣΕΒΑΣΤΕΙΑ ΑΝΗΣΥΧΟΥΝ

«Ο κόσμος είναι ανήσυχος, γιατί ξέρει τι επικρατεί», μας λέει ο ντόπιος δημοσιογράφος-ανταποκριτής της αριστερής εφημερίδας *Αϊντινλίκ Γιασέρ Καραντενίλ*. «Ο κρατικός μηχανισμός», συνεχίζει «είναι υπεύθυνος για τα γεγονότα, αφού δεν έκανε τίποτε απολύτως για να τα προλάβει, παρά τις πληροφορίες που είχαν στελέχη του, αλλά και τις συνεχείς εκκλήσεις των οργανωτών της εκδήλωσης των Αλεβήδων». «Οι πρωταίτιοι είναι γνωστοί και ανήκουν στο κόμμα του Ερμπακάν», μας λέει.

Πρόκειται για το γνωστό ακροδεξιό, φασιστικό εθνικιστικό και ισλαμιστικό «κόμμα ευημερίας», που αποτελείται από φανατικούς Σουνίτες μουσουλμάνους.

ΑΘΛΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

«Η κακή οικονομική κατάσταση του κόσμου

—με μεγάλα ποσοστά φτώχειας, ανεργίας και το 20% να κάθεται στα καφενεία— τον οδηγεί σε ακραίες πολιτικές συμπεριφορές. Ο κίνδυνος ανόδου των εξτρεμιστών είναι μεγάλος.

Αν δεν ληφθούν γρήγορα κοινωνικά-οικονομικά μέτρα υπέρ του λαού, τότε κανείς δεν μπορεί να προβλέψει το μέλλον, όταν μάλιστα η παρουσία των αμερικανικών ιμπεριαλιστών είναι έκδηλη», τονίζουν.

• Οι παραπάνω συνομιλητές μας ζήτησαν να μεταφέρουμε ένα ιδιαίτερο μήνυμα στους Έλληνες.

«Ανήκουμε στην ίδια θάλασσα, ευρισκόμενοι στις δύο πλευρές της, και θέλουμε να ζήσουμε ειρηνικά, χωρίς πόλεμο», μας λένε. «Να αγαπάμε ο ένας τον άλλον και να πορευτούμε στον επόμενο αιώνα χέρι με χέρι».

Οι ίδιοι μας πληροφόρησαν ότι την περίοδο 1924-1932, από την πόλη τους έφυγαν 27.000 Έλληνες και εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλονίκη και από την τελευταία προς την πρώτη έφυγαν 8.000 μουσουλμάνοι, στα πλαίσια εκείνου του άγριου και απάνθρωπου ξεριζώματος, με τις υποχρεωτικές ανταλλαγές ολόκληρων πληθυσμών.

κόνα για την Τουρκία διαφορετική αυτής της άτρωτης και παντοδύναμης περιφερειακής υπερδύναμης με δράση από το Σινικό

«Θα πάνε» • Ο Τούρκος συγγραφέας Αζίζ Νεσίν μιλάει στο ANTI του Μπάμπη Μπίκα

από τις ενέργειες των φανατικών και ποιοι τις υποκινούν, ρωτάμε.

«Οι ενέργειες στη Σεβάστεια ήταν πολύ καλά οργανωμένες και προσχεδιασμένες», απαντάει ο Νεσίν. «Υπάρχουν ισλαμικές δυνάμεις καθοδηγούμενες από Ιράν και Σαουδική Αραβία. Οι τουρκικές υπηρεσίες πληροφοριών και ο στρατός ξέρουν πώς ακριβώς δρουν αυτές.

Επίσης, οι κύριες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις από χρόνια τώρα υποκινούν το ισλαμικό κίνημα. Παίζουν παιχνίδια με τις μαριονέτες που έχουν και τις οποίες χρησιμοποιούν για τα δικά τους συμφέροντα».

Η Τουρκία δεν μπορεί να γίνει Ιράν

Στη συνέχεια ρωτάμε τον Αζίζ

Νεσίν αν φοβάται για το πολιτικό σύστημα στην Τουρκία, για ένα νέο πραξικόπημα.

«Η Τουρκία δεν μπορεί να γίνει ένα νέο Ιράκ», τονίζει. «Αυτό είναι ένα σύμβολο-γελωτοποιός. Όσα γίνονται εκεί είναι ανόητα. Ούτε ένας νέος στρατηγός μπορεί να έρθει για να παίξει το ρόλο ενός νέου κλόουν. Ελπίζω η Τουρκία να μείνει ενωμένη και να μη διαλυθεί.

Pax Americana

Υπάρχουν σήμερα στην Τουρκία εναλλακτικές προοδευτικές δυνάμεις, που μπορούν να οδηγήσουν τη χώρα σε ένα καλύτερο μέλλον;

«Αυτή η τρομακτική πορεία θα συνεχισθεί όπως και για τις άλλες Βαλκανικές και μεσανατολικές χώρες», σημειώνει ο Αζίζ Νεσίν. «Αποτελούν τμήμα του

κόσμου, που υφίσταται την πολιτική της οικονομίας της αγοράς, της *Παχ Αμεριψανα*, της Νέας Παγκόσμιας Τάξης. Αυτή την τρέλα.

Έχουμε πολλά και μεγάλα προβλήματα και φοβάμαι ότι δεν βλέπω σύντομα δράση. Όμως, ακόμη κι αν υπήρχαν αυτές οι δυνάμεις, θα είχαν πολλές δυσκολίες να αντιμετωπίσουν».

Ο ρόλος των διανοουμένων

Ποιος είναι ο ρόλος των διανοουμένων; Πόση δύναμη έχει η φωνή τους;

«Από μόνες τους οι δυνάμεις της Τουρκίας, όπως και της Ελλάδας, της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας και των άλλων μικρών χωρών, δεν μπορούν να αλλάξουν το παγκόσμιο σύστημα. Η φωνή των διανοουμένων είναι ασθενική. Μόνο κριτική μπο-

ρούν να κάνουν. Πρέπει να καταλάβουμε όλοι πόσο άσχημα είναι τα πράγματα. Δεν ελέγχουν οι άνθρωποι τον κόσμο. Μια μέρα όμως θα καταλάβουν όλοι τον εφιάλτη».

«Είμαι αισιόδοξος»

Και η τελευταία ερώτηση μας στον Αζίζ Νεσίν: αν είναι αισιόδοξος, ακόμη και μετά τα τελευταία γεγονότα, ως προς τη δυνατότητα πραγματοποίησης του τίτλου του βιβλίου του «Έτσι ήρθαν τα πράγματα, μα έτσι δε θα πάνε».

«Είμαι αισιόδοξος, σε μακροπρόθεσμη βάση», είπε. «Γιατί ο κόσμος αλλάζει. Έτσι και η Τουρκία δεν μπορεί να πει όχι. Πρέπει ν' αλλάξει, είτε το θέλει είτε όχι. Φυσικά στη σημερινή Τουρκία και την Ελλάδα μπορεί να ισχύσει το "Έτσι ήρθαν τα πράγματα, μα έτσι δε θα πάνε"».

Μυστικές υπηρεσίες, μασόνοι, Μαφία, νεοφασίστες

ΟΤΑΝ στις 12 Δεκεμβρίου του 1969 η πρώτη βόμβα στο Μιλάνο προκάλεσε 13 νεκρούς και 91 τραυματίες, οι αστυνομικές αρχές ανακάλυψαν αμέσως τους αναρχικούς δράστες ένας από τους οποίους, τον συνδικαλιστή των σιδηροδρομικών Πινέλλι, τον πέταξαν από τον τέταρτο όροφο της Ασφάλειας.

Στους δρόμους τα συνθήματα των «εξτρεμιστικών οργανώσεων της Αριστεράς». «Ζήτω ο Μάρξ, ζήτω ο Λένιν, ζήτω ο Μάο Τσε Τουνγκ» και «φασίστες καθάρματα, μυρίστε στους υπονόμους» είχαν αντικατασταθεί από τα συγκεκριμένα διεκδικητικά αιτήματα του κινήματος των εργαζομένων, νέες συλλογικές συμβάσεις εργασίας, μια νέα ποιότητα ζωής.

Στον ιταλικό Μάη, σε αντίθεση με τον γαλλικό και τον γερμανικό, το φοιτητικό κίνημα δεν έπαιξε κανέναν σημαντικό ρόλο. Οι εργαζόμενοι και κυρίως οι βιομηχανικοί εργάτες υπήρξαν οι πρωταγωνιστές της νέας σχέσης του ατόμου με την πολιτική, και ίσως γι' αυτό οι αλλαγές στην Ιταλία υπήρξαν πολύ πιο βαθιές από ό,τι στις άλλες χώρες. Το εργατικό κίνημα στην Ιταλία μπόρεσε να παραγάγει για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα μια δική του πολιτισμική πρόταση και διάσταση για τον δημοκρατικό έλεγχο της κοινωνίας και τον τρόπο ανακατανομής του πλούτου.

Το παρακράτος είχε να διαλέξει ανάμεσα σε ένα στρατιωτικό πραξικόπημα παπαδοπουλικού τύπου και ένα «συνταγματικό» πραξικόπημα που θα περιθωριοποιούσε τους ακροδεξιούς προσφέροντας την εξουσία σε μια φιλελεύθερη και κεντροαριστερή συσπείρωση.

Ο μασόνος Λούτσιο Τσέλλι, από τους εμπνευστές της όλης επιχείρησης, έκρινε θετική τη συμμετοχή ακόμα και τομέων του Σοσιαλιστικού Κόμματος, και κυρίως της τάσης του Κράξι, σε αυτό το σχέδιο.

Κόκκινοι και μαύροι τρομοκράτες

Την ίδια στιγμή, το Ιταλικό Κομμουνιστικό Κόμμα, που σάρωνε συνεχώς στις εκλογές, φθάνοντας στο 33% συναντούσε στον δρόμο του άλλες βόμβες και πολλούς νεκρούς: τον Μάιο του 1973 στο Μιλάνο με 5 νεκρούς και 52 τραυματίες, τον Μάιο του 1974 στην Μπρέσια, σε μια διαδήλωση των συνδικατών, με 8 νεκρούς και 94 τραυματίες, τον Αύγουστο του 1974 στον τρένο «Ιτάλικους» με 12 νεκρούς και 44 τραυματίες, τον Αύγουστο του 1980 στην Μπολόνια -πόλη σύμβολο

της Αριστεράς-, με 85 νεκρούς και 200 τραυματίες, το 1984 σε ένα άλλο τρένο με 15 νεκρούς και 198 τραυματίες.

Σε αντίθεση με την «κόκκινη» τρομοκρατία των Ερυθρών Ταξιαρχών, που κτυπούσαν επιλεγμένους στόχους, οι «μαύροι» τρομοκράτες προκαλούν εντελώς αθώα θάματα. Οι ερυθροταξιαρχίτες καταλήγουν στην φυλακή ή στην εξορία και οι πολιτικοί агώνες ενός μεγάλου τμήματος της Αριστεράς ποινικοποιούνται ενώ οι «μαύροι» εγκληματίες που ευθύνονται για τις βομβιστικές ενέργειες αθώνονται ο ένας μετά τον άλλο από τις πολιτικές δικαστικές αρχές. Οι δικαστικοί που εκτελούν το καθήκον τους και αποδεικνύουν τη συνεργασία ανάμεσα στις μασσονικές στοές, τις μυστικές υπηρεσίες και τους νεοφασίστες απομακρύνονται και την θέση τους παίρνουν πειθήνιοι δικαστικοί που εξαφανίζουν κάθε στοιχείο. Οι μασόνοι δικαστικοί προωθούνται στα ανώτατα κλιμάκια της Δικαιοσύνης.

Η σωτηρία της χώρας από τον «κόκκινο» κίνδυνο είναι πολύ πιο σημαντική από τις συνταγματικές εγγυήσεις για τα πολιτικά και δημοκρατικά δικαιώματα του πολίτη, ισχυρίστηκε τελευταία ο γνωστός παρακρατικός και πρώην Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κοσσίγκα.

Οι κεντροαριστερές κυβερνήσεις μιλούν για εκσυγχρονισμό της χώρας, για μια νέα σχέση επίλυσης των κοινωνικών διαφορών και για ένα νέο «κοινωνικό συμβόλαιο». Είναι η εποχή που ο Κράξι σε κάθε ευκαιρία τονίζει ότι η Ιταλία ανήκει ανάμεσα στις πιο ανεπτυγμένες χώρες του βιομηχανικού καπιταλισμού κατορθώνοντας να ξεπεράσει ακόμα και τη Μ. Βρετανία στην οικονομική ευημερία.

Η διαφθορά του πολιτικού συστήματος.

Ενώ οι οικονομικοί πρόσφυγες από τις ανατολικές χώρες προσφέρουν σε φτηνή τιμή τα ενθύμια από την εποχή της «κόκκινης ακούδας», το ιταλικό πολιτικό και οικονομικό σύστημα έχασε κάθε ίχνος «νομιμοποίησής» του στην εξουσία.

Οι ίδιες δικαστικές αρχές που επί μισό αιώνα είχαν εγγυηθεί την ασυδοσία του συστήματος το οδηγούν στον Γογλοθά του.

Ένας από τους πιο επιφανείς χρηματιστές, ο Γκαρντίνι, αυτοκτονεί με μια σφαίρα στον κρόταφο, όταν καταλαβαίνει ότι θα πρέπει να λογοδοτήσει για τις ατιμίες του. Ένας από τους «υφισταμένους» του, ο Καλιάρι, θα προτιμήσει τον λιγότερο ένδοξο

θάνατο μέσω ασφυξίας δένοντας μια πλαστική σακούλα στο κεφάλι του στις φυλακές του Μιλάνου.

Οι δικαστικές αρχές του Μιλάνου, με επικεφαλής τον Μπορέλλι, τον Ντι Πιέτρο και τον Κολόμπο, δεν αρκούνται μόνον να αποκαλύπτουν τις σχέσεις διαφθοράς ανάμεσα στους επιφανέστερους ιταλούς πολιτικούς και το σύστημα των επιχειρήσεων και της ανάληψης των δημοσίων έργων (παρ' όλη τη σημερινή υποκρισία, οι σχέσεις αυτές ήταν ήδη γνωστές από τις αρχές της δεκαετίας του '80 σε όλους) μα προχωρούν ακόμα βαθύτερα. Αποκαλύπτουν ότι το οικοδόμημα του ιταλικού καπιταλισμού βασίζεται σε ένα τεράστιο σύστημα διαφθοράς που δεν έχει καμιά σχέση με τους στοιχειώδεις κανόνες της αγοράς και της ζήτησης: την παραγωγικότητα και την επίτευξη του κέρδους.

Η ευκολία με την οποία όλοι σήμερα παραδέχονται ότι η FIAT, η Φερούτσι και άλλοι μικρότεροι βιομηχανικοί και επενδυτικοί κολοσσοί βάσιζαν τις τύχες τους στην πιο άπληστη λεηλασία των κρατικών πόρων βρίσκει τη νομιμοποίηση της σε ένα άλλο γεγονός: στην ανυπαρξία ενός ανταγωνιστικού αντικειμένου.

Οι σημερινές βόμβες του Μιλάνου, με 5 νεκρούς, και της Ρώμης, δεν αποτελούν κάποιες τρομοκρατικές ενέργειες που στρέφονται εναντίον κάποιου ανατρεπτικού κινδύνου από την Αριστερά, αν πράγματι υπήρξε ποτέ κάποιος τέτοιος κίνδυνος. Στρέφονται κυρίως εναντίον των ίδιων των πολιτικών συννομηλιτών του σημερινού status quo. Οι βόμβες αποτελούν μια προειδοποίηση για τις συντηρητικές δυνάμεις και τους πιο δημοκρατικούς και φιλελεύθερους συμμάχους τους.

Το καθεστώς των παρακρατικών, που τα τελευταία 25 χρόνια χρησιμοποίησε κάθε δυνατό τρόπο άσκησης της εξουσίας, δεν θέλει να επιτρέψει την καταστροφή, μέσω των δικαστικών διώξεων, της διεφθαρμένης κάστας της ιταλικής αστικής τάξης, τη στιγμή μάλιστα που δεν φαίνεται κανένας ορατός ή άορατος κίνδυνος από την Αριστερά: τα συνδικάτα των εργαζομένων συνεχίζοντας τον αγώνα δρόμου προς τη γραφειοκρατικοποίησή τους, αντί να προβάλλουν κάποιες νόμιμες διεκδικήσεις των εργαζομένων, προτίμησαν να υπογράψουν τις νέες συλλογικές συμβάσεις εργασίας, εν ονόματι της οικονομικής κρίσης και της ανεργίας, που αποδέχονται την διάλυση του ιταλικού κοινωνικού κράτος που είχε αρχίσει η κυβέρνηση του σοσιαλιστή Αμάτα.

Αργύρης Παναγόπουλος

Οι πολιτισμοί της Αφρικής και η ανάπτυξη: ανάσχεση και ορμή

Του Λουμπάλα Καμπασελέ

Κατά τις εργασίες της πρώτης Συνέλευσης για την ανάπτυξη του Ανατολικού Κασάι (επαρχίας του Ζαΐρ), που έγινε το 1990, η επιτροπή πολιτισμικών θεμάτων δήλωσε: «Ο πολιτισμός προηγείται της οικονομίας». Δίνοντας τα πρώτα του συμπεράσματα, ένας από τους συμμελητές προσδιόρισε καλύτερα το θέμα: «Για να επιτύχουμε ανάπτυξη πρέπει κατ' αρχήν να ενισχύσουμε την κοινωνική ομάδα, έτσι ώστε τα μέλη της να έχουν τις ίδιες απόψεις και να σέβονται τις ίδιες αξίες».¹

Η ανάπτυξη δεν συνίσταται μόνο στην κατοχή όλο και περισσότερων αγαθών, κατά μίμηση της Ευρωπαϊκής ηπείρου, αλλά στην ενίσχυση της ίδιας της ύπαρξης. Στις μέρες μας, η ανάπτυξη αποτελεί για την Αφρική μια επανάσταση, «τον αγώνα ενός λαού ενάντια στην εξάρτηση και την εκμετάλλευση», τειδή «ζούμε σε κοινωνία όπου εμείς οι ίδιοι δεν είμαστε υπεύθυνοι ούτε παραγωγικοί. Κάποιος άλλος σκέπτεται, παράγει και κωδομεύει αντί για μας»².

Έτσι στη Μαύρη Αφρική της εποχής μετά την αποικιοκρατία δεν είναι δυνατόν να διασώσουμε την επιβεβαίωση της ταυτότητάς μας από τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου: πρόκειται για αγώνα επιδίωξης, τόσο πολιτισμικής - πνευματικής όσο και υλικής»³.

Για τους λόγους αυτούς, οποιαδήποτε υλλογική προσπάθεια που αποσκοπεί στην ανάπτυξη της σημερινής Αφρικής οφείλει να επικεντρώσει την προσοχή της στον άνθρωπο. Να στραφεί στις βασικές αξίες με τις οποίες ζει ο Αφρικανός. Να εξετάσει ερωτήματα όπως τα ακόλουθα: Μπορούμε να διαλέψουμε προεκτάσεις που να πηγάζουν από τις κυριότερες πολιτισμικές του δομές ή να επιφέρουμε κάποιες διορθώσεις και προσαρμογές σε αυτές; Ή ακόμα, μπορούμε να ερυνάμε νέα ιδεώδη και να τα εμφυτεύσουμε σε όσα ήδη βιώνει ο άνθρωπος αυτός;

Σε γενικές γραμμές, στο Ζαΐρ, δεν υπήρχε συλλογική εργασία

Ανάσχεση της ανάπτυξης - Τα πρόβλήματα της συνεργασίας

Σε μια περιοχή του νότιου Ζαΐρ, στην οποία βρίσκονται συγκεντρωμένα πολλά μικρά χωριά, ήμουν υπεύθυνος για την ανάπτυξη των κοινοτήτων. Είχαμε διαμορφώσει ένα σχέδιο που αποσκοπούσε στην απόκτηση νέων μέσων παραγωγής. Τότε μια канаδική ενορία μας έστειλε τα απαραίτητα χρήματα για να αγοράσουμε ένα ζευγάρι βόδια για το άροτρο. Από πριν, και μετά από κοινή απόφαση, είχαμε απορρίψει την αγορά μεγάλων

μηχανημάτων, όπως τα τρακτέρ, όχι μόνο επειδή υπερβαίνουν κατά πολύ τις οικονομικές δυνατότητές μας, αλλά κυρίως επειδή η συντήρηση και η λειτουργία τους απαιτούν υπερβολικά πολλά για μας. Αγοράσαμε τα βόδια σε ένα αγρόκτημα που απείχε τριάντα περίπου χιλιόμετρα από τη δική μας περιοχή.

Επιδιώκοντας να στερεώσω την ανάπτυξη σε ενδογενή βάση απευθύνθηκα στους χωρικούς και ζήτησα να παρουσιαστούν όσοι ενδιαφέρονται για παρόμοιες καλλιέργειες.

Έτσι σχηματίσαμε ένα είδος μικρού συνεταιρισμού, με εννέα αγρότες, οι οποίοι εκδήλωσαν ενδιαφέρον. Αυτοί βοήθησαν και για τη μεταφορά των ζώων στην περιοχή μας. Τότε τους πρότεινα να μοιραστούν τις διάφορες δουλειές που ήταν απαραίτητες για να λειτουργήσει η μικρή παραγωγική μονάδα: τη φύλαξη των βοδιών, τη διατροφή και περιποίησή τους, την άρωση. Για να δώσω μια πρώτη υποστήριξη κάλεσε δύο νέους από άλλη περιοχή, οι οποίοι ήξεραν να κατευθύνουν τα βόδια για την άρωση. Μετά από ένα μήνα εξάσκησης, τρεις από τους αγρότες είχαν μάθει τη διαδικασία. Έπρεπε λοιπόν οι υπόλοιποι έξι να οργανωθούν έτσι ώστε να μοιραστούν τις υπόλοιπες ευθύνες. Στο σημείο αυτό κατάλαβα καλά ότι χρειαζόταν μια καινούργια εκμάθηση, δηλαδή οι άνθρωποι αυτοί έπρεπε να διδαχτούν πώς να εργάζονται ως ομάδα.

Γιατί πράγματι οι λαοί μας στη Μαύρη Αφρική συχνά έζησαν απομονωμένοι, είτε σε επίπεδο ευρείας οικογένειας είτε σε επίπεδο φυλής. Τα βασίλεια που υπήρξαν στο παρελθόν δεν κατάφεραν ποτέ να συμπεριλάβουν πολλές φυλές, αλλά ούτε και να διατηρηθούν για πολύ καιρό. Ακόμα και μέσα στο ίδιο χωριό, που διοικείται από τον παραδοσιακό αρχηγό, κάθε οικογένεια ασχολείται με το χωράφι της. Σε γενικές γραμμές δεν υπήρχε συλλογική εργασία παρά μόνο ως εξαναγκασμός τον οποίον ασκούσε κάποιος ισχυρός, όπως ο αρχηγός ή ο βασιλιάς, για δικό του όφελος πολύ συγκεκριμένο. Δηλαδή ο καρπός της εργασίας αυτής δεν επέστρεφε ποτέ στην κοινότητα.

Όσο για μένα, που δεν είχα καμιά δυνατότητα ή διάθεση εξαναγκασμού, δεν κατάφερα να πείσω τους αγρότες, με τους οποίους συνεργαζόμουν, να σεβαστούν τα καθήκοντα που τους αναλογούσαν, σύμφωνα με τις αποφάσεις που είχαν παρθεί από κοινού. Ο καθένας τους περίμενε ανυπόμονα να πάνε οι άλλοι να καλλιεργήσουν το κοινό χωράφι. Και όλοι περίμεναν βέβαια την ώρα της συγκομιδής. Όμως, όσο για δουλειά, έπρεπε εγώ να βρω την άκρη μόνος μου. Μετά από τρεις περίπου μήνες κατάλαβα ότι τα βόδια θα τα χάναμε γιατί θα ψοφούσαν, αφού κανείς δεν τα φρόντιζε. Όμως, για το όλο μέλλον της προσπάθειας για ανάπτυξη, μια αποτυχία θα κόστιζε πολύ. Έτσι αποφάσισα να επέμβω δραστικά. Προσέλαβα έναν αγρότη, ειδικό για τη φροντίδα τους. Όμως, ακόμα και τότε, η ομάδα δεν με ακολούθησε ούτε κάλυψε τις υπόλοιπες ανάγκες του όλου σχεδίου. Μετά από ένα χρόνο συγκέντρωσα και πάλι την ομάδα και διέλυσα το συνεταιριστικό πλαίσιο. Τότε ένας αγρότης μου είπε: «Μα τα βόδια αυτά τα είχαν στείλει για μας. Πότε θα τα σφάξουμε να μοιραστούμε το κρέας τους;». Αυτό ήταν το έπακρο. Προσπάθησα να δαμάσω το θυμό

Οι λαοί μας στη Μαύρη Αφρική έζησαν συχνά απομονωμένοι

μου και απάντησα: «Βέβαια, όμως αν οι Καναδοί ήθελαν να μας στείλουν κρέας, θα έστελναν μερικές κάσες κονσέρβες. Αλλά έστελναν βόδια, για να μας βοηθήσουν να αναπτύξουμε τις καλλιέργειες.

Αφού όμως εσείς δεν θέλετε να δουλέψετε, θα δώσω τα βόδια σε όποιους θελήσουν να δουλέψουν ενωμένοι, για να σεβαστώ τον στόχο που είχαμε όταν ξεκινήσαμε αυτήν την προσπάθεια, αλλά και τις προθέσεις των Καναδών». Πράγματι έδωσα τα βόδια σε ένα μοναστήρι καλογραιών. Αυτές τα φροντίζουν ως σήμερα και τα χρησιμοποιούν στις καλλιέργειές τους.

Οι Αφρικανοί είναι «φιλόξενοι». Αυτό είναι αλήθεια και αποτελεί αξία που κανείς δεν αμφισβητεί. Γιατί όμως είναι φιλόξενοι; Πρόκειται για μια πολιτισμική δύναμη, η οποία συνδέεται με το γεγονός ότι οι πολιτισμοί μας έχουν ζήσει ως τώρα στηριγμένοι μάλλον σε δεσμούς συγγένειας και σύμπνοιας, σε συμμαχίες θα λέγαμε, παρά σε κατακτητικές ενέργειες. Οι δεσμοί αυτοί προϋποθέτουν πως θα δεχθούμε κάποιον άλλον, που είναι διαφορετικός από εμάς. Επίσης η συμμαχία περικλείει έναν κίνδυνο, αφού ποτέ δεν ξέρουμε ποιες είναι οι τελικές προθέσεις του άλλου. Έτσι η φιλοξενία αποτελεί ουσιαστικό τρόπο προφύλαξης: αν δεχτούμε καλά τον ξένο, ο υπερβολικός κόσμος θα είναι μάρτυρας για τις καλές μας προθέσεις κι αυτός θα μας προστατέψει από την τυχόν υστεροβουλία του επισκέπτη.

Γι' αυτό η φιλοξενία δεν σημαίνει αυτόματα και «συνεργασία» για κάποιον στόχο. Όσο για την αλληλεγγύη στο εσωτερικό της ευρείας οικογένειας, βασίζεται στο γεγονός ότι τα μέλη έχουν ζωτική επικοινωνία. Η οικογένεια νοείται στους λαούς Μπαντού ως

ένα σύνολο από συγκοινωνούντα αγγεία: η πίεση που εξασκείται σε ένα ορισμένο σημείο μεταδίδεται εξίσου σε όλα τα υπόλοιπα. Ό,τι αγγίζει τη ζωή του αδελφού, του ξαδελφού ή άλλου μέλους της ευρείας οικογένειας, με αγγίζει και εμένα κατά τον ίδιο τρόπο. Η επιτυχία του αδελφού μου είναι και δική μου επιτυχία, όπως ανήκει και σε ολόκληρη την οικογένεια. Όμως και η ενοχή για το σφάλμα που διέπραξε ο αδελφός μου πέφτει καθ' ολοκληρίαν σε μένα, τόσο ώστε να υποχρεώνομαι να συμμετάσχω και στα έξοδα της επανόρθωσής του. Γι' αυτό το λόγο η αλληλεγγύη δεν ξεπερνά ποτέ τα όρια που θέτει η συγγένεια του αίματος. Κάποιος ερευνητής διαπιστώνει: «Μέσα στην αλληλεγγύη της ευρείας οικογένειας, δεν είμαστε τίποτα περισσότερο παρά απομονωμένα άτομα»⁴.

Η ανύψωση πάνω από τα όρια της ομάδας γεννά το φόβο

Όταν αναδυθεί κανείς πάνω από την ομάδα γίνεται πιθανός στόχος και εκθέτει το σύνολο, αφού οποιοσδήποτε το επιδιώξει μπορεί να βλάψει ολόκληρη την ομάδα, επιτιθέμενος σε ένα από τα όμαιμα μέλη της. Έτσι, το μέλος της ομάδας που θα δείξει κάποια ιδιαιτερότητα, είτε ως προς την συμπεριφορά είτε ως προς τον τρόπο εργασίας και παραγωγής, γίνεται περίπου «ύποπτο». Η ομάδα τείνει να του αποδώσει ευθύνες για όλα τα δεινά από τα οποία υποφέρει, και τα οποία δυσκολεύεται να ερμηνεύσει. Έτσι άτομα με πρωτοτυπία και δημιουργικές ικανότητες εγκαταλείπουν εντέλει την προσπάθεια και τρέπονται σε φυγή. Η ιστορία αναφέρει πως όταν οι δουλέμποροι του 18ου και 19ου αιώνα έφταναν σε κάποιο χωριό, ο

Στόχος μας, να μάθουν όλοι να δουλεύουν ενωμένοι

αρχηγός, που βέβαια δεν ήθελε πόλεμο, τους παρέδιδε ορισμένους άντρες. Αυτούς τους διάλεγε ανάμεσα στους κατοίκους που παρούσιζαν κάποια ιδιαιτερότητα, δηλαδή εκείνους που δεν υπέκυπταν πάντοτε στις κοινές ιδέες.

Σ' αυτό λοιπόν το φαινόμενο, που θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε «ο φόβος της ανάδειξης», υπάρχει ακόμα η επιθυμία για γαλήνη, μια γαλήνη που συνίσταται στο να μην προσελκύεις τα βλέμματα των άλλων: αν κανείς δεν σε παρατηρεί, αν κανείς δεν αναφέρει το όνομά σου, τότε ζεις σε ειρήνη. Αυτή η αντίληψη της ειρήνης δεν ευνοεί την εφευρετικότητα και συμβάλλει σε μια ισοπέδωση της κοινωνίας, αντιδρώντας ουσιαστικά στην πρόοδο. Την ίδια έννοια έχει και μια παροιμία των Μπαντού που λέει: «Κοιμήσου πεινασμένος, μην κοιμηθείς όμως με πρόδλημα πάνω στη συνειδήσή σου».

Πρόκειται για μια μανιώδη προσπάθεια αποφυγής των συγκρούσεων, τόσο εσωτερικών - ψυχολογικών όσο και εξωτερικών. Στην πραγματικότητα, είναι μια πλαστή ειρήνη, αφού δεν υπάρχει ειρήνη αλλά ούτε και ζωή χωρίς συγκρούσεις και διαμάχες.

Η ειρήνη αυτή συμβαδίζει με μια ισχυρότατη επιθυμία ζωής, με οποιουδήποτε όρους. Έτσι μια άλλη παροιμία λέει: «Το ουσιαστικό είναι να έχει κανείς το κεφάλι πάνω στους ώμους του». Βέβαια η επιθυμία της ζωής αποτελεί κίνητρο για ουσιαστική μέθεξη και προσδίνει αντοχή όταν παρουσιάζονται δυσχέρειες. Όμως όταν η επιθυμία της ζωής είναι τόσο ισχυρή που οι συνθήκες οι ίδιες της ζωής έχουν ελάχιστη σημασία (αρκεί να διασώσουμε τη ζωή με οποιοδήποτε αντάλλαγμα), όλα αυτά δεν προετοιμάζουν κατάλληλα τους λαούς μας για τους αγώνες που απαιτούν οι μεταρρυθμίσεις.

Γιατί οι αγώνες αυτοί απαιτούν ορισμένες φορές να διακινδυνεύσουμε θεληματικά τη ζωή. Όμως οι πολεμιστές οι δικοί μας, οι Μπαντού, απέχουν ακόμα πολύ από την εφαρμογή του εμβλήματος «να νικήσουμε ή να πεθάνουμε».

Ο παρασιτισμός

Στην αλληλεγγύη της ευρείας οικογένειας στηρίζεται το γεγονός ότι τα αγαθά τα οποία έχουν αποκτηθεί από ένα μέλος μπορεί να διαμοιρασθούν στο σύνολο της οικογένειας, σε περίπτωση ανάγκης βέβαια, και όχι κατά τρόπο αυτόματο. Αν το εκφράσουμε διαφορετικά, μπορούμε να πούμε ότι δεν πρόκειται για «κομμουνισμό», με την έννοια της κατάλυσης κάθε ιδιοκτησίας.

Έτσι, για παράδειγμα, αν πιάσω στο κυνήγι μια αντιλόπη, δεν θα την φάω μόνος μου. Το ένα ήμισυ του ζώου θα το δώσω στον

αρχηγό του χωριού και στους συγγενείς μου, ενώ το άλλο ήμισυ θα μείνει σε μένα. Στις μέρες μας η αλληλεγγύη της ευρείας οικογένειας επιτάσσει στον μισθωτό να δώσει ολόκληρο τον πρώτο του μισθό στον πρεσβύτερο της οικογένειας. Όταν μια οικογένεια παντρεύει την πρώτη κόρη της, τότε η προίκα που δίνεται από τον γαμπρό στους γονείς της νύφης παραδίδεται ολόκληρη σε ένα από τα μέλη της οικογένειας του πατέρα της νύφης (στο πατριαρχικό σύστημα) ή της μητέρας (στο μητριαρχικό). Η ίδια αυτή αλληλεγγύη υποβάλλει την απαίτησή ότι δεν μπορώ εγώ να ζω καλά, ενώ θα αφήνω τον αδερφό μου στη μιζέρια, ή ότι δεν μπορώ να σπουδάσω μονάχα τα δικά μου παιδιά ξεχνώντας τα δικά του. Οφείλω, στο μέτρο των δυνατοτήτων μου, να αναλάβω τις σπουδές ενός τουλάχιστον από τα παιδιά του.

Εξαιτίας αυτής της αρχής τα σπίτια των επιτυχημένων στελεχών της κοινωνίας μας, που ζουν στις πόλεις, είναι γεμάτα κόσμο: όλοι εκείνοι που ήρθαν από το χωριό για επίσκεψη πολλών εβδομάδων ή πολλών μηνών και προέρχονται από την οικογένεια του πατέρα ή της μητέρας, τόσο του άντρα όσο και της γυναίκας. Η αρχή η ίδια δεν είναι κακή, όμως επιτρέπει πολλές υπερβολές, τις οποίες ονομάζουμε «παρασιτισμό». Κρεμιόμαστε σ' εκείνον ο οποίος κατάφερε ν' «ανადυθεί», ως την στιγμή που το φορτίο γίνεται αβάστακτο και ολόκληρο το οικοδόμημα γκρεμίζεται. Είναι ακόμα η εικόνα ενός φυτού που παρασιτεί πάνω στον φοίνικα: κρεμιέται σ' αυτόν, βυθίζει τις ρίζες του στον κορμό, έτσι ώστε τελικά πνίγει το δέντρο. Και μόλις ο φοίνικας ξεραθεί, το παράσιτο πεθαίνει μαζί του. Είναι καταστροφή για όλους. Ο παρασιτισμός στηρίζεται σε μια παροιμία που λέει: «Ό,τι καλλιέργησε ένας μόνο άνθρωπος θα το φάνε οι πολλοί», όμως αδιαφορεί για την άλλη παροιμία που επιτάσσει: «Η επικοινωνία είναι τέλεια μονάχα όταν ο πρωτότοκος φέρνει κάτι τι, κι ο δευτερότοκος φέρνει κι αυτός το δικό του»⁶.

Ελατήρια και κίνητρα που παρέχει ο πολιτισμός

Όλα όσα είπαμε προηγουμένως για την ανασχεση που εξασκούν οι πολιτισμοί της Μαύρης Αφρικής δεν πρέπει να μας οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι οι λαοί μας είναι ανίκανοι για ανάπτυξη. Πρέπει δέβαια να γίνουν ορισμένες διορθώσεις και επεμβάσεις, όμως υπάρχουν αξίες μέσα στις κοινωνίες μας που είναι ικανές να προωθήσουν την ανάπτυξη. Η ίδια η αλληλεγγύη για την οποία μιλήσαμε, αν χρησιμοποιηθεί για να ενώσει τις οικονομικές δυνάμεις της οικογένειας, οι οποίες στη συνέχεια θα επιτρέψουν στο προικισμένο μέλος της να προσδεύσει, έτσι ώστε κατόπιν αυτό να ωθήσει προς την πρόοδο την υπόλοιπη οικογένεια, τότε η αλ-

ληλεγγύη μπορεί να γίνει σημαντικός παράγοντας ανάπτυξης.

Στις πόλεις συναντάμε τον θεσμό του «di-kelemba», που είναι ένα είδος περιστρεφόμενου ταμειευτηρίου: δηλαδή όλα τα μέλη της ομάδας δίνουν μια φορά το μήνα ένα ποσό σε κάποιο συγκεκριμένο μέλος. Τον άλλο μήνα σε άλλο μέλος, και ούτω καθεξής. Έτσι εκείνος που παίρνει το συγκεντρωμένο ποσό μπορεί να αγοράσει ένα ηλεκτρικό μάτι για μαγείρεμα ή ακόμα κι ένα ψυγείο, πράγματα που δεν θα μπορούσε ποτέ να αποκτήσει με το μισθό του.

Επίσης υπάρχει η ιδέα του ολόκληρου -αδιάσπαστου ανθρώπου. Ένα Μουντού δεν μπορεί ποτέ να δεχτεί την καρτεσιανή άποψη «σκέπτομαι, άρα υπάρχω», και ακόμα λιγότερο την πλατωνική θέση «είναι κρίμα που έχω σώμα». Για τους νεγροαφρικανικούς πολιτισμούς ο άνθρωπος αποτελεί ένα αδιάσπαστο σύνολο. Έτσι δεν μπορεί να φθάσει στην ολοκλήρωσή του παρά μόνο μέσα από την αρμονική συνεργασία πνεύματος και σώματος. Κι αυτό είναι μια αξία η οποία πρέπει να αναπτυχθεί περαιτέρω. Όταν αντιμετωπίζουμε την οικονομική ανάπτυξη με μοναδικούς όρους την όσο γίνεται μεγαλύτερη απόκτηση αγαθών, την «κατοχή» θα λέγαμε, συνδυασμένη με τις επιμέρους τεχνικές, τότε η ανάπτυξη κινδυνεύει να στραφεί εναντίον του ανθρώπου. Την πραγματικότητα αυτή την ζούμε στις χώρες οι οποίες συνήθως ονομάζονται «ανεπτυγμένες», όπου πολλές ανθρώπινες αξίες υποχωρούν.

Ο άνθρωπος της Μαύρης Αφρικής -πέρα από όσα αναφέρθηκαν στα προηγούμενα- αντιλαμβάνεται επίσης τη ζωή του ως φροντίδα και ευθύνη για τη μετάδοση της ίδιας της ζωής. Τα παραδείγματα που εξαιρούνται από τις κοινωνίες μας, ένα από τα οποία είναι οι πρόγονοι, περιλαμβάνουν και αυτή την έννοια, μεταξύ άλλων. Μοιάζει σαν να μας λένε: «Να ζει κανείς είναι το να μεταδίνει τη ζωή, είναι το να μοιράζεται τη ζωή του». Κι αυτό έχει μεγάλη σημασία για την ανάπτυξη του ανθρώπου, για τη στερέωση κοινωνιών οι οποίες τιμούν την αξία του επιμερισμού των αγαθών, κοινωνιών στις οποίες κάθε γέννηση χαιρετίζεται ως νίκη της ζωής εναντίον του θανάτου.

Οι εκστρατείες κατά των γεννήσεων, που οργανώθηκαν από τη Δύση για τη Μαύρη Αφρική, δεν υπήρξαν ποτέ αθώες. Φανερώουν κοινωνίες στις οποίες το παιδί αντιπροσωπεύει μάλλον ένα βάρος παρά σημείο της υπεροχής της ζωής απέναντι στο θάνατο. Έτσι οι εκστρατείες αυτές βρήκαν πολλές αντιστάσεις στην Αφρική, όχι επειδή οι Αφρικανοί αφήνουν ανεξέλεγκτη τη γενετική λειτουργία τους, αλλά επειδή η σύλληψη την οποία έχουν σχετικά με τη ζωή και τον κόσμο διαφέρει ριζικά από τις αντίστοιχες

της Δύσης. Αυτές οι εκστρατείες για τον περιορισμό των γεννήσεων βρήκαν αντίθετους μάλιστα και πολλούς εκκλησιαστικούς άνδρες⁷. Η ανάπτυξη στις χώρες μας δεν νοείται χωρίς ανάλογη αύξηση των οικογενειών, δεν μπορεί να νοηθεί έξω από την θέρμη των στενών οικογενειακών και κοινωνικών δεσμών.

Τέλος υπάρχει η αδιάσειστη πίστη στην ίδια τη ζωή. Η ζωή ως πρωταρχική αξία, ως βάση και θεμέλιο όλων των ενεργειών του ανθρώπου στη γη, θα μπορούσε να εξανθρωπίσει την τεχνική πρόοδο και να αποτελέσει ένα ισχυρότατο κίνητρο ανάπτυξης. Η ίδια η ζωή και η επιθυμία της ζωής δίνουν ελπίδα στον άνθρωπο. Όταν όμως η ελπίδα λείπει, έρχεται η ώρα της καταστροφής. Ο μέσος όρος αυτοκτονιών στις χώρες που ονομάζονται «αναπτυγμένες» μας οδηγεί σε μια σειρά από σκέψεις και εκτιμήσεις. Γιατί ξεπερνά κατά πολύ τους αντίστοιχους αριθμούς που παρουσιάζουν οι πιο φτωχές χώρες.

Η δύναμη της ελπίδας των Αφρικανών απέναντι στη ζωή, όσο κι αν είναι απλουστευτική, προέρχεται από μια θεμελιακή αισιοδοξία ως προς τον κόσμο και τη ζωή. Ο κόσμος οδηγείται από τον Θεό και η τελική νίκη του καλού πάνω στο κακό είναι δέβαιη. Αν τα πράγματα δεν ήταν έτσι, τίποτα δεν θα είχε νόημα. Ο ίδιος ο άνθρωπος είναι ον που τείνει εντέλει προς το αγαθό, ακόμα και αν του συμβαίνει να πράττει το κακό.

Εγκαταλείπεται το κακό, μονάχα όταν εκείνο καταφέρει να τον «ξεγελάσει». Παρόμοια δύναμη ελπίδας αποτελεί ισχυρότατο κίνητρο ανάπτυξης: «Η προσπάθεια για την ανάπτυξη περνάει πρώτα από την ελπίδα. Απαραίτητη προϋπόθεση για να ελέγξουμε την εξελικτική πορεία της ανάπτυξης, είναι να διαφυλάξουμε την εμπιστοσύνη μας στον άνθρωπο»⁸.

Mabika Kalanda, «A propos des obstacles culturels au développement, in Actes de la première conférence sur le développement du Kasai oriental, Bruxelles, 1990, σ. 129.

2. Bakole wa Ilunga, *Conditions et voies du développement intégral du Zaïre*, Kananga, 1988.

3. Okolo Okonda W' Oleko, *όπ.π.*, σ. 99.

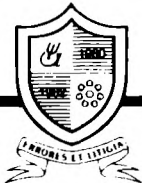
4. Mabika Kalanda, *όπ.π.*, σ. 125.

5. «Waalada ne nzala kulaadi ne muanda» (παροιμία των Λουμπά).

6. «Cyadime umwe, cyadia bangi»; «Kua Mukulu Kantu, kua Muakunyi Kantu, nanku bulanda buadisanga» (παροιμίες των Λουμπά).

7. Βλ. μεταξύ άλλων το μήνυμα των επισκόπων της Αγκόλα και του Σάο-Τομέ, της 15ης Φεβρουαρίου 1989, στο *Les Evêques d'Afrique parlent*, Centurion, 1992, σ. 370.

8. Πρόκειται για μια δήλωση των Επισκόπων της Αλγερίας σχετικά με την «κακή - ανάπτυξη» (le «mal - développement»), στα 1981, βλ. *Les évêques d'Afrique parlent*, σ. 350.

**ΑΝΟΙΚΤΟ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ**

Τακτικό Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ίνστιτούτων Ομαδικής Ανάλυσης (E.G.A.T.I.N.)

**ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ**

ΕΤΗΣΙΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

- Ομαδικής Ψυχοθεραπείας
- Δυναμικής της Οικογένειας
- Κοινωνικής Ψυχιατρικής
- Δυναμικής Ψυχιατρικής
- Ψυχολογικών Αξιολογήσεων

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΙΣ

- ΟΜΑΔΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
- ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑ & ΨΥΧΟΔΡΑΜΑ
- ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
- ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ

• ΣΥΜΠΟΣΙΑ • ΣΥΝΕΔΡΙΑ • ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ • ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ • ΕΠΟΠΤΕΙΕΣ

Σ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΗ 1 & ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 644.7533 - 643.5980 - 644.5140

**Μόλις κυκλοφόρησε
ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ**

**ΕΠΙΛΟΓΗ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΠΑΣ**

Ο γλύπτης Γιάννης Παππας συνθέτει τό βιβλίο αυτό με κείμενα για την Τέχνη των μεγαλύτερων καλλιτεχνών και διανοητών του 19ου και του 20ού αιώνα. Αύγουστος Ροντέν, Χένρυ Μούρ, Κριστιάν Ζερβός, Ντεγκά, Σάρλ Μπωντλαίρ, Γκυ ντέ Μωπασάν, Κόμης ντέ Λωτρεμόν, Πικάσο, Σαλβαντόρ Νταλί κ.ά. μάς ξεναγούν στα μυστικά της Τέχνης τους. Ένα ακόμη βιβλίο στη σειρά της ΤΕΧΝΗΣ των εκδόσεων ΝΕΦΕΛΗ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Ήσκληπιοῦ 6, Ἀθήνα 106 80 - Τηλ. 3607744 - 3639962

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Ο Ανδρέας Πετρουλάκης, γνωστός από την καθημερινή του παρουσία στην «Αυγή», στο πρώτο του λεύκωμα, καταγράφει τα καθέκαστα της πολιτικής μας ζωής με καυστικό χιούμορ και μοναδική διεισδυτικότητα.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
Δεινοκράτους 131 Αθήνα 115 21 τηλ.: 7249300

**ΓΙΩΡΓΟΣ Σ.
ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ**
ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
και
ΑΠΟΛΟΓΙΑ
«από του φοβερού
βήματος...»

Εκδόσεις
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

Έχουν γραφεί πολλά χρονικά από τα χρόνια του Εμφυλίου στην Ελλάδα.

Η μαρτυρία του Γ.Σ. Δημητράκου είναι, ίσως, η συγκλονιστικότερη.
Μάθημα μνήμης και ήθους.

■ ΑΣ ΠΡΟΣΕΧΕ

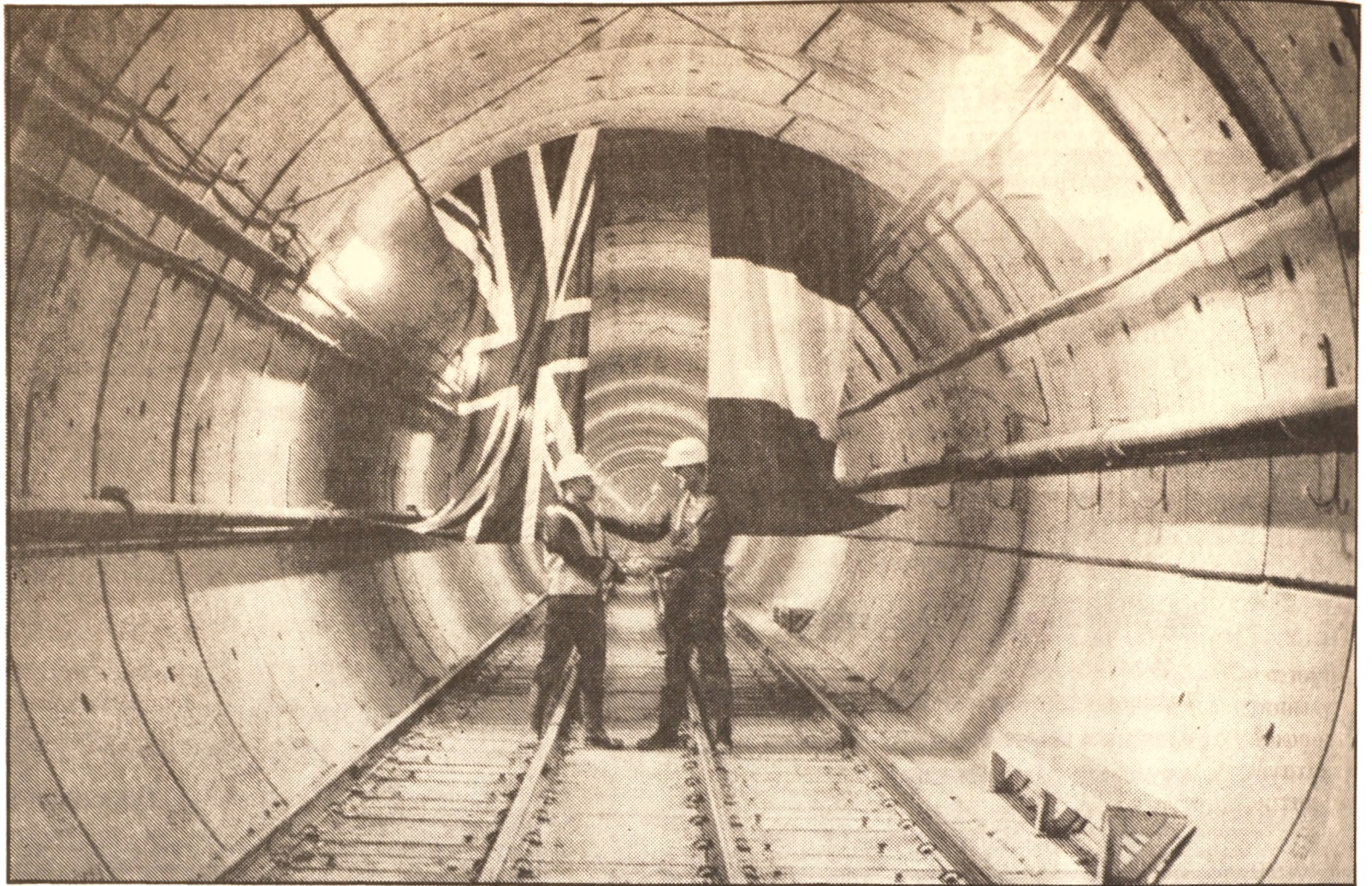
Δεν του έφταναν όλα τα άλλα. Πρέπει τώρα να προσέχει και τις ζωντανές συνεντεύξεις του. Πρόκειται για τον βρετανό πρωθυπουργό που πριν από λίγες ημέρες, όταν τέλειωσε τη συνέντευξή του προς τον πολιτικό συντάκτη Michael Brunson του τηλεοπτικού δικτύου ITN, και έβγαλε το μικρόφωνο από τη γραβάτα του, δεν γνώριζε ότι τα μικρόφωνα των μηχανών ήταν ακόμα ανοιχτά και off the record έσυρε σε τρεις διαφωνούντες υπουργούς του τα εξ αμάξης.

«Βάσταρδους» και τα παρόμοια. Όλοι ψάχνονται για το λάθος και ιδιαίτερα το BBC (δικά του ήταν τα μηχανήματα), του οποίου οι σχέσεις με την 10 Downing Street δεν ήταν ποτέ καλές, ιδιαίτερα επί Θάτσερ που το θεωρούσε ως άντρο αριστερών και άλλων θανάσιμων εχθρών της πολιτικής της.

■ ΤΟ ΑΚΡΙΒΟ ΜΥΣΤΙΚΟ

Επί τέλους, απογυμνώθηκε πλήρως και το τελευταίο σύμβολο του αμερικανικού «ιμπεριαλισμού». Στα αρχεία της εταιρείας Coca-Cola (δεν χρειάζονται συστάσεις) απεκαλύφθη το μυστικό της συνταγής της «Coke». Μάθαμε, επιτέλους, την αλήθεια, καλά θαμμένη από το 1886, κάπου εκεί στην Ατλάντα της Γεωργίας. Το βιβλίο του Mark Pendergrast (ανεπίσημη ιστορία της Coke) με τον χαρακτηριστικό τίτλο For God, Country and Coca-Cola, αποκάλυπτε στο παράρτημα το μυστικό, φυλαγμένο σε ένα κιτρινωπό χαρτί των αρχείων.

Δεκαπέντε συστατικά, μεταξύ των οποίων αλκοόλ, θανίλλια και άνθος πορτοκαλιού.

■ ΣΑΣ ΜΑΘΑΜΕ!

Η εικονιζόμενη κυρία Stella Rimington, 58 ετών, φωτογραφίζεται για πρώτη φορά. Είναι επικεφαλής της βρετανικής μυστικής υπηρεσίας M15 που ασχολείται με την αντιτρομοκρατία και την αντικατασκοπεία. Ανέλαβε τα καθήκοντά της το 1992. Κάποτε ακόμα και η μνεία του ονόματος του επικεφαλής της υπηρεσίας αυτής (αντικείμενο τόσο γνωστών κατασκοπευτικών βιβλίων και «φωλιάς» διάσημων αγγλων ιδεολόγων κατασκόπων υπέρ της Ρωσίας) από τον Τύπο αποτελούσε ποινικό αδίκημα. Σήμερα, όταν ακόμα και οι μυστικές υπηρεσίες «προσαρμόζονται» στα νέα δεδομένα της Νέας Παγκόσμιας Τάξης, τι στοιχίζει μια φωτογραφία; Άλλωστε ένα πολυτελές 36σέλιδο φυλλάδιο της M15 λέει όλα θέλει να γνωρίζετε και προειδοποιεί για όσα δεν πρέπει να μάθετε.

■ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Ας κάνουμε ακόμα μια επι-

σημανση σημαντικών προβληματισμών ξένων διανομών σε σύγχρονα προβλήματα, μια και κυριακάτικες εφημερίδες φαίνεται να μας διαβάζουν κι έχουν το χώρο να προσφέρουν ολόκληρα τα κείμενα. Είναι ένα κείμενο ραδιοφωνικής διάλεξης του **Edward Said** στο Radio 4 του BBC που δημοσιεύτηκε στην *Independent* (29/7) με τίτλο **Gods that always fail** στη σειρά των Διαλέξεων Reith (ιστορικού διευθυντή του BBC στα πρώτα δήματά του). Ποιους αφορά; Τους διανοούμενους και το ρόλο τους. Ο τίτλος της διάλεξης είναι δανεισμένος αλλά παραφρασμένος ελαφρώς από το βιβλίο του Richard Crossman, «*The God that Failed*» που γράφηκε το 1949 και του οποίου ο πρόλογος τελειώνει ως εξής:

«Ο Διάβολος ζούσε κάποτε στον παράδεισο και όσοι δεν τον συνάντησαν δεν είναι πιθανό όταν δουν έναν άγγελο να τον αναγνωρίσουν». Λέτε να ταιριάζει στους σημερινούς διανοούμενους;

■ VIVE LA REPUBLIQUE

Οι αγγλόφωνες χώρες δεν φημίζονται για το φιλογαλλισμό τους. Αλλά διαβάσουμε στον διεθνή Τύπο ότι η Αυστραλία και άλλες χώρες υπό το Βρετανικό Στέμμα προετοιμάζονται να αποτινάξουν το βαρύ φορτίο από την κεφαλήν τους. Και τότε υποχρεωτικά θα αναφωνήσουν την απελευθέρωσή τους γαλλιστί! Ακόμα και οι Παπούα της Νέας Γουινέας αμφισβητούν το Στέμμα. Ε, τι μέλλον να έχει; Πολλά απύς horribilis περιμένουν την Ελισάβετ.

■ ΚΑΛΛΙΟ ΑΡΓΑ

Το περιοδικό του «αμερικανικού κατεστημένου», το *Time*, τιτλοφορεί πρόσφατο άρθρο για τη Βοσνία με το «Bosnia's other Demon» (Ο Άλλος Δαίμων της Βοσνίας) και το εικονογραφεί με φωτογραφία του Κροάτη προέδρου Τούτζμαν μετά τον άλλον Δαίμονα Μιλόσεβιτς. Άργησε, αλλά το είπε.

Η Αγγλία έπαψε πλέον να είναι νησί. Απομένουν τα επίσημα εγκαίνια για το τούνελ που την ενώνει με την ηπειρωτική Ευρώπη. Η θερμή χειραψία όμως στο μέσον του υποθαλάσσιου τούνελ δεν μπορεί να αποκρύψει το γεγονός ότι η Κοινότητα βρίσκεται σε τέτοια πολιτική και οικονομική σύγχυση που δύσκολα μπορεί κανείς να δει σήμερα με αισιοδοξία την πραγματοποίηση των στόχων και των οραμάτων της.

Συνεχίζοντας την προσπάθεια προσέγγισης της σκέψης του Νοάμ Τσόμσκυ, μέσα από αυτή τη σειρά των άρθρων στο *Αντί* είναι σωστό να παρουσιάσουμε τα θέματα που επίμονα διατρέχουν το κοινωνικό έργο του Τσόμσκυ.

Ένα από τα θέματα αυτά, ίσως το κυριότερο, είναι το θέμα της «εξειδικευμένης τάξης», κυρίως των διανοουμένων και των ανθρώπων του Τύπου, οι οποίοι δουλεύουν «στην υπηρεσία των ανθρώπων που είναι ιδιοκτήτες της κοινωνίας».

Η προσπάθεια αυτή του Τσόμσκυ ν' αναλύσει και να τεκμηριώσει το ρόλο της «εξειδικευμένης τάξης» για χάρη του αναγνώστη ή του

ακροατή ίσως είναι μια από τις μεγαλύτερες προσφορές του στην ανθρωπότητα.

Ως δείγματα της σκέψης του Τσόμσκυ προτιμήθηκε να παρατεθούν αποσπάσματα από διαλέξεις και συνεντεύξεις του και όχι αποσπάσματα από τα βιβλία του, διότι κρίθηκε ότι αυτός ο τρόπος έκφρασης είναι πιο άμεσος και πιο ζωντανός. Τ' αποσπάσματα αυτά δεν υστερούν σε τίποτα από τα κείμενα των βιβλίων. Εξάλλου τα περισσότερα πολιτικά βιβλία του Τσόμσκυ είναι παράθεση των κειμένων, ελαφρώς επεξεργασμένων, διαλέξεων.

NOAM CHOMSKY

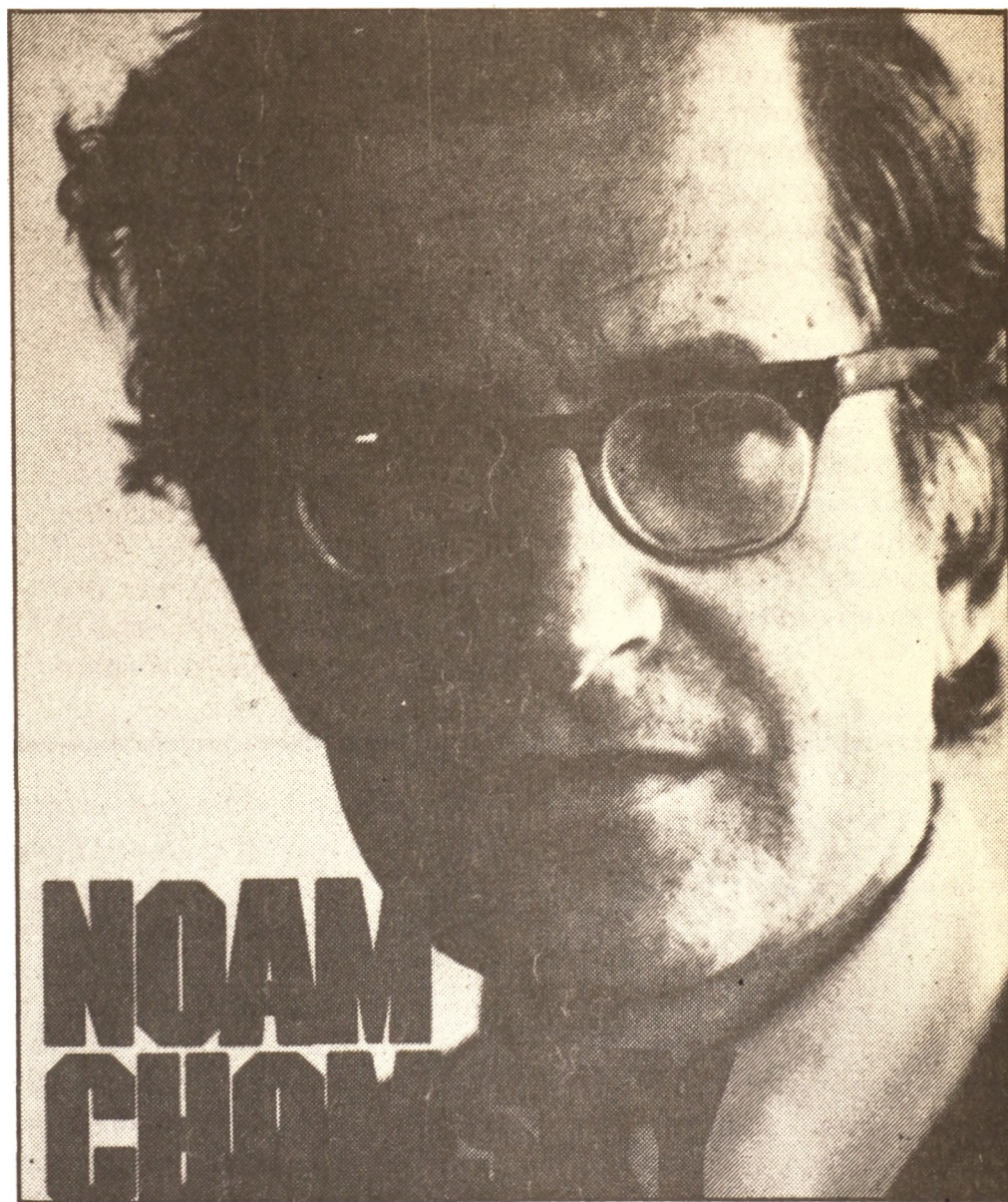
Β' ΜΕΡΟΣ

● Μέχρι ποιας εκτάσεως ο έλεγχος της γλώσσας διαπλάθει και διαμορφώνει την αντίληψη και την κατανόηση της πραγματικότητας από μας;

■ Υπάρχουν αυτονόητα παραδείγματα. Ένα σημαντικό πράγμα, που πρέπει να παίρνει κανείς υπ' όψη του όταν κάποιος ακούει ή εκτίθεται στον πολιτικό λόγο, είναι ότι οι περισσότεροι όροι χρησιμοποιούνται με ένα είδος τεχνικής σημασίας η οποία στην πραγματικότητα είναι πάρα πολύ αποκομμένη από την αληθινή τους σημασία. Για παράδειγμα, πάρτε έναν όρο όπως «*Το Εθνικό συμφέρον*». Ο όρος «*Εθνικό συμφέρον*» συνήθως χρησιμοποιείται σαν να είναι κάτι που είναι καλό για μας και υποτίθεται ότι ο λαός της χώρας πρέπει να το καταλαβαίνει αυτό. Έτσι, όταν ένας πολιτικός ηγέτης λέει ότι «*το κάνω για το εθνικό συμφέρον*», υποτίθεται ότι πρέπει να αισθάνεσαι καλά, γιατί αυτό είναι υπέρ εσού. Όμως, εάν το ψάξεις προσεκτικά, θγαίνει ότι το εθνικό συμφέρον δεν ορίζεται ως αυτό που θεωρείται ότι είναι προς το συμφέρον ολοκλήρου του πληθυσμού (αλλά) είναι αυτό που είναι προς το συμφέρον μιας μικρής κυρίαρχης ελίτ, η οποία τυχαίνει να είναι σε θέση να εξουσιάζει τα μέσα που την καθιστούν ικανή να ελέγχει το κράτος - (που) βασικώς είναι η επιχειρηματική ελίτ. Αυτό είναι που ονομάζεται «εθνικό συμφέρον». Και αντιστοίχως, ο όρος

«*συντεχνιακό συμφέρον*» (special interest) χρησιμοποιείται με έναν πολύ ενδιαφέροντα σχετικό τρόπο για αναφορά στον πληθυσμό. Ο πληθυσμός ονομάζεται «*το συντεχνιακό συμφέρον*» και η επιχειρηματική ελίτ ονομάζεται «*εθνικό συμφέρον*»...

Αν όμως ψάξεις προσεκτικά και διερωτηθείς ποια είναι τα συντεχνιακά συμφέροντα (βλέπεις ότι οι άνθρωποι του Ρήγκαν), τ' απαρρίθμησαν ως εξής: οι γυναίκες, οι άποροι, οι εργάτες, οι νέοι, οι ηλικιωμένοι, οι εθνικές μειονότητες, στην πραγματικότητα ολόκληρος ο πληθυσμός. Υπάρχει μόνο μία ομάδα που δεν απαριθμήθηκε ανάμεσα στα συντεχνιακά συμφέροντα: οι επιχειρήσεις... Έτσι, αν ολοκληρώσεις τη σκέψη σου, βλέπεις ότι ο πληθυσμός είναι τα συντεχνιακά συμφέροντα και οι επιχειρήσεις είναι το εθνικό συμφέρον και επειδή καθένας είναι υπέρ του εθνικού συμφέροντος και κατά των συντεχνιακών συμφερόντων, ψηφίζεις και υποστηρίζεις κάποιον που είναι κατά του πληθυσμού και δουλεύει για τις εταιρίες. Αυτή είναι μια τυπική περίπτωση του τρόπου με τον οποίο μαστοροεύεται συνειδητά η δομή του σκέπτεσθαι με μια αποτελεσματική επιλογή και ανάπλαση της ορολογίας, ώστε να είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς τι γίνεται στον κόσμο. Μία πολύ σημαντική λειτουργία των ιδεολογικών θεσμών (institutions) - (δηλ.) των μέσων ενημέρωσης,

των σχολείων κ.ο.κ. - είναι να παρεμποδίζουν τον κόσμο να δει την πραγματικότητα, διότι, εάν την δει, μπορεί να μην του αρέσει και μπορεί να δράσει για να την αλλάξει και αυτό θα έδραπε τους προνομιούχους ανθρώπους που ελέγχουν τα πράγματα¹.

● **Ας μιλήσουμε για το σύστημα προπαγάνδας.** Αναφέρθηκες, πολλές φορές στον «*κρατικό μηχανισμό προπαγάνδας*». Τι

ρόλο παίζουν τα μέσα ενημέρωσης στο να προωθούν και να εξυπηρετούν τα συμφέροντα του κράτους;

■ Πρέπει να ξεκαθαριστεί ότι όταν αναφέρομαι στον «*κρατικό μηχανισμό προπαγάνδας*» εδώ (σ.σ. στις Η.Π.Α.) δεν εννοώ ότι προέρχεται από το κράτος. Το σύστημά μας διαφέρει εντυπωσιακά από π.χ. τη Σοβιετική Ένωση (σ.σ. η συνέντευξη δό-

θηκε το 1984), όπου το σύστημα προπαγάνδας κυριολεκτικά διευθύνεται και ελέγχεται από το κράτος. Δεν είμαστε μια κοινωνία που έχει ένα υπουργείο Αλήθειας, το οποίο παράγει δόγμα, στο οποίο πρέπει να υπακούει καθένας, με οδυνηρό κόστος αν δεν το κάνει. Το σύστημά μας δουλεύει πολύ πιο διαφορετικά και πολύ πιο αποτελεσματικά. Είναι ένα ιδιωτικοποιημένο σύστημα προπαγάνδας, που περιλαμβάνει τα μέσα ενημέρωσης, τα περιοδικά γνώμης (journals of opinion), συμπεριλαμβανομένης εν γένει της ευρείας συμμετοχής της ευφραδώς εκφραζομένης διανόησης, του μορφωμένου μέρους του πληθυσμού. Τα μέλη αυτής της ομάδας που ομιλούν πιο ευφραδώς, αυτά που έχουν πρόσβαση στα μέσα ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένων και των εντύπων της διανόησης, και τα οποία (μέλη) στην πραγματικότητα ελέγχουν τον εκπαιδευτικό μηχανισμό, το σωστό είναι να θεωρούνται ως μια τάξη «κομμισσαρίων», αυτή είναι η βασική τους λειτουργία: να σχεδιάζουν, να προωθούν και να δημιουργούν ένα σύστημα δογμάτων και «πιστεύω» το οποίο θα υπονομεύσει την ανεξάρτητη σκέψη και θα πρέπει να παρεμποδίσει την κατανόηση και την ανάλυση των θεσμικών δομών και τη λειτουργία τους. Αυτός είναι ο βασικός τους ρόλος².

● Προ ολίγου είπες ότι δεν έχουμε τα μέσα κοινωνικής οργάνωσης ώστε ν' αντιμετωπίσουμε τα πυρηνικά όπλα. Τι μέσα κοινωνικής οργάνωσης θα ήταν απαραίτητα;

■ Κατά τη γνώμη μου, αυτό που τελικώς θα ήταν απαραίτητο είναι η καταστροφή του συστήματος του έθνους-κράτους. Δεν νομίζω ότι είναι ένα σύστημα που μπορεί να επιζήσει. Είναι κυρίως μία ευρωπαϊκή εφεύρεση. Στη σύγχρονη του μορφή, το σύστημα έθνος-κράτος αναπτύχθηκε κυρίως στην Ευρώπη μετά από τη μεσαιωνική περίοδο... Η Ευρώπη έχει μια πολύ αιματηρή ιστορία, άκρως αιματηρή και άγρια ιστορία με συνεχείς μαζικούς πολέμους και λοιπά. Αυτά όλα ήταν μια προσπάθεια για την εγκαθίδρυση του συστήματος του έθνους-κράτους. Το

οποίο πραγματικά δεν έχει καμία σχέση με τον τρόπο που ζουν οι άνθρωποι ή με τον τρόπο που συναναστρέφονται ή με οτιδήποτε άλλο, άρα έπρεπε να εγκαθιδρυθεί *διά της βίας*. Εγκαθιδρύθηκε μέσα από αιώνες αιματηρών πολέμων. Οι οποίοι τελείωσαν το 1945, και η μόνη αιτία που τελείωσαν είναι το ότι ο επόμενος πόλεμος θα κατέστρεφε τα πάντα... Το σύστημα έθνους-κράτους εξήχθη προς τον υπόλοιπο κόσμο μέσω του ευρωπαϊκού αποικισμού. Οι Ευρωπαίοι βασικώς ήταν βάρβαροι, άγριοι. Πολύ προηγμένοι τεχνολογικά και προηγμένοι στις μεθόδους του πολέμου, αλλά όχι προηγμένοι πολιτιστικά ή σε οτιδήποτε άλλο, ιδιαιτέρως. Εξαπλώθηκαν στον υπόλοιπο κόσμο σαν τη χολέρα.

... Εάν αυτό το σύστημα (του έθνους-κράτους) συνεχίσει, υποθέτω ότι θα είναι αιματηρό και καταστρεπτικό. Νομίζω ότι πρέπει ν' αναπτυχθούν άλλες μορφές κοινωνικής οργάνωσης³.

● Τι γνώμη έχεις για τη διαφθορά και τα σκάνδαλα της πολιτικής;

■ Αν θελήσεις να δεις το θέμα με κάποια ιστορική ευρύτητα, (διαπιστώνεις) ότι η διαφθορά είναι τόσο ιδιον της Αμερικής όσο και η μηλόπιτά της. Ολόκληρη η χώρα εδράζεται στη διαφθορά. Αυτό είναι τυπικό για κάθε πολιτισμό του εμπο-

ρίου. Γι' αυτό θα εμφανιστεί και στην Ιαπωνία ή οπουδήποτε αλλού. Η διαφθορά απλώς είναι μέρος του παιχνιδιού... Οι Πατέρες της Αμερικής ήταν όλοι απατεώνες. Ο Τζορτζ Ουάσιγκτον ήταν ανακατεμένος σε κομπίνες γης και έκλεβε τη γη από τους στρατιώτες του, ο Ρόμπερτ Μόρρις, ο οικονομολόγος της Επανάστασης, κατέληξε στη φυλακή... Το ίδιο ισχύει και για την Αγγλία. Ο παλιός αγγλικός πλούτος προέρχεται από την τρομοκρατία, ο Σερ Φράνσις Ντρέικ και όλα αυτά τα παλικάρια δεν ήταν παρά γκάγκστερς, που εξορμούσαν και προσπαθούσαν να ληστέψουν τα ισπανικά πλοία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες συνέχισαν και (η διαφθορά) έγινε μέρος του συστήματος. Είναι ένα σύστημα που υποτίθεται ότι βγάζει λεφτά. Το καύσιμό του είναι η απληστία. Ήδη η διαφθορά είναι μεγαλύτερη σε κλίμακα και αυτό οφείλεται στο ότι όλα είναι μεγαλύτερα σε κλίμακα. Δεν νομίζω όμως ότι είναι διαφορετική ποιοτικά. Να σας πω την αλήθεια, είμαι υπέρ της διαφθοράς. Εν αντιθέσει με όλους τους φίλους μου. Νομίζω ότι η διαφθορά είναι καλό πράγμα

Ο λόγος που την κάνει καλό πράγμα είναι το ότι αυτή έχει την τάση να εξασθενίζει την εξουσία. Η διαφθορά έχει ένα τρόπο να ξεσκεπάζεται, διότι άλλοι ισχυροί άνθρωποι δυσ-

νασχετούν γιατί τους ξέκοψαν από το κόλπο. Ξεσκεπάζεται και τείνει στο ν' αποδυναμώσει τη συγκεντρωμένη εξουσία. Είναι ένα από τα πολύ λίγα πράγματα που εξασθενίζει το κράτος ή (οποιαδήποτε) άλλη συγκεντρωμένη εξουσία⁴.

● Πόσο εφικτή είναι η επανάσταση;

■ Κανένας δεν ξέρει. Εκτός αν θεωρείς ότι η Ιστορία τελείωσε. Η επανάσταση γινόταν τα τελευταία δύο χιλιάδες χρόνια και δεν βλέπω γιατί θα πρέπει να σταματήσει τώρα. Δεν μπορείς ποτέ να την προβλέψεις. Κανένας δεν μπόρεσε ποτέ να προβλέψει κανένα επαναστατικό αγώνα. Δεν μπορούσες να προβλέψεις το 1775 ότι θα γινόταν η Αμερικανική επανάσταση. Ήταν αδύνατον να την προβλέψεις και όμως έγινε. Δεν μπορούσα να προβλέψω το 1987 ότι θα γινόταν εξέγερση στη Δυτική Οχθή (η Ιντιφάντα). Τέτοια πράγματα δεν είναι προβλέψιμα. Δεν μπορούσες να προβλέψω, το 1959, ότι θα εδημιουργείτο το κίνημα για τα πολιτικά δικαιώματα (στην Αμερική). Αυτά τα πράγματα γίνονται όταν ο λαός φθάσει σ' ένα σημείο που κάνει κάτι για το τάδε (πρόβλημα)⁵.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Συνέντευξη στον David Barsamian στο Boulder του Colorado, Οκτώβριος 1986.

2. Συνέντευξη στον David Barsamian, το 1984.

3. Διάλεξη στους πρωτοετείς της Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Γουαϊντμόνγκ, Φεβρουάριος 1989 (περίοδος ερωτήσεων-απαντήσεων).

4. Συνάντηση (διάλεξη) του Τσόμσκυ με τους δημοσιογράφους της Ουάσιγκτον, 1989.

5. Ίδια πηγή όπως στο 3 πιο πάνω.

Η επιλογή και η μετάφραση των αποσπασμάτων έγινε από τον Νίκο Ράπτη Ιούνιος 1993

Παρατηρήσεις 1. Η διάλεξη δόθηκε από τον Τσόμσκυ στον David Barsamian στις 24 Οκτωβρίου 1986

2. Οι παρενθέσεις έχουν προστεθεί από τον επιμεληθέντα το άρθρο για να βοηθηθεί η μετάφραση

Τέλος, από εμάς είναι απαραίτητες δύο παρατηρήσεις.

Πρώτον: Όταν ο Τσόμσκυ παίρνει μία θέση, όπως π.χ. για το «εθνικό συμφέρον», στα γραπτά και στις διαλέξεις του, αμέσως παραθέτει πάμπολλα παραδείγματα (πολλές φορές μέχρι κορεσμού, για να είναι προς το μέρος της ασφαλείας) και ντοκουμέντα (συνήθως έγγραφα των οποίων έχει ήδη αρθεί το απόρρητο) για να υποστηρίξει το βάσιμο της θέσης του. Η παράθεση όλου αυτού του υλικού (συνήθως υπό μορφή παρενθέσεων) αποτελεί πολλές φορές το μεγαλύτερο μέρος του κειμένου ή της ομιλίας. Αυτό, ο αναγνώστης ή ο ακροατής, το συνειδητοποιεί εύκολα και συνηθίζει σ' αυτές τις απαραίτητες και πολλές φορές συνταρακτικές «παρενθέσεις». Στα παραπάνω παρατιθέμενα αποσπάσματα παραλείφθηκαν τέτοια παραδείγματα υποστήριξης μιας θέσης, διότι ένα ή δύο από αυτά θα εξαντλούσαν τον διαθέσιμο χώρο του κειμένου.

Δεύτερον: Ως πρώτο δείγμα της σκέψης του Τσόμσκυ προτιμήθηκε η παρουσίαση αποσπασμάτων από διαλέξεις και συνεντεύξεις και όχι αποσπασμάτων από τα βιβλία του, διότι θεωρήθηκε ότι αυτός ο τρόπος έκφρασης είναι πιο άμεσος και πιο ζωντανός. Τ' αποσπάσματα αυτά δεν υστερούν σε τίποτα από τα κείμενα των βιβλίων. Εξάλλου τα περισσότερα πολιτικά βιβλία του Τσόμσκυ είναι παράθεση του κειμένου ελαφρώς επεξεργασμένων διαλέξεων.

«Τα Μέσα Ενημέρωσης, η προπαγάνδα και ο Πόλεμος στον Κόλπο»

του Νόαμ Τσόμσκυ

• Τ' αποσπάσματα που ακολουθούν προέρχονται από το εκ μεταγραφής κείμενο μιας ομιλίας του Τσόμσκυ, που δόθηκε στο Kenfield της Καλιφόρνιας στις 17 Μαρτίου 1991.

Το θέμα της ομιλίας που προαναγγέλθηκε: «Παραπληροφόρηση και ο πόλεμος στον Κόλπο», στην πραγματικότητα είναι πιο στενό απ' ό,τι θα ήθελα να μιλήσω. Θ' αναφερθώ σ' αυτό σε λίγο. Όμως θα ήθελα να προτείνω ένα κάπως ευρύτερο πλαίσιο διερεύνησης του συγκεκριμένου προβλήματος. Το πλαίσιο αυτό στην πραγματικότητα έχει να κάνει με το μέσα σε τι είδους κόσμο και σε τι είδους κοινωνία θέλουμε να ζούμε και ειδικότερα με ποια έννοια της δημοκρατίας θέλουμε αυτή να είναι μια δημοκρατική κοινωνία.

Βάζοντας αυτό το ερώτημα για λίγη συζήτηση, ας ξεκινήσω αντιπαράθετοντας δύο διαφορετικές ιδέες για τη δημοκρατία. Η μία ιδέα για τη δημοκρατία δέχεται ότι δημοκρατική κοινωνία είναι αυτή στην οποία το κοινό έχει τα μέσα να συμμετέχει κατά κάποιο ουσιαστικό τρόπο στη διαχείριση των δικών του υποθέσεων και τα μέσα πληροφόρησης είναι ανοικτά και ελεύθερα. Αν βρει κανείς τη λέξη δημοκρατία στο λεξικό, θα βρει ένα περίπου τέτοιο ορισμό.

Μια εναλλακτική ιδέα για τη δημοκρατία είναι ότι το κοινό πρέπει ν' αποκλείεται από τη διαχείριση των δικών του υποθέσεων και τα μέσα πληροφόρησης πρέπει να κρατιούνται υπό στενό και αυστηρό έλεγχο. Αυτό μπορεί να ηχεί ως μια περίεργη ιδέα για τη δημοκρατία, όμως είναι σημαντικό να καταλάβει κανείς ότι είναι η επικρατούσα ιδέα. Στην πραγματικότητα, από μακρού, όχι μόνο επικρατεί στην πράξη, αλλά ακόμη και στη θεωρία. Υπάρχει μια μακρόχρονη ιστορία που πάει πίσω στις πρώτες σύγχρονες δημοκρατικές επαναστάσεις στην Αγγλία του δεκάτου εβδόμου αιώνα, η οποία κυρίως εκφράζει αυτή την άποψη. Θα περιοριστώ στη σύγχρονη περίοδο και θα πω λίγες λέξεις για το πώς αναπτύσσεται αυτή η αντίληψη για τη δημοκρατία και για το πώς το πρόβλημα των μέσων ενημέρωσης μπαίνει σ' αυτό το πλαίσιο.

Ας αρχίσουμε με την πρώτη σύγχρονη κυβερνητική επιχείρηση προπαγάνδας. Αυτή έγινε από την κυβέρνηση Γούντρο Γουίλσον. Ο Γούντρο Γουίλσον εξελέγη πρόεδρος το 1916, με την πλατφόρμα: «Ειρήνη χωρίς Νίκη». Αυτό συνέβη ακριβώς στο μέσον του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Ο λαός (των ΗΠΑ) ήταν εξαιρετικά ειρηνιστικός και δεν έβλεπε το λόγο να εμπλακεί σ' έναν ευρωπαϊκό πόλεμο. Η κυβέρνηση Γουίλσον ήταν αποφασισμένη για πόλεμο και έπρεπε να κάνει κάτι γι' αυτό. Συνέστησε μια κυβερνητική επιτροπή προπαγάνδας, την

αποκαλούμενη Επιτροπή Creel, η οποία πέτυχε μέσα σ' έξι μήνες να μετατρέψει έναν ειρηνιστικό πληθυσμό σ' έναν υστερικό, πολεμοχαρή πληθυσμό ο οποίος ήθελε να καταστρέψει οτιδήποτε το γερμανικό, να διαμελίσει τους Γερμανούς κομμάτι-κομμάτι, να μπει στον πόλεμο και να σώσει τον κόσμο. Αυτό ήταν ένα μείζον κατόρθωμα και οδήγησε σε περαιτέρω κατορθώματα. Ακριβώς τον καιρό αυτό και μετά τον πόλεμο, οι ίδιες τεχνικές χρησιμοποιήθηκαν για να ξεσηκώσουν έναν υστερικό Ερυθρό Τρόμο, όπως λεγόταν, ο οποίος σχεδόν κατάφερε να καταστρέψει τα συνδικάτα και να εξαφανίσει τέτοια επικίνδυνα προβλήματα, όπως η ελευθερία του Τύπου και η ελευθερία της πολιτικής σκέψης. Υπήρξε μεγάλη υποστήριξη από τα μέσα ενημέρωσης, από το επιχειρηματικό κατεστημένο, το οποίο στην πραγματικότητα οργάνωσε και προώθησε μεγάλο μέρος αυτού του έργου.

Ανάμεσα σ' αυτούς που συμμετείχαν ενεργά και με ενθουσιασμό ήταν οι προοδευτικοί διανοούμενοι, άνθρωποι του κύκλου του John Dewey¹, οι οποίοι ήταν πολύ υπερήφανοι, όπως μπορεί να διαπιστώσει κανείς από τα γραπτά τους της εποχής εκείνης, γιατί είχαν αποδείξει ότι αυτοί, τους οποίους αποκαλούσαν «πιο νοήμονα μέλη της κοινωνίας», δηλαδή οι ίδιοι, μπόρεσαν να οδηγήσουν έναν απρόθυμο πληθυσμό στον πόλεμο τον οποίο αυτός ο πληθυσμός δεν ήθελε, τρομοκρατώντας τον και προκαλώντας έναν υπερεθνικιστικό φανατισμό και ούτω καθ' εξής. Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν ήταν εκτεταμένα. Για παράδειγμα, υπήρξε μεγάλη αφθονία από χαλκευμένες ωμότητες από τους Ούννους, βελγικά μωρά με ξεριζωμένα χέρια, όλων των ειδών τα φοβερά πράγματα τα οποία ακόμη μπορεί να διαβάσει κανείς στα βιβλία της ιστορίας. Όλα επινοήθηκαν από το βρετανικό Υπουργείο προπαγάνδας, του οποίου το πρόγραμμα την εποχή εκείνη, όπως το περιέγραφαν στις μυστικές τους συζητήσεις, ήταν «να ελέγχουν τη σκέψη όλης της οικουμένης», όμως καίρια ήθελαν να ελέγχουν τη σκέψη των πιο νοημόνων μελών της κοινωνίας στις ΗΠΑ, οι οποίοι με τη σειρά τους θα διοχέτευαν την προπαγάνδα που μαγείρευαν (οι Βρετανοί) και θα μετέστρεφαν την ειρηνιστική χώρα σε μια χώρα με πολεμική υστερία. Αυτό πέτυχε. Πέτυχε πάρα πολύ καλά. Και δίδαξε ένα μάθημα: η κρατική προπαγάνδα, όταν υποστηρίζεται από τις μορφωμένες τάξεις, και όταν δεν επιτρέπεται καμιά παρέκκλιση απ' αυτήν, μπορεί να έχει ένα μεγάλο αποτέλεσμα. Ήταν το μάθημα που έμαθε ο Χίτλερ, και πολλοί άλλοι, και το οποίο εφαρμόζεται μέχρι αυτή τη μέρα.

Μια από τις ομάδες που έμαθαν το μάθημα, φυσικά, ήταν η επιχειρηματική κοινότητα. Ήδη υπήρχε ο επιχειρηματικός τομέας των δημο-

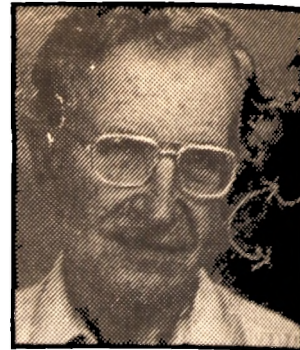
σίων σχέσεων στις ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ ήταν πρωτοπόρες στη δημιουργία της βιομηχανίας των δημοσίων σχέσεων. Το πρόγραμμά της ήταν «ο έλεγχος του δημόσιου νου», όπως το αποκαλούσαν οι ηγέτες της βιομηχανίας. Έμαθαν πολλά από τις επιτυχίες της Επιτροπής Creel και τις επιτυχίες για τη δημιουργία του Ερυθρού Τρόμου και των επακολούθων του. Την εποχή εκείνη, ο τομέας των δημοσίων σχέσεων δοκίμασε μια τεράστια επέκταση. Κατάφερε για κάμποσο χρονικό διάστημα να δημιουργήσει πλήρη υποταγή του κοινού στην επιχειρηματική εξουσία καθ' όλη τη δεκαετία του 1920. Αυτή η κατάσταση ήταν τόσο ακραία, ώστε επιτροπές του Κογκρέssου άρχισαν να την ερευνούν καθώς μπαίναμε στη δεκαετία του 1930. Κι από κει έχουμε πολλές από τις πληροφορίες γι' αυτή την υπόθεση.

Μια άλλη ομάδα που εντυπωσιάσθηκε από αυτές τις επιτυχίες ήταν οι θεωρητικοί των Φιλελεύθερων Δημοκρατικών και ηγετικές μορφές των μέσων ενημέρωσης, όπως, για παράδειγμα, ο Γουόλτερ Λίπμαν, ο οποίος ήταν ο πρύτανης των αμερικανών δημοσιογράφων, ο μεγαλύτερος κριτικός της εξωτερικής πολιτικής, όπως και της εσωτερικής, και επίσης ήταν ο μείζων θεωρητικός της φιλελεύθερης δημοκρατίας... Ο Λίπμαν συμμετείχε σ' αυτές τις επιτροπές προπαγάνδας και κατάλαβε τις επιτυχίες τους. Ισχυριζόταν ότι αυτό που συνέβαινε ήταν ότι υπήρχε μια «επανάσταση στην τέχνη της δημοκρατίας», όπως έλεγε, δηλαδή τώρα ήταν δυνατό να κατασκευασθεί η συναίνεση (to manufacture consent), να επιτευχθεί συγκατάθεση, από πλευράς του κοινού, για πράγματα τα οποία δεν θέλουν, μέσω των νέων τεχνικών της προπαγάνδας. Είχε τη γνώμη ότι αυτό ήταν μια καλή ιδέα, στην πραγματικότητα απαραίτητη. Ήταν απαραίτητη διότι, όπως το έθεσε, «τα κοινά συμφέροντα διαφεύγουν πλήρως από την κοινή γνώμη» και μπορούν μόνο να γίνουν κατανοητά και να γίνει χειρισμός τους από μια εξειδικευμένη τάξη ανθρώπων, αξίων εμπιστοσύνης, οι οποίοι είναι αρκετά έξυπνοι ώστε να λύσουν τα προβλήματα. Έτσι, μια σχετικώς μικρή ελίτ, οι πιο νοήμονες άνθρωποι της κοινωνίας... μπορούν να κατανοήσουν τα κοινά συμφέροντα, γι' αυτά που όλοι ενδιαφερόμαστε, αλλά αυτά τα πράγματα «διαφεύγουν από τον γενικό πληθυσμό». Αυτή είναι μια άποψη που φτάνει πίσω εκατοντάδες χρόνια. Είναι επίσης μια τυπική λενινιστική άποψη. Στην πραγματικότητα έχει μια πολύ κοντινή ομοιότητα προς τη λενινιστική ιδέα ότι μια πρωτοπορία από επαναστάτες διανοούμενους πρέπει να πάρει την κρατική εξουσία, χρησιμοποιώντας λαϊκές επαναστάσεις ως τη δύναμη που θα τους φέρει στην κρατική εξουσία, και τότε να οδηγήσει τις ηλίθιες μάζες προς ένα μέλλον το οποίο είναι εντελώς κουτές και ανίκανες να οραματισθούν οι ίδιες. Η φιλελεύθερη δημοκρατική θεωρία και ο μαρξισμός-λενινισμός είναι πολύ κοντά στις κοινές ιδεολογικές τους υποθέσεις. Νομίζω ότι αυτό είναι μια από τις αιτίες που οι άνθρωποι το εύρισκαν τόσο εύκολο, όλα αυτά τα χρόνια, να περιφέρονται από τη μια θέση στην άλλη χωρίς καμιά ιδιαίτερη αίσθηση αλλαγής. Είναι απλώς μια υπόθεση εκτίμησης κατά πού βρίσκεται η εξουσία. Ίσως να γίνει μια λαϊκή επανάσταση, κι αυτή θα μας βάλει στην κρατική εξουσία, ή μπορεί και να μη γίνει, εν τω μεταξύ περιπτώσει απλώς θα δουλέψουμε γι' αυτούς που έχουν την πραγματική εξουσία, την επιχειρηματική κοινότητα. Όμως θα κάνουμε το ίδιο πράγμα: Θα οδηγήσουμε τις ηλίθιες μάζες προς ένα κόσμο που είναι πολύ κουτές να κατανοήσουν οι ίδιες.

Ο Λίπμαν τα υποστήριξε αυτά με μια λεπτομερώς επεξεργασμένη θεωρία της προοδευτικής δημοκρατίας. Ισχυριζόταν ότι σε μια ορθώς λειτουργούσα δημοκρατία υπάρχουν τάξεις πολιτών. Πρώτα απ' όλα (υπάρχει) η τάξη των πολιτών οι οποίοι πρέπει να αναλάβουν κάποιον ενεργό ρόλο στη διαχείριση των γενικών υποθέσεων (των κοινών). Αυτή είναι η τάξη των εξειδικευμένων. Είναι οι άνθρωποι που αναλύουν, που εκτελούν, παίρνουν αποφάσεις, κατά ένα τρόπο διαχειρίζονται τα πράγματα στο πολιτικό σύστημα, στο οικονομικό σύστημα και στο ιδεολογικό σύστημα. Αυτοί αποτελούν ένα μικρό ποσοστό του πληθυσμού. Βέβαια, όποιος προτείνει αυτές τις ιδέες είναι πάντα μέλος αυτής της μικρής ομάδας και η συζήτηση είναι για το τι θα κάνουμε με αυτούς τους άλλους. Τους άλλους, που είναι έξω από τη μικρή ομάδα, τη μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού, αυτούς που ο Λίπμαν αποκαλούσε «η σαστισμένη αγέλη»². Πρέπει να προστατεύσουμε τους εαυτούς μας από το ποδοβολητό και την οργή της σαστισμένης αγέλης. Έτσι, υπάρχουν δύο λειτουργίες στη δημοκρατία: η τάξη των εξειδι-

Οι φωτογραφίες των Will και Τσόμσκυ (δεξιά). Είναι και οι δύο από το Newsweek, αλλά από διαφορετικά τεύχη!

Το Newsweek και ο Τσόμσκυ

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ του παραπλεύρως άρθρου γράφτηκε στις αρχές Μαΐου '93. Μερικές εβδομάδες αργότερα, στις 28 Ιουνίου '93, το περιοδικό Newsweek (NW) είχε ως θέμα στο εξώφυλλό του: «Το αίνιγμα της μεγαλοφυΐας». Οι άνθρωποι του NW τη στιγμή που διάλεξαν αυτό το θέμα στρίμωξαν τους εαυτούς τους στη γωνιά. Διότι, ό,τι και να έκαναν, θα έπρεπε ν' απαντήσουν στο ερώτημα που αναγκαστικά έθεσαν οι ίδιοι: «Πού είναι λοιπόν οι μεγαλοφυΐες του σήμερα;». Και, πάλι, αναγκαστικά η απάντηση που έδωσαν ήταν: «Μόνο ο Τσόμσκυ... και μερικοί άλλοι... συγκρίνονται προς τις μεγαλοφυΐες του περασμένου μισού αιώνα» (σ.σ. δηλ. τον Αϊνστάιν, τον Φρόυντ, κ.λπ.).

Παρ' όλο ότι το άρθρο συνοδεύεται κι από φωτογραφία του Τσόμσκυ, πέρα από την παραπάνω φράση μόνο μια ακόμη φράση αφιερώνεται στον Τσόμσκυ.

Οι σύντομες αυτές αναφορές στον Τσόμσκυ από το NW αφορούν μόνο στο καθαρά τεχνικό (γλωσσολογικό) του έργο. Ούτε μια λέξη δεν αναφέρεται για το κοινωνικό του έργο, των πάνω από 30 ετών, στο οποίο ο ίδιος ο Τσόμσκυ έχει αφιερώσει την ίδια τη ζωή του. Όταν ο Τσόμσκυ μιλάει για τη βαρβαρότητα της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, παύει να είναι μεγαλοφυΐα!

Όμως, το σωστό είναι ν' ακούσουμε και τη γνώμη του Τσόμσκυ για το Newsweek! Στο NW ένας από τους λίγους και «πολύτιμους» αρθρογράφους, που σε κάθε τεύχος περιοδικού έχει τη δική του σελίδα και εκφράζει τη γνώμη του για τα μεγάλα τρέχοντα προβλήματα, είναι και ο γνωστός ακροδεξιός δημοσιογράφος George F. Will.

Στις 15-16 Απριλίου του 1989, απευθυνόμενος στο ακροατήριό του σε μια διάλεξη στο Rowe Center, ο Τσόμσκυ διηγείται (περίπου) τα παρακάτω: Ο George F. Will είχε γράψει στο NW ένα άρθρο με τίτλο: «Τα ψέματα για τη Μέση Ανατολή» (σ.σ. Τα ψέματα τα έλεγαν οι άνθρωποι του ειρηνιστικού κινήματος, κατά τον Will). Ο Τσόμσκυ διαβάσει το άρθρο και αμέσως στέλνει ένα σύντομο γράμμα στο NW στο οποίο έλεγε ότι απ' όλο το άρθρο του Will «μόνο ένα σημείο είχε αμυδρώς σχέση με την πραγματικότητα και εκείνο ακόμη ήταν λάθος». Ο Will είχε γράψει ότι ο Σαντάτ, της Αιγύπτου, είχε προτείνει να διαπραγματευθεί με το Ισραήλ το 1977. Ο Τσόμσκυ έγραψε ότι το γεγονός αυτός πράγματι έλαβε χώρα, όμως όχι το '77, αλλά το '71.

Η υπεύθυνη της σύνταξης του NW για τα γράμματα από τους αναγνώστες, πήρε τηλέφωνο τον Τσόμσκυ και του είπε ότι το γράμμα του έχει ενδιαφέρον και τον ρώτησε ποιες ήταν οι πηγές του για τη διαφορά στις ημερομηνίες. Ο Τσόμσκυ απάντησε ότι η πηγή του ήταν το τεύχος της 15ης Φεβρουαρίου '71 του NW. Η υπεύθυνη σύνταξης έκλεισε, τσεκάρισε την πληροφορία, ξαναπήρε τηλέφωνο τον Τσόμσκυ και του είπε ότι έχει δίκιο, αλλά δεν θα δημοσιευθεί η επιστολή του! Σε ερώτηση του Τσόμσκυ γιατί δεν θα δημοσιευθεί, η υπεύθυνη απάντησε ότι όταν ο αρχισυντάκτης ανέφερε το θέμα στον George F. Will, ο τελευταίος έπαθε νευρικό παροξυσμό (tantrum)! Προφανώς το NW δεν δημοσίευσε το γράμμα του Τσόμσκυ για να ηρεμήσει από την υστερική του κρίση ο Will.

κευμένων, των υπευθύνων ανδρών, που φέρουν εις πέρας την εκτελεστική λειτουργία, πράγμα που σημαίνει ότι αυτοί κάνουν τις σκέψεις και τα σχέδια και κατανοούν το κοινό συμφέρον. Μετά υπάρχει η σαστισμένη αγέλη, η οποία κι αυτή εξυπηρετεί μια λειτουργία στη δημοκρατία. Η λειτουργία τους στη δημοκρατία, έλεγε, συνίσταται στο να είναι θεατές, όχι συμμετέχοντες στη δράση.

...Και υπάρχει μια λογική πίσω απ' αυτό. Ακόμη υπάρχει ένα είδος επιτακτικής ηθικής αρχής πίσω απ' αυτό. Η επιτακτική ηθική αρχή είναι ότι η μάζα του κοινού είναι πάρα πολύ ηλίθια για να μπορέσει να κατανοήσει τα πράγματα. Εάν προσπαθήσουν να συμμετάσχουν στη διαχείριση των δικών τους υποθέσεων, απλώς θα δημιουργήσουν προβλήματα. Συνεπώς, είναι ανήθικο και ανάρμοστο να της επιτρέψει κανείς να κάνει κάτι τέτοιο. Πρέπει να δαμάσουμε τη σαστισμένη αγέλη, όχι να επιτρέψουμε στη σαστισμένη αγέλη ν' αγριέψει και να ποδοπατήσει και να καταστρέψει τα πράγματα. Είναι σχεδόν η ίδια λογική που λέει ότι είναι λάθος ν' αφήσεις ένα παιδί τριών χρόνων να διασχίσει το δρόμο. Δεν δίνεις σ' ένα παιδί τριών χρόνων αυτού του είδους την ελευθερία γιατί το παιδί των τριών χρόνων δεν ξέρει πώς να χειρισθεί αυτή την ελευθερία...

Έτσι χρειαζόμαστε κάτι για να δαμάσουμε τη σαστισμένη αγέλη κι αυτό το κάτι είναι η νέα επανάσταση στην τέχνη της δημοκρατίας, η κατασκευή της συναινέσης...

Αυτή η άποψη αναπτύχθηκε και από πολλούς άλλους. Στην πραγματικότητα είναι πολύ συνηθισμένη. Για παράδειγμα, ένας κορυφαίος σύγχρονος θεολόγος και επίσης επικριτής της εξωτερικής πολιτικής, ο Reinhold Niebuhr, που μερικές φορές αποκαλείται ο θεολόγος του κατεστημένου, ο γκουρού του Τζωρτζ Κένναν και των διανοουμένων του Κέννεντυ και άλλων, ο τρόπος που (αυτός) εξέφρασε αυτή την άποψη ήταν ότι «η ορθολογικότητα είναι μια πολύ περιορισμένη ικανότητα». Μόνο ένας μικρός αριθμός ανθρώπων την έχουν. Οι περισσότεροι άνθρωποι απλώς οδηγούνται από το συναίσθημα και την παρόρμηση. Αυτοί εξ' ημών οι οποίοι έχουν ορθολογικότητα είναι υποχρεωμένοι να δημιουργήσουν απαραίτητες ψευδαισθήσεις και συναισθηματικές δραστικές υπεραπλοποιήσεις, για να κρατήσουμε τους αφελείς χαζούς, λίγο ως πολύ, στη σωστή πορεία. Αυτό απέτελεσε ένα ουσιαστικό μέρος της σύγχρονης πολιτικής επιστήμης. Ο ιδρυτής του σύγχρονου κλάδου των επικοινωνιών, ένας από τους κορυφαίους αμερικανούς πολιτικούς επιστήμονες, ο Harold Laswell, εξηγούσε, ένα-δυο χρόνια μετά απ' αυτό —όλα αυτά γίνονται στη δεκαετία του 1920 και στις αρχές του 1930—, ότι δεν πρέπει να υποκύπτουμε σε «δημοκρατικούς δογματισμούς», περί του ότι οι άνθρωποι είναι οι καλύτεροι κριτές των δικών τους συμφερόντων. Διότι δεν είναι. Εμείς είμαστε οι κριτές των δικών τους συμφερόντων. Συνεπώς είμαστε υποχρεωμένοι, απλώς από στοιχειώδη ηθική, να εξασφαλίσουμε αυτοί να μην έχουν την ευκαιρία να διαλέξουν να ενεργούν επί τη βάση των εσφαλμένων εκτιμήσεών τους. Σε ένα κράτος που σήμερα αποκαλείται ολοκληρωτικό, και τότε απεκαλείτο στρατιωτικό κράτος, αυτό είναι εύκολο. Απλώς κρατάς ένα ρόπαλο (στυλιάρι) πάνω από τα κεφάλια τους και, αν παρεκκλίνουν της γραμμής, τους χτυπάς στο κεφάλι. Όμως, καθώς η κοινωνία γίνεται πιο ελεύθερη και πιο δημοκρατική, χάνεις αυτή την ευχέρεια. Συνεπώς, πρέπει να στραφείς στις τεχνικές της προπαγάνδας. Η λογική είναι σαφής. Η προπαγάνδα είναι για τη δημοκρατία ό,τι είναι το ρόπαλο για το ολοκληρωτικό κράτος. Αυτό είναι σοφό και καλό, διότι, πάλι, το κοινό συμφέρον διαφεύγει της σαστισμένης αγέλης. Δεν μπορούν να το κατανοήσουν.

Η βιομηχανία των δημοσίων σχέσεων όχι μόνο ενστερνίστηκε αυτή την ιδεολογία απερίφραστα, αλλά την έβαλε σε εφαρμογή. Πρόκειται για μια τεράστια βιομηχανία... Το έργο της πάντα ήταν ο έλεγχος του δημόσιου νου. Στη δεκαετία του 1930, πάλι παρουσιάστηκαν μεγάλα προβλήματα, όπως και κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Υπήρχε μια τεράστια οικονομική κρίση (και) σημαντική εργατική οργανωτική κίνηση. Στην πραγματικότητα το 1935 οι εργάτες κέρδισαν την πρώτη τους νομοθετική νίκη, συγκεκριμέ-

να το δικαίωμα να οργανώνονται, βάσει της Πράξεως Wagner. Αυτό δημιούργησε δύο σοβαρά προβλήματα. Πρώτον, η δημοκρατία δυσλειτουργούσε. Η σαστισμένη αγέλη είχε αρχίσει πραγματικά να κερδίζει νομοθετικές νίκες και (η δημοκρατία) δεν είναι φτιαγμένη να λειτουργεί κατ' αυτό τον τρόπο. Το άλλο πρόβλημα ήταν ότι ήταν πια δυνατόν οι άνθρωποι να οργανώνονται. Οι άνθρωποι πρέπει να είναι ατομοποιημένοι και απομονωμένοι και μόνοι. Δεν είναι ταγμένοι να οργανώνονται, γιατί τότε μπορεί να γίνουν κάτι πέρα από θεατές της δράσης. Μπορεί πραγματικά να μετατρέπονται σε συμμετέχοντες, αν πολλοί άνθρωποι με περιορισμένα μέσα κατάφεραν να ενωθούν και να μπουν στην πολιτική αρένα. Αυτό είναι πραγματική απειλή. Μια μείζων αντίδραση υπήρξε από την πλευρά των επιχειρηματιών, για να εξασφαλισθεί ότι αυτή θα είναι η τελευταία νομοθετική νίκη των εργατών και ότι θα είναι η αρχή του τέλους αυτής της δημοκρατικής εκτροπής της λαϊκής οργάνωσης. Πραγματικά, αυτό πέτυχε. Αυτή ήταν η τελευταία νομοθετική νίκη για τους εργάτες... Συζητάμε για την επιχειρηματική κοινότητα, η οποία δαπανά τεράστια ποσά και προσπάθεια και σκέψη στο πώς θ' αντιμετωπίσει αυτά τα προβλήματα μέσω της βιομηχανίας των δημοσίων σχέσεων και άλλων οργανώσεων όπως ο Εθνικός Σύνδεσμος Βιομηχάνων και το Επιχειρηματικό Στρογγυλό Τραπέζι και ούτω καθ' εξής. Ξεκίνησαν το έργο αμέσως, προσπαθώντας να βρουν έναν τρόπο να εξουδετερώσουν αυτές τις δημοκρατικές παρεκκλίσεις.

Η πρώτη δοκιμή έγινε ένα χρόνο αργότερα, το 1936. Υπήρχε μια μεγάλη απεργία, η απεργία κατά της Χαλουβουργίας Bethlehem στη δυτική Πενσυλβάνια, στη Johnstown, στην Κοιλάδα Mohawk. Οι επιχειρηματίες δοκίμασαν μία νέα τεχνική καταστροφής της εργατικής κίνησης, η οποία δούλεψε πολύ καλά. Όχι με αποσπάσματα τραμπούκων και σπάσιμο γονάτων. Αυτό δεν απέδιδε πολύ καλά πια. Αλλά με τα πιο διακριτικά και αποδοτικά μέσα της προπαγάνδας. Η ιδέα ήταν να βρουν τρόπους να μεταστρέψουν το κοινό κατά των απεργών, να παρουσιάσουν τους απεργούς ως διασπαστικούς, βλαβερούς για το κοινό και κατά του κοινού συμφέροντος. Το κοινό συμφέρον είμαστε «εμείς», ο επιχειρηματίας, ο εργάτης, η νοικοκυρά κ.τ.λ. Δηλαδή όλοι «εμείς». Εμείς θέλουμε να είμαστε όλοι μαζί και να έχουμε αρμονία και αμερικανισμό¹ και να δουλεύουμε μαζί κ.τ.λ. Και υπάρχουν και αυτοί οι κακοί οι απεργοί, εκεί πέρα, που είναι διασπαστικοί και δημιουργούν φασαρίες και σπάνε την αρμονία και παραβιάζουν τον αμερικανισμό. Πρέπει να τους σταματήσουμε για να μπορέσουμε να ζήσουμε όλοι μαζί, και ο διευθυντής της επιχειρήσεως κι αυτός που σκουπίζει τα πατώματα, όλοι έχουμε τα ίδια συμφέροντα, μπορούμε όλοι να δουλέψουμε μαζί για τον αμερικανισμό με αρμονία, συμπαθώντας ο ένας τον άλλο. Αυτό ήταν στην ουσία το μήνυμα. Έγινε μια τεράστια προσπάθεια για την προώθησή του... Και δούλεψε, πολύ αποδοτικά. Μάλιστα, αργότερα ονομάστηκε η «Φόρμουλα της Κοιλάδας Mohawk», και εφαρμόστηκε κατ' επανάληψη μέχρις ότου σπάσει η απεργία. Αυτές ονομάστηκαν «επισημονικές μέθοδοι εξουδετέρωσης των απεργιών».

Όλα αυτά είναι πολύ αποτελεσματικά. Συνεχίζονται μέχρι σήμερα. Και δεβαίως έχουν μελετηθεί με προσοχή. Οι άνθρωποι της βιομηχανίας των δημοσίων σχέσεων δεν βρίσκονται εκεί για να κάνουν το κέφι τους. Κάνουν δουλειά. Προσπαθούν να ενσταλάξουν τις κατάλληλες αξίες. Στην πραγματικότητα έχουν μια εικόνα του τι πρέπει να είναι η δημοκρατία: Πρέπει να είναι ένα σύστημα στο οποίο η εξειδικευμένη τάξη έχει εκπαιδευτεί για να δουλεύει στην υπηρεσία των κυρίων, των ανθρώπων που είναι ιδιοκτήτες της κοινωνίας, και το υπόλοιπο της κοινωνίας πρέπει να στερείται κάθε μορφής οργάνωσης, γιατί η οργάνωση φέρνει φασαρία. Πρέπει να κάθονται μόνοι μπροστά στην τηλεόραση και να τους διδώνεται μέσα στο μυαλό το μήνυμα, που λέει ότι η μόνη αξία στη ζωή είναι να έχει κανείς περισσότερα αγαθά ή να ζει κανείς σαν εκείνη την πλούσια οικογένεια της μεσαιάς τάξης που βλέπει (στην τηλεόραση) και να έχει καθώς πρέπει αξίες όπως αρμονία και αμερικανισμό. Μόνο αυτά υπάρχουν στη ζωή...

Η ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΣΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΤΙΜΟΡ

Στο τεύχος 427 του Αντί (12.1.90, σ. 44) ένας αναγνώστης μας αναφέρθηκε στη γενοκτονία που γίνεται στα «μουλωχτά» από τους Ινδονήσιους στο Ανατολικό Τιμόρ. Θεωρούμε υποχρέωσή μας να καταγράψουμε την παρακάτω μαρτυρία, που πήραμε από τα ψιλά των μέσα σελίδων του Ιντερνάσιοναλ Χέραλντ Τρίμπουν (16 Φεβ. '90). Το κείμενο:

«Σ' ένα γράμμα του, που πέρασε από χέρι σε χέρι, πριν φτάσει στη Λισσαβόνα, ο Ρωμαιοκαθολικός επίσκοπος της πρώην πορτογαλικής αποικίας του Ανατολικού Τιμόρ κατέκρινε ως αβάσταχτη την κατάσταση εκεί από απόψεως ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αναφέρει μια ανταπόκριση των Τάιμς της Νέας Υόρκης από την πορτογαλική πρωτεύουσα.

Το γράμμα γράφτηκε στις 7 Ιουνίου (σ.σ. του 1989), δηλαδή τέσσερις μήνες πριν ο Πάπας Ιωάννης Παύλος ο II επισκεφτεί την περιοχή και αποδοκιμάσει τις δολοφονίες από κυβερνητικά στρατεύματα, μετά την προσάρτηση του Ανατολικού Τιμόρ στην Ινδονησία, το 1976.

Το γράμμα από τον μονσινιόρ Κάρολος Φιλίπε Ζιμένες Μπέλο έλεγε: «Πεθαίνουμε ως λαός και ως έθνος».

Η κατάσταση είναι «απολύτως απίστευτη από απόψεως διωγμών και βασανιστηρίων», έγραφε ο επίσκοπος.

Μια άποψη δέχεται ότι, όσο και να υποφέρει ένας λαός, όταν περάσουν τα χρόνια, δύσκολα συμμερίζεται τον πόνο ενός άλλου λαού, που με τη σειρά του περνάει τα ίδια ή ανάλογα πάθη.

Ισχύει αυτό για μας τους Έλληνες; Πάντως ένα πράγμα είναι βέβαιο. Αυτή τη στιγμή στο Ανατολικό Τιμόρ ΓΙΝΕΤΑΙ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ χωρίς να κουνιέται φύλλο!!!

Μέχρις ενός ορισμένου σημείου, αυτό το ιδεώδες επετεύχθη, όμως ποτέ σχεδόν πλήρως... Η σαστισμένη αγέλη δεν δαμάζεται ποτέ εντελώς, έτσι υπάρχει μια συνεχής μάχη. Στη δεκαετία του 1930 ξεσηκώθηκε πάλι, αλλά κατεστάλη. Στη δεκαετία του 1960 υπήρξε ακόμη ένα κύμα διαμαρτυρίας. Υπήρχε και όνομα γι' αυτό. Η εξειδικευμένη τάξη το αποκαλούσε «η κρίση της δημοκρατίας»... Η κρίση ήταν ότι μεγάλα τμήματα του πληθυσμού οργανώνονταν και ήταν ενεργά και προσπαθούσαν να συμμετάσχουν στην πολιτική αρένα... Αυτά όλα είναι δείγματα της επιρροής του πολιτισμού. Παρά την προπαγάνδα, παρά τις προσπάθειες ελέγχου της σκέψης και της κατασκευής συναίνεσης, εν τούτοις μια ικανότητα και προθυμία να κατανοηθούν τα πράγματα, σκεπτικισμός για την εξουσία αυξήθηκαν, οι στάσεις άλλαξαν απέναντι σε πάρα πολλά θέματα. Αυτό γίνεται κάπως σιγά, ίσως ακόμη να κινείται με την ταχύτητα ενός παγετώνος, όμως είναι αισθητό και σημαντικό.

Ας αναφερθούμε, τέλος, σ' αυτό το θέμα (του πολέμου στον Κόλπο). Ας αρχίσω με μια μελέτη του Πανεπιστημίου της Μασαχουσέτης... Έχει μερικά ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Μια από τις ερωτήσεις που ετέθησαν στον κόσμο ήταν αν νομίζουν ότι οι ΗΠΑ πρέπει να επεμβαίνουν στρατιωτικά για να ανατρέψουν παράνομη κατοχή (ξένου εδάφους) ή σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (σ' ένα κράτος). Περίπου δύο προς έναν οι πολίτες των ΗΠΑ νομίζουν ότι πρέπει να επεμβαίνουμε... Εάν οι ΗΠΑ ακολουθούσαν αυτή τη συμβουλή, τότε θα έπρεπε να δομολογήσουμε το Ελ Σαλβαδόρ, τη Γουατεμάλα, την Ινδονησία, τη Δαμασκό, το Τελ Αβίβ, το Κέιπταουν, την Τουρκία, την Ουάσιγκτον και ολόκληρη λίστα από άλλα κράτη (γέλωτες, χειροκροτήματα). Αυτές όλες είναι περιπτώσεις παράνομης κατοχής και σοβαρών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων...

Η ινδονησιακή εισβολή στο Ανατολικό Τιμόρ εξολόθρεψε 200.000 ανθρώπους⁴. Αυτή υποστηρίχθηκε σθεναρά από τις ΗΠΑ και συνεχίζεται με μέγιστη διπλωματική και στρατιωτική υποστήριξη από τις ΗΠΑ.

Αυτό σας λέει πόσο καλά λειτουργεί ένα σύστημα προπαγάνδας. Οι άνθρωποι μπορούν να πιστέψουν ότι, όταν χρησιμοποιούμε βία κατά του Ιράκ στο Κουβέιτ, αυτό το κάνουμε διότι πραγματικά τηρούμε την αρχή που λέει ότι παράνομη κατοχή και παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πρέπει να αντιμετωπίζονται με βία. Δεν βλέπουν τι θα εσήμαινε αν ετηρείτο αυτή η αρχή, διότι ο κόσμος, όπως παρουσιάζεται σ' αυτούς, δεν περιλαμβάνει τις περιπτώσεις στις οποίες έχει εφαρμογή αυτή η αρχή. Αυτό είναι επιτυχία της προπαγάνδας πολύ θεαματικού τύπου... Προεβλήθησαν λόγοι για τον πόλεμο (στον Κόλπο). Οι λόγοι είναι: οι εισβολείς δεν μπορεί ν' ανταμείβονται και η επιθετικότητα πρέπει ν' ανατρέπεται με γρήγορη καταφυγή στη βία... Βασικά δεν προεβλήθη άλλος λόγος. Είναι δυνατό να είναι αυτός ο λόγος για τον πόλεμο; Τηρούν οι ΗΠΑ αυτή την αρχή, ότι οι εισβολείς δεν πρέπει ν' ανταμείβονται και η επιθετικότητα πρέπει ν' ανατρέπεται με γρήγορη καταφυγή στη βία; Δεν θα προσβάλω τη νοημοσύνη σας διεξερχόμενος τα γεγονότα, όμως η αλήθεια είναι ότι αυτοί οι ισχυρισμοί μπορούν να ανατραπούν μέσα σε δύο λεπτά από έναν εγγράμματο τηνέιτσερ. Όμως ποτέ δεν αντεκρούστησαν. Ρίξτε μια ματιά στα μέσα ενημέρωσης, τους φιλελεύθερους σχολιαστές, τους ανθρώπους που κατέθεσαν στο Κογκρέσσο και δείτε εάν κανένας αμφισβήτησε την υπόθεση ότι οι ΗΠΑ τηρούν αυτές τις αρχές...

Προσέξτε ότι αυτό δεν διαφέρει καθόλου από το ό,τι η Επιτροπή Steel έκανε το 1916-17, όταν μέσα σε έξι μήνες μετέστρεψε έναν ειρηνιστικό λαό σε παραληρούντες υστερικούς... Οι τεχνικές μπορεί να είναι πιο ραφιναρισμένες, και υπάρχει και η τηλεόραση και πάνε πολλά χρήματα γι' αυτό, όμως είναι αρκετά παραδοσιακό. Νομίζω ότι το πρόβλημα δεν είναι απλώς η παραπληροφόρηση και η κρίση στον Κόλπο, για να επανέλθω στην αρχική μου παρατήρηση. Το πρόβλημα είναι πολύ πλατύτερο. Το πρόβλημα είναι αν θέλουμε να ζούμε σε μια ελεύθερη κοινωνία ή θέλουμε να ζούμε κάτω από κάτι που ισοδυναμεί με μια μορφή αυτοεπιβεβλημένου ολοκληρωτισμού, με τη σαστισμένη αγέλη περιθωριοποιημένη, κατευθυνόμενη αλλού, φοβισμένη, κραυγάζοντας πατριωτικά συνθήματα, φοβούμενη για τη ζωή της και θαυμάζοντας με δέος τον ηγέτη που την έσωσε από την καταστροφή, ενώ οι μορφωμένες τάξεις βαδίζουν με το δήμα της χήνας κατά διαταγήν, επαναλαμβάνουν τα συνθήματα τα οποία υποτίθεται ότι πρέπει να επαναλάβουν, η κοινωνία εκφυλίζεται στο εσωτερικό, καταλήγουμε να προσφέρουμε υπηρεσίες ενός μισθοφορικού κράτους επιβολής, ελπίζοντας ότι θα μας πληρώσουν άλλοι για να συντρίψουμε τον κόσμο. Αυτές είναι οι επιλογές. Αυτή είναι η επιλογή που πρέπει να αντιμετωπίσετε. Η απάντηση σ' αυτά τα ερωτήματα βρίσκεται κατά πολύ στα χέρια ανθρώπων ακριβώς όπως εσείς και εγώ.

*Η επιμέλεια επιλογής και μετάφρασης των αποσπασμάτων έγινε από τον ΝΙΚΟ ΡΑΠΤΗ
Ιούνιος 1993*

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(Του επιμεληθέντος την επιλογή και μετάφραση)

1. John Dewey (1859-1952), φιλόσοφος, ψυχολόγος και δάσκαλος που ήταν ένας από τους ιδρυτές της φιλοσοφικής σχολής του Πραγματισμού.
2. Ο Λίπμαν για σχεδόν μισό αιώνα, από το 1920 και δώθε, αποτελούσε τον «πνευματικό πατέρα» των «σοβαρών» ελληνικών εφημερίδων (ιδιοκτητών, δημοσιογράφων και αναγνωστών), κυρίως της Καθημερινής, του Βήματος κτλ., οι οποίες τον αντέγραφαν κατά κόρον. Ο Λίπμαν γαλούχησε την ελληνική «διανόηση» της εποχής αυτής.
3. Το αντίστοιχο του αμερικανισμού σε μας είναι η ελληνορθοδοξία.
4. Η περίπτωση του Ανατολικού Τιμόρ είναι μια από τις πιο τραγικές περιπτώσεις γενοκτονίας του 20ου αιώνα, η οποία συνεχίζεται κι αυτή τη στιγμή. Αν υπάρξουν επιζώντες, σ' αυτό θα έχει βοηθήσει και ο Τσόμσκυ με τα κείμενά του και τις διαλέξεις του όλα αυτά τα χρόνια. Ίσως η μόνη αναφορά που υπάρχει στον ελληνικό Τύπο στην ουσία αυτού του θέματος είναι στο Αντί, τεύχος 427, 12.1.90, σελ. 44 (βλέπε παραπλεύρως).

Το χρονικό μιας... προαναγγελθείσης δολοφονίας

*Το επάγγελμα είναι αυτό του ψυχολόγου. Η δολοφονία ολοκληρώνεται τούτες τις μέρες
από το ελληνικό κράτος. Η προαναγγελία έχει γίνει εδώ και 15 χρόνια...*

της Όλγας Πανοπούλου - Μαράτου

ΤΟ 1978, ο αείμνηστος Σπύρος Δοξιάδης, υπουργός Υγείας τότε και ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένος σε θέματα ψυχικής υγείας, πέρασε ένα Νόμο από τη Βουλή των Ελλήνων (Ν. 991 / 79), ο οποίος κατοχυρώνει τον τίτλο του ψυχολόγου και θέτει τις προϋποθέσεις για την απόκτηση άδειας άσκησης του επαγγέλματος του ψυχολόγου (άδεια απλή και άδεια με ειδικότητα). Για τη σύνταξη και ψήφιση του Νόμου αυτού συνενεργάστηκε με τον μόνο επαγγελματικό φορέα για τους ψυχολόγους, τον Σύλλογο Ελλήνων Ψυχολόγων (Σ.Ε.Ψ.), ο οποίος τότε αριθμούσε 300 μέλη και σήμερα αριθμεί 900 περίπου.

Οι περιπέτειες αρχίζουν την επόμενη της ψήφισης αυτού του Νόμου, όταν το ΔΙΚΑΤΣΑ αρνείται να αναγνωρίσει τα πτυχία ψυχολογίας ομοταγών πανεπιστημίων της αλλοδαπής (π.χ. Sorbonne, University of London, Harvard) και στέλνει τους πτυχιούχους στις Ελληνικές Φιλοσοφικές Σχολές να περάσουν εξετάσεις στη φιλοσοφία, στα παιδαγωγικά, στα αρχαία ελληνικά, σε φιλολογικά μαθήματα, ανάλογα μ' αυτό που είχε στο νου του ο κάθε καθηγητής της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής του ΔΙΚΑΤΣΑ, για να πάρουν ισοτιμία του πτυχίου τους με τα απονεμόμενα από τα ελληνικά Α.Ε.Ι. Το ΔΙΚΑΤΣΑ βασίστηκε στο σκεπτικό ότι μέρος των σπουδών μερικών ενδιαφερομένων ψυχολόγων είχε γίνει σε Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών. Αποφάσισε λοιπόν ότι οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να κάνουν άλλου είδους σπουδές προκειμένου να πάρουν ισοτιμία!

Αυτά γίνονταν ως το σωτήριο έτος 1987, οπότε, με 50 χρόνια καθυστέρηση περίπου, λειτούργησε και στην Ελλάδα το πρώτο Τμήμα Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης. Ός τότε η Ελλάδα και η Αλβανία ήταν οι μόνες χώρες της Ευρώπης χωρίς τμήμα Ψυχολογίας.

Στο Τμήμα αυτό προ-αναγγέλλεται η δεύτερη περίοδος προετοιμασίας της δολοφονίας. Εν τω μεταξύ, όλοι οι ψυχολόγοι της Ελλάδας, με ή χωρίς ισοτιμία από το ΔΙΚΑΤΣΑ, πάντως όλοι με πτυχίο Πανεπιστημίου ομοταγούς με τα ελληνικά, είναι παράνομοι! Κι' αυτό γιατί ο Νόμος 991 προβλέπει ότι μόνον ο κάτοχος άδειας (ή αηδίας;) μπορεί να φέρει τον τίτλο του ψυχολόγου και να ασκεί το επάγγελμα. Ερωτήσεις προς το αρμόδιο υπουργείο παίρνουν την απάντηση ότι ο Νόμος ισχύει αλλά είναι ανενεργός.

Η ψυχολογία του καφεενείου

Το 1988 λοιπόν εκλέγεται σε θέση αναπληρωτή καθηγητή στο Τμήμα

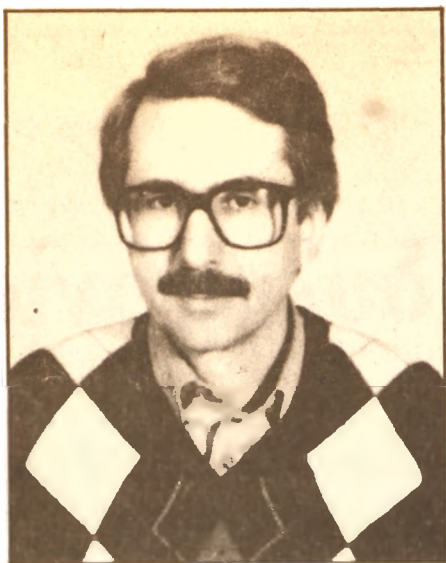
Η Όλγα Πανοπούλου-Μαράτου είναι αναπληρώτρια καθηγήτρια Κλινικής Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, πτυχιούχος και διδάκτωρ του Πανεπιστημίου της Γενεύης, με ισοτιμία, αλλά χωρίς αντιστοιχία (ευτυχώς)!

Ψυχολογίας της Κρήτης ψυχίατρος - νευροφυσιολόγος για να διδάξει το γνωστικό αντικείμενο της Κλινικής Ψυχολογίας, δηλαδή εντελώς ακατάλληλος, γιατί έχει κάνει όλες τις σπουδές του σε άλλον επιστημονικό κλάδο (στην Ιατρική και όχι στην Ψυχολογία). Ός σήμερα είναι ο μόνος καθηγητής με μονιμότητα στο Τμήμα αυτό. Τα πρακτικά της εκλογής του είναι ένα μνημείο στο θέατρο του παραλόγου. Ψυχολόγοι και μη, εκλέκτορες λένε: «Δεν κάνω διάκριση μεταξύ κλινικού ψυχολόγου και ψυχιάτρου. Τα βιβλία την κάνουν και τα Πανεπιστήμια». Λες και οι εκλέκτορες συζητούν κοσμικά σε κάποια πλατεία ή καφεενείο! Άλλος λέει: «... μου εξέφραζε συνεχώς αυτή την επιθυμία του: να μπορέσει να κάνει κάτι στ' χώρο της κλινικής ψυχολογίας... έχουμε έναν άνθρωπο που πραγματικά διακατέχεται από τον πόθο να προσφέρει...». Πιο κάτω κάποιος τους επαναφέρει στην τάξη: «...βασικό μας κριτήριο δεν είναι η ικανοποίηση των επιθυμιών των υποψηφίων» και άλλος επανέρχεται δριμύτερος: «...έχει οπωσδήποτε άλλον προσανατολισμό απ' ό,τι ένας κλινικός ψυχολόγος...», και άλλος εκλέκτορας: «άλλο κλινική ψυχολογία και άλλο ψυχίατρος». Και το αποκορύφωμα: «Θα αναγκαστεί να διδάξει μαθήματα για τα οποία θα πρέπει να ανοίξει βιβλίο για πρώτη φορά!». Αυτοί λοιπόν οι εκλέκτορες στο τέλος, άγνωστο για ποιούς λόγους τελικά, τον ψηφίζουν, πλην ενός, μερικοί μάλιστα με χαρά, αγνοώντας και το Νόμο 1268, που απαιτεί να έχει ο υποψήφιος διδακτορικό δίπλωμα στο γνωστικό αντικείμενο της υπό προκήρυξη θέσης².

Και, όπως ήταν φυσικό, ο νεοεκλεγείς ψυχίατρος, αναπληρωτής καθηγητής Κλινικής Ψυχολογίας, διαμορφώνει πρόγραμμα σπουδών, χωρίς να έχει προλάβει να διαβάσει ψυχολογία. Γι' αυτό καλεί συνεργάτες που διδάσκουν υπερβατικό διαλογισμό σε κλειστές αίθουσες με φωτογραφία του Maharishi, ή κάνουν μαραθώνια μαθήματα τα Σαββατοκύριακα γιατί λείπουν για μήνες στο εξωτερικό κ.λπ. κ.λπ. Διδάσκει δε ο ίδιος αυτά που ξέρει: «Ψυχοφαρμακολογία», «Ατομική ψυχοθεραπεία», «Ομαδική ψυχοθεραπεία»... μαθήματα κατά την άποψή του απαραίτητα στο προπτυχιακό επίπεδο σε νέους 20-22 ετών, τα οποία δεν διδάσκονται βέβαια σε προπτυχιακό επίπεδο.

Τι κρίμα, γιατί το τμήμα έχει ενδιαφερόμενους φοιτητές και μερικούς νέους διδάσκοντες, που μπορούν να προσφέρουν, αλλά πως να κινηθούν όταν ο εν λόγω ψυχίατρος είναι και πρόεδρος του τμήματος;

Η τρίτη φάση της προαναγγελίας της δολοφονίας είναι και η πιο πρόσφατη. Ο ψυχίατρος, αναπληρωτής καθηγητής Κλινικής Ψυχολογίας, δεν αρκείται σ' αυτά που έχει, αλλά διορίζεται και στο ΔΙΚΑΤΣΑ και αποδέχεται τη θέση, που τον εξουσιοδοτεί να αποφασίζει ποιοι ψυχολόγοι, με πτυχία από το εξωτερικό, θα πάρουν ισοτιμία αλλά και αντιστοιχία των σπουδών τους με αυτές που παρέχονται στο τμήμα της Κρήτης. «Γιάννης κερνάει και Γιάννης

Όλα τα βιβλία
του ΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΥ
Από τη ΝΕΦΕΛΗ

Ποίηση

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΓΑΤΩΝ
ΠΟΙΗΜΑΤΑ 1950-1980
ΞΕΝΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Πεζά

ΠΑΡ' ΟΛΑ ΑΥΤΑ
ΜΙΚΡΑ ΒΗΜΑΤΑ
ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΚΑΥΣΩΝΑ
ΤΟΛΜΗΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ
ΛΙΣΤΕΣ - Το παιχνίδι με τους καταλόγους

Φιλοσοφία

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ
Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ
Ο ΕΛΛΗΝΑΣ ΒΟΥΔΔΑΣ
ΤΟ ΑΠΟΛΥΤΟ ΚΑΙ ΤΟ ΤΑΒΛΙ

Μελέτες - Άρθρα - Δοκίμια

ΔΟΚΙΜΙΑ Ι - ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ
ΚΟΙΝΟΤΟΠΙΕΣ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ
ΟΙ ΝΕΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ
ΚΙ ΕΣΕΙΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΗΣ ΓΙΟΧΑΝ ΣΕΜΠΑΣΤΙΑΝ
ΠΑΡΑΚΜΗ ΚΑΙ ΠΤΩΣΗ ΤΗΣ Ν.Δ.
Η ΧΑΜΕΝΗ ΤΑΞΗ
Η ΚΟΥΤΣΟΚΩΣΤΑΙΝΑ

Σάτιρα

ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ
Η ΔΥΣΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΝΑ ΕΙΣΑΙ ΕΛΛΗΝΑΣ
Η ΧΩΡΑ ΤΟΥ ΕΔΩ ΚΑΙ ΤΩΡΑ

Φωτογραφία

ΤΟ ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΓΑΤΩΝ

1953-1993

ΣΑΡΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ
ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΥ

Έκδόσεις Νεφέλη

ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 9 - ΑΘΗΝΑ 106 79
ΤΗΛ.: 3639962 - 3607744

πίνει»! Για να το πετύχει, στέλνει κάτοχο διδακτορικού διπλώματος στην ψυχολογία να περάσει εξετάσεις σε 11 μαθήματα, κάτοχο Master στην Ψυχολογία, να περάσει εξετάσεις σε 40 μαθήματα (ναι-σαράντα!), κάτοχο DEA στη Ψυχολογία, να περάσει εξετάσεις σε 7 μαθήματα, και άλλον με τα ίδια προσόντα, σε 12 μαθήματα'...

και φτάνουμε έτσι στην τελευταία πράξη του δράματος, η οποία παίχτηκε αυτές τις μέρες: Το ΚΕΣΥ, καταπατώντας κάθε έννοια δικαίου και δεοντολογίας, συγκροτεί επιτροπή, που θα εισηγηθεί στο ΚΕΣΥ ποιοι έχουν τις νόμιμες προϋποθέσεις για να πάρουν άδεια άσκησης του επαγγέλματος του ψυχολόγου, ποιοι πρέπει να παραπεμφθούν σε εξετάσεις και ποιοι θα είναι οι εξεταστές. Η επιτροπή αποτελείται από τους εξής «ψυχολόγους»: τον αναπληρωτή καθηγητή Κλινικής Ψυχολογίας-ψυχίατρο, άλλον ένα ψυχίατρο, επίκουρο καθηγητή Ψυχιατρικής στην Ιατρική Σχολή, έναν καθηγητή Ψυχολογίας-ψυχολόγο, έναν διευθυντή του υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, τη γραμματέα του Δ.Σ. του ΔΙΚΑΤΣΑ, τον εκπρόσωπο του Συλλόγου Ελλήνων Ψυχολόγων-ψυχολόγο, τον νομικό σύμβουλο του ΚΕΣΥ, και μια εκπρόσωπο του νεο-ιδρυθέντος «Συλλόγου Πανεπιστημιακών Ελλήνων Ψυχολόγων».

«Έχω μια... ψυχολογία»!

Άθροισμα: 3 ψυχολόγοι - 5 «άλλες δυνάμεις»! Το σύλλογο με τον βαρύγδουπο τίτλο «Σύλλογος Πανεπιστημιακών Ελλήνων Ψυχολόγων» απαρτίζουν μέχρι στιγμής απόφοιτοι του Πανεπιστημίου Κρήτης. Γιατί πανεπιστημιακοί... αναρωτιόμαστε εμείς οι άλλοι ψυχολόγοι, που είμαστε απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης όπως αυτοί, και Έλληνες, όπως αυτοί, αλλά και πανεπιστημιακοί, δηλαδή καθηγητές στα πανεπιστήμια, όπως δεν είναι αυτοί; Τι συμβαίνει; Και αυτόν τον τίτλο θα μας τον τσαλακώσουν ο κ. ψυχίατρος και μερικοί απόφοιτοί του; Ή μήπως ο κ. αναπληρωτής καθηγητής δεν ξέρει καλά ελληνικά και τους παρέσυρε;

Τη σύνθεση της επιτροπής κατήγγειλαν ο Σύλλογος Ελλήνων Ψυχολόγων, η Ελληνική Ψυχολογική Εταιρεία και 15 πανεπιστημιακοί ψυχολόγοι (πραγματικοί αυτή τη φορά, απ' αυτούς δηλαδή που διδάσκουν στα ΑΕΙ).

Κανείς δεν πτοήθηκε από τις καταγγελίες, και η δολοφονία του επαγγέλματος ολοκληρώθηκε την Τετάρτη, 14 Ιουλίου 1993, όταν τα μέλη της επιτροπής (έλειπε ο καθηγητής - ψυχολόγος, και ο εκπρόσωπος του ΣΕΨ - ψυχολόγος ήταν απλώς παρών για να καταγγέλλει τις αποφάσεις της) αποφάσισαν να εισηγηθούν να πάρουν άδεια 13 απόφοιτοι του Πανεπιστημίου Κρήτης και συζήτησαν να στείλουν τους ψυχολόγους που έχουν ισοτιμία από το ΔΙΚΑΤΣΑ και εργάζονται χρόνια ως ψυχολόγοι, στο ΔΙΚΑΤΣΑ, για να αντιστοιχίσει το πτυχίο τους με αυτό της Κρήτης!!!

Αυτά τα απίστευτα συμβαίνουν στην Ελλάδα του 1993. Τριτοκοσμικά; Όχι οξεία. Δεν μπορούμε να πούμε ότι όλα αυτά συμβαίνουν από έλλειψη γνώσεων, μάλλον συμβαίνουν από έλλειψη φιλότιμου, ή αλλιώς μπέσας, ή αλλιώς ήθους και σεβασμού μιας στοιχειώδους δεοντολογίας. Τι θα έκαναν άραγε οι γιατροί του ΚΕΣΥ ή οι δικηγόροι του ΔΙΚΑΤΣΑ αν τους έφτιαχναν μια επιτροπή, με συντριπτική πλειοψηφία ατόμων άσχετων προς το επάγγελμά τους, που θα γνωμοδοτούσε για την άδεια άσκησης του επαγγέλματός τους; Σε ποιο μέρος του κόσμου η άδεια άσκησης των ψυχολόγων αποφασίζεται ερήμην τους;

Ηχεί συνειρμικά στα αυτιά μου: «Ψυχολόγοι όλης της χώρας ενωθείτε... μας διάζουν»!

1. Τα γραφόμενα σε εισαγωγικά είναι απάνθισμα από τα πρακτικά του ειδικού εκλεκτορικού σώματος για την πλήρωση θέσεων ΔΕΠ του Τμήματος Ψυχολογίας της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Κρήτης, 29.6.'88, σελ. 8,13,14,17,18 και 20.
2. Η υπόθεση βρίσκεται στο Συμβούλιο Επικρατείας, μετά από προσφυγή συνυποψηφίου του και του Συλλόγου Ελλήνων Ψυχολόγων.
3. Τα στοιχεία βρίσκονται στη διάθεση του «Αντί».
4. Απόφ. ΔΥ 1Α / 26346-30.6.'93.

«Να τι θέλω να φύγει
από την Αθήνα»: τίτλος
έρευνας στην
Ελευθεροτυπία της
4ης / 8 / 93, στο
επίκεντρο του
πολιτιστικού ένθετου.

Κατατίθενται «οι
επιθυμίες»
πνευματικών
ανθρώπων και
καλλιτεχνών.

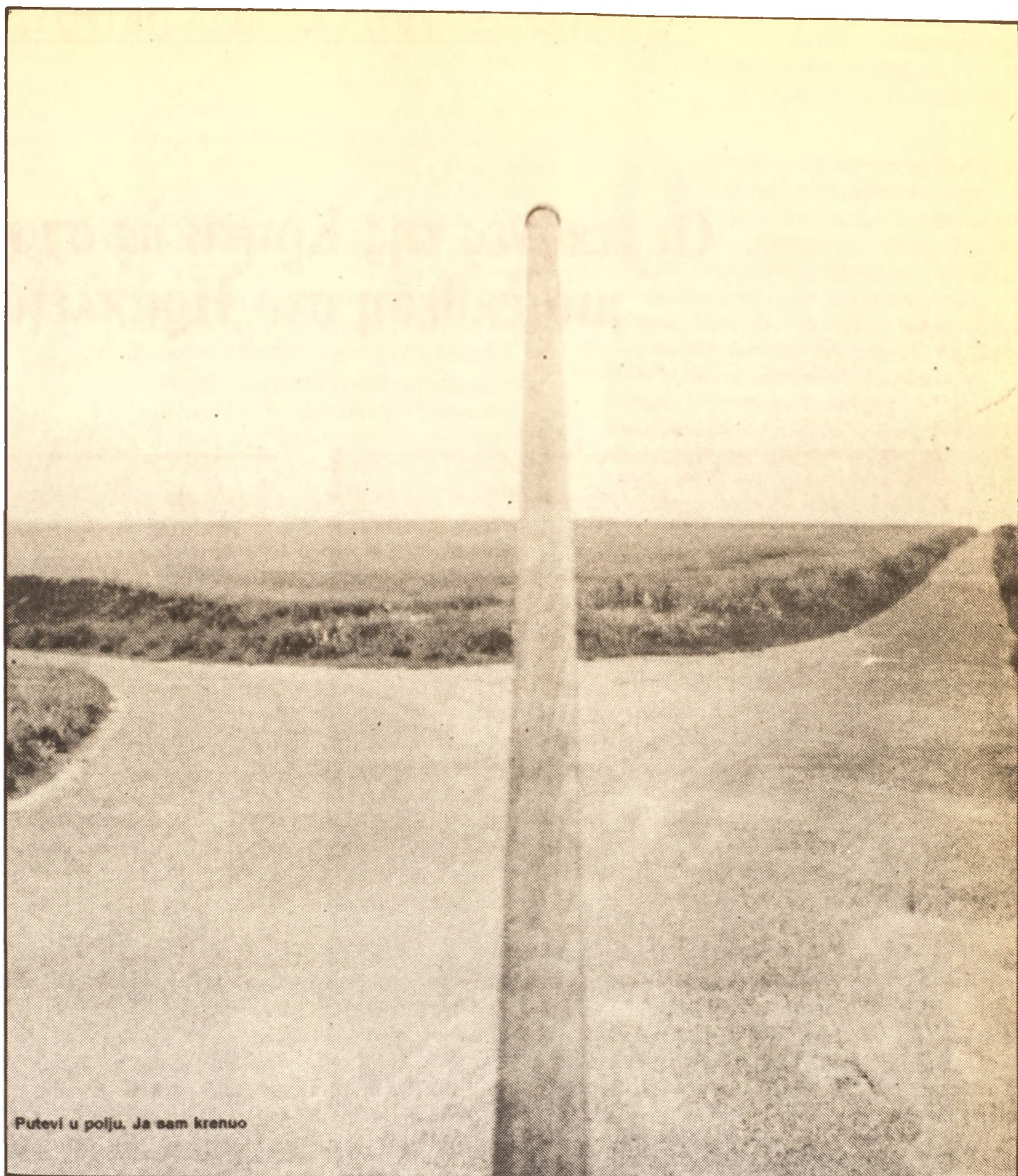
Συναρπαστική και
πρωτότυπη η έρευνα,
μας προκαλεί να
συνεισφέρουμε. Πέραν
λοιπόν όσων
εξοστρακίζουν οι
ερωτώμενοι, καλό θα
ήταν να λείψουν από το
κλεινόν άστυ τα
ακόλουθα ήσσονος
σημασίας: τα σαλόνια
εφημερίδων όπου η
κοινοτοπία διεκδικεί
μια ιδεώδη
ευρυχωρία· τα
αθροίσματα «εγκύρων»
απόψεων· ο βαρύτατα
ιδεολογικός και κενός
περιεχομένου όρος
«πνευματικοί

άνθρωποι» (κατ'
αντιδιαστολήν μάλιστα
προς τους καλλιτέχνες)·

ο επιμερισμός της
εύαισθησίας στους εκ
φήμης (άρα
αναγνωρισμένα)

ευαίσθητους· οι
έρευνες. Διατυπώνουμε
την επιθυμία μας με την
ελπίδα ότι η

δημοσιοποίησή της (οι
επιθυμίες θα είναι
εφεξής δημόσιες ή δεν
θα υπάρχουν) μας
προσγράφει είτε στους
πνευματικούς
ανθρώπους είτε στους
καλλιτέχνες – διαλέγετε
και επικυρώνετε.

Putevi u polju. Ja sam krenuo

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΗΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΚΕΝΟ

Το μεγάλο κενό είναι το κενό του πολιτισμού σε μια χώρα, της οποίας το αποτρόπαιο παρόν προοιωνίζεται ένα ακόμα ζοφερότερο μέλλον. Κι όμως. Στην πρώην Γιουγκοσλαβία ο πολιτισμός είναι βασικός τρόπος αντίστασης των πολιτών. Γράφει ειδικά για το ANTI η τεχνοκριτικός και ιστορικός της Τέχνης Ιρίνα Σούμποτιτς.

ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

Προσέγγιση μιας από τις πολλές πτυχές του έργου του Σικελιανού από τη Στυλιανή Παντελιά. Και ρεπορτάζ για το σπίτι του στην Κηφισιά που καταστρέφεται.

ΚΡΗΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Τη ζωγραφική μιας μακράς περιόδου στην Κρήτη, 15ος-17ος αι., παρουσιάζει η Έκθεση Εικόνων της Κρητικής Σχολής, που ξεκινά στο Ηράκλειο στις 15 Σεπτεμβρίου.

Η φίλη και συνεργάτις μας Πολύνα Γκιόκα απέκτησε ένα υγιέστατο αγοράκι. Από το ANTI και τους συνεργάτες του τις θερμότερες ευχές μας.

Οι εικόνες της Κρητικής σχολής: μια έκθεση στο Ηράκλειο

Η εις Ἄδου Κάθοδος. 17ος αι. Μουσείον Μπενάκη

Παναγία Οδηγήτρια. 17ος αι. Μουσείον Μπενάκη

Τη ζωγραφική μιάς μακράς χρονικής περιόδου στην Κρήτη (από τον 15ο έως τον 17ο αιώνα) παρουσιάζει η έκθεση των Εικόνων της Κρητικής Σχολής, που διοργανώνεται από τον Δήμο Ηρακλείου και τη Βικελαία Βιβλιοθήκη με τη συνεργασία της 13ης Εφορίας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και υπό την

πνευματική αιγίδα της Ιεράς Επαρχιακής Συνόδου της Εκκλησίας της Κρήτης.

Στο πλαίσιο της εκθέσεως αυτής, θα πραγματοποιηθεί ένα τριήμερο διεθνές Επιστημονικό Συμπόσιο και, επίσης, θα εκδοθεί ένα πολυσέλιδο Λεύκωμα με τις 210 εικόνες που θα εκτεθούν και με κείμενα γραμμένα

από διακεκριμένους (έλληνες και ξένους) ιστορικούς της Βυζαντινής Τέχνης.

Οι πύλες της εκθέσεως θα είναι ανοιχτές κάθε μέρα από τις 15 Σεπτεμβρίου έως τις 30 Οκτωβρίου στη Βασιλική του Αγίου Μάρκου και στον Ναό της Αγίας Αικατερίνης.

Η ΤΕΧΝΗ των Εικόνων της Κρητικής Σχολής δεν είναι μια τέχνη που υπηρετεί πρακτικές σκοπιμότητες του καθημερινού βίου. Αποσκοπεί στην κάλυψη των μεταφυσικών αναγκών του ανθρώπου και, σε αυτήν την προοπτική, περιέχει και αναδεικνύει τη μεταφυσική διάσταση του κόσμου.

Η τέχνη των Εικόνων της Κρητικής Σχολής επιτρέπει να αποκρυπτογραφήσουμε τη βαθύτερη σχέση της Κρήτης με τη βυζαντινή καλλιτεχνική και πνευματική παράδοση, καθώς και να κατανοήσουμε το αποτέλεσμα και τα όρια της συνάντησης του τόπου μας με τον δυτικό πολιτισμό. Η τέχνη των Εικόνων της Κρητικής Σχολής (που είναι η σημαντικότερη στιγμή της ελληνικής τέχνης μετά την άλωση της Πόλης στα 1453) περιγράφει επίσης το περιβάλλον μέσα στο οποίο πρωτοάνθισε η κορυφαία καλλιτεχνική προσωπικότητα του νεότερου ελληνισμού: ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος. Πλησιάζοντας και γνωρίζοντας την τέχνη των Εικόνων της Κρητικής Σχολής, πλησιάζουμε και γνωρίζουμε την παράδοσή μας – αποκαλύπτουμε ένα βασικό μέρος του ενατού μας στον ενατό μας.

Ο Μανόλης Μπορμπουδάκης, έφορος Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Κρήτης, είχε (μεταξύ άλλων) γράψει για τις *Εικόνες της Κρητικής Σχολής*.

«Οι εικόνες που χρονολογούνται από τους τελευταίους Παλαιολόγειους χρόνους έως και τη Μεταβυζαντινή εποχή φανερώνουν τα στάδια της εξέλιξης που οδήγησε στη διαμόρφωση της Κρητικής Σχολής. Η υψηλή ποιότητα της ζωγραφικής εκτέλεσής μας επιβάλλει να συσχετίσουμε τις δύο παλιότερες εικόνες, της Παναγίας του Μέρωνα και του Χριστού της Ανατολής, με την παράδοση της Κωνσταντινουπολίτικης τέχνης, που η κλασικιστική αισθητική της οφείλεται στην αναβίωση των αξιών της ελληνικής αρχαιότητας. Η επικράτηση της πρωτευουσιάνικης τέχνης συμπίπτει με την ομαδική κάθοδο κωνσταντινουπολιτών ζωγράφων στο ευνοημένο από τις ιστορικές συνθήκες της εποχής νησί. Η κλασικιστική τεχνοτροπία και η λεπτομερειακή τεχνική επεξεργασία, όπως στη μορφή του Χριστού της Ανατολής, είναι τα στοιχεία που θα καθορίσουν την εξέλιξη της κρητικής ζωγραφικής τον 15ο αιώνα.

Άλλες εικόνες, ορισμένοι ζωγραφικοί τρόποι και, κυρίως, η ανήσυχη έκφραση των τραχιών μορφών, είναι στοιχεία που υποδηλώνουν μια ρεαλιστικότερη διάθεση και φανερώνουν την παράλληλη ύπαρξη μιας άλλης τεχνοτροπίας, που έχει χαρακτηριστεί ως “αντικλασική”. Η μορφή του Χριστού στην εικόνα από τη Μονή Χρυσοπηγής πλησιάζει τον τύπο της “ιδανικής ανδρικής ομορφιάς” που θα επικρατήσει στην κρητική ζωγραφική.

Την παράδοση της πρωτευουσιάνικης ζωγραφικής αντιπροσωπεύει η Σταύρωση των Δωριών, της οποίας ο εικονογραφικός τύ-

πος τονίζει τον δογματικό χαρακτήρα της εικόνας, τις λυγρές μορφές που εκφράζουν συγκρατημένη θλίψη και την άψογη τεχνική εκτέλεση. Την ίδια παράδοση συνεχίζει και ο ονομαστός ζωγράφος του 15ου αιώνα Άγγελος, Κωνσταντινουπολίτης πιθανόν, του οποίου το έργο αντανakλά τις αναζητήσεις της δημιουργικής εποχής του. Οι ζωγραφικοί τρόποι που χρησιμοποιεί συνδυάζονται με μια θαυμαστή μικρογραφική δεξιοτεχνία, ενώ η άρτια λεπτομερειακή επεξεργασία και η σχηματική χρήση των άσπρων φώτων προάγουν τις τεχνικές μεθόδους που θα καθιερωθούν τελικά στην Κρητική Σχολή.

Η ώριμη Κρητική Σχολή του 16ου αιώνα διαμορφώνεται οριστικά με το έργο του Θεοφάνη του Κρητός στην τοιχογραφία και του Μιχαήλ Δαμασκηνού στη φορητή εικόνα. Στη Θεοτόκο τη Βάτο του Δαμασκηνού της Αγίας Αικατερίνης διαπιστώνεται μερική μόνο διείσδυση ιταλικών επιδράσεων.

Όμως, η σε υψηλότερο βαθμό αποδοχή του βενετσιάνικου μανιερισμού στην τεχνοτροπική διάρθρωση άλλων έργων του Δαμασκηνού θα έχει τεράστιες συνέπειες στην παραιτέρω εξέλιξη της Κρητικής Σχολής. Τα τεχνοτροπικά γνωρίσματα και η τεχνική επεξεργασία, που προϋποθέτουν και την ιταλική εμπειρία του ζωγράφου, είναι τα στοιχεία που επιτρέπουν να αποδώσουμε την εικόνα του Αγίου Συμεών του Θεοδόχου στον Δαμασκηνό. Τη συνειδητή επιστροφή της επόμενης γενιάς στις αξίες της παράδοσης φανερώνει η εικόνα του Προδρόμου του Φραγγιά Καβερτζά – μια εξέλιξη που παραλληλίζεται με την επάνοδο του ορθοδόξου κόσμου στις αξίες της παράδοσης από τις αρχές του 17ου αιώνα.

Η Άλωση του Χάνδακα από τους Τούρκους σήμανε την πτώση του κόσμου της Κρητικής Αναγέννησης και, σταδιακά, το τέλος της παράδοσης της κρητικής ζωγραφικής.»

ΟΙ Εικόνες της Κρητικής Σχολής δεν περιορίζονται μόνο σε εκείνες που βρίσκονται σήμερα στα ιστορικά Μοναστήρια της Κρήτης. Η ακτινοβολία της τέχνης τους υπερβαίνει τα τοπικά και τα εθνικά σύνορα και φθάνει ίσαμε την Ιταλία και τη μακρινή Ρωσία: από το Μουσείο του Ερμιτάζ της Πετρούπολης, το Μουσείο Ρουμπλιώφ, το Ιστορικό Μουσείο της Μόσχας, το Μουσείο του Κρεμλίνου, ίσαμε το Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών και το Μουσείο Μπενάκη, τη Μακεδονία, τα Δωδεκάνησα και τη Μήλο. Όλες αυτές οι εικόνες θα παρουσιαστούν στην έκθεση, και όλοι οφείλουμε την τέχνη τους να την γνωρίσουμε – έχουμε τώρα τη μοναδική ευκαιρία.

Η τέχνη των Εικόνων της Κρητικής Σχολής έχει ένα ουσιαστικό παρόν και συνάμα καθρεφτίζει το πρόσωπο ενός πολιτισμού που άντεξε και εξακολουθεί να αντέχει στην πρόκληση του χρόνου: το πρόσωπο ενός πολιτισμού που εμείς οι ίδιοι δημιουργήσαμε κάποτε και που πολύ λίγο εμείς οι ίδιοι κατανοούμε.

Στο Ηράκλειο της Κρήτης λοιπόν οι πύλες της εκθέσεως των Εικόνων της Κρητικής Σχολής θα είναι ανοικτές κάθε μέρα από τις 15 Σεπτεμβρίου έως τις 30 Οκτωβρίου στη Βασιλική του Αγίου Μάρκου και στον Ναό της Αγίας Αικατερίνης.

ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ:
Ιστορία μιας γραμμής

ΜΙΛΤΟΣ ΣΚΟΥΡΑΣ:
Ιστορία μιας γραμμής

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ • ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΠΕ
ΖΑΛΟΓΓΟΥ 6 • 106 78 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 3645133 FAX: 3607878

Το κενό του πολιτισμού

της Ίρινα Σούμποτιτς*

Οι επιπτώσεις του εμπάργκο στην επιστημονική και καλλιτεχνική ζωή της Σερβίας είναι τρομακτικές. Παρ' όλα αυτά, οι αποκλεισμένοι στην πρώην Γιουγκοσλαβία, κάνουν απεγνωσμένες προσπάθειες να οργανώσουν την καθημερινότητά τους, να διοχετεύσουν τις δημιουργικές τους ικμάδες, να ζήσουν. Η τεχνοκριτικός και ιστορικός της τέχνης Ίρινα Σούμποτιτς, από το Βελιγράδι, καταθέτει μια συγκλονιστική μαρτυρία.

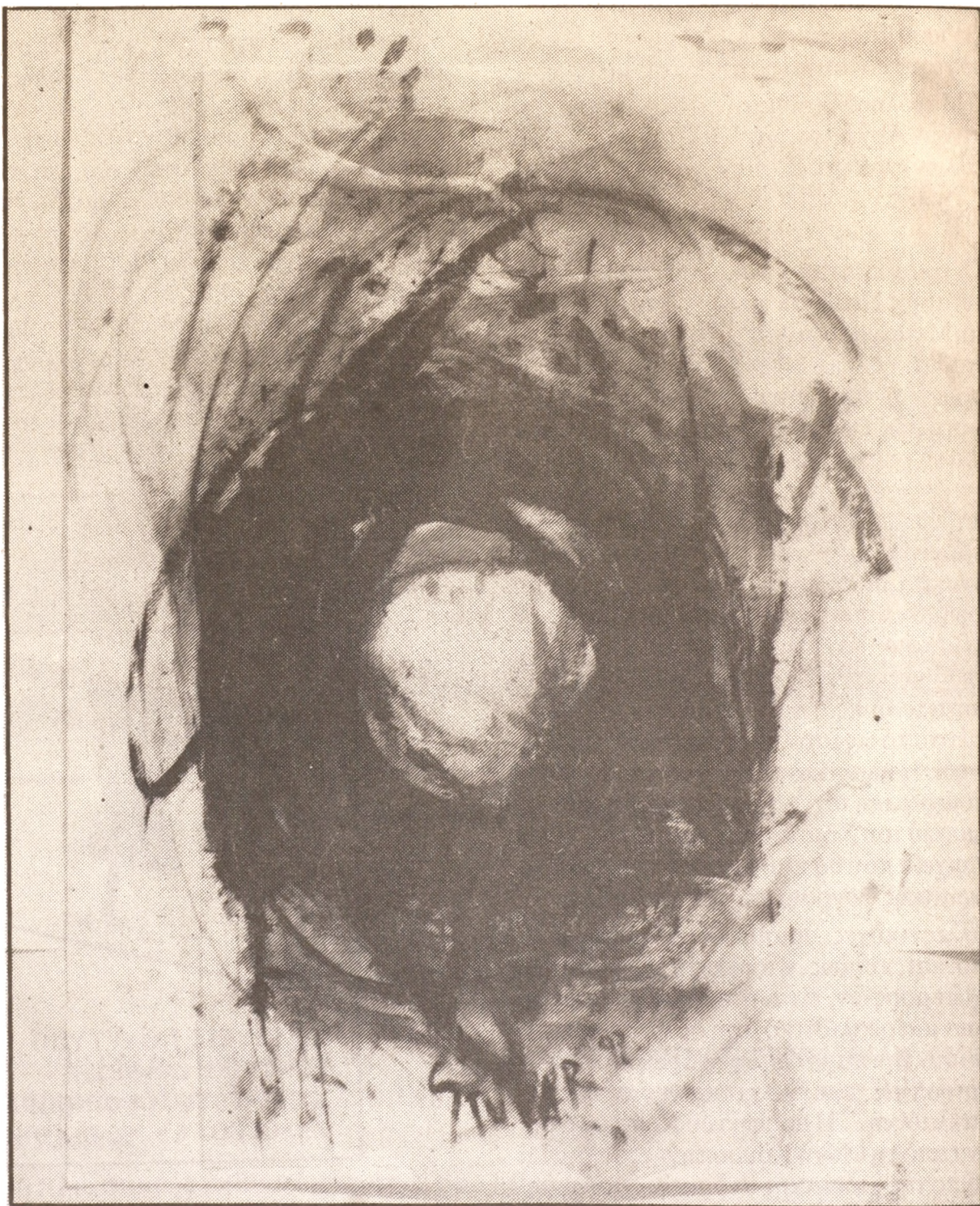
Η ζωή στις περιοχές της πρώην και νυν Γιουγκοσλαβίας από μακριά ασφαλώς μοιάζει με κόλαση. Και για μας θα ήταν κόλαση εάν δεν προσαρμοζόμασταν σιγά σιγά στις συνθήκες της καθημερινότητας. Σήμερα έχουμε σχεδόν ξεχάσει τι σημαίνει αυτό στην πραγματικότητα... Οι οικονομικές κυρώσεις και το εμπάργκο εκ μέρους του συνόλου της διεθνούς κοινότητας επιβάλλονται in abstracto, ως ένα αφηρημένο φαινόμενο και πείραμα πάνω σε ανθρώπινες ζωές και είναι δύσκολο να διασαφηνιστεί ποιες είναι οι επιπτώσεις τους στην καθημερινή ζωή. Όμως, στις συνθήκες που μας περιβάλλουν σήμερα, μπορούμε απλά και με σαφήνεια να εξηγήσουμε ότι αυτές οι κυρώσεις αγγίζουν λιγότερο απ' όλους αυτούς που τις προκάλεσαν και σ' αυτούς έχουν τις μικρότερες επιπτώσεις, ενώ είναι μέγιστες για τον απλό και λιγότερο συνειδητοποιημένο λαό, ο οποίος είναι ήδη φτωχός εξαιτίας της κακής κομμουνιστικής και μετακομμουνιστικής οικονομικής διαχείρισης. Και, όπως είναι αυτονόητο, είναι μέγιστες οι επιπτώσεις και στον κόσμο των διανοουμένων.

Χάρη σ' αυτόν τον απομονωτισμό, στον οποίο, προς φρίκη μας, συμπεριελήφθησαν και το πεδίο του πολιτισμού και της τέχνης, που αποτελούν παγκόσμιο παράγοντα συνδέσμου των ανθρώπων, αναπτύσσονται ανεξέλεγκτα στον δικό μας χώρο ο πρωτογονισμός, η ξενοφοβία, και όλες οι υπόλοιπες, προ καιρού ξεπερασμένες στον πολιτισμένο κόσμο, αρνητικές τάσεις που σ' αυτόν τον απεχθή πόλεμο ανέδειξαν σ' όλα τα μέρη της νυν και πρώην Γιουγκοσλαβίας φρικαλέες καταστροφικές εσωτερικές δυνάμεις. Αυτό το αισθανόμαστε σήμερα και στην καθημερινή ζωή, διότι είμαστε περικυκλωμένοι από τα ίχνη αυτών των καταστροφών, έστω κι αν η Σερβία δεν βρίσκεται επίσημα σε πόλεμο.

Η ιστορία δεν συγχωρεί

Εκατοντάδες χιλιάδες νεκροί, ακρωτηριασμένοι, τραυματίες, ανάπηροι και άλλοι τόσοι πρόσφυγες, διασκορπισμένοι σε όλες τις περιοχές μας και στις χώρες της Ευρώπης, στον Καναδά, στην Αυστραλία. Ποτάμια από νέους, ταλαντούχους και μορφωμένους, αντί για το όπλο επέλεξαν τη φυγή, συχνά

*Η Ίρινα Σούμποτιτς είναι καθηγήτρια της Ιστορίας της Τέχνης, έγκυρη τεχνοκριτικός και επιμελήτρια του Εθνικού Μουσείου του Βελιγραδίου, υπεύθυνη για τον τομέα της σύγχρονης ευρωπαϊκής ζωγραφικής, ειδικότερα για θέματα της ιστορικής πρωτοπορίας του 20ου αιώνα. Το παρακάτω κείμενο γράφτηκε τον Μάρτιο του 1993 μετά από παράκληση της φίλης ζωγράφου Σλομποντάνκας Στούπαρ που σήμερα ζει στην Αθήνα, ειδικά για το ANTI. Άλλωστε για το τέλος Οκτωβρίου ο χώρος τέχνης *Εύπορος* προγραμματίζει έκθεση έξι ζωγράφων από το Βελιγράδι, δημιουργών που είχαν ή έχουν κάποια σχέση με την Ελλάδα.

Έργο της Slobodanka Stupar: «Blue door», 1992

κάτω από απάνθρωπες συνθήκες, αναζητώντας κάποιες νέες ρίζες, μια νέα ζωή. Σ' αυτόν τον πόλεμο καταστράφηκαν περισσό-

τερα μνημεία πολιτισμού απ' ό,τι στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο – πολύτιμοι πυρήνες της πόλης, αρχεία και βιβλιοθήκες, μουσεία, νε-

ισταφεία, συναγωγές, ορθόδοξα μοναστήρια, καθολικές εκκλησίες, τζαμιά. Διασώζονται ακόμα ίχνη ύπαρξης της κοινής ζωής που εδώ διατηρούνται ανέκαθεν στη μνήμη.

Αυτές τις εθνικές και εθιμο-πολιτιστικές καθαρίσεις λειτουργεί πρώτιστα η ιδιοσυγκρασία της υπαίθρου εναντίον εκείνης των βλεπνών. Η κάθε πλευρά βρίσκει για τον εαυτό της δικαιολογίες προσφέροντάς τις στην άλλη για να κάνει την αρχή, αλλά είναι σαφές ότι η ιστορία κανέναν δεν θα συγχωρέσει. Όπως δεν θα συγχωρήσει ούτε όλους εκείνους τους ανθρώπους καλής θέλησης σ' όλα τα πλάτη της γης, που τόσο πολύ και τόσο άσχημα προσπαθούν να σταματήσουν τον πόλεμο και δεν βρίσκουν τα εργαλεία για την κατάπαυσή του. Όλοι υπέρμετρα μόχθησαν ώστε η σωστή αλήθεια να μην βγει την επιφάνεια και, πράγματι, σήμερα μας αίνεται άπιαστη. Όλοι χειραγωγούν πληροφορίες, και κυρίως τα διεθνή μέσα ενημέρωσης που η φωνή και η εικόνα τους φτάνουν μακριά και τα οποία στην πραγματικότητα καθορίζουν την επίσημη γνώμη του κόσμου. Υπάρχουν πολλές διαφορετικές θεωρίες που εξηγούν γιατί σ' αυτόν τον πόλεμο ο μεγαλύτερο θύμα στάθηκε η αλήθεια, ιδιαίτερα εκείνη η αλήθεια που αφορά τον ερβικό λαό.

Το κενό του πολιτισμού

Ο λαός ακόμα έχει τι να φάει και χρήματα να αγοράσει ψωμί (όταν υπάρχει στους ούρνους...), αλλά η ζωή μας χρειάζεται πολύ περισσότερα. Όλο και περισσότερο νηθίζουμε στο επιφανόμενο της ζωής, το κενό σε όλους τους, ιδίως πνευματικούς, όρους. Βιβλία πλέον δεν αγοράζονται ούτε ιδίδονται (τουλάχιστον όχι στην ποιότητα και τους αριθμούς που υπήρχαν πριν), δεν ανταλλάσσονται δημοσιεύσεις με το εξωτερικό, μας εμποδίζουν να ταξιδεύουμε, να συμμετέχουμε σε επιστημονικές συναντήσεις, να χρησιμοποιούμε βιβλιοθήκες και αρχεία, γκουμέντα και υπερτάσματα από έρευνες συναδέλφων μας. Επί μήνες δεν έρχονται ξένοι, με σπάνια εξαίρεση μεμονωμένων μουσικών ή εργάτες του κινηματογράφου και του θεάτρου, οι οποίοι επιθυμούσαν σε περίοδο το εμπάργκο να προβάλουν την αντίστασή τους στον τρόπο με τον οποίο μωρούνταν ένας ολόκληρος λαός. Είναι εποίθησή μας ότι άδικα και μονόπλευρα ως έχουν αποκλείσει από τον πολιτισμό αυτόν του σύγχρονου κόσμου στον οποίο ανήλθουμε και που, σύμφωνα με τις αρχές του, με τόσο κόπο διαμορφωθήκαμε. Όσο και αν επιθυμούμε να διαδιώσουμε αξιοπρεπώς αυτήν την περίοδο που δεν βλέπουμε το τέλος της, δεν πρέπει να λέμε ψέματα ούτε στους εαυτούς μας ούτε στους άλλους: ζουν αλλά μόνο οι προνομιούχοι του πολέμου.

Εμείς, οι υπόλοιποι, ζούμε δύσκολα και τριημα, με τεράστιους κόπους προσπαθού-

με να διασώσουμε την ταυτότητά μας, τη θέληση, την δύναμη τη δημιουργική μας ενέργεια. Είμαστε τιμωρημένοι όχι μόνο από τη διεθνή κοινότητα, αλλά και από όλους εκείνους που προσφέρουν μια διαφορετική πολιτιστική πρόταση, οι οποίοι είναι ευτυχείς για το ότι μπορούν και καθορίζουν στα τοπικά όρια τα κριτήρια των αξιών τους, οι οποίοι δίαια ψάχνουν εθνικές ταυτότητες και τις προάγουν ως τις μοναδικές κατηγορίες σκέψης και γνώσης. Σ' αυτήν τη μεταβατική περίοδο θα χαθούν πολλά από τα νήματα που μας συνδέουν με την Ευρώπη, αλλά είμαστε πεπεισμένοι ότι και η Ευρώπη θα καταλάβει ότι ακρωτηριάζεται ένα δικό της μέλος. Σε κάποιες άλλες γενιές ανήκει ο αγώνας για έναν ολοκληρωμένο πολιτισμό όπως τον φανταζόμασταν στο τέλος του αιώνα. Η παγκόσμια μεταμοντέρνα αποδόμηση σε μας εκδηλώθηκε ως αφανισμός (της δομής).

Η ποινή που τελειώνει (;)

Πώς να υπάρξεις και να παραμείνεις ο εαυτός σου; Η αντιπολεμική κίνηση είναι ηθική κατηγορία και όχι δύναμη που κάτι μπορεί ν' αλλάξει. Γι' αυτό είναι πολυτιμότερο να στραφεί κανείς στους πρόσφυγες που τον περιτριγυρίζουν, ανάμεσα στους οποίους υπάρχει μεγάλος αριθμός ιδιαίτερα καλλιεργημένων και ικανών ανθρώπων, για τους οποίους είναι συνήθως ήδη αργά για ν' αρχίσουν μια νέα ζωή. Στο Βελιγράδι υπάρχουν όλο και περισσότερες φιλανθρωπικές οργανώσεις που στέλνουν τρόφιμα και φάρμακα στο Σαραγιέβο και σε άλλες εμπόλεμες πόλεις. Αλλά για να μην απομείνουν από τη ζωή μας χλωμά όστρακα, με τις τελευταίες δυνάμεις και ακτίνες ελπίδας πείθουμε του εαυτούς μας ότι ο πόλεμος δεν γίνεται να διαρκέσει επ' άπειρον, και η προδταγή του Καμύ, ότι η πανούκλα πάντοτε επιστρέφει, μπορεί εντέλει να ερμηνευτεί σαν την ποινή που τελειώνει.

Στο τέρμα των σκοτεινών τούνελ δεν βλέπουμε ακόμα μπροστά μας φως, φως που θα μπορούσε να βοηθήσει ώστε ν' αρχίσει η οικοδόμηση μιας καλύτερης και ομορφότερης ζωής, να κλείσουν οι πληγές και να επέλθει σιγά σιγά η λήθη αυτής της Αποκαλυπτικής περιόδου της ζωής μας. Σκέπτεται κανείς τη χριστιανική συγχώρεση;

Το σύνδρομο του Νώε

Παρ' όλα, αυτά, βρίσκουμε δυνάμεις να εργαζόμαστε, να πολεμούμε με άλλα μέσα και όχι με το όπλο. Τα ατελιέ των ζωγράφων δίνουν την καλύτερη απάντηση: ορισμένοι αναζητούν τον στρατευμένο λόγο ή προσωπικό σημάδι απόρριψης της μορφής που χρειάζονται διαυγή αναγνώστη και εκφράζουν βαθιά στρώματα της επικαιρότητας. Μεμονωμένοι καλλιτέχνες, αντίθετα, καταβάλλουν όλες τις δυνάμεις τους για να ξεχά-

σουν τον κόσμο που τους περιβάλλει και διαφεύγουν σε σφαίρες μυσταγωγίας και φαντασίας, χωρίς καμιά επαφή με τη στιγμήαία πραγματικότητα. Μπορεί να βγουν εξαγνισμένοι και εμπλουτισμένοι, η αλήθεια ως σύνδρομο του Νώε... Η νέα κριτική αναπτύσσεται και στην αισώπεια γλώσσα αποδεικνύει την ακεραιότητα των αξιών, τη δυνατότητα αδιάκοπης συμμετοχής στον ευρωπαϊκό πολιτισμό, μη αποδεχόμενη κανενός είδους επικαθορισμούς που συχνά έρχονται από τα δεξιά και τα αριστερά (αν και τώρα αυτοί οι πόλοι προσεγγίζουν ο ένας τον άλλο), οι οποίοι επικαλούνται την εθνική απειλή, την επιστροφή της ορθοδοξίας ή την αναζήτηση ιστορικών ριζών.

Για τα αληθινά έργα τέχνης αυτού του είδους τα λύτρα είναι μόνο παραδικά, εφήμερα αξιώματα. Πραγματοποιούνται συχνά εκθέσεις σε εναλλακτικούς χώρους, εφευρίσκονται νέοι τρόποι επικοινωνίας, συστηματικά, αδύναμα αλλά και με σιγουριά διαμορφώνεται εναλλακτικό πολιτιστικό δίκτυο, κυρίως από νέους δημιουργούς, τόσο στις επιστήμες όσο και στην τέχνη. Αυτός ο παράλληλος κόσμος δεν έχει εξουσία ούτε δύναμη, αλλά έχει πνευματική δυναμική, στην οποία πιστεύουμε ως την αξία αυτού του λαού, ως τον μοναδικό δίκαιο τρόπο δημιουργίας διαλόγου, το σφίξιμο οποιονδήποτε φιλικών χειρών, κάθε σημάδι κατανόησης. Πιθανόν να υπάρχουν τέτοιου είδους προσπάθειες και σε άλλους χώρους, αλλά το Βελιγράδι μπορεί να υπερηφανεύεται ότι διαθέτει δυνάμεις που πολυεπίπεδα αντιδρούν: η φιλειρηνική επιθεώρηση *Pacific*, τα περιοδικά *Η άλλη Σερβία* ή το *Βελιγράδι την νύχτα*, αποδεικνύουν ότι είναι δύσκολο να εισαχθεί η κατηγορία των ασπρόμαυρων σχέσεων εκεί που ακόμα υπάρχουν ο πνευματικός σεβασμός και η διαύγεια για τις ιστορικές και σύγχρονες κατηγορίες.

Να διακοπουν οι κυρώσεις

Απευθυνόμαστε σε φίλους με καλή θέληση και εγρήγορση κάτι να κάνουν: ενημερώστε τον κόσμο ότι το εμπάργκο σκοτώνει ανθρώπους, ότι παιδιά πεθαίνουν στα νοσοκομεία επειδή δεν έχουν φάρμακα και υγειονομικό υλικό, ότι γέροι πεθαίνουν από την πείνα και το κρύο και οι άνθρωποι της διανοήσης και της τέχνης μαραίνονται χωρίς την επαφή με τον κόσμο. Είμαστε πεπεισμένοι ότι και εσείς πιστεύετε ότι τα πολιτικά ρεύματα και σχέσεις δεν πρέπει να χειραγωγούν τους τομείς του πολιτισμού και της τέχνης, οι οποίοι είναι, όπως και στο παρελθόν έτσι και σήμερα, πλούσιοι και πλήρεις μόνο στην πολυπλοκότητα και την παγκοσμιότητά τους. Σας παρακαλούμε να χρησιμοποιήσετε τη φωνή σας για τη διακοπή αυτών των κυρώσεων.

Μετάφραση:
Μαριάννα Δήτσα

Ο πολιτικός Σικελιανός

της Στυλιανής Παντελιά

Το Φθινόπωρο του '36, ο Άγγελος Σικελιανός στέλνει στην Ιωάννα Τσάτσου, που βρίσκεται απομονωμένη στην Αίγινα μετά την επικράτηση του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου, το ποίημα *Φθινόπωρο 1936*. Γράφει, χαρακτηριστικά, η ίδια: «Στο κλίμα της ώρας εκείνης της ανόητης υποδούλωσης, αυτή η καθαρή ποίηση μου έφερε δάκρυα»¹. Στο άρθρο αυτό θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε το ποίημα και να αποδείξουμε ότι, εκτός από καθαρή (λυρική) ποίηση, το *Φθινόπωρο 1936* είναι και μια έμμεση μαρτυρία. Το *Φθινόπωρο 1936* εκφράζει τη στάση του ποιητή, αλλά και τη γενικότερη στάση των Ελλήνων διανοουμένων, απέναντι στην πολιτική πραγματικότητα της 4ης Αυγούστου. Ως ένδειξη χρησιμοποιούμε τον χρονικό προσδιορισμό –1936– για τον οποίο θα προσπαθήσουμε επίσης να αποδείξουμε ότι δεν είναι τυχαίος, αλλά ότι το έτος αυτό αποτελεί αφετηρία –ή καλύτερα προετοιμασία– της συμμετοχής του ποιητή στα δραματικά γεγονότα που σημαδεύουν το τέλος της δεκαετίας του '30 στην Ελλάδα και στην Ευρώπη και κρατούν άγρυπνη τη συνείδησή του ως τη στιγμή του θανάτου του, στις 19 Ιουνίου του 1951.

Πρέπει, εισαγωγικά, να σημειώσουμε ότι ο Α. Σικελιανός συμμετέχει στα γεγονότα της εποχής του με έναν ιδιότυπο, ποιητικά αυθεντικό τρόπο. Προσπαθεί, όπως εξηγεί ο ίδιος στον «Πρόλογο» του *Λυρικού Βίου*, να τοποθετηθεί «όχι έξω», αλλά στο κέντρο της ανένδοτης ροής των γεγονότων και να διατυπώσει «κάποιο σύνθημα ικανό να ιεραρχήσει εκείνα τ' άλλα και να τα προβάλει αμέσως έπειτα από τούτο, ως μια ιδέα καθολικά συνθετικής αποστολής»². Ο Α. Σικελιανός θεωρεί τους τοπικούς και χρονικούς προσδιορισμούς ως δευτερεύουσας σημασίας όρους για τη σκέψη του ποιητή, αλλά, παρ' όλα αυτά, σημειώνει χαρακτηριστικά: «Όλοι οι καιροί δεν είναι ίδιοι, και οι καιροί που ανάθρεψαν τη γενεά μου δεν περιείχαν τίποτε κοινό με άλλους καιρούς, ουσιαστικά πληθωρικούς, που εβοηθήσανε ως ατμόσφαιρα και ως έδαφος τον άνθρωπο στη ζωντανή πραγματώση του πλέριου του βιολογικού προσορισμού»³. Το απόσπασμα αυτό από τον «Πρόλογο» του *Λυρικού Βίου* δείχνει ότι ο ποιητής μελετά την εποχή του, άσχετα αν την θεωρεί ανάξιά του σε πολλά και διασπαστική της ενότητας του ανθρώπου και δεν μένει έξω από το χρόνο, όπως συχνά αφήνει ο ίδιος να εννοηθεί⁴. Αντίφαση στα παραπάνω δεν υπάρχει, καθώς καμιά μορφή τέχνης δεν είναι υπερτοπική και υπερχρονική – ακόμη λιγότερο η ποίηση, που προσπαθεί συνεχώς να ισορροπήσει ανάμεσα στη διαχρονικότητα της ποιητικής ανάγκης και στο πεπερασμένο της συγκεκριμένης ποιητικής αφορμής.

Ας έρθουμε, τώρα, στο κύριο θέμα μας. Το ποίημα του Α. Σικελιανού *Φθινόπωρο 1936* συμπεριλαμβάνεται στη συλλογή *Ίμεροι*. Όπως μαρτυρεί και ο τίτλος της συλλογής, πρόκειται για ερωτικά ποιήματα, τα οποία είναι χαρισμένα στην Άννα Σικελιανού. Μια επιλογή από τα ποιήματα αυτά, ο Α. Σικελιανός δημοσίευσε στο

περιοδικό των «νέων», *Τα Νέα Γράμματα*, (Απρίλης 1936 - Μάρτης 1939). Το *Φθινόπωρο 1936* δημοσιεύτηκε πρωτοσέλιδο, στο τεύχος αρ. 1, Γενάρης 1937. Στον «Πρόλογο» του *Λυρικού Βίου* και στο κεφάλαιο «Ερωτική ποίηση» ο ποιητής χαρακτηρίζει τα παραπάνω ποιήματα ως αποκλειστικά ερωτικά και προχωρεί μάλιστα σε μια φροϋδική ανάλυση του περιεχομένου τους⁵. Γνωρίζουμε ωστόσο ότι καμιά εξήγηση, ακόμα κι αν προέρχεται από τον ίδιο τον ποιητή, δεν είναι υποχρεωτική. Και άλλες ερμηνείες του ποιήματος είναι δυνατόν να υποστηριχτούν, εφόσον προσκομισθούν τα σχετικά στοιχεία.

Μια νύξη για την ορθότερη ερμηνεία του ποιήματος *Φθινόπωρο 1936* προσφέρει ο Α. Σικελιανός στο μόττο του Πινδάρου που επιγράφει το ποίημα: «Μεγαλώνει κ' η Μούσα αναγγέλλοντας τα αληθινά». Ο ρόλος της τέχνης (της «Μούσας») φαίνεται να πιστεύει ο Α. Σικελιανός, είναι να αναγγείλει –να προφητεύσει– και ο ποιητής, ακόμα και στον εικοστό αιώνα, διατηρεί την αρχαία του θέση, εκείνη του θεόπνευστου προφήτη. Ο ίδιος ο Α. Σικελιανός αρνείται κάτι τέτοιο. Στη «Δελφική Έκκληση, κείμενο του 1930» τονίζει σχετικά: «Είναι αυτονόητο, πως δε μιλώ εδώ για κανένα σαν προφήτη. Γιατί η εποχή των προφητών επέρασε και κατά τον Ορφικό λόγο ολοένα προχωρούμε στην «τελεσιουργό» εποχή των μεγάλων νοερών περιόδων»⁶. Εδώ υπάρχει κάποια αντίφαση – αν ισχύει ο ορφικός - προφητικός λόγος, αυτό σημαίνει πως ισχύει και ο ρόλος του Ορφέα - του προφήτη, τον οποίο επωμίζεται ο καλλιτέχνης και τον οποίο έχει ανάγκη η εποχή μας.

Στα 1936, άλλωστε, διαβάζουμε στον τόμο *Σικελιανός 1884-1951* της Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών, ο ίδιος προσπαθεί, παρά τις σχετικές αντιξοότητες, να επαναδιοργανώσει τις Δελφικές Εορτές

*Η Στυλιανή Παντελιά, είναι απόφοιτος της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και υποψήφια διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

927, 1930) και εκδίδει, μάλιστα, πεντάγλωσση διακήρυξη: «Άγω-
ά με την αποτυχία του φιλειρηνισμού, την ανεπάρκεια της πολιτι-
ς, τη μοίρα του κόσμου. Γράφει το Φθινόπωρο του '36 για να
ψει μια διέξοδο στα αποπνικτικά ερωτήματα, βρίσκοντας κατα-
γή και λύτρωση στην αγάπη»⁷. Αυτή είναι και η βάση, με την
οία αρχίζουμε την ανάλυση του ποιήματος.

Το ποίημα *Φθινόπωρο 1936*, στην εισαγωγική εικόνα των δέκα
ώτων στίχων, παρουσιάζει ένα τοπίο που προμηνύει καταιγίδα.

τοι ήταν: ως εβράδιαζε στον κάμπο
απλώνονταν απάνωθε νεφέλη
υγρή.

Το θέμα αυτό, κατεξοχήν *λογοτεχνικό* (ας θυμηθούμε τα «Φθινό-
ωρα» των ρομαντικών και συμβολιστών ποιητών) αποτελεί μια
ταφορά. Η εικόνα της Ευρώπης, καλυμμένης από τα σύννεφα του
λέμου, είναι πολύ συχνή στην αρθρογραφία του ελληνικού μεσο-
λέμου και κυριαρχεί στη σκέψη των διανοουμένων στα 1936 κ. ε.,
τότε η αναστολή της ελευθεροτυπίας, που επιβάλλει το καθεστώς
ς 4ης Αυγούστου, περιορίζει την ελεύθερη έκφραση. Ο Δ. Φωτιά-
ς, σε άρθρο του στα *Νεοελληνικά Γράμματα* με τίτλο «Ο ναός της
φαίας» περιγράφει το ναό της Αφαιάς και εξυμνεί τις «ομορφιές
ν χάριζαν τα ερείπια, τα δένδρα, τα βουνά, οι θάλασσες»⁸. Ο ίδιος
μπληρώνει αργότερα: «Μα τότε όλοι κατάλαβαν πως δεν μιλούσα
'αυτά, μα για τον πόλεμο που θα ξέσπαγε πάνω στην Ελλάδα»⁹.

Στο *Φθινόπωρο 1936* ο ποιητής-αφηγητής αναζητεί τη διέξοδο
τό την απειλητική σκιά της καταιγίδας. Διαπιστώνει ωστόσο ότι
ει χάσει το δρόμο της επιστροφής. Η διαπίστωση αυτή γίνεται με
α παρομοίωση:

ι να 'ταν
υ καιρού και του τόπου οι αλυσίδες
α πόδια μου, ένιωσα έξαφνα βαθειά μου
υ άγραφου χώρου να περνάει το ρίγος.

Οι αλυσίδες «του καιρού και του τόπου» πιθανόν να είναι η
ολογική ηλικία του ποιητή (περίπου πενήντα χρόνων στα 1936).
ννεχίζει ο ίδιος παρακάτω:

ν' έτοιμος για Σένα (.) να σπάσει ο κύκλος
στερνός του εαυτού σου

Περισσότερο ισχυρή μας φαίνεται ωστόσο η ιδέα ότι τον ποιητή
ασχολεί η εμπλοκή του στο χώρο και στο χρόνο, στην πολιτική και
ευματική κατάσταση στην Ελλάδα μετά την επιβολή της δικτατο-
ας της 4ης Αυγούστου. Βασικό επιχείρημά μας, το ποίημα του Γ.
σφέρη *Με τον τρόπο του Γ.Σ.*, γραμμένο επίσης το καλοκαίρι του
36¹⁰.

ρυρίζουν τα καράβια τώρα που βραδιάζει στον Πειραιά
φυρίζουν ολοένα σφυρίζουν μα δεν κουνιέται κανένας αργάτης
μιά αλυσίδα δεν έλαμψε βρεμμένη στο στερνό φως που βασιλεύει
καπετάνιος μένει μαρμαρωμένος μες στ' άσπρα και στα χρυσά
που και να ταξιδέψω η Ελλάδα με πληγώνει
ραπετάσματα βουνών αρχιπέλαγα γυμνοί γρανίτες.
καράβι που ταξιδεύει το λένε ΑΓΩΝΙΑ 937¹¹.

Στα δύο παραπάνω αποσπάσματα, διαπιστώνουμε κοινές εικόνες
λυσίδες) και συναισθήματα (ρίγος του άγραφου χώρου... αγωνία).
η σχέση Α. Σικελιανού και Γ. Σεφέρη θα επανέλθουμε. Πρόκειται,
στεύουμε, για την κοινή αντίδραση των δύο ποιητών, διαφορετι-
ν καταβολών και ποιητικής ιδιοσυγκρασίας, απέναντι στην 4η
γούστου¹². Είναι το ίδιο φαινόμενο, που περιέγραψε ο Καθηγη-
ς Μ. ΒΙΤΤΙ στο βιβλίο του *Η γενιά του '30* και στο κεφάλαιο
λοσαρμογή και δυσφορία των ποιητών μπρος στην 4η Αυγού-
ου». Ο Γ. Σεφέρης, υπάλληλος του υπουργείου Εξωτερικών, βρί-
εται υποχρεωμένος να εφαρμόσει την πολιτική του Μεταξά (δηλ.
ς ελληνικής κυδέρνησης) στον τομέα του¹³. Ο Α. Σικελιανός προσ-
θεί να συνεχίσει το ποιητικό του έργο στην Ελλάδα της 4ης
γούστου. Κοινή τους αντίδραση, η αίσθηση της δέσμευσης (δυ-
ορία) και της αγωνίας.

Σωστά παρατηρεί ο Ν. Σβορώνος ότι η αναγκαστική συμβίωση με
ι ανελεύθερο καθεστώς δεν οδήγησε τους Έλληνες διανοητές στο

Το σπίτι του Σικελιανού καταστρέφεται...

ΣΤΙΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ που δημο-
σιεύουμε διακρίνεται το σπίτι
του Σικελιανού στην Κηφισιά.
Ήδη, η λογική της «αξιοποίη-
σης» έχει πλήξει ένα ιστορικό
κτίριο - μαρτυρία πολιτισμού.
Το σπίτι, ερημωμένο, ως πριν
από λίγο καιρό περιτοιχιζό-
ταν από έναν μεγάλο κήπο. Ο
ιδιοκτήτης, πριν από χρόνια,
αφαίρεσε την πινακίδα που
έγραφε ότι «στο σπίτι αυτό πέ-
ρασε τα τελευταία καλοκαίρια
της ζωής του ο ποιητής Άγγε-
λος Σικελιανός». Στη συνέ-
χεια, μπήκαν μπουλντόζες και
κατέστρεψαν τον κήπο. Στη
θέση του έχει ήδη κτισθεί συ-
γκρότημα με μαιζονέτες, ενώ
και το παλιό κτίριο κινδυνεύει.
Στα **Ανοιχτά χαρτιά**, ο Οδυσ-
σέας Ελύτης περιέγραφε ως
εξής το σπίτι του Σικελιανού:

Κάτω από εντελώς διαφορε-
τικές συνθήκες είδα τον Άγ-
γελο Σικελιανό την άλλη φορά,
που ήταν και η τελευταία εικό-
να του ποιητή που έπαιρνα μα-
ζί μου φεύγοντας για την Ευ-
ρώπη, μια που, όταν θα ξανα-
γύριζα πίσω, η τίμια μορφή του
—αλίμονο— δεν θα υπήρχε πια.

Ήταν ένα καλοκαίρι, δύο χρό-
νια μετά την απελευθέρωση.
Έμενε στην Κηφισιά τότε, σ'
ένα μεγάλο παλιό σπίτι με ψη-
λοτάβανα και αερικά δωμάτια,
τραβηγμένο στο βάθος ενός
περιβολιού εγκαταλειμμένου,
μ' εδώ κι εκεί πανύψηλα γέρι-
κα πεύκα και μια στέρνα στην
άκρη. Τη ζέστη δεν την εμπό-
διζε σχεδόν τίποτε να κυκλώ-
νει από παντού και να φλογίζει
το πέτρινο αυτό χτίσμα, προ
πάντων στις ώρες του μεσημε-
ριού. Κι ήταν τέτοιες ώρες
ακριβώς που είχα διαλέξει να
πάω, χωρίς καθόλου να τον
προειδοποιήσω —δεν είχε άλ-
λωστε τηλέφωνο— για να του
αφήσω μερικά βιβλία θεωρίας
του Υπερρεαλισμού που μου
είχε ζητήσει να συμβουλευθεί.

Δεν πήρε κανείς είδη όταν
πέρασα την καγκελένια πόρτα
του περιβολιού»...

Σήμερα δεν υπάρχουν ούτε
η «καγκελένια πόρτα του περι-
βολιού» ούτε το περιβόλι. Κα-
τά τα άλλα στην Ελλάδα όλοι
τιμούν τους ποιητές και την
πνευματική δημιουργία.

να προσχωρήσουν στις ολοκληρωτικές ιδεολογίες. «Οι συγγενικοί Έλληνες λογοτέχνες, όπως ο Σικελιανός, ο Καζαντζάκης και από άλλους δρόμους ο Βάρναλης, ξέφυγαν από τον κίνδυνο και ο καθένας με τον τρόπο του (...) εντάχθηκαν στο στρατόπεδο της ελευθερίας-δικαιοσύνης κι έπαιζαν σημαντικό ρόλο στους αγώνες του λαού μας»¹⁴. «Η εξήγηση του φαινομένου» συνεχίζει ο Ν. Σβορώνος, βρίσκεται στο ότι «τα φαινόμενα της ελληνικής ιστορίας επέτρεψαν στους Έλληνες διανοητές να διακρίνουν ευθύς εξαρχής τους κινδύνους τέτοιων ιδεολογιών (ολοκληρωτικών) που μπορούσαν να καταλήξουν σε αποτελέσματα αντίθετα από κείνα που ονειρεύτηκαν οι εισηγητές τους»¹⁵.

Για τον Α. Σικελιανό, χαρακτηριστική είναι η μαρτυρία της Αντιγόνης Θρεψιάδη: «Ο Σικελιανός είχε συνδεθεί στενά με τον Δαμασκηνό στη Σαλαμίνα, τον καιρό που ο Αρχιεπίσκοπος είχε εξοριστεί εκεί από τη Δικτατορία της 4ης Αυγούστου κι ο Σικελιανός αγωνιζόταν για τις «χαμένες ελευθερίες»»¹⁶. Δεν αμφιβάλλουμε ότι ο αγώνας του ποιητή ενάντια στην 4η Αυγούστου θα ήταν εξίσου ιδιότυπος, όσο και κάθε άλλη προσπάθειά του, δεν χρειάζεται ωστόσο καμιά εξωτερική μαρτυρία για να τον δεβαιώνει. Αρκεί η ποίησή του.

Το *Φθινόπωρο 1936* συνεχίζεται σε δύο μοτίβα: α) του *άγραφου χώρου* και β) της *αγάπης*, που συνοψίζεται στην εικόνα του «πρώτου αχνού κυκλάμινου». Το «ρίγος του άγραφου χώρου» προετοιμάζει το ποίημα *Άγραφον* (ρεαλιστική εικόνα του θανάτου και της αποσύνθεσης στην Αθήνα της Κατοχής) και διαχέεται στις εικόνες - στα οράματα «μύριων χαλασμών που θα 'ρτουν». Το θέμα του άγραφου χώρου μπορεί να αξιοποιηθεί ποιητικά με ποικίλους τρόπους. Ο άγραφος χώρος¹⁷ είναι άραγε μια ουτοπία, μια ανάγκη να σθηστούν όλα τα ανθρώπινα δημιουργήματα και να αρχίσει ο άνθρωπος από την αρχή. Είναι μια απολύτρωση από τις περιστάσεις του καιρού και του τόπου και τη βασανιστική τους επίδραση στην ανθρώπινη ψυχή ή είναι, τέλος, το ερώτημα του πώς μπορεί να γραφεί ο άγραφος χώρος, η καλλιτεχνική αγωνία μπροστά σε ένα κενό που ο δημιουργός πρέπει να γεμίσει.

Τον Α. Σικελιανό, πιστεύουμε, δεν τον απασχολεί το καλλιτεχνικό κενό, καθώς η πληθωρική του ποιητική ιδιοσυγκρασία αρκεί για να το υπερασπίσει. Το ρίγος του άγραφου χώρου συνοψίζεται στην αγωνία του ποιητή να βρει ένα σταθερό σημείο σ' ένα κλυδωνιζόμενο κόσμο:

(...) Κύριε δος μου,
μες στη φριχτήν οσμήν οπού διαβαίνω,
για μια στιγμή την άγια Σου γαλήνη
(...) ν' αδράξω κάπου
και στη δική μου τη ματιάν εν' άσπρο
σημάδια, ως το χαλάζι, ωσάν το κρίνο·
κάτι να λάμψει ξάφνου και βαθιά μου
έξω απ' τη σάψη, πέρα από τη σάψη
του κόσμου (...).

(Άγραφον)

Είναι το ίδιο (ρομαντικό) αίτημα του John Keats:
Bright star! Would I were steadfast

WALLACE STEVENS ADAGIA

ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΧΑΡΗΣ ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ

Έκδόσεις Νεφέλη

as thou art¹⁸.

Λαμπερό αστέρι! Ας ήμουν σταθερός και στέρεος σαν εσένα

(Μετάφραση Δ.Χ.Χ.)

Είναι γνωστή η μαθητεία του Α. Σικελιανού στον Άγγλο ποιητή, καθώς και το ποίημα *Γιάννης Κητς*. Στο *Φθινόπωρο 1936*, πάντως, ο άγραφος χώρος εντοπίζεται στην Αγάπη. Εκεί μετατοπίζεται το βάρος του ποιήματος, με την εικόνα του κυκλάμινου, που λειτουργεί ως μύθος και παραβολή.

(...) Αυτό το λίγο έφτασε μύρο
του μικρού λουλουδιού, για να θυθίσω
στην τρικυμιάν ανάμεσα το νου μου (...)
κι ως το μικρό που αντίκρυζα λουλούδι
να ριζώνω, όσος ήμουν, στην Αγάπη!

Δεν πρόκειται πια, παρατηρούν οι Εντ. Κήλυ και Φ. Σέρραρντ, για μια «ρητορική ή μεταφορική επινόηση, αλλά για μια αυθόρμητη δημιουργία της ανθρώπινης ψυχής που οδηγεί στην αποκάλυψη μιας κρυμμένης πνευματικής ζωής»¹⁹. Τα δύο παραπάνω μοτίβα συμπλέκονται και το ένα προετοιμάζει το άλλο. Η δομή του ποιήματος είναι άσπογη (πράγμα αξιοσημείωτο για ένα ποίημα 161 στίχων με συνεχείς μεταφορές και αποστροφές), άσχετα αν ο Γ. Σεφέρης ειρωνεύεται το αποτέλεσμα βρίσκοντας πως τα «δύο μοτίβα η κόρη του ματιού και ο άγραφος χώρος δεν είναι πετυχημένα ούτε bien sentis»²⁰.

Στην τελική αποστροφή, καταλήγει ο ποιητής.

Θα μείνω εδώ, σαν ερημίτης
που το σύμπαν το λόγιασε κελλί του,
για ν' αγρυπνάει στη δέηση θυθισμένος
με τις βροχές, τις λαύρες ή τα χιόνια,
την πίστη του.

Πρόκειται για μια ένδειξη του ιερατικού ρόλου του ποιητή που «αίρει τα αμαρτήματα» ολόκληρου του κόσμου και προσπαθεί να τα εξιλεώσει. Η ίδια στάση περιγράφεται στα ποιήματα *Το δρέφος* και *Ελληνικός Νεκρόδειπνος*, όπου ο Σικελιανός «αυτοπαρουσιάζεται να άρχει σε μια τελετή και σ' ένα συμπόσιο και να τολμά πράξεις-σύμβολα»²¹. Η πίστη του δεν είναι τίποτε άλλο παρά η «ακραϊφής ποιητική αποστολή»²² στην οποία απερίσπαστος αφοσιώνεται ο Σικελιανός στα 1936 κ.ε., αφού αποτυγχάνουν οι προσπάθειές του να ανασυστήσει τις Δελφικές Εορτές.

Η παραπάνω στάση (της απομόνωσης και του περιορισμού) είναι επίσης μια κοινή αντίδραση των Ελλήνων διανοητών απέναντι στην 4η Αυγούστου. Η απομόνωση και ο αυτοπεριορισμός που επιβάλλει ένα καθεστώς ανελευθερίας γίνεται αισθητός τόσο στη θεματογραφία της λογοτεχνίας (ιστορικά αφηγήματα, λυρικές πρόζες, στροφή προς την ηθογραφία και τον υπερρεαλισμό) όσο και στη στάση των λογοτεχνών απέναντι στην πολιτική κατάσταση²³. Γράφει η Ιω. Τσάτσου σχολιάζοντας το γράμμα του Γ. Σεφέρη της 25ης Ιαν. 1937:

Όμως εγώ στην Αθήνα ένιωθα ασφυξία (...). Διάβαζα πολύ ιστορία για να βρω κάποια παρηγοριά σε ανάλογες καταστάσεις. Όμως, μάταια. Το παρόν είναι το τρομερό. Γιατί το παρόν είναι η ευθύνη μας²⁴.

Την ευθύνη ακριβώς αυτή αναλαμβάνει ο Α. Σικελιανός στο *Φθινόπωρο 1936* και σε ολόκληρη την ποιητική συλλογή *Ίμεροι*. Εφόσον κοινή αντίδραση των λογοτεχνών είναι ο περιορισμός του καθενός στα «ίδια», ποιος μπορεί να σχολιάσει τη στάση του Α. Σικελιανού, που προτιμά να αναζητήσει το νόημα του κόσμου στον «άγραφο χώρο» και στην αγάπη. Η ποιητική αναζήτηση της αγάπης από τον Α. Σικελιανό, στα χρόνια του 1936, ενδιαφέρει ως κατάθεση το ίδιο με οποιαδήποτε άλλη, εφόσον είναι ειλικρινής και εναρμονίζεται με το υπόλοιπο έργο του.

Η επιβολή της δικτατορίας της 4ης Αυγούστου ισοδυναμεί για τους Έλληνες διανοητές με την οδυνηρή αφύπνιση στην πολιτική πραγματικότητα, που θα γίνει ακόμη οδυνηρότερη την επόμενη δεκαεπενταετία, σχεδόν ως τα 1950. Γράφει ο Γ. Θεοτοκάς: «Η συζήτηση των ιδεών σταμάτησε εντελώς, για πολύν καιρό, και δεν ξαναδρόχε έως σήμερα τη ζωηρό-

ΓΙΑ ΚΑΛΛΙΤΕΡΕΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ ΠΑΡΤΕ ΜΑΖΙ ΣΑΣ ΤΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΝΕΦΕΛΗΣ

1. Γ. Φ. ΠΙΕΡΙΔΗΣ: Ο καλός πολίτης και οι άλλοι
(Διηγήματα)

2. ΑΡΧΑΙΟΙ ΛΥΡΙΚΟΙ — 1. ΙΑΜΒΟΓΡΑΦΟΙ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ:
ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΛΛΑΣ

3. ΚΑΡΟΛΙΝ ΤΙΝΕ: Το κτίριο (Μυθιστόρημα)

4. ΡΑΝΤΓΙΑΡΝ ΚΙΠΛΙΝΓΚ: Το βιβλίο της ζούγκλας
(Μυθιστόρημα για παιδιά)

5. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ: Κόρη ευπειθής
και άλλα διηγήματα

6. ΗΛΙΑΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ: Η φουστανέλα
(Λαογραφική μελέτη)

7. ΚΩΣΤΑΣ ΑΞΕΛΟΣ: Γιατί σκεφτόμαστε; Τι να
πράξουμε; (Φιλοσοφικά δοκίμια)

8. ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ: Σάτιρες (Ποιήματα)

9. ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ: Ποιήματα 1950-1990

10. ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ: Το Θείο Τραγί
(Μυθιστόρημα)

11. ΛΟΥΚΑΣ ΚΟΥΣΟΥΛΑΣ: «Ανθρώπους και
κτήνη...» (Μελετήματα για τον Παπαδιαμάντη)

12. ΠΟΙΗΣΗ: (Τεύχος 1ο). Εξαμηνιαίο περιοδικό για
την Ποιητική Τέχνη

13. ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΠΑΣ: Κείμενα για την Τέχνη
(Κείμενα των Ροντέν, Χ. Μούρ, Μπωντλαίρ, Μπαλζάκ,
Λωτρεαμόν, Μωπασάν, Νίτσε κ.ά. για την Τέχνη)

14. WALLACE STEVENS: ΑΔΑΓΙΑ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΧΑΡΗΣ ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ

15. ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΙΛΟΠΟΥΛΟΣ: Ρώσικες επιδράσεις
στην ελληνική πολυφωνική εκκλησιαστική μουσική
(Μουσική)

16. ΘΑΝΑΣΗΣ ΚΩΣΤΑΒΑΡΑΣ: Στο Βάθος του
Χρώματος (Ποίηση)

17. ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΟΣΧΟΒΑΚΗΣ: Σημειώσεις στη
Συνολοθεωρία (Μαθηματικά)

...Και για πολλές ποιοτικές εκδόσεις
αναζητάτε τη ΝΕΦΕΛΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Ασκληπείου 6, Αθήνα 106 80, Τηλ. 3607744

τα και το ενδιαφέρον που είχε τα δέκα περίπου χρόνια που
ροηγήθηκαν από την ανακήρυξη της δικτατορίας²⁵. Για τον Α.
ικελιανό, ωστόσο, τα χρόνια της 4ης Αυγούστου ήταν η προετοιμα-
α της συμμετοχής του στα πράγματα της Ελλάδας, που κορυφώθη-
στα χρόνια 1940-1941. Τόσο η ποίησή του (Επίνικοι Β', Ακριτικά)
το και η δραστηριότητά του (κυρίως η «πνευματική επιστράτευ-
η»)²⁶ μαρτυρούν ότι ο Σικελιανός επιδιώκει πάντα, στα χρόνια που
κολουθούν, να τοποθετηθεί στο κέντρο της ανένδοτης ροής των
γονότων και να επιδωληθεί σ' αυτά.

ο κείμενο αυτό διαβάστηκε σε πρώτη μορφή στο Επιστημονικό
υνέδριο 'Αγγελος Σικελιανός. Ένας οικουμενικός ποιητής, που
γανώθηκε από τον Τομέα Νέας Ελληνικής Φιλολογίας του
ανεπιστημίου Ιωαννίνων, σε συνεργασία με το Δήμο Λευκάδας και το
ήμο Πρέβεζας, και έγινε στη Λευκάδα-Πρέβεζα 26-30 Ιουνίου 1992.

ΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ιωάννα Τσάτσου, *Ο αδελφός μου Γιώργος Σεφέρης*, Βιβλιοπωλείον της
στίας Ι.Δ. Κολλάρου & Σία Α.Ε., Αθήνα χ.χ., σελ. 347.

'Αγγελος Σικελιανός, *Λυρικός Βίος*, Α' Φιλολογική επιμέλεια Γ.Π.
αβδίδης, 'Ικαρος, Αθήνα 1975, σελ. 38.

'Οπ. παρ., σελ. 24.

'Οπ. παρ., σελ. 22-23.

'Οπ. παρ., σελ. 44 κ.ε.

'Αγγελος Σικελιανός, *Πεζός Λόγος*, Β' Δελφικά (1921-1951). Φιλολογική
τιμέλεια Γ.Π. Σαβδίδης, 'Ικαρος, Αθήνα 1980, σελ. 225-233.

Σικελιανός 1884-1951. (Βίος, έργα, ανθολογία, κριτικές, εικόνες,
βιογραφία). Σύνθεση - Επιμέλεια Γεράσιμος Γρηγόρης, Εταιρεία
ευκαδικών Μελετών, Αθήνα 1971, σελ. 34.

Δημ. Φωτιάδης, «Ο ναός της Αφαίας», περ. *Νεοελληνικά Γράμματα*, 6'
ερ., αρ. 124, 15 Απρ. 1939, σελ. 3.

Δημ. Φωτιάδης, *Ενθυμήματα*, τόμ. Β', Κέδρος, Αθήνα 1983, σελ. 137.

Μ. Vitti, *Η γενιά του '30. Ιδεολογία και μορφή*, Ερμής, Αθήνα 1982, σελ.
20, όπου σημειώνεται ότι στο παραπάνω ποίημα «μερικοί αναγνωρίζουν μία
ραυματική συνειδητοποίηση της 4ης Αυγούστου».

1. Για το σύμβολο ΑΓΩΝΙΑ 937, βλ. Μ. Vitti, οπ. παρ., σελ. 222.

2. 'Οπ. παρ. σελ. 217-224.

3. Γ. Σεφέρης, *Πολιτικό Ημερολόγιο Α'*, 25 Νοέμβρη 1935 - 13 Οκτώβρη 1944:
πιμέλεια - Σημειώσεις Αλέξανδρου Ξύδη, 'Ικαρος, Αθήνα 1981, σελ. 18.
γγραφή της 27ης Οκτωβρίου 1940.

4. Ν. Σθωρώνος, «Προτάσεις για τη μελέτη της ιδεολογίας του Σικελιανού»,
ερ. *Νέα Εστία* 110 (1981) 1590-1599.

'Οπ. παρ., σελ. 1598.

5. Αντιγόνη Ι. Θρεψιάδη, «Ο φτερωτός αιχμάλωτος. Ο 'Αγγελος Σικελιανός
καλές και κακές ώρες», περ. *Νέα Εστία* 80 (1966) 1105.

6. Υπόδειξη της Δήμητρας Χ. Χριστοδούλου.

7. John Keats, *The Complete Poems*. Edited by John Bernard, Penguin Books,
λ. 452. Για τη σχέση του Σικελιανού με τους άγγλους ποιητές, βλ. Γ.Π.

8. αβδίδης «Ο Σικελιανός και οι 'Αγγλοι ποιητές», περ. *Νέα Εστία*, τόμ. 110,
επιστ. 1981, σελ. 92-103.

9. Angelos Sikelianos, *Selected Poems*; translated and introduced by Edmund
ely and Philip Sherrard (Princeton University Press, Princeton N.J. 1979),
λ. XVII. Η μετάφραση του αποσπάσματος δική μας.

10. Περισσότερα για τη σχέση Σικελιανού - Σεφέρη, βλ. στο άρθρο του Γ.
αματίου, «Ο Σικελιανός του Σεφέρη», περ. *Νέα Εστία*, τχ. 1552, 15 Απρ.
92, σελ. 553-559, όπου και το παραπάνω απόσπασμα.

11. Π. Πρεβελάκης, 'Αγγελος Σικελιανός. Τρία κεφάλαια βιογραφίας κι ένας
όλογος, σελ. 16.

'Οπ. παρ., σελ. 191.

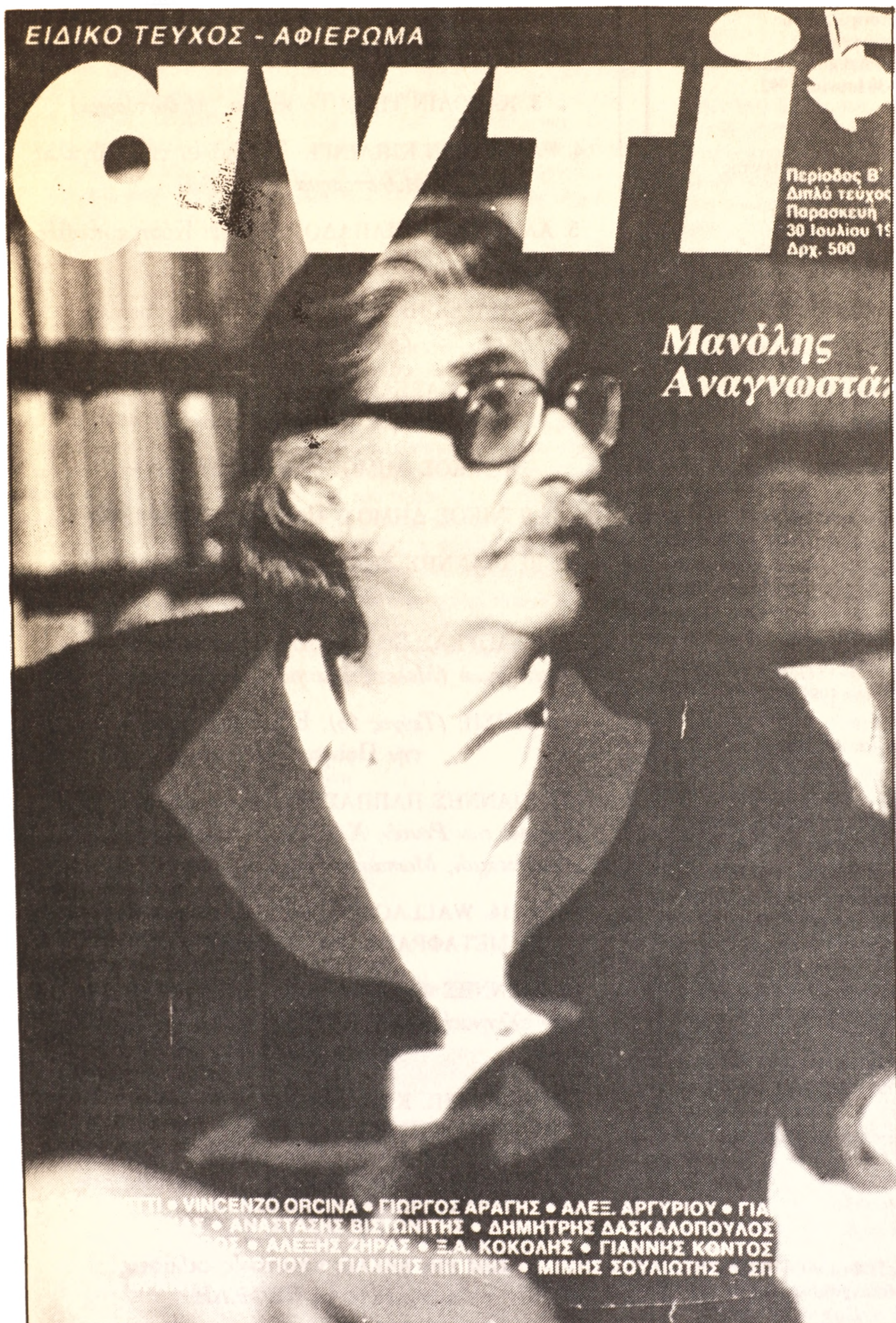
12. Μ. Vitti, οπ. παρ., σελ. 195 κ.ε.

13. Ιωάννα Τσάτσου, οπ. παρ., σελ. 350.

14. Γ. Θεοτοκάς, Πνευματική πορεία. Εκδοτικός Οίκος Γ. Φεμ. Αθήναι 1961,
λ. 117. Ο Θεοτοκάς αφιερώνει ένα κεφάλαιο του παραπάνω βιβλίου στον
'Αγγελο Σικελιανό.

15. Γ.Π. Σαβδίδης, 'Αγγελος Σικελιανός. Τριαντατρία και τρία ανέκδοτα
οιήματα, σελ. 17. Πρβλ. Π. Πρεβελάκη, οπ. παρ., σελ. 148 (σημ.) «Ο
αλεμος, η Κατοχή και οι νέες συνθήκες του βίου του τον κάνουν τότε να
ροσγειωθεί».

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΜΑΝΟΛΗ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗ

Ένα έκτακτο
τεύχος του
ANTI, που
συζητιέται,
αφιερωμένο αποκλειστικά
στον ποιητή
Μανόλη Αναγνωστάκη,
θα βρίσκεται στα
περίπτερα
και στα βιβλιοπωλεία
ώς το μέσο του
Σεπτεμβρίου

Με 100 σελίδες, εκλεκτές συνεργασίες και πλούσιο φωτογραφικό υλικό. Μην το χάσετε

ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΚΑΡΜΗΛΙΤΙΣΣΩΝ 6

Οι... γνωστές Καρμηλίτισσες επανέρχονται. Και υζητούν για... ρατσισμό στην αρχιτεκτονική

Μια και το θέμα είναι τόσο μύδας, ας το επεκτείνουμε άκι, κι ας μιλήσουμε για ρατσισμό στην αρχιτεκτονική.

Πάντα με αιφνιδιάζει. Αν ντενύω σωστά, θες απλώς να ήσεις για προκαταλήψεις – λαδή κάτι πολύ φυσικό σε μια ριοχή όπου βράζουν οι ιδεοψίες.

Η έννοια του ρατσισμού όμως ει πιο πέρα. Αναφέρεται σε ι τυφλό φανατισμό που μπο- πολύ εύκολα να οδηγήσει όμα και στο έγκλημα.

Όμως τα εγκλήματα πάθους, ως ξέρουμε, αθώνονται συ- ι στα δικαστήρια.

Σωστό. Και για να κάνω ακό- πιο δύσκολα τα πράγματα, ας ότι όχι μόνο αναγνωρίζονται ιφρυντικά αλλά, το χειρότε- κάπου ομολογείται κρυφά το πάθος, η τυφλή μονομέ- α, η σκόπιμη καλλιέργεια της ιοίας και της υπερβολής είναι ιραίτητα συστατικά της «κα-» αρχιτεκτονικής.

Όμως αρχιτεκτονική που ίνει ως το έγκλημα; Και τι ους έγκλημα μπορεί να δια- ίξει ένας αρχιτέκτονας, που ει να το παίζει ελεύθερο ύμα με γενική καλλιέργεια; έστω, λιγότερο ιδεαλιστικά, μένος επαγγελματίας που κυ- άει δουλειές;

Ίσα ίσα, εκεί καιροφυλα- ύν οι πιο αδίστακτοι ρατσι- 5, που εν ονόματι (πάντα) γενικού καλού εκτελούν εν ιρώ κάθε τι «διαφορετικό». 1εν είναι όμως αυτό παράδο- όταν συμβαίνει σε μια εποχή ικής ασυνδοσίας;

Όχι αναγκαστικά, γιατί ιτλεί στοιχειώδη αμυντικό βανισμό εκτός τόπου και χρό-

νου. Ακριδώς όπως στις περι- πτώσεις ενός «πολιτικο- κοινωνικού» ρατσισμού – πες το εθνικισμό αν προτιμάς. Η «απειλή» μεταφράζεται σε μια απελευθέρωση κτηνώδους βίας.

B: Τότε θα μιλούσες για βία στην αρχιτεκτονική; Πώς θα την προσδιόριζες όμως;

A: Βία είναι η απροκάλυπτη και εσκεμμένη επίθεση ενάντια στο κοινό αίσθημα, ενάντια στις πα- ραδόσεις. Κάτι χωρίς ίχνος δη- μιουργικής πνοής, που προβά- λεται όμως ως τολμηρό, γενναίο, ριζοσπαστικό. Μερικοί το λένε κιτς.

B: Μα γιατί με προκαλείς; Έτσι, πετάς λέξεις όπως «παραδό- σεις», «κιτς», χωρίς κανένα προσδιοριστικό; Και ποιος άρα- γε κρίνει τα περί «δημιουργικής πνοής»; Δεν μπορεί να γίνει συ- ζήτηση με αυτούς τους όρους.

A: Έχεις δίκαιο: αν αρχίσουμε να μιλάμε για παράδοση ή για κιτς, θα νυχτωθούμε άσ' το για μια άλλη φορά. Για ευκολία μας, ας θεωρήσουμε πως μέσα στην παράδοση περιέχεται όλο το πα- ρελθόν ως παρόν. Και μέσα στο κιτς περιέχεται όλο το παρόν ως παρωδία. Όσο για τη «δημιου- ργική πνοή», παραδέχομαι πως είναι ένα θολό υποκειμενικό κριτήριο – χωρίς αυτό να σημαί- νει πως δεν μπορεί να έχει συ- γκεκριμένο περιεχόμενο.

B: Θαυμάζω το πόσο εύκολα γλιστράς προς την ασάφεια. Δέ- χομαι πάντως να συνεχίσουμε, γιατί προτιμώ τον οποιονδήποτε διάλογο μαζί σου από τη σιωπή. Προσοχή όμως: να μην καταλή- ξουμε να χαρακτηρίζουμε ρα- τσιιστές τους επαναστάτες πρω- τοποριακούς των αρχών του αιώνα, που συχνά προκαλούσαν επίτηδες το κοινό.

A: Και ναι και όχι. Στο βαθμό που ξεχωρίζουν από τους σημε- ρινούς σταρ των μαζικών μέσων ενημέρωσης.

B: Σε λίγο θα μου πεις ότι είναι ρατσισμός η προβολή και η δια- φήμιση.

A: Όχι αυτές από μόνες τους.

Αλλά σκέψου ότι η ανάγκη της προβολής, ώστε να αυξηθεί η κατανάλωση, επηρεάζει φανερά τον τρόπο που φτιάχνεται η αρ- χιτεκτονική.

B: Βέβαια. Γιατί να μη συσχετί- σουμε την εκπληκτική διάδοση της έγχρωμης φωτογραφίας στα έντυπα με τη χρωματική ασέλ- γεια ορισμένων σύγχρονων έρ- γων; Και όχι μόνο. Η ίδια η επι- στροφή της διακόσμησης στην αρχιτεκτονική δεν ανταποκρίνε- ται στο τι δείχνει καλύτερα στις φωτογραφίες;

A: Άρα, συμφωνείς μαζί μου.

B: Δεν ξέρω ακόμα. Ως τώρα έχω δεχτεί ότι η υπερβολή και η χοντροκοπιά είναι μορφές βίας και ότι αυτό μπορούμε να το πούμε μεταφορικά «ρατσισμό», από τη στιγμή που τείνουν να εκμηδενίσουν οτιδήποτε άλλο. Αλλά δεν μου είπες πώς εξηγεί- ται αυτή η επικράτηση της επι- δεικτικής βαννασότητας.

A: Εδώ σε θέλω: πώς η κατάργη- ση των παντός είδους κάθε ορίων και συνόρων οδηγούν απευθείας στο φανατισμό; Κά- ποιοι παλιότεροι το είχαν βα- φτίσει «φόβο της ελευθερίας», αλλά μιλάμε για πριν τον πόλε- μο!

B: Εγώ θα έβαζα ένα άλλο ερώ- τημα: τι θα προτιμούσες – την αδιαφορία που πηγάζει από την αίσθηση ότι όλα τα έχουμε ξανα- δει κάπου ή το ερέθισμα του φα- νατισμού, έστω και αν μοιάζει ποδοσφαιρικός;

A: Ωραίο δίλημμα, αλήθεια. Έλα όμως που δεν υπάρχει στην πραγματικότητα. Ακόμα και αν δεις να τσακώνονται, τα φαινό- μενα απατούν. Δεν πρόκειται παρά για αντιμαχόμενα συμφέ- ροντα που ντύνονται για τα μά- τια με ιδέες. Να γιατί το ονομά- ζω ρατσισμό.

B: Εκεί με βρίσκεις σύμφωνο. Αλλά φτάνει, θα χάσουμε τις απογευματινές μας προσευχές. Τα προβλήματα μπορούν να πε- ριμένουν, ο Θεός όχι...

Δημήτρης Φιλίππιδης

ΠΟΛΥΜΕΤΟ

ΔΑΝΙΗΛ Ι. ΙΑΚΩΒ
Η αρχαιογνωσία του (Ι)δυσσέα
Ελύτη

M.Z. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ
«ΑΡΙΑΔΝΗ». Μια σπουδή στον
ερωτικό Σεφέρη

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΟΡΗΣ
Ο γλωσσικός αφελληνισμός.
Πέραν του μισοξενισμού και της
υποτελείας

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
«Ο έρωτας στα χιόνια» του Αλ.
Παπαδιαμάντη

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και
πνευματική ζωή

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
Ερωτικές μεταμορφώσεις.
αντίδωρο στην Μάτση
Χατζηλαζάρου

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ
(Όπως ή άλλως)

ΣΟΝΙΑ ΞΙΝΣΚΑΓΙΑ
ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ
Από την πορεία της ελληνικής
ποίησης του 20ού αιώνα

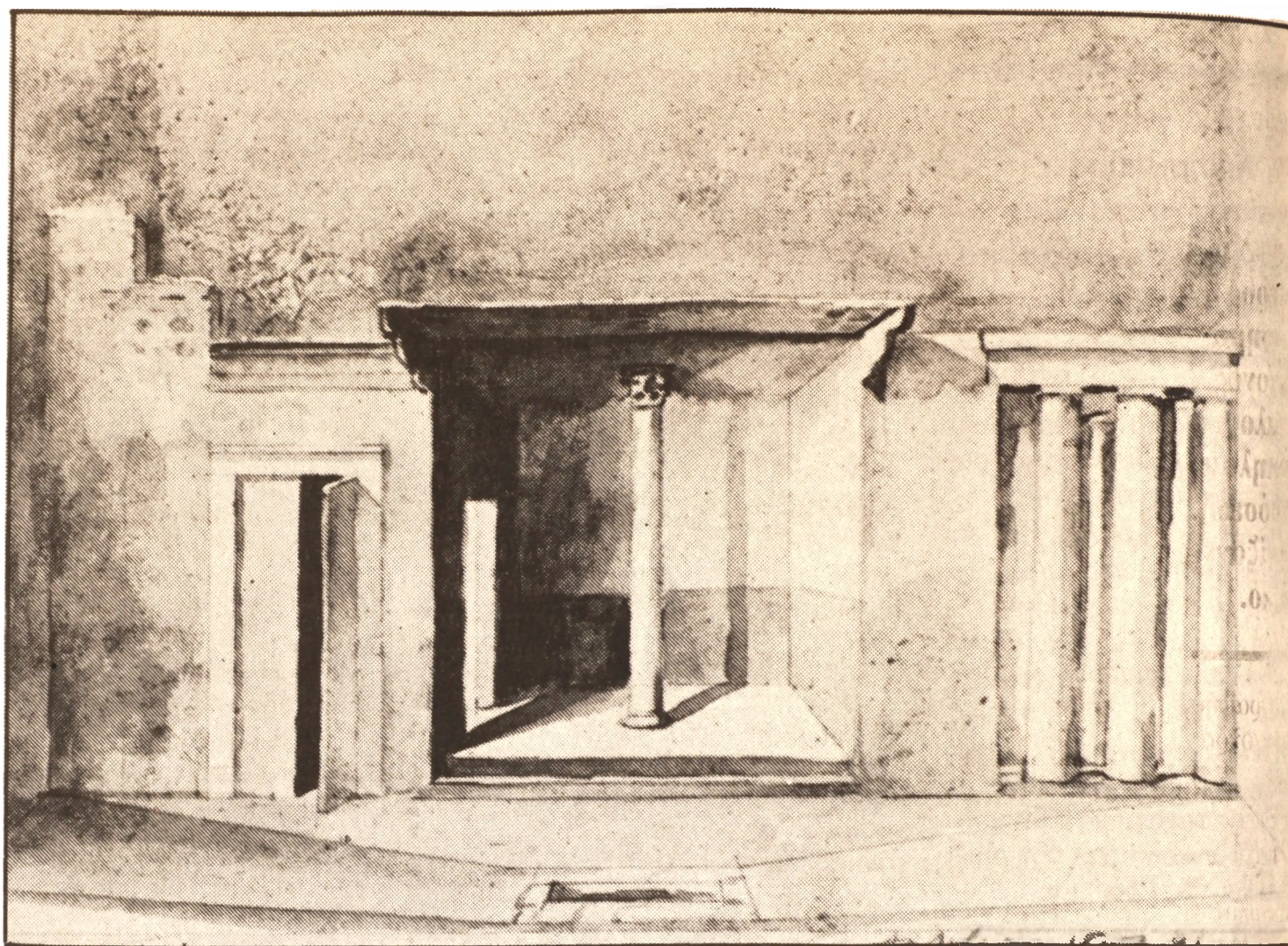
ΑΝΑΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΡΟΠΕΣ

Στο τέλος της εκθεσιακής περιόδου, οι εκθέσεις των Ν. Μπάικα, Α. Λεβίδη, Α. Βορεάδου-Τσαπούλη

Ο Νίκος Μπάικας δημιουργεί έργα λιγοστά σε αριθμό, αλλά πάντα σημαντικότερα για όσα υποδηλώνουν ή προσδιορίζουν. Ο καλλιτέχνης αυτός δεν εκθέτει συχνά, αλλά θεωρούνται τυχεροί όσοι προλαβαίνουν να επισκεφθούν τις εκθέσεις του. Γιατί φεύγουν πάντοτε κερδισμένοι και με τη βεβαιότητα ότι η τέχνη παίζει ακόμα έναν κεφαλαιώδη ρόλο.

Η τελευταία έκθεση του Νίκου Μπάικα έγινε στη γκαλερί «3» της οδού Φωκνλίδου.

Στην ιδιαίτερα φωτισμένη αίθουσα παρουσιάστηκαν μετρημένοι πίνακες ζωγραφικής, φιλοτεχνημένοι με μολύβι πάνω σε χαρτί. Έργα-τομές ωστόσο, που «ειδοποιούσαν» τον επισκέπτη, καθώς τον μύδων στο κλίμα τους, όπως οι παραβολές. Εικονολογικά αινίγματα που ακολουθούσαν μια σειρά ανατροπών, μέσα από λεπτομέρειες και αποσπασματικότητες. Στοιχειακές μονάδες που εμφάνιζαν την υπόστασή τους με λεπτούς γραφισμούς και διακεκριμένες πυκνότητες ή αραιώσεις του ασπρόμαυρου τόνου, συνιστούσαν προτάσεις παρεμβατικές στην ίδια την ουσία της νόησης τόσο όσο και της αντιληπτικής αίσθησης. Πρόκειται για μια απλή και απέρριπτη ζωγραφική, που αναλύει, ανατρέπει και αποκαθιστά νόμους της φύσης, σε συνάφεια με εκείνους της ζωής, της σκέψης και της παρατήρησης, των ρυθμιστικών κανόνων και των λειτουργικών δραστηριοτήτων, όπως δεν φαίνονται, αλλά είναι. Πέρα από τα επιφανιδόμενα και την επικρατούσα λογική των συνηθειών. Τα έργα αλλά και ο στοχασμός του Νίκου Μπάικα διαθέτουν μια σοφία και ένα βάθος εκπληκτικό. Η περίπτωση του καλλιτέχνη αυτού είναι από τις ελάχι-

Έργο του Αλέκου Λεβίδη από την έκθεσή του στο «Πολύεδρο» της Πάτρας.

στες και μοναδικές.

Στο «Πολύεδρο» της Πάτρας ο Αλέκος Λεβίδης παρουσίασε μια ομάδα έργων του που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της θεατρικής συνεργασίας την οποία είχε με τον Λευτέρη Βογιατζή, για το ανέδασμα της *Αντιγόνης* του Σοφοκλή. Ο Α. Λεβίδης ήταν υπεύθυνος για τη σκηνογραφία και την ενδυματολογία. Στα περιθώρια λοιπόν αυτής του της εργασίας διαμόρφωσε έργα ζωγραφικής, μάσκες, σχέδια, αλλά στο «Πολύεδρο» παρουσιάστηκαν ακόμα περισσότερα αυτοτελή μικρά αριστουργήματα, που προέρχονταν από σημειώσεις ή σκέψεις σχετικά με την ερμηνεία της ατμόσφαιρας του έργου και όχι μόνον. Αν τα ονόμασα έτσι, ήταν γιατί παρατηρώντας τα ο θεατής κατανοούσε την αισθαντικότητα, την ουσιαστική συμβολή και τους τόνους του Αλ. Λεβίδη που συνέπραξε στην οργάνωση του ύφους και της παράστασης του έργου. Ελλειπτι-

κός και υπόγειος λυρισμός με κρυφή δραματικότητα. Τα έργα του υπαινίσσονταν περισσότερα, παρά προέβαλλαν θέσεις. Υπαγόρευαν και προανατόλιζαν καταστάσεις ενός άλματος που εικαστικά τουλάχιστον στη δουλειά του Α.Λ. λειτουργεί διαχρονικά. Με διασυνδετικές υπερβάσεις ανάμεσα στο παρελθόν και στο παρόν.

Η πρόσφατη έκθεση ζωγραφικής και σχεδίων της Αγγέλας Βορεάδου - Τσαπούλη στην γκαλερί «Κρεωνίδης» υπήρξε ομολογουμένως για πολλούς μια έκπληξη. Το έδαφος ασφαλώς γι' αυτήν την εξέλιξη της ζωγράφου είχε προετοιμαστεί αρκετά ενωρίτερα. Από την αρχική της εκθεσιακή ενότητα με τα εξεικονιζόμενα τοπία, τότε που η δήλωση της φύσης παρουσιαζόταν μέσα από μια εικόνα ημιπαραστατική και αμφίσημη. Η Α. Βορεάδου-Τσαπούλη οργανώνοντας τα σημερινά της τοπία, αποκαλύπτει ως ιχνηλατική

διαδικασία μια μέθοδο αυτογνωσίας. Με πλέγματα σκιοφωτισμών, διασυνδέει τις δραστηριότητες της οργανικής ύλης, προβάλλοντάς τις ως ιδιότητες της ανόργανης.

Οι «αλχημικές» διαδικασίες των μετασχηματισμών της φόρμας, του χώρου, του βάθους πεδίου και των επιφανειακών σχηματισμών συνθέτουν μορφογραφήματα στους πίνακές της, μέσα από μια υποψία τόνων του χρώματος που δραπετεύει. Το πραγματικό μετατρέπεται σε φανταστικό και αντιστροφή. Η εικονιστική αφήγηση, μέσα από ένα προοπτικό και προβολικό παιχνίδι επιπέδων, δημιουργεί παράδοξες εγγύτητες και απομακρύνσεις, καλλιεργώντας εντέλει ένα εικαστικό πλαίσιο ενατένισης, προσήλωσης και αποκαθήλωσης των ταυτοτήτων, όσων γνωστών θεμάτων παρουσιάζονται αδιάγνωστα και με μια ενορατική διάσταση διατυπωμένα.

Αθηνά Σινιά

ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑ: ΣΥΛΛΟΓΕΣ

Οι συλλογές καλύπτουν
εγώλο μέρος της
ισχογραφικής
αραγωγής και δεν είναι
πάνιο το φαινόμενο
ουσικών που οι
νθολογίες τους
περβαίνουν σε αριθμό τα
ίσημα άλμπουμ τους.
εγονός που δεν ξενίζει, αν
ναλογιστεί κανείς το
αμηλό κόστος αυτών των
ιδόσεων, μιας και όλες
αίζονται σε προϋπάρχον
υικό.

πλειοψηφία τους στηρίζεται σε
οικεία ακούσματα).

★ Ψευδοσυλλογές με ρεμξαρ-
σμένα κομμάτια. Η μέθοδος αυ-
τή εφαρμόζεται κυρίως στη μαύ-
ρη μουσική, με στόχο τις χορευ-
τικές πίστες, και σίγουρα δεν εί-
ναι ο πλέον ενδεδειγμένος τρό-
πος για να προσεγγίσει κάποιος
τη δουλειά του οποιουδήποτε
καλλιτέχνη.

★ Συλλογές που συνδυάζουν
τις παραπάνω κατηγορίες.

★ Συλλογές με παραπλανητι-
κούς τίτλους. Πρόκειται για δι-
πλά άλμπουμ που δηλώνονται
ως ανθολογίες ενώ δεν είναι τί-
ποτε άλλο από δυο «κανονικά»
άλμπουμ.

★ Συλλογές επικεντρωμένες σε
μια εκφραστική πτυχή των μου-
σικών (π.χ. «The R n' B years»,
«Film Themes», «The instrume-
ntal works», «Ballads», «Love
songs» κτλ).

Στις προαναφερθείσες περι-
πτώσεις, οι πιο συνηθισμένοι
τίτλοι είναι οι ακόλουθοι: Grea-
test hits, Gold (Golden hits, Gol-
den years, Golden decade), The
best of..., History of... Portrait
of..., The magic of..., Antholo-
gy, Chronicle, Retrospective,
Classics, Rarities, Essential, Col-
lector's Items, Remember the...,
This is..., The complete..., The
original..., The early years, In the
beginning κ.τ.λ., ενώ αξίζει να
προστεθούν και ορισμένοι τίτλοι
που χαρακτηρίζουν ολόκληρες
σειρές, όπως: Reflection, Atten-
tion, Rock roots, Rock sensa-
tion, Reggae greats, The world
of..., Works, Collection κ.λπ.

Οι περισσότερες συλλογές
απευθύνονται κυρίως σε δυο-εκ

πρώτης όψεως διαμετρικά
αντίθετες- κατηγορίες ακροα-
τών: Στους ελαφρώς αδιάφο-
ρους και στους λάτρεις της
υπερπληροφόρησης. Όμως, αμ-
φότεροι σπάνια επιδεικνύουν
κριτική διάθεση στις επιλογές
τους. Οι πρώτοι αρκούνται σε
δημοφιλή κομμάτια χωρίς να
έχουν την πρόθεση να ασχολη-
θούν και με τις υπόλοιπες εκ-
φάνσεις των μουσικών. Γι' αυ-
τούς η εμπορική απήχηση είναι
συνώνυμη με την ποιότητα. Οι
δεύτεροι προτίθενται να αγορά-
σουν οτιδήποτε άγνωστο προ-
τείνεται ως απαραίτητο (δηλα-
δή, αναρίθμητες συλλογές με
ανέκδοτο υλικό δ' διαλογής που
υποτίθεται ότι συμπληρώνει το
πορτραίτο των καλλιτεχνών). Η
κατηγορία αυτή των ακροατών
ταυτίζει το άγνωστο με το παρα-
γνωρισμένο.

Ποντάροντας, λοιπόν, σε αυ-
τούς τους δύο κοινούς, στην ου-
σία, τρόπους σκέψης, το μεγα-
λύτερο μέρος των συλλογών
απλώς καλύπτει με τεχνητό τρό-
πο το κενό ανάμεσα στην κυκλο-
φορία των «κανονικών» άλ-
μπουμ. Υπάρχουν όμως και αν-
θολογίες που εμπεριέχουν και
καλλιτεχνικά κριτήρια. Μπο-
ρούν, άραγε, τέτοιες επιλογές
-από οποιοδήποτε είδος
μουσικής- να αντιπροσωπεύουν
επάξια έναν καλλιτέχνη ώστε να
μην απαιτείται η προσφυγή σε
άλλες ηχογραφήσεις του;

Κάτι τέτοιο ισχύει μόνο για
τους μουσικούς που χαρακτηρί-
ζονται από ομοιογενές ύφος και
κομμάτια σύντομης διάρκειας.
Εδώ, η ποπ έχει να προσφέρει τα
καλύτερα παραδείγματα. Μέχρι
τα μέσα της δεκαετίας του '60,
όλα τα τραγούδια γράφονταν με
σκοπό να γίνουν επιτυχίες. Δεν
υπήρχε ο διαχωρισμός
εύπεπτου-δύσπεπτου και τα πιο
εμπορικά κομμάτια ήταν -κατά
κανόνα- τα πληρέστερα (πράγ-
μα που δεν συμβαίνει στις μέρες
μας). Με άλλα λόγια, μια προ-
σεγμένη επιλογή κομματιών του
Τσακ Μπέρνι μπορεί κάλλιστα να
αναδείξει την ουσία του έργου
του.

Αντίθετα, όσον αφορά σε
καλλιτέχνες που γράφουν μεγά-
λης διάρκειας κομμάτια και χα-
ρακτηρίζονται από έντονες αλ-
λαγές ύφους, η ανθολόγηση κα-
θίσταται μάλλον ανέφικτη. Πώς
να ανθολογηθεί ένας συνθέτης

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑΣ

BRIAN ENO: «NEROLI»
(All Saints).

JON MARK:
«ALHAMBRA» (Cuckuck)

ROBERT SLAP:
«ATLANTIS - CRYSTAL
CHAMBER» (Valley of the
Sun).

KARL SCHAFFNER:
«MANY LIVES AGO»
(Valley of the Sun).

συμφωνικής μουσικής, όταν τα
περισσότερα κομμάτια του κα-
ταλαμβάνουν μια ολόκληρη
πλευρά δίσκου; Προφανώς μόνο
με αποσπάσματα, με αποτέλε-
σμα να δημιουργείται μια παρα-
ποιημένη εικόνα του έργου του,
γιατί τα κομμάτια αυτά έχουν
φτιαχτεί για να ακούγονται ολό-
κληρα. Και, επιπλέον, θα μπο-
ρούσε μια ανθολογία να συμπε-
ριλάβει όλες τις δημιουργικές
περιόδους ενός συνθέτη; Υπάρ-
χουν συνθέτες τόσο πολυδιά-
στατοι ώστε το έργο τους να μην
χωράει σε καμιά συλλογή. Αλλά
ακόμα και αν υπάρχει η δυνατό-
τητα να γίνει μια «απόλυτη»
συλλογή, το εγχείρημα προσ-
κρούει στο ότι ελάχιστοι μουσι-
κοί ανήκουν μόνιμα σε μια εται-
ρία. Κάθε εταιρία έχει τα δι-
καιώματα συγκεκριμένων ηχο-
γραφήσεων και έτσι κάθε επιλο-
γή περιλαμβάνει υλικό μόνο από
την περίοδο που ο καλλιτέχνης
συνεργαζόταν μαζί της.

Με άλλα λόγια, το σημαντικό-
τερο μειονέκτημα κάθε συλλο-
γής βρίσκεται στο ότι αποκόβει
τα κομμάτια από το κλίμα του
άλμπουμ για το οποίο φτιάχτη-
καν. Αφότου άρχισε να υφίστα-
ται η έννοια του concept, τα πε-
ρισσότερα άλμπουμ δεν είναι
πια μια απλή παράθεση τραγου-
διών ίδια με τις προηγούμενες.
Τα μέρη υποτάσσονται στο σύ-
νολο (μια αντίληψη που είναι
καθαρά δυτική) και, έτσι, όταν
τα κομμάτια τοποθετηθούν σε
ένα διαφορετικό πλαίσιο, το
νόημά τους αλλάζει. Όμως, αυ-
τή η καινούργια διάταξη, ίσως,
τελικά, προσφέρει νέες συγκινή-
σεις στον ακροατή. Γιατί η αλή-
θεια είναι ότι το «νόημα» δεν
είναι ποτέ δεδομένο.

Ανέστης Αναγνωστάκης

Τα όρια της παραδοσιακής Ιστορίας

του Γιώργου Κοντογιώργη

Η «κριτική παρουσίαση» του έργου μου *Histoire de la Grece* από τον Gunnar Hering στο προηγούμενο ANTI εγείρει τρία θεμελιώδη ζητήματα:

1. Δεοντολογίας και ήθους της κριτικής.

2. Μεθοδολογίας στην προσέγγιση του ιστορικού φαινομένου.

3. Περιεχομένου, δηλαδή επιλογών και ερμηνείας του κοινωνικο-πολιτικού γίνεσθαι.

1. Η δεοντολογία και το ήθος της κριτικής

Αποτελεί ιδιάζουσα αλλ' όχι πρωτόγνωρη περίπτωση η «κριτική παρουσίαση» του G.H. Ολοένα και πιο συχνά συμβαίνει στις μέρες μας να εγκαταλείπονται ακόμη και οι στοιχειώδεις τρόποι και κανόνες του πολιτισμού προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός. Γι' αυτό και αδυνατώ να αντιπαρέλθω την κακεντρέχεια χωρίς να επισημάνω το κραυγαλέο αυτό ολίσθημα του G.H. που θυμίζει έντονα τις επιλογές πολιτικής τακτικής της δυτικο-ευρωπαϊκής άρχουσας τάξης ως προς ορισμένες πτυχές του βαλκανικού προβλήματος.

Θα ήμουν πράγματι έτοιμος να δεχθώ την οποιαδήποτε αρνητική κριτική, ακόμη και την ολοκληρωτική απόρριψη του έργου μου. Άλλωστε δεν ανέμενα ότι μια μεθοδολογική και ερμηνευτική πρόταση όπως αυτή, για την προσέγγιση του κοινωνικο-πολιτικού φαινομένου και ειδικότερα του ελληνικού παραδείγματος, θα ήταν εύκολα βατή και αφομοιώσιμη από τους θιασώτες της παραδοσιακής κοινωνικής επιστήμης και μάλιστα της ιστορικής σχολής που αντιπροσωπεύει ο G.H.

Δεν ξέρω αν πρέπει να εγγράψω στην άγνοια, στην αδυναμία ή στην πρόθεση του συνομιλητή μου το γεγονός ότι ενώ αναγγέλλει ότι προσέρχεται στην κριτική προσέγγιση ολόκληρου του βιβλίου -που καλύπτει το ελληνικό φαινόμενο από τις απαρχές του ως τις μέρες μας- εστιάζει τελικά το ενδιαφέρον του σε μια περιορισμένη περίοδο από την οποία επιπλέον απομονώνει ορισμένα, ως επί το πλείστον δευτερεύοντα, σημεία και τα αναδεικνύει σε κεντρικά ζητήματα του έργου.

Είναι προφανές ότι ο G.H. δεν επιχειρηματολογεί ούτε διαλέγεται με το έργο μου. Μου προσάπτει ότι δεν έγραψα ένα βιβλίο όπως θα το έγραφε αυτός. Δεν κρίνει το βιβλίο -που διατείνεται ότι διάβασε- αλλ' εξαγγέλλει ένα βιβλίο νεοελληνικής ιστορίας όπως αυτός θα το προτιμούσε. Οικοδόμησε ένα «γήπεδο» αντιπαλότητας και πολεμολογεί ακατάσχετα και κατά τρόπο ακαδημαϊκά ανεπίτρεπτο. Για τον ίδιο, όχι για το έργο μου ούτε για μένα.

Από την άποψη αυτή, θα ήταν ανάξια οποιασδήποτε απάντησης η «κριτική» του εάν δεν ήγειρε μείζονα ζητήματα του ελληνικού

φαινομένου και του ιστορικού γίνεσθαι στο σύνολό του.

2. Η μεθολογία της προσέγγισης του ιστορικού φαινομένου

Ο G.H. δεν φαίνεται να αντελήφθη ως την τελευταία στιγμή ότι δεν είχε στα χέρια του ένα ακόμη βιβλίο ιστορίας που διαπραγματεύεται έστω τον ελληνισμό κι όχι την Ελλάδα. Θύμα της παραδοσιακής επιστημονικής του συγκρότησης, παραμένει ανυποψίαστος στο διάδημά μου και εν πάση περιπτώσει ομολογεί με τη στάση του ότι αγνοεί πως plai στην ιστορική επιστήμη υπάρχουν και άλλες κοινωνικές επιστήμες όπως η πολιτική που χρησιμοποιούν ως εργαστήριο το ιστορικό φαινόμενο. Είμαι βέβαιος ότι δεν μπόρεσε κι όχι ότι δεν το θέλησε. Γι' αυτό, υποθέτω, και η άκρατη κινητοποίηση του θυμικού του.

Ούτε λίγο ούτε πολύ, με εγκαλεί γιατί δεν προσήλθα και εγώ ως ταπεινός υπηρέτης στις επιστημονικές του προτιμήσεις. Θεωρεί περίπου αδιανόητη την καινοτομία και την απορρίπτει, εξ ορισμού εγκαθιστάμενος ωστόσο στο δάθρο του τιμητή των αποκλίσεων από την υποτιθέμενη «ευρωπαϊκή» επιστημονική ορθοδοξία. Αυτή που ο ίδιος επέλεξε ως τέτοια.

Ο G.H. ανέμενε μια «πληροφοριακή» ιστορία που θα διαπραγματευόταν ορισμένα «κεντρικά προβλήματα της ελληνικής ιστορίας» και ιδίως αυτά που «θα διευκόλυναν τον Ευρωπαίο αναγνώστη (και μάλιστα τον μη ειδικό)», υπό το φως της επικαιρότητας, «να διαμορφώσει μια παραστατική εικόνα» της ελληνικής ιστορίας. Τέτοια «κεντρικά προβλήματα» είναι κατ' αυτόν «τα δημογραφικά δεδομένα», «η κίνηση και εξέλιξη του πληθυσμού», η «διαμόρφωση του εδάφους», «το κλίμα και οι μεταβολές του», «η ιστορία των αγροτικών καλλιεργειών (καλλιεργημένες εκτάσεις, καλλιεργούμενα φυτά, όγκος και αξία της παραγωγής κ.λπ.)», «η βιοτεχνική και η βιομηχανική παραγωγή και η κοινωνική ιστορία της» κ.ο.κ.

Προσωπικά δεν απορρίπτω τις προτιμήσεις του G.H. Τις βρίσκω μάλιστα χρήσιμες ως εργασίες ερευνητικής υποδομής ή πληροφοριακού χαρακτήρα για το ευρύτερο κοινό. Το πρόβλημα είναι ότι δεν εκφράζουν το συγκεκριμένο έργο, που αποβλέπει στη διατύπωση μιας σφαιρικής πρότασης για την ελληνική εξέλιξη.

Με τέτοιες θεωρητικές και ιδεολογικές προσλήψεις ο «κριτικός» της *Histoire de la Grece* ήταν αναμενόμενο να διέλθει εν σιωπή τη μεθολογική και ερμηνευτική μου πρόταση και να διαγράψει τις αναλυτικές μου επιλογές. Στο μέτρο που δεν τις συνάντησε κατά την ανάγνωση, όση και όπου έγινε, είναι φυσικό να μη διέκρινε ότι πρόκειται ουσιαστικά για μια νέα μεθολογική και ερμηνευτική πρόταση προσέγγισης του κοινωνικο-πολιτικού φαινομένου, για μια νέα θεωρητική αντιμετώπιση του προ-

βλήματος της εξέλιξης στο χώρο-χρόνο. Διότι την αξιολογώ, απλώς επισημαίνω το γεγονός: Η ελληνική περίπτωση, με τη μακραίωνη πορεία και την ποικιλία των κοινωνικο-πολιτικών της συμπτωμάτων, αποτελεί ακριβώς το προνομιακό έδαφος εφαρμογής της.

Λυπάμαι διότι ούτε ο χώρος που έχω στη διάθεσή μου ούτε η στιγμή είναι κατάλληλη να επικαλεστώ ορισμένα θεμελιώδη ζητήματα της πρότασης που συνθέτει τον στρατηγικό άξονα του βιβλίου.

3. Ερμηνευτικά προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας

Για να γίνει εμφανές το χάσμα που χωρίζει τις μεθοδολογικές και ερμηνευτικές επιλογές του G.H. από τις δικές μου και τα κατά την άποψή μου αδιέξοδα της συλλογιστικής του όσον αφορά το εγχείρημα για μια σφαιρική προσέγγιση του κοινωνικο-πολιτικού -εδώ του ελληνικού- φαινομένου, θα σταθώ σε ορισμένα από τα παραδείγματα που επικαλείται ο ίδιος.

α. *Το ζήτημα των κοινοτήτων*. Ο G.H. απορεί για τις επιλογές μου ως προς αυτό και πάντως δεν μοιάζει να αντιλαμβάνεται το περιεχόμενό τους. Θα προτιμούσε να αφιέρωνε περισσότερο χώρο στον «πολιτισμό» -αυτό που είναι σε θέση να ορίσει ως «πολιτισμό»- της ελληνιστικής περιόδου, αγνοώντας προφανώς ότι όσα λέγονται γι' αυτήν συμπληρώνονται με όσα ήδη ειπώθηκαν για την προηγούμενη εποχή και ότι ο περί των κοινοτήτων λόγος την αφορά εξίσου.

Η κοινότητα αποτέλεσε, πράγματι, τον διαρκή θεσμό μέσω του οποίου διατηρήθηκε η ουσιαστική πολιτική ιδιοσυστασία του ελληνισμού κι όχι απλώς τα συνεπαγόμενά του, όπως είναι «η πολιτική ύπαρξη των κυρίαρχων ομάδων και των λαϊκών μαζών, η συνείδηση της ιστορικής ταυτότητας και η συνέχεια του ελληνισμού» (G.H.).

Λέγοντας ότι οι κοινότητες αποτελούν τον πυρήνα της πολιτικής ιδιοσυστασίας μιας βιομηχανικής κοινωνίας επισημαίνω, σ' αυτό που είναι προοιδιασμένος, ότι η συγκεκριμένη κοινωνία έχει ορισμένα χαρακτηριστικά: Διότι είναι σε καμιά περίπτωση φεουδαλική στο σύνολό της και οπωσδήποτε αναγνωρίζεται η ατομικότητα των μελών της. Παραπέμπω δηλαδή σε ένα άλλο είδος κοινωνίας που για την ελληνική περίπτωση συμπίπτει μ' αυτό που αποκάλεσα συμβατικά κοινωνία (ή οικονομία) της αγοράς, προκειμένου να αποδώσω την αχαιοελληνική έννοια της χρηματιστικής. Όσοι η θεμελιώδης διαφορά μεταξύ των ποικίλων τύπων κοινωνιών, στους οποίους, εννοείται, εγγράφεται και η απλή χρηματική ανταλλαγή που γνώρισε η ανθρωπότητα, και ενός σιτισμικού οικονομίας της αγοράς -την οποία ούτως ή άλλως υποψιάζεται ο G.H.- αποκαλύπτει την

διατερότητα του ελληνικού πολιτισμού στον όσμο.

Η επιλογή να αναπτύξω εκτενώς τον κοινοτικό στην τουρκοκρατία οφείλεται εν μέρει μόνο το ότι είναι η περίοδος για την οποία οι πηγές φθονούν και μπορεί κανείς με μεγαλύτερη σφάλεια να ανασυγκροτήσει την εικόνα του εσμού. Κυρίως πρέπει να αποδοθεί το γεγονός τι με το τέλος της τουρκοκρατίας κλείνει ο ύκλος του ιστορικού βίου ενός μοναδικού θεμού, αφού εφεξής το νεότερο πολιτικό σύστημα θα επιβάλλει στη θέση της την κατ' εικόνα ου, και ελάχιστα δημοκρατική, αυτοδιοίκηση. Με άλλα λόγια, όσα λέγονται για τις κοινότητες την τουρκοκρατία αφορούν επίσης –λιγότερο περισσότερο– το θεσμό στην ιστορικότητά του.

Συγχρόνως, στο μέτρο που η κοινότητα πα-
απέμπει σε έναν συγκεκριμένο τύπο κοινω-
ίας, εγγράφεται αναπόφευκτα στη λογική ενός
ιαφορετικού τύπου κράτους. Αποτελεί δηλα-
ή ένα καίριο «επιχείρημα» για την αναγνώρι-
η της ιδιοσυστασίας του ελληνικού κράτους
πό την «πόλη» έως τους ελληνιστικούς και
ους βυζαντινούς χρόνους. Πόσοι αλήθεια από
ους Έλληνες και δεδαίως τους «Ευρωπαίους»
πορικούς κατόρθωσαν να αποκρυπτογραφή-
ουν την ειδοποιό διαφορά του ελληνιστικού
πό το βαρβαρικό κράτος, του βυζαντινού από
ο τυπικό απολυταρχικό σύστημα των νεότε-
ων ευρωπαϊκών χρόνων ή από το ομολογό του
θωμανικό; Μήπως πρέπει να υπενθυμίσω
πον G.H. ότι η «δυτικο»-ευρωπαϊκή ιστορική
πιστήμη εξακολουθεί ακόμη και σήμερα να
ιώνει τα αναγεννησιακά επιχειρήματα για το
αρακτήρα του βυζαντινού κράτους; Ή μήπως
τι το κοινοτικό σύστημα και μαζί του ένα
λήθος θεσμών, πέραν του κράτους, όπως οι
υντεχνίες κ.λπ., χρειάστηκε να διέλθουν την
λληνική (βυζαντινή) περιοχή για να οικοδομή-
ουν οι νεότερες κοινωνίες (αναφέρω ενδεικτι-
ά την αραδική, την οθωμανική και ιδίως την
υρωπαϊκή) τη δική τους πολιτειακή οντότητα;

6. *Η ελληνική και η ευρωπαϊκή εθνική πο-
εία.* Από τις «κριτικές» παρατηρήσεις του
i.H. προκύπτει ότι έχει πλήρη σύγχυση σ' ό,τι
φορά τη διαφορά ανάμεσα στην πορεία των
ών της Δυτικής Ευρώπης προς την *εθνική
ους αυτοσυνειδησία* και στην ελληνική πορεία
πό την Άλωση και εντεύθεν. Στην ελληνική
ερίπτωση το κράτος συνδέθηκε όχι με το έθνος
λλά είτε με την *κοινωνία πολιτών* (είτε την
ολιτική κοινωνία αντίστοιχα) είτε με μίαν *οι-
οιμηνική συγκρότηση και διαχείριση* του συ-
τήματος της οικονομίας της αγοράς από τον
ληνισμό.

Στη νεότερη Ευρώπη αντίθετα, το νέο διε-
νές σύστημα οικονομίας της αγοράς οικοδο-
είται με μοχλό και στο πλαίσιο –του *εδαφικού
ράτους*– που με τη σειρά του δημιουργεί το
θνος. Η ελληνική εθνική αυτοσυνειδησία απο-
λεί γεγονός ήδη από τους μυκηναϊκούς χρό-
ους και θα συνεχιστεί αδιάπτωτη και φυσικά
ιλουτισμένη ή διαφοροποιημένη ανάλογα με
ς εποχές μέχρι σήμερα. Ο G.H. είναι ολοφά-
ρο ότι αντιμετωπίζει την αναγέννηση του
ότερου ελληνισμού ως φαινόμενο που ανα-
άνηκε ξαφνικά –ως διά μαγείας;– από τα βά-
η της τουρκοκρατίας. Δεν αποτελεί δικό του
ράγμα. Είναι και αυτός θύμα των αδυναμιών

της νεότερης ελληνικής ιστοριογραφίας. Και
όχι μόνον.

Η ελληνική πορεία είναι πορεία σύγκλισης με
την αντίστοιχη ευρωπαϊκή: Ενός κόσμου, του
ευρωπαϊκού, που «εισπράττει» από το Βυζά-
ντιο τα θεμέλια του συστήματος της οικονομίας
της αγοράς (για να το διαμορφώσει με τη σειρά
του, όχι κατά το οικουμενικό αλλά κατά το
πλουραλιστικό πρότυπο της πόλης-κράτους),
το ελληνικό σύστημα αξιών και της ελληνικής
παιδείας. Και ενός άλλου κόσμου, του ελλη-
κού, που έχοντας διανύσει μια συντριπτική από
κάθε άποψη διαδρομή, καλείται να προσαρμο-
σθεί υπό συνθήκες κατοχής –δηλαδή χωρίς το
αναγκαίο πια όχημα του «εθνικού» κράτους–
στο νέο αυτό ευρωπαϊοκεντρικό σύστημα. Το
ουσιώδες, για την περίοδο που εστιάζει το εν-
διαφέρον του ο G.H., είναι πώς ο ελληνισμός
πραγμάτωσε τη σύγκλισή του με το νέο διεθνές
πλουραλιστικό περιβάλλον της οικονομίας της
αγοράς και με ποιο κόστος. Πώς ολοκληρώνε-
ται η μετάβαση της ελληνικής κοινωνίας από το
βυζαντινό οικουμενισμό στον οικουμενισμό της
οθωμανικής περιόδου και τέλος στην ελλαδική
ιδεολογία.

Είναι ορισμένα από τα ερωτήματα που απο-
καλύπτουν τη δύσκολη σχέση, που διαμορφώ-
θηκε στο πλαίσιο του νεότερου ελληνισμού,
μεταξύ κοινωνίας και κράτους και την επώδυνη
προσαρμογή του στην εθνική ιδεολογία και στο
εθνικό κράτος. Κατά την ίδια έννοια, αναδει-
κνύουν τη σημασία των επιλογών, αφενός, της
επίσημης εκκλησίας –που αποφασίζει να συμ-
μαχήσει με το αυτοκρατορικό και ολοκληρωτι-
κό οθωμανικό ισλάμ– και αφετέρου, των θια-
σωτών του ελληνικού ανθρωπισμού; – που επι-
λέγουν εξαρχής τη συνάντησή τους με το ανα-
δυόμενο νέο πλουραλιστικό διεθνές σύστημα
της οικονομίας της αγοράς.

Λυπάμαι διότι τόσο σοβαρά ζητήματα συνι-
στούν «ψιλά γράμματα» για τον G.H., μ' απο-
τέλεσμα να εκτρέπεται ο διάλογος σε ανοησίες
και λεπτομέρειες που τον έχουν εγκλωβίσει η
ιστορική σχολή που θεραπεύει και οι προκατα-
λήψεις του.

γ. *Ο ελληνισμός αμέσως μετά την Άλωση.*
Χαρακτηρισμός είναι ο τρόπος που αντιδρά ο
G.H. στο *συμπέρασμά μου* για τη σημαντική
θέση που κατείχε ο ελληνισμός κατά την πρώτη
περίοδο μετά την Άλωση. Αναφέρομαι στο
συμπέρασμά μου –στον επίλογο– διότι είναι
σαφές ότι δεν υποβλήθηκε στον κόπο να ανα-
γνώσει τις αναλυτικές πληροφορίες και τα επι-
χειρήματα που παρατίθενται στο οικείο κεφά-
λαιο (μάλιστα τη φράση που αναφέρει την περι-
κόπτει στο κρίσιμο σημείο ώστε παραποιώντας
το συλλογισμό μου να δημιουργήσει εντυπώ-
σεις)! Τι έγινε λοιπόν αυτός ο ελληνισμός που
μέχρι τότε δέσποζε, με τον έναν ή τον άλλον
τρόπο, στις διεθνείς εξελίξεις και στον πολιτι-
σμό και μάλιστα υποδουλώνεται μέσα σε ένα
έντονα αναγεννησιακό πλαίσιο; Τον κατάπιε
αιφνιδίως το σκοτάδι; Και ξαφνικά αναστήθη-
κε ως ο Λάζαρος τρεις αιώνες αργότερα; Και αν
πράγματι ο G.H. πιστεύει στα θάγματα, θέλει
υήπως να παραδεχτούμε εμείς οι Έλληνες ότι
είμαστε ο περιούσιος λαός του Υψίστου που
απολαμβάνει της προνομιακής του χάριτος;

Επιλέγω να παραμείνω «γήινος» προκειμέ-
νου να υπογραμμίσω ότι κατανοώ πλήρως τι

είναι αυτό που ενοχλεί έντονα στο βιβλίο αυτό
τον συνομιλητή μου. Γι' αυτό και θα του επανα-
φέρω στη μνήμη ορισμένες επισημάνσεις, ώστε
να του διασκεδάσω τις ανησυχίες για τα «ονει-
ροπολήματά» μου (sic), όσον αφορά τον μετα-
αλωσιακό ελληνισμό:

- Τότε ακριδώς θα ολοκληρωθεί ο ρόλος των
βυζαντινών ανθρωπιστών στη δυτικο-
ευρωπαϊκή αναγέννηση αλλά και η αναγκαία
ζύμωση και προετοιμασία για τη μετάβαση
στον νεοελληνικό ανθρωπισμό. Στο πλαίσιο
αυτό θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί η
θέση των Ελλήνων στη νέα «τέχνη» της τυπο-
γραφίας και δι' αυτής στη διάδοση των ελλη-
κών γραμμάτων στον κόσμο. Φυσικά δεν θα τον
κουράσω με αναφορές στην «αυτόνομη» στα-
διοδρομία του ελληνικού πολιτισμού.

- Τότε επίσης θα πραγματοποιηθεί η μεγάλη
παρέμβαση των Ελλήνων πνευματικών ανθρώ-
πων και της Εκκλησίας στα ρωσικά πράγματα
(για τη συγκρότηση και την αναμόρφωση της
ρωσικής εκκλησίας, την πνευματική ανάπτυξη
του ρωσικού λαού και την εθνική του ενότητα
και αυτοσυνειδησία).

- Τότε θα σημειωθεί η παρέμβαση του Πα-
τριαρχείου στα δυτικο-ευρωπαϊκά εκκλησια-
στικά πράγματα, που αν και θα διακοπεί δια-
ίως, κανένας πια δεν αγνοεί το ακριδές της
περριεχόμενο και τη σημασία της.

- Από τότε, από την αρχή της Άλωσης είναι
γνωστός και σημαίνων ο ρόλος του ελληνισμού
στα πολιτικά –εσωτερικά και διεθνή– πράγμα-
τα του οθωμανικού συστήματος. Είναι εξίσου
γνωστό ότι με την Άλωση η ελληνική Εκκλησία
θα επαναφέρει την άμεση κυριαρχία της στο
σύνολο των περιοχών της αυτοκρατορίας που
με τον έναν ή τον άλλον τρόπο είχε αμφισβητη-
θεί στο παρελθόν.

- Περιτεύει να αναφερθώ στη βαθιά επιρροή
που ασκεί την ίδια αυτή περίοδο ο ελληνισμός
στην υπό διαμόρφωση οθωμανική κοινωνία εί-
τε αμέσως είτε, γιατί όχι, και διά των μαζικών
εξισλαμισμών. Ανάμεσα στις επιρροές αυτές
αμέσως ορατή είναι η περιοχή της τέχνης, η
οποία κυριολεκτικά διαμορφώνεται από Έλ-
ληνες ή κατ' απομίμηση ελληνική.

- Ο πολυσήμαντος οικονομικός, πολιτιστικός-
πνευματικός ρόλος των ελληνικών παροικιών
και μάλιστα των χωρών (η Χίος, η Κρήτη κ.λπ.)
που δεν εισήλθαν στο οθωμανικό σύστημα ανή-
κει ήδη στην ίδια αυτή περίοδο. Η πνευματική
παραγωγή και ιδίως η ακμή και η ακτινοβολία
της ελληνικής τέχνης αμέσως μετά την Άλωση
δεν αντικατοπτρίζεται μονοσήμαντα σε κάποια
ονόματα όπως του Θεοτοκόπουλου, του Θεο-
φάνη και πολλών άλλων, αλλά σε μια διάχυτη
πραγματικότητα που χαρακτηρίζει το σύνολο
της ελληνικής κοινωνίας. Η καταλυτική επί-
δραση της ελληνικής τέχνης στη σλαβική ορθο-
δοξία καταγράφεται ιδίως την περίοδο αυτή,
καθώς και η εδραίωση του ελληνικού στοιχείου
στο ηγετικό και ειδικότερα στο πολιτικό περι-
βάλλον της Ρωσίας.

- Η υστέρηση της έρευνας για την περίοδο
αυτή δεν αναιρεί το γεγονός ότι ο ελληνισμός
εξακολουθεί να διατηρεί μια πραγματική θέση
και στον τομέα της οικονομίας. Επικαλούμαι,
νομίζω, αρκετά στοιχεία στα οικεία μέρη του
έργου μου από όπου προκύπτει η σημαντική

οικονομική του παρουσία στο πλαίσιο της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Δεν αρέσει στον G.H. ότι οι Φαναριώτες μονοπωλούν από τότε το εμπόριο στον Εύξεινο αλλά δεν μπορώ παρά να εκφράσω τη λύπη μου γι' αυτό. Έχω στη διάθεσή του τη σχετική βιβλιογραφία. Αρκεί τέλος να επισημάνω ότι καθ' όλη τη μετά την Άλωση περίοδο τα πληρώματα του οθωμανικού στόλου είναι κυρίως ελληνικά, γεγονός που επιβεβαιώνει ότι οι ελληνικοί πληθυσμοί εξακολουθούν να διατηρούν μια ισχυρή επαφή με τις δραστηριότητες που συνάπτονται με το υγρό στοιχείο. Άλλωστε, η ναυπηγική στη Μεσόγειο, είτε ως επιχειρηματικός κλάδος είτε ως τέχνη, δεν έπαψε μέχρι τους νεότερους χρόνους να ελέγχεται από το ελληνικό στοιχείο.

• Χωρίς αμφιβολία, η πρώτη περίοδος μετά την Άλωση χαρακτηρίζεται από μια μεγάλη υποχώρηση και από σημαντικές ανακατατάξεις, που θυμίζουν έντονα την αντίστοιχη ρωμαϊκή περίοδο, ιδίως λόγω της εξαφάνισης του ελληνικού κράτους και των θεσμών του (λ.χ. πανεπιστήμια κ.λπ.). Η διαπίστωση όμως αυτή, που κατέχει ξεχωριστή θέση στο έργο μου, δεν αναιρεί το γεγονός ότι ο ελληνισμός δεν περιήλθε στην αφάνεια όπως θέλει να αποδέχεται ο G.H.

Η ίδια αδυναμία του παραδοσιακού ιστορικού να αφομοιώσει θεμελιώδεις πτυχές της προβληματικής μου τον οδηγεί στην άρνησή του να αποδεχθεί κοινούς πια τόπους στην ελληνική επιστήμη. Όπως για το ρόλο της ελληνικής αστικής τάξης. Θέλω όμως να πιστεύω ότι από γλωσσική ανεπάρκεια –κι όχι από πρόθεση– κατανοεί συχνά διαφορετικά από αυτά που εννοώ. Έτσι «η ελληνική αστική τάξη [...] δεν] ήταν από πολύ καιρό» [...] αλλά «de loin», δηλαδή σαφώς κατά τον 19ο αιώνα, μια δεσπόζουσα οικονομική δύναμη στην ανατολική Μεσόγειο και στα Βαλκάνια. Και υπ' αυτή την έννοια μία από τις σημαντικότερες της Ευρώπης. Με πολλές ιδιαιτερότητες, επισημαίνω.

Τι ενοχλεί άραγε τον G.H.; Ότι η ελληνική αστική τάξη είναι δεσπόζουσα –τον 19ο αιώνα κι όχι από πολύν καιρό όπως με διορθώνει!– σε μια ευρύτατη περιοχή ή ότι, ακριβώς γι' αυτό το λόγο, ήταν και μια από τις σημαντικότερες στην Ευρώπη; Είμαι βέβαιος ότι όταν θα ξαναβρεί το ενδιαφέρον να σκύψει με νηφαλιότητα στο κείμενο θα ανακαλύψει τα επιχειρήματα που του χρειάζονται για να πεισθεί αντί να αντιδρά διαίως, αιφνιδιαζόμενος.

γ. Το εθνο-δημογραφικό είναι μια άλλη πτυχή της ιστορικής εκδοχής που ασπάζεται ο G.H. Θα ήθελα διακαώς να έδινα συγκεκριμένα στοιχεία «για τον πληθυσμό των Νέων Χωρών που κατακτήθηκαν στους Βαλκανικούς πολέμους κ.λπ.». Είναι αλήθεια ότι το βιβλίο που έχει κατά νουν ο συνομιλητής μου να αφιερώσει πολλές σελίδες στην εθνο-δημογραφική εξέλιξη της χώρας κατά τον 20ό αιώνα.

Όμως, ακόμα κι αν έτσι έχουν τα πράγματα, γιατί άραγε σε ένα έργο που διαπραγματεύεται συνολικά την ελληνική εξέλιξη θα έπρεπε για το ζήτημα αυτό να εντοπισθεί ειδικά στις νέες χώρες που «κατακτήθηκαν» (sic) κατά τους Βαλκανικούς πολέμους; Και γιατί όχι στις παλαιές χώρες ή ακόμα περισσότερο στο Βυζάντιο, στους ρωμαϊκούς και στους ελληνιστικούς χρόνους, στον κλασικό ή στον μυκηναϊκό ελληνισμό;

Πέραν όμως από το ευτράπελο του θέματος, το ομολογουμένως αφελές αν όχι και περιέργο εθνο-δημογραφικό ενδιαφέρον του G.H., εγείρει ένα μείζον ζήτημα που η νεότερη ελληνική επιστήμη όφειλε να το είχε εντοπίσει. Ότι δηλαδή ως τα μέσα περίπου του 19ου αιώνα, η μόνη συγκροτημένη και με εθνική συνείδηση πληθυσμιακή ομάδα της Βαλκανικής είναι η ελληνική (και όλως δευτερευόντως η σερβική). Οι υπόλοιποι είτε έχουν ως ένα βαθμό εξελληνισθεί είτε έχουν ενσωματωθεί στο ελληνικό σύστημα. Οι ίδιοι οι Βαλκάνιοι αποδέχονται το γεγονός αυτό, καθώς και τον «ευρωπαϊκό» διαφωτισμό από τους Έλληνες. Αναφέρομαι εκτενώς στα αίτια της πραγματικότητας αυτής και ανέμενα από τον G.H. να είχε εστιάσει την προσοχή του στις λεπτές «αποχρώσεις» που επιχειρώ να εισαγάγω αντί να αναλώνεται σε αδιέξοδα και επικαιρικού περιεχομένου ερωτήματα.

Πράγματι, το εθνο-δημογραφικό ερώτημα, ενώ δεν τίθεται για τον ελληνισμό, πριν από τα μέσα του 19ου αιώνα, αποκτά μια καίρια σημασία μετά τη στροφή της ρωσικής πολιτικής και τη συστηματική καλλιέργεια των βαλκανικών εθνικισμών από τις Δυνάμεις. Μια καίρια σημασία όχι τόσο εξ απόψεως εθνικής αυτοσυνειδησίας –και επομένως εθνο-δημογραφικών αποκρυσταλλώσεων– αλλά ως πρόβλημα πολιτικών συσχετισμών και πολιτειακής κυριαρχίας. Στο πλαίσιο αυτό, ήταν σαφές ότι όποιος κατακτούσε πρώτος μια περιοχή διαμόρφωνε ή έστω «ολοκλήρωνε» σε σημαντικό βαθμό και τα εθνο-δημογραφικά δεδομένα. Με άλλα λόγια, καμιά πληροφορία και κανένας εθνογραφικός χάρτης της εποχής δεν θα ικανοποιούσε την «περιέργεια» κανενός με βάση τα σημερινά κριτήρια και ενδιαφέροντα.

Παρ' όλα αυτά, όπου για τις ανάγκες του έργου μου τίθεται θέμα οροθέτησης αναλόγως του εθνο-κοινωνικού ή του οικονομικού ή του πολιτικού ή του πολιτειακού ή, τέλος, του πολιτισμικού –κι όχι μόνον του εθνο-δημογραφικού που απασχολεί τον G.H.– εύρους του ελληνισμού, το πράττω κατά τρόπο συστηματικό. Θα απογοητεύσω τον συνομιλητή μου αλλ' είμαι υποχρεωμένος να τον συμβουλευσω να αναγνώσει το βιβλίο και στο σημείο όπου αναφερόμενος στο μακεδονικό ζήτημα διαγράψω, με όση σαφήνεια μου επιτρέπουν οι πηγές, τα εθνο-δημογραφικά όρια του τότε ελληνισμού στη Βαλκανική, όπως αργότερα και στη Μικρά Ασία.

δ. Λάθη... λάθη... Ο G.H. δεν διαφωνεί απλώς με όσα ανωτέρω ανέφερα και με πολλά άλλα. Ανακαλύπτει και ασυγχώρητα λάθη στο βιβλίο «που δεν οφείλονται σε αβλεψία αλλά σε άγνοια» και τα οποία θα είχαν αποφευχθεί «αν είχα συμβουλευθεί τα σχετικά βασικά βοηθήματα και είχα εξοικειωθεί με τη βιβλιογραφία και με τις οθωμανικές πηγές».

Ως προς το σύνολο, περιορίζομαι να τον παραπέμψω στα έργα μου ειδικά για την περίοδο αυτή –τα οποία, ειδικός αυτός, ομολογεί ότι τα αγνοεί!– με την ελπίδα ότι θα τον βοηθήσουν πράγματι να διαβάσει σωστά και ενδεχομένως να μετριάσει την έπαρσή του και να αναθεωρήσει ορισμένα στερεότυπα της σκέψης του*.

Όλως συμπληρωματικά, αναφέρω, τέλος, τις επισημάνσεις του G.H. για τους Σέρβους

(στη διάθεσή του σχετική ξένη βιβλιογραφία για τα εκεί σχολεία), για έννοιες όπως *μουκτάς*, *ραγιάς* κ.ά. Ή για τις δογματικές αστείες πτυές του επιτρέπουν να ισχυρίζεται ότι οι άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες δικαιούνται εξ ορισμού να προσαρμόζουν τις υιοθετούμενες ή μεταφερόμενες ελληνικές λέξεις στις εκφραστικές τους δυνατότητες, όχι όμως και η ελληνική!

Τον ευχαριστώ πάντως που, ενώ δεν βρήκε το χρόνο να διαβάσει ολόκληρο το βιβλίο, παρά μόνο επιλεκτικά ορισμένες σελίδες του, είχε την περιέργεια να φυλλομετρήσει έστω και επί τροχάδην το φωτογραφικό υλικό (δεν είδε λ.χ. ότι αναφέρεται εκεί ότι ο Καποδίστριας δολοφονήθηκε στην Αθήνα!). Η έπαρση και η προχειρότητα ωστόσο δεν του επέτρεψαν να μην εκτεθεί τουλάχιστον εδώ: προσάπτει –στον εκδότη, όχι σ' εμένα, οφείλω να διευκρινίσω– ότι δεν αναφέρεται η προέλευση των φωτογραφιών. Ας μου επιτρέψει να τον παραπέμψω στη σελίδα 479 όπου υπό τον τίτλο *credit photographique* περιέχονται όλες οι σχετικές πληροφορίες!

Για να μην αδικήσω τον συνομιλητή μου είμαι έτοιμος να αναγνωρίσω ότι συνυπογράψω την παρατήρησή του για τις ελλείψεις του συνοπτικού έστω βιβλιογραφικού πίνακα στο τέλος του βιβλίου. Θα προσθέσω μάλιστα ότι απουσιάζουν και οι σημειώσεις που συνόδευαν το έργο μου. Λυπάμαι αν ο εκδότης για τους δικούς του λόγους αποφάσισε η σειρά αυτή να μην περιέχει σημειώσεις, ενώ χωρίς να ερωτηθώ επέλεξε ο ίδιος τη βασική βιβλιογραφία.

Θα κλείσω το κείμενο αυτό με την επισημάνση που έκανα στην αρχή. Η «κριτική παρουσίαση» του βιβλίου *Histoire de la Grece* από τον G.H. είναι ανάξια να απαντηθεί για λόγους δεοντολογίας, ήθους και ύφους γραφής. Αν προσήλθα στο διάλογο, είναι γιατί είχα εκτιμήσει άλλοτε το έργο του για τον Κύριλλο Λούκαρη και ιδίως επειδή θεώρησα ότι η παρέμβασή του μου έδινε την ευκαιρία να προβώ σε ορισμένες θεμελιώδεις επισημάνσεις μεθοδολογικού και ερμηνευτικού περιεχομένου οι οποίες αναδεικνύουν, αν μη τι άλλο, τους κυριότερους άξονες της προβληματικής μου για την ελληνική εξέλιξη και γενικότερα για το κοινωνικοπολιτικό φαινόμενο. Θέλω να ελπίζω ότι στο μέτρο του δυνατού επανέφερα το διάλογο στο πραγματικό αντικείμενο του βιβλίου. Θα επιθυμούσα ο διάλογος αυτός να είχε τουλάχιστον διαφυλαχθεί, από την πλευρά του συνομιλητή μου, από τις περιττές επάρσεις, τις εξάρσεις του θυμικού και τις πολλές ανοησίες. Είμαι βέβαιος ότι η καλόπιστη και νηφάλια κριτική, ακόμη και αν υπαγορεύεται από παρωχημένες αντιλήψεις, έχει να προσφέρει πολλά. Το εύχομαι για το μέλλον.

* – Κοινωνική δυναμική και πολιτική αυτοδιοίκηση. Οι ελληνικές κοινότητες της τουρκοκρατίας. Αθήνα 1982, σελ. 581.

– Οι ελληνικές κοινότητες κατά την τουρκοκρατία. Αθήνα 1983, σελ. 160.

– Η ελλαδική λαϊκή ιδεολογία. Πολιτικοκοινωνική μελέτη του Δημοτικού Τραγουδιού. Αθήνα 1979, σελ. 170.

– Η λαϊκή ιδεολογία στο Δημοτικό Τραγούδι. Θεσσαλονίκη 1985, σελ. 94.

– Πλήθος άλλων ειδικότερων μελετών που περιττεύει η παράθεσή τους.

Αποχρώσεις της ποιητικής περιπέτειας

αρία Λαϊνά Ρόδιος Φόδος
ιδ. Στιγμή, Αθήνα 1992

ταν πλησιάζεις το δώμα (συχνά άβατον) του ποιητή, μια έντονη ησυχία σε κατέχει. Άραγε, θα τορβώσεις να επισημάνεις το το- ο που, κάποια στιγμή, φώτισε η τραπή; Θα μπορέσεις -όπως είπες- να χαρείς τη λέξη «στη στική της πρώτη αξία»; Κι ακό- θα αξιωθείς να παρακολουθή- τις την τελετουργία της συγκινη- χής απόσταξης; Κάποιοι τέτοι- συλλογισμοί μπορεί να θεωρη- ύν ανασταλτικοί για τη λειτουρ- α της κριτικής θεώρησης. Είναι ως έτοι ή μήπως πρόκειται για α -υπερβολική, ίσως- περίσκε- ι μπροστά στο ποιητικό φαινό- νο;

Ο Ρόδιος φόδος, έκτος σταθ- στην ποιητική διαδρομή της αρίας Λαϊνά, σταθμός οριακός, τά το ξάφνιασμα της πρώτης αφής, εξαναγκάζει σε μια επίμο- παρατήρηση, κάπως ξένη στη γκινησιακή κατάσταση που δη- ουργεί, αλλά αναγκαία για μια όπειρά προσέγγισης. Και πριν ό οτιδήποτε άλλο, ίσως είναι όπιμη μια επισημάνση, σχετική τα χρονικά διαστήματα που με- λαβούν ανάμεσα στις έξι συλλο- της ποιήτριας. Δύο χρόνια χω- ουν τη δεύτερη από την πρώτη ι άλλα δύο την τρίτη από τη δεύ- η. Από κει και πέρα το κενό ερδιπλασιάζεται. Τα Σημεία έξως έρχονται επτά χρόνια με- την Αλλαγή τοπίου, έξι χρόνια γότερα Το δικό της και τέλος α επτά χρόνια ο Ρόδιος φόδος. ηας θαθύς προβληματισμός φαί- αι να βασανίζει τη Μαρία Λαϊ- μετά τα πρώτα της δήματα. Το

γεγονός ότι οι δύο συλλογές, που αποτέλεσαν την αφετηρία της πο- ρείας της, δεν είχαν τα σημάδια του πρωτόλειου, είναι φανερό ότι της δημιουργεί έντονη την αίσθηση κάποιας αυξημένης ευθύνης. Και σ' αυτήν ακριβώς την αίσθηση πρέπει να οφείλεται το ότι βρήκε τη δύναμη να ανεβεί τους αναβαθ- μούς που οδήγησαν στην ωριμότη- τα του Ρόδιου φόδου.

Ο τίτλος, με βάρος περισσότερο μεταφυσικό παρά φυσικό, μέσα από το ομώνυμο ποίημα, στέλνει αόριστη την απειλή του: «... πριν τι, από τι...». Τη συλλογή συνθέ- τουν σαράντα ποιήματα χωρισμέ- να σε τρεις ενότητες. Υπάρχει τάχα ο κοινός άξονας όπου γύρω του περιστρέφονται; Θα μπορούσε να πει κανείς ότι εδώ συμβαίνει ακρι- βώς το αντίθετο απ' ό,τι σε μια μονοθεματική μουσική σύνθεση με πολλές παραλλαγές και tempri: ενώ τα θέματα είναι περισσότερα και από τις ενότητες, δένονται όλα με μια κατασταλαγμένη και ενιαία εκφορά του λόγου' μια ώριμη και γεμάτη σιγουριά χρησιμοποίηση του ποιητικού υλικού. Και, ίσως, εδώ έγκειται το «οριακό» του Ρό- διου φόδου. Την ερμητική διάθε- ση της συλλογής Το δικό της διαδέ- χεται τώρα μια νέα, αντιφατική εκ πρώτης όψεως, κατάσταση, όπου ενώ το βασικό ερέθισμα διυλίζεται στο έπακρο για να φτάσει στην ποιητική πράξη, η φωνή της ποιή- τριας αποκτά μεγαλύτερο βεληνε- κές, χωρίς να χάνει τίποτα από το μέταλλό της. Αντίθετα, αυτή η διαύγεια αφήνει να διαφανεί το βάθος της σύλληψης.

Η δισταχτική εξομολόγηση, η πικρή ειρωνεία, το άπιαστο της ομορφιάς και του ονείρου, η μονα- ξιά του δημιουργού, οι απόπειρες

δραπέτευσής του, η φθορά, υπο- δηλώνονται με χαμηλή φωνή, με μια εσωτερική ρυθμική αγωγή και με τη χρησιμοποίηση της εικόνας, όπως περίπου τη δίδαξαν οι μεγά- λοι δάσκαλοι του εικονισμού και του μοντερνισμού:

(Καπνός)

Και στράφηκα εγώ
γιατί υπήρχε κίνδυνος να εξαφανι-
στεί

και είχα δώσει την καρδιά μου για
να το κρατήσω.

Και είδα, και να!

τον ψίθυρο μιας ομορφιάς όπως θα
βγαίνει από το χώμα

ή από τα νερά, και τα νερά στο
χώμα

ή από τον ύπνο στον αέρα κι από
τον αέρα πουθενά

- υπάρχει όνειρο που δε θα απο-
κοιμηθεί στο λίκνισμα

του πρωινού;

κάτι που όταν ξυπνήσουμε να είναι
εκεί;

η άκρη από το βαθύ του ρούχο,
έστω, τ' ασημένια του

πασούμια

το πέρασμά του, αν δε θέλει να
σταθεί;

Α τι λύπη, τι λύπη

τι λύπη μεγάλη.

Θα πάμε στους νεκρούς χωρίς ν'
αγγίξουμε

τον έρωτά τους.

Είναι αδύνατο να προβλέψει κανείς το επόμενο δήμα στην πο- ρεία της Μαρίας Λαϊνά. Ίσως και η ίδια να μην το υποψιάζεται. Εκείνο που είναι βέβαιο, είναι πως ο Ρόδιος φόδος εγγράφεται στο ενεργητικό της ποιήτριας, που απέδειξε ότι έχει τη δύναμη να δια- κονεί την ποίηση με την πίστη, τις αγωνίες, τις θυσίες και την ταπει- νοφροσύνη που απαιτείται.

Τάκης Μενδράκος

Αν κι εσείς, όπως και ο χαρτοκόπτης, απορήσετε με τον παράξενο τίτλο ενός βιβλίου που επιγράφεται: *Βιβλίο από βιβλία* (εκδ. βιβλιοφιλία, 1993), θα έχετε την ευκαιρία να γνωρίσετε την ποίηση του Αντώνη Μάρταλη. Πρόκειται για ένα ανθολόγιο ποιημάτων από το σύνολο του έργου του Αιγυπτιώτη ποιητή, που αξίζει να διαβάσετε: «Μπαλσαμωμένος θα του πήγαινε να στέκει, /με τα μεγάλα του μάτια ανοιχτά, /σε ένα παράθυρο υψηλό, στοχαστικός τη φύση, /να λένε, τάχα πως κοιτά».

«Βάστα, καρδιά μου»: Στην παρουσίαση του βιβλίου της Jacqueline de Romilly, *Βάστα καρδιά μου. Η ανάπτυξη της ψυχολογίας στα αρχαία ελληνικά γράμματα* (εκδ. «Το άστυ») από τον συνεργάτη μας Δημήτρη Τσατσούλη (τχ. 526), από παραδρομή δεν αναφέρθηκε το όνομα της Μπάμπης Αθανασίου, η μετάφραση της οποίας -όπως σημείωνε ο συνεργάτης μας- όχι μόνο «αποτελεί γεγονός για τα ελληνικά γράμματα» αλλά και απευθύνεται σε εξαιρετικά απαιτητικούς αναγνώστες. Το ίδιο το βιβλίο -κατά τον καθηγητή Γ.Β. Καββαδία που προλογίζει το βιβλίο- «αποτελεί απόκτημα όχι μόνο για τους ειδικούς αλλά και για το ευρύ κοινό».

Για τη διδασκαλία του μαθήματος της φιλοσοφίας στη Μέση Εκπαίδευση ή, καλύτερα, για τις «περιπέτειες» της φιλοσοφίας στα σχολεία μας, υπάρχει τώρα διαθέσιμο και συγκεντρωμένο υλικό: μελέτες, άρθρα, σχόλια του Γιώργου Σ. Δημητράκου, που ασχολήθηκε συστηματικά με το θέμα *Η Φιλοσοφία στη Μέση Εκπαίδευση* (Γ. Gutenberg, 1993)

Χρόνος που περνάει...

Χριστόφορου Μηλιώνη
Χριστής Ανελκυστήρος
κδ. Κέδρος)
θήνα 1993

την τριαντάχρονη γόνιμη θητεία στα νεοελληνικά γράμματα, ο Χριστόφορος Μηλιώνης έχει θερα- ύσει με συνέπεια και επιμονή το γνησιακό. Μετά λοιπόν από ένα μυ-

θιστόρημα και δύο δοκίμια επι- στρέφει στον οικείο γι' αυτόν χώρο του διηγήματος με τη συλλογή *Χει- ριστής Ανελκυστήρος*.

Έντεκα διηγήματα, δημοσιευ- μένα μεταξύ 1986 και 1993 στον περιοδικό Τύπο, αποτελούν την πρώτη ύλη της τελευταίας του συλ- λογής. Την οποία διαπερνά το νή-

μα του χρόνου που κυλά και αφο- πλίζει τον άνθρωπο και τον ανα- γκάζει να προσφύγει στην πονηριά -εδώ τις λέξεις- για να παρατείνει μέσω του παρελθόντος το μέλλον του.

Από τα έντεκα διηγήματα της συλλογής, στα δέκα ο αφηγητής ταξιδεύει πίσω στο χρόνο, σε μια

Διόρθωση παλιών μύθων και άλλες ιστορίες του Μπέρτολτ Μπρεχτ (εκδ. Καστανιώτη, 1993): η λιγότερο γνωστή πλευρά της συγγραφικής δραστηριότητας του Μπρεχτ παρουσιάζεται σε καλή μετάφραση της Νάντιας Βαλαβάνη που φροντίζει επίσης και το σχολιασμό της.

Ευτυχώς που ορισμένοι νοιάζονται το γέλιο μας (κι ας είναι και πικρό).

Για παράδειγμα: ο γνωστός πολιτικός αρθρογράφος της εφημερίδας *Θεσσαλονίκη* Μιχάλης Στρατάκης. Τα συγκεντρωμένα κείμενά του (1989-1990) με τίτλο *Πολιτική (οί) για γέλια* (εκδ. Παρατηρητής, 1993) προλογίζουν ορισμένοι από τους θιγόμενους που φαίνεται, πάντως, να επιδεικνύουν κατ' αυτόν τον τρόπο και τον ανεκτικό τους χαρακτήρα: Στέλιος Παπαθεμελής, Αντώνης Σαμαράς, Λεωνίδας Κύρκος.

Ζήτησαν! (κι αν θέλουμε, τους πιστεύουμε...).

Η άγνωστη ιστορία του εργατικού κινήματος των ΗΠΑ (Από τον εμφύλιο μέχρι το μακαρθισμό) των Ρίτσαρντ Ο. Μπόγιερ και Χέμπερτ Μ. Μορέ (εκδ. Σύγχρονη εποχή, 1993): Μέσα από την εξιστόρηση της πορείας του συνδικαλιστικού κινήματος των ΗΠΑ φωτίζεται η «άλλη όψη» - η λιγότερο γνωστή αλλά και η πιο σημαντική - της Αμερικής.

«Θα ήθελα να επιμείνω στην απόλυτη - αλλά

προσπάθεια να καθλώσει σε λέξεις και εικόνες ένα παρελθόν που συνυπάρχει στην πραγματικότητα με το παρόν. Σε πρώτο πρόσωπο, ώστε να επιτείνεται η αίσθηση της εξομολόγησης κρυφίων στιγμών και σκέψεων, ο αφηγητής παρακολουθεί τα σημάδια του χρόνου στο σώμα, στην ψυχή αλλά και στις κουδέντες του και ανατρέχει στις μητρες των αποτυπωμάτων αυτών, σε έρωτες, συναντήσεις, τόπους και ρυθμούς. Η μνήμη πραγματο-

ποιεί, με παλινδρομική κίνηση, τις εσωτερικές διαδρομές και τις κατευθύνει. Στο ταξίδι αυτό, το χιούμορ λειτουργεί θεραπευτικά για τις μικρές απώλειες αλλά και για τη μεγάλη - τη συνεχή υποχώρηση του ανθρώπου-μπροστά στο χρόνο, με αποτέλεσμα το μέλλον της ανυπαρξίας να φέρνει όλο και πιο κοντά το παρελθόν της ύπαρξης. Η «Επίσημη Υποδοχή» ειδικά, το μόνο τριτοπρόσωπο διήγημα, που

σαρκάζει το θεσμό της Ακαδημίας, με το απρόσμενο τέλος του, είναι ίσως από τις καλύτερες στιγμές της συλλογής.

Η διαδικασία όμως επαναδραστηριοποίησης παρωχημένων πραγματικοτήτων σ' ένα σοφό-μεταβατικό παρόν δεν αποδίδεται με την αναμενόμενη δύναμη. Ο *Χειριστής Ανελκυστήρος* παραπέμπει στον *Καλαμά κι Αχέροντα* από πλευράς είδους, θυμίζει όμως Σιλβέστρο ως προς τη σχετική αποτελεσματικότητα του λόγου. Είναι δεδομένο κι αδιαμφισβήτητο ότι ο Μηλιώνης χειρίζεται αριστοτεχνικά την ελληνική γλώσσα - ο *Χειριστής* είναι από τις λιγοστές εκείνες περιπτώσεις όπου, παρ' όλες τις αντιρρήσεις, χαιρέσαι, απολαμβάνεις πραγματικά τα ελληνικά -, κατέχει επίσης τους κώδικες της πλοκής και του μύθου. Παρ' όλ' αυτά, η ανάγνωση της συλλογής αφήνει στον αναγνώστη ένα αίσθημα ανι-

κανοποίητου. Μία εντύπωση ότι όλες οι ιστορίες δεν έμειναν να προλάβουν να κατασταλάξουν σε λέξεις, ότι δεν λαγάρισε το προσωπικό και το επίκαιρο από το ανθρώπινο και το διαχρονικό. Οι πολιτικές νύξεις αφομοιώνονται με παραμένουν όμως τα σημάδια της εγγραφής τους στον κειμενικό ιστό ολοφάνερα.

Ο περί λογοτεχνίας προβληματισμός που επανέρχεται διαρκώς στέκεται στον αφρό των πραγμάτων. Το γενικό αίσθημα είναι ότι τα διηγήματα δεν πάλλονται από μια εσωτερική δύναμη, ότι παρακολουθούν απλώς τα δήματα μιας συγκροτημένης σκέψης. Μετά από όλ' αυτά, θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο *Χειριστής Ανελκυστήρος* δεν είναι μια δουλειά αριστουργηματική, είναι όμως σίγουρα αξιόλογη. Η γλώσσα του Μηλιώνη διατηρεί τη φρεσκάδα και τη λυγεράδα της

Τιτίκα Δημητρούλια

Μια ερημιά γεμάτη από πληθυσμόν ανθρώπινο

Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, *Αλληλογραφία - Άπαντα, τόμος ΣΤ'*, εκδόσεις Δόμος, 1993

Στον θαυμάσιο αυτό τόμο που έρχεται να συμπληρώσει, ως ένας ακόμα, τη σειρά των εξίσου θαυμάσιων όσο κι επιβλητικών πέντε τόμων των παπαδιαμαντικών *Απάντων*, από τον ίδιο εκδοτικό οίκο, με επιμέλεια κι εδώ του Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλου, περιέχονται τα εξής:

Πρόλογος του επιμελητή τα γράμματα του νέου Αλ. Παπαδιαμάντη προς τον πατέρα του και του τελευταίου προς εκείνον· γράμματα του παπα-Αδαμαντίου και προς αυτόν· γράμματα του Γεωργίου, αδελφού του Αλεξάνδρου, και προς αυτόν· γράμματα σχετικά με τον Παπαδιαμάντη· ευρετήρια προσώπων, τοπωνυμίων κ.ά.

Η εμφάνιση του διδύλου είναι τόσο πιο ικανοποιητική όσο η άκρα καλαισθησία του δεν είναι ένας κοινός τυπογραφικός άθλος αλλά εξισορροπείται (από) και ανταποκρίνεται στο βάθος και την εμβρίθεια της φιλολογικής εργασίας αναφορικά με τα κείμενα που περιέχει.

Η επιστολογραφία γενικά, αν δεν είναι λογοτεχνικό είδος (όπως στην περίπτωση της μαρκησίας Ντε Σεβινιέ), τι ενδιαφέρον μπορεί να έχει για τους μεταγενέστερους αναγνώστες, εκτός ίσως από τους

απογόνους των επιστολογράφων και των παραληπτών των επιστολών τους ή ακόμα τους ιστοριοδίφες, φιλολόγους κ.τ.λ. ως πηγή πληροφοριών; Και όμως. Θυμάμαι προ ετών ένα ανώνυμο γαλλικό «μυθιστόρημα» με τον τίτλο *Μάρθα*, που απαρτιζόταν αποκλειστικά από αυθεντικές επιστολές τεσσάρων προσώπων μεταξύ τους, τις οποίες είχε παραδώσει στο αναγνωστικό κοινό, ύστερα από κάποια επιλογή, ο άσχετος που τις είχε ανακαλύψει κατά τύχη. Θυμάμαι ακόμα πόσο με συνάρπασε η ανάγνωση των επιστολών εκείνων, και σε βαθμό ώστε από αναγνώστης που διαβάσει να μεταβληθώ σε ωτακουστή που κρυφακούει (εφόσον οι επιστολές ήταν αυθεντικές). Πράγματι δρισκόμουν στην πλεονεκτική, έναντι του αναγνώστη της λογοτεχνίας, θέση του ωτακουστή αντεγκλήσεων, παραπόνων, εξομολογήσεων, ρεαλιστικών προτάσεων, συμφωνιών κ.λπ. - άλλη συγκίνηση αυτή, αλλά όχι λογοτεχνική. Όμως ποιος κατά βάθος δεν είναι ή δεν θα ήθελε να είναι ωτακουστής;

Όπως και στη *Μάρθα*, έτσι και στην προκειμένη περίπτωση έχουμε να κάνουμε με ένα «μυθιστόρημα» (τι είναι εξάλλου το μυθιστόρημα;) γραμμένο όχι από τον Παπαδιαμάντη αλλά, αντιθέτως, με ήρωα τον Παπαδιαμάντη. Αντίθε-

τα όμως με τη *Μάρθα*, ο ήρωας αυτός δεν είναι ένας ανώνυμος, όπως τα πρόσωπα του γαλλικού διδύλου, αλλά ο κορυφαίος συγγραφέας (ίσως και ποιητής) της νεότερης ιστορίας μας - πράγμα που δεν ξέρω αν αυξάνει ή αν μειώνει το ωτακουστικό μας ενδιαφέρον. Θα έλεγα ότι μάλλον το μειώνει, δεδομένου ότι τα γράμματα όχι μόνο υφίστανται, αναπόφευκτα και ασυναισθητα, τη σύγκριση με το λογοτεχνικό έργο του επιστολογράφου αλλά και δεν περιέχουν τίποτα σκανδαλώδες ή άλλες αποκαλύψεις, αν και δεν λείπουν κάποιες ελάσσονος σημασίας εκπλήξεις ή διασκεδαστικά στιγμιότυπα.

Η ζωή του μαθητή, φοιτητή και νεαρού επαγγελματία Παπαδιαμάντη μακριά από τη Σκιάθο εικάζεται φυσικά στο σύνολό της από τα σύντομα κατά κανόνα και τυπικά οπωσδήποτε γράμματά του προς τον πατέρα του, από το 1864 και εξής. Είναι ζωή προφανώς στερήσεων αλλά και απαιτήσεων από τον Αδαμάντιο Εμμανουήλ· ιερέα, απαιτήσεων παρόμοιων (ή περίπου) μ' εκείνες οποιουδήποτε γιου που σπουδάζει στο «εξωτερικό» από τον πατέρα του. Συνοψίζεται όμως επαρκώς η ζωή αυτή στο υπ' αριθ. 140 γράμμα του τόμου, ως εξής:

Εν Αθήναις, τη 15 86ρίου 1881

Σεβαστέ μοι πάτερ (προσφώνηση στερεότυπη σε όλα ανεξαιρέτως α γράμματα προς τον πατέρα του), ...οι Μιλτιάδαι, τους οποίους λέγετε, εξώδυσαν άλλος 15 και άλλος 20 χιλ. δραχμὰς διὰ να θάσωσιν όπου έφθασαν. Ημείς δεν είχαμε μέσα και δεν μας εδοήθησε και η τύχη. Με 6 χιλ. δραχμὰς μετηρήθην εγώ εις τας Αθήνας επί 6 έτη, πότε νηστικός και πότε χορτάτος. Αυτή είναι η αλήθεια. Τον να μήνα είχαν μίαν προγύμνασιν, τον άλλον δεν είχα. Συνεχώς τις και όνιμος εργασία δεν ευρέθη δι' μέ. Οσάκις τυχόν μοί εμειδία επ' ελπίον μία ελπίς, η σκληρά τύχη μου την αφήρπαζε. Ό,τι επιχείρησα να κάμω, εμπροστά ευρέθη. Ιτυχία, παντού ατυχία...

Ο Παπαδιαμάντης την εποχή του γράφτηκε η επιστολή αυτή όταν τριάντα χρόνων και λίγων μηνών, δηλαδή αρκετά νέος ακόμα. Γιαρ' όλα αυτά, ο αγανακτημένος και ανυπόμονος τόνος της ξενίζει κάπως για έναν που έχουμε ταυτίσει με την εγκαρτέρηση και την πομονή ή και με τον τύπο του γιγίου; Δεν είναι ένας τόνος κάπως ισυνήθιστος για τον Παπαδιαμάντη, κάπως εγκόσμιος; - ή μου φαίνεται;

Δεν λείπουν όμως σποραδικά, όπως ανέφερα, και κάποιες διαπεδαστικές όσο και ανθρώπινες πιγμές από την αλληλογραφία πατέρα και γιου. Παραθέτω ολόκληρο το υπ' αριθ. 19 γράμμα (πλην ενός υστερογράφου).

Η 29 Νοεμβρίου 1873. Εν Αθήναις Σεβαστέ μοι πάτερ,

Έλαβον τας τελευταίας επιστολάς σας διὰ του Γ.Χ. Αποστόλου, καθώς και δύο εσώδρακα μεθ' ενός εγγους τσοραπιών. Εις δε τας ταυδρομικάς επιστολάς σας, απήτησα και εγώ ταχυδρομικώς από 1 του λ.μ. και πιστεύω ότι ελάβετε την απάντησίν μου εκείνην, εις την ας έγραφα περί όλων.

Επαναλαμβάνω δε την παρακλησίαν μου να μας στείλετε έως 2 κάδας ξηρού οκταποδίου, χάριν του Πατρός Γερασίμου και της γίας Τεσσαρακοστής. Και αν μου υρῆτε επιδάτην διὰ τας Αθήνας, τεύλατέ το με το παρόν ατμόλοιον. Γράψατέ μας δε και το ντίτιμον αυτού.

Σας ασπάζομαι όλους και την μητέρα μου.

Ο υιός Σας Αλέξ. Παπά Αδαμαντίου

το σημείο αυτό αξίζει, νομίζω, να πω δύο παρατηρήσεις. Ο Παπα-

διαμάντης, μέχρι το 1874, υπογράφει τα γράμματά του ως εξής: Α. Αδαμαντίου, Παπά Αδαμαντίου, Παπαδιαμαντίου. Η υπογραφή Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης εμφανίζεται πρώτη φορά στο γράμμα της 28 Νοεμβρίου 1874, και οριστικοποιείται από τα τέλη του 1876. Στον πατέρα του ο Παπαδιαμάντης αποτελείται αποκλειστικά στον πληθυντικό: στη μητέρα του (οσάκις της απευθύνει το λόγο σε παρέμβλητη προσφώνηση) σχεδόν αποκλειστικά στον ενικό. Στη μητέρα του απευθύνει κι ένα ποίημα που παρεμβάλλει στο γράμμα προς τον πατέρα του, της 18 Απριλίου 1874:

Χωρίς τη μητέρα του εξάλλου ίσως να μην είχαμε στην αλληλογραφία του και τις περικοπές εκείνες που φέρουν στη μνήμη ορισμένα κατανυκτικά αποσπάσματα της διηγηματογραφίας του: και είναι χάρη σ' αυτές που ξαναβρίσκουμε στα γράμματά του τον γνώριμό μας μεγάλο συγγραφέα. Αναφερόμενος στην αναχώρηση του αδελφού του Γεωργίου για τη Θεσσαλία, όπου πήγε να πολεμήσει ως εθελοντής, γράφει:

...Μη κλαίης νυχθημερόν, αγαπητή μου μητερ, αλλά συλλογίσου ότι εις τη Θεσσαλίαν ευρίσκονται ήδη πέντε χιλ. εθελονταί, τέκνα πέντε χιλιάδων μητέρων, αίτινες όλαι έχουν σπλάχνα, όλαι εν πόνοις εγέννησαν, όλαι πονούν διὰ τα τέκνα των, καθώς και συ. Υπερβάλλουσα λύπη ατομική εν τοιούτω καιρώ γενικών καταστροφών κι εξανδραποδίσεων και αιματοχυσιών, είναι ιδιοτελής, είναι εγωιστική και εξυθρίζει την θείαν πρόνοιαν την οικονομούσαν και διέπονσαν τα πάντα.

Και αλλού, για το ίδιο θέμα της εθελοντικής συμμετοχής του Γεωργίου στη θεσσαλική επανάσταση του 1878:

...Εννοείς τώρα, φιλτάτη μου μητερ, εννοείς ότι δεν πρέπει να έχεις υπερβολικήν αδυναμίαν προς τα τέκνα σου, διότι αυτά διὰ θασάνων και πικριών ανταμείβουσιν όλην την στοργήν σου; Πάλαισον, νίκησον, εγκαρτέρησον, δυστυχής μητερ, διότι πρέπει, είναι ανάγκη να ζήσης, να ζήσης, μητερ, διὰ τας θυγατέρας σου, και να μη αποθάνης διὰ τους υιούς σου. Όλοι ημείς είμεθα θλαστοί, και αν κοπεί εις θλαστός, το δένδρον μένει. Συ όμως είσαι η ρίζα, και πρέπει να μείνεις διὰ να μη μαρανθή το δένδρον.

Σε περικοπές όπως οι δύο παρα-

πάνω νομίζω ότι ο ωτακουστής γίνεται και πάλι αναγνώστης του Παπαδιαμάντη, και με τον τρόπο αυτό καθαιρείται από το αμάρτημα του κρυφακούσματος, με οσηδήποτε καλή προαίρεση ή αγάπη κι αν έχει αυτό διαπραχθεί. Εξάλλου με ιδιαίτερο ρίγος διατρέχει, προς το τέλος του τόμου, τις δύο επιστολές που περιγράφουν τις τελευταίες μέρες αλλά και στιγμές του συγγραφέα: η μία γραμμένη από τις τρεις αδελφές του Παπαδιαμάντη προς τον Γ. Βλαχογιάννη, με ημερομηνία 14 Οκτωβρίου 1911, η άλλη από τον Γ. Ρήγα, δημοδιδάσκαλο και ιερέα, λαογράφο της Σκιάθου (κατά το Ευρετήριο προσώπων του τόμου) προς τον εκδότην Δικαίον, με ημερομηνία 7 Μαρτίου 1912. Δεν θα αποφύγω τον πειρασμό να επαναλάβω ένα απόσπασμα από την τελευταία αυτή:

Ήτο η παραμονή του θανάτου του και ως τις ειρωνεία του ανηγέλθη η απονομή της παρασημοφορίας του διὰ του Σταυρού του σωτήρος. Την εσπέραν της 2ας Ιανουαρίου, παραμονήν του θανάτου του, «Ανάψτε ένα κηρί», είπε, «φέρτε μου ένα βιβλίο» (Σημ. δηλ. εκκλησιαστικόν βιβλίο). Το κηρίον ηνάφθη. Επρόκειτο δε να έλθη το βιβλίο. Αλλά πάλιν αποκαμών ο Παπαδιαμάντης είπε: «Αφήστε το βιβλίο: απόψε θα ειπώ όσα ενθυμούμαι απ' όξω». Και ήρχισε ψάλλων τρεμουλιαστά «Την χείρα σου την αφαμένην» (Σημ. Είναι τούτο τροπάριον εκ των Ωρών της παραμονής των Φώτων). Αυτό ήτο και το τελευταίον ψάλισμον του Παπαδιαμάντη, διότι την ιδίαν νύκτα κατά την 2αν μετά το μεσονύκτιον ώραν, εξημέρωνεν η 3η Ιανουαρίου, παρέδωκεν την ψυχήν του εις χείρας του Πλάστου.

Θα τελειώσω με μια ευχή. Στην αλληλογραφία του Παπαδιαμάντη υπάρχουν σημαντικά κενά, κάποτε και σημαντικότερα που διαρκούν ακόμα και έτη. Τέτοιο είναι το μεγάλο κενό μεταξύ Μαΐου 1879 και Μαρτίου 1881. Δεν ξέρω αν τα κενά αυτά θα πληρωθούν ποτέ, αλλά το εύχομαι. Ίσως για το σκοπό αυτό θα έπρεπε να γίνει ένα θαύμα. Καμιά φορά όμως, εκτός από τους αγίους, και οι φιλολογικοί επιμελητές, όταν έχουν τον ιεραποστολικό ζήλο του Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου, είναι επίσης ικανοί για θαύματα.

Νίκος Φωκάς
Ιούλιος 1993

λαϊκή- αξία του στρογγυλού σχήματος μιας πλάκας σαπουνιού». *Λιμναία Οδύσσεια. Κείμενα και συνεντεύξεις 1966-1989* του Γιάννη Κουνέλλη, ενός από τους σημαντικότερους ευρωπαίους καλλιτέχνες, ενός από τους πρωταγωνιστές του κινήματος της «arte povera» στα τέλη της δεκαετίας του '60 (Μετάφραση Ανταίος Χρυσοστομίδης, εκδ. Άγρα/Γκαλερί Bernier): «Αυτό που μπορώ να υπερασπιστώ είναι μια παλιά ιδέα, το μέτρο των πραγμάτων: το μέτρο ενός φύλλου χαρτιού 100Χ70 εκατοστά, το μέτρο ενός διπλού κρεβατιού, της διαίρεσης ενός δωματίου, και το μέτρο μιας πόρτας».

Ίσως δηλαδή και το μέτρο του ανθρώπου...

Κάλβος: το σημαντικό βιβλίο του Κ. Πορφύρη, *Ο Ανδρέας Κάλβος Καρμπονάρος. Η μυστική δίκη των Καρμπονάρων της Τοσκάνης*, από καιρό εξαντλημένο, ξανακυκλοφόρησε (εκδ. Κέδρος, 1992) με πρόλογο του Νάσου Βαγενά.

«Λευκά και δροσερώτατα, /σαν άστρα αυγερινά, /υπό τα θεία φντρώνουσι/ πατήματα, και πέφτουσι/ συχνά εις τον κόσμον»: «ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΙΚΗΝ».

Μπούρου Μπούρου: δηλαδή τι; Θόρυβος; Μουρμούρα; Οι «μπουρουμπουρίτες» -έτσι αυτοαποκαλούνται οι συμμετέχοντες στην έκδοση του περιοδικού, μιας και για περιοδικό πρόκειται- δεν μας λένε τίποτε για το όνομά τους: όσο για τα κείμενά τους, τι να πώ; εντελώς μπουρουμπουριστά! Εκδίδονται και κυκλοφορούν (;) στα Γλυκά Νερά, την Κάντζα και αλλού...

ο χαρτοκόπτης

κατατα...
τα
κατα

ΠΕΡΙ ΚΩΛΩΝ* ΣΚΙΑΣ

ΣΑΝΣΟΝ (ἔτο)

Στά πράγματα τῆς Μούσας μπῆκε ὁ Ἄρης
Ὅταν ὁ Ἐλύτης ἦταν πιά ὀγδοντάρης
Καί φύλαγαν τῶν στίχων δερβενάκια
Ξεφτίλες τοῦ ἑβδομήντα καί μειράκια.

Κι εὐθύς κάνει, μέ ἐπένδυση μεγάλη
Σέ Λάγιο, Κοροπούλη καί Καψάλη,
Τοῦ λεύτερου τοῦ στίχου τήν κηδεία
Τή μύτη του θαστώντας μ' ἀηδία.

Ἄμ δέ! Τοῦ λάκκου πέρσευε ὁ κοπρίτης!
Μ' ὄλον πού συμπρῶχναν ὅλοι σάν τά βόδια
(Ἦτον λίγο μακρὺς ὁ «μακαρίτης»)

Καί, φυσικά, τούς ἔστειλαν ἰσόδια
Ριμάδας ποίησης νά σκάβουν τό Μαντούδι
Μιά - δυό χοντρές κωλιές τοῦ Γαργαντούδη.

ΑΠΟ ΤΟΝ

**ΓΙΑΝΝΗ
ΠΑΤΙΛΗ**

*Το κῶλον (γραμμ.) τμήμα περιόδου που τελειώνει σε ἄνω τελεία/(μετρ.) μέρος στροφῆς· τμήμα στίχου που αποτελείται ἀπὸ δύο ἢ περισσότερους πόδες/κ.λπ. (Τα λεξικά)

ΚΕΔΡΟΣ

το ελληνικό βιβλίο

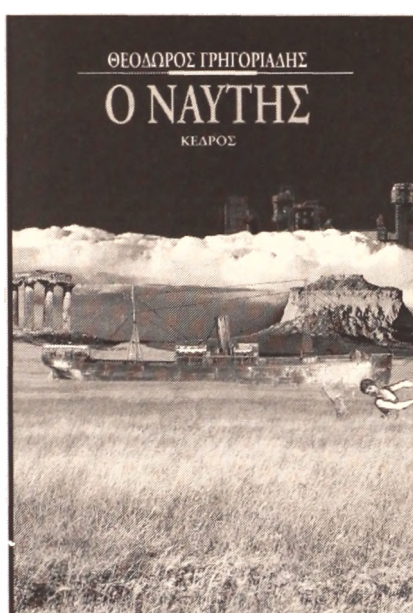
Γιώργη Γιατρομανωλάκη ΑΝΩΦΕΛΕΣ ΔΙΗΓΗΜΑ

Φονικό στο πανεπιστήμιο Κρήτης: το νέο μυθιστόρημα του Γ.Γ. αφορμάται από ένα πραγματικό γεγονός. Ο συγγραφέας στην προσπάθειά του να ανακαλύψει την απόλυτη αλήθεια εμπλέκεται και ο ίδιος στο έγκλημα και υφίσταται όλες τις επιπτώσεις.

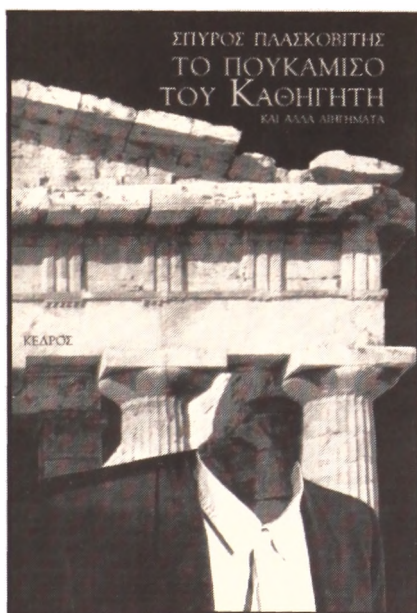
Θεόδωρου Γρηγοριάδη Ο ΝΑΥΤΗΣ

Ένα τρυφερό βιβλίο που προσπαθεί να δείξει την ευαισθησία του ήρωα που μεγαλώνει, ωριμάζει και αναζητά κάποιες απαντήσεις στα αιώνια ερωτήματα της ζωής, του θανάτου μα κυρίως του έρωτα.

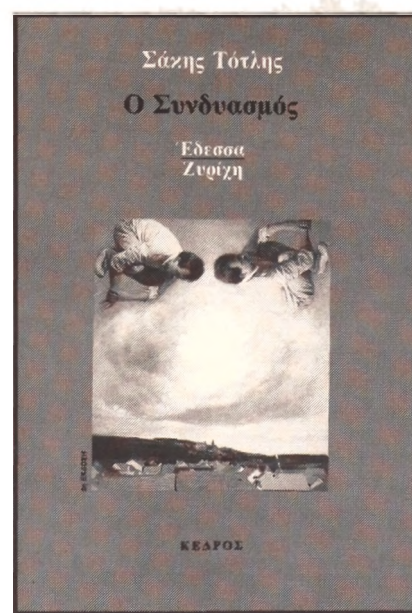
Χριστόφορου Μηλιώνη ΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΑΝΕΛΚΥΣΤΗΡΟΣ

Ακολουθία διηγημάτων όπου φαντασία και πραγματικότητα, παρελθόν και παρόν, ζωή και τέχνη ισορροπούν με τους επιδέξιους χειρισμούς του συγγραφέα του «Σιλβέστρου».

Σπύρου Πλασκοβίτη ΤΟ ΠΟΥΚΑΜΙΣΟ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Μια σπαρταριστή ιστορία-πορτραίτο του κόσμου της καριέρας. Πώς φτάνεις καθηγητής πανεπιστημίου όταν ξέρεις να φοράς κομπά πουκάμισα και να τα αλλάζεις κατά την περίπτωση.

Σάκης Τότλης Ο ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ Έδεσσα - Ζυρίχη

Οι πρωταγωνιστές είναι δύο. Έλληνες φίλοι και συνέταιροι. Το πλάνο απλό αλλά φιλόδοξο. Η πορεία συγκεκριμένη: Έδεσσα - Ζυρίχη. Ύψιστος στόχος η μεγαλύτερη τράπεζα της Ελβετίας, η καρδιά της παγκόσμιας αποταμίευσης.

ΝΕΟΣ

ΕΡΜΗΣ
ΠΡΟΝΟΜΙΑΚΟΣ17,75%
ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΗ
ΑΠΟΔΟΣΗ*Ποιος σας δίνει περισσότερα;*

Για σας, που ζητάτε υψηλή αφορολόγητη απόδοση από τις αποταμιεύσεις σας, η ΕΜΠΟΡΙΚΗ δημιούργησε το νέο, πρωτοποριακό λογαριασμό ΕΡΜΗΣ-ΠΡΟΝΟΜΙΑΚΟΣ, που αφορά τοποθετήσεις άνω των 3.000.000 δρχ. και σας προσφέρει έξι σημαντικά πλεονεκτήματα.

1. ΑΜΕΣΗ ΑΝΑΛΗΨΗ

Με το λογαριασμό ΕΡΜΗΣ-ΠΡΟΝΟΜΙΑΚΟΣ έχετε πάντα τα χρήματά σας σε πρώτη ζήτηση. Μπορείτε ακόμα, οποιαδήποτε στιγμή να κάνετε μερική ανάληψη, με μόνη προϋπόθεση, φυσικά, τη διατήρηση του σταθερού υπολοίπου των 3.000.000 δρχ.

2. 17,75% ΚΑΘΑΡΗ ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΕ ΕΤΗΣΙΑ ΒΑΣΗ

Η υψηλότερη απόδοση που μπορείτε να επιτύχετε, έχοντας μάλιστα τα χρήματά σας σε πρώτη ζήτηση. Θα το διαπιστώσετε, συγκρίνοντας τις αποδόσεις άλλων λογαριασμών, αφού αφαιρέσετε τους φόρους τους.

3. ΔΩΡΕΑΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΑΤΥΧΗΜΑΤΟΣ ΜΕΧΡΙ 20.000.000 ΔΡΧ.

Με το λογαριασμό ΕΡΜΗΣ-ΠΡΟΝΟΜΙΑΚΟΣ, είστε και καταθέτης και ασφαλισμένος. Γιατί καλύπτεσθε αυτόματα για απώλεια ζωής, μόνιμη μερική ή μόνιμη ολική ανικανότητα από ατύχημα, με ποσό μέχρι και 20.000.000 δρχ.

4. ΙΑΤΡΟΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΕΞΟΔΑ ΜΕΧΡΙ 400.000 ΔΡΧ.

Για αποταμιεύσεις-καταθέσεις από 20-50 εκατομμύρια δρχ., χορηγούνται επιπλέον, σε κάθε ατύχημα και 200.000 δρχ. για

ιατροφαρμακευτικά έξοδα. Το ποσό αυτό διπλασιάζεται, αν ο λογαριασμός ΕΡΜΗΣ-ΠΡΟΝΟΜΙΑΚΟΣ ξεπερνά τα 50 εκατομμύρια δρχ.

5. ΔΩΡΕΑΝ ΕΜΠΟΡΟΚΑΡΤΑ

Με το λογαριασμό ΕΡΜΗΣ-ΠΡΟΝΟΜΙΑΚΟΣ, γίνεστε κάτοχος της ΕΜΠΟΡΟΚΑΡΤΑΣ, που σας προσφέρει δωρεάν η ΕΜΠΟΡΙΚΗ για τον πρώτο χρόνο, για να κάνετε τις αγορές σας άνετα, σύγχρονα, χωρίς μετρητά, απολαμβάνοντας και όλα τα πλεονεκτήματα που τη συνοδεύουν.

6. ΔΩΡΕΑΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΑΞΙΔΙΟΥ 15.000.000 ΔΡΧ. ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΡΟΧΑΙΟΥ ΑΤΥΧΗΜΑΤΟΣ 1.000.000 ΔΡΧ.

Με το λογαριασμό ΕΡΜΗΣ-ΠΡΟΝΟΜΙΑΚΟΣ, έχετε ακόμα, εσείς και η οικογένειά σας, ασφάλεια ταξιδιού για προσωπικό ατύχημα, καθώς και ασφάλεια για τροχαίο ατύχημα σ' όλο τον κόσμο. Τα πλεονεκτήματα αυτά απορρέουν από τη χρήση ή την κατοχή της ΕΜΠΟΡΟΚΑΡΤΑΣ, που σας προσφέρεται δωρεάν με το άνοιγμα του λογαριασμού.

Ελάτε σήμερα σ' ένα από τα 314 και πλέον καταστήματα της ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ και μιλήστε με τα εξειδικευμένα στελέχη της για τα πλεονεκτήματα του ΕΡΜΗΣ-ΠΡΟΝΟΜΙΑΚΟΣ.

Η ΕΜΠΟΡΙΚΗ είναι πάντα κοντά σας με νέες ευκαιρίες κέρδους για σας. Και προσφέροντας πάντα πρωτοποριακές υπηρεσίες, αποδεικνύει καθημερινά στην πράξη την Τέχνη να είσαι Τράπεζα.

ΕΜΠΟΡΙΚΗ
η τέχνη να είσαι Τράπεζα